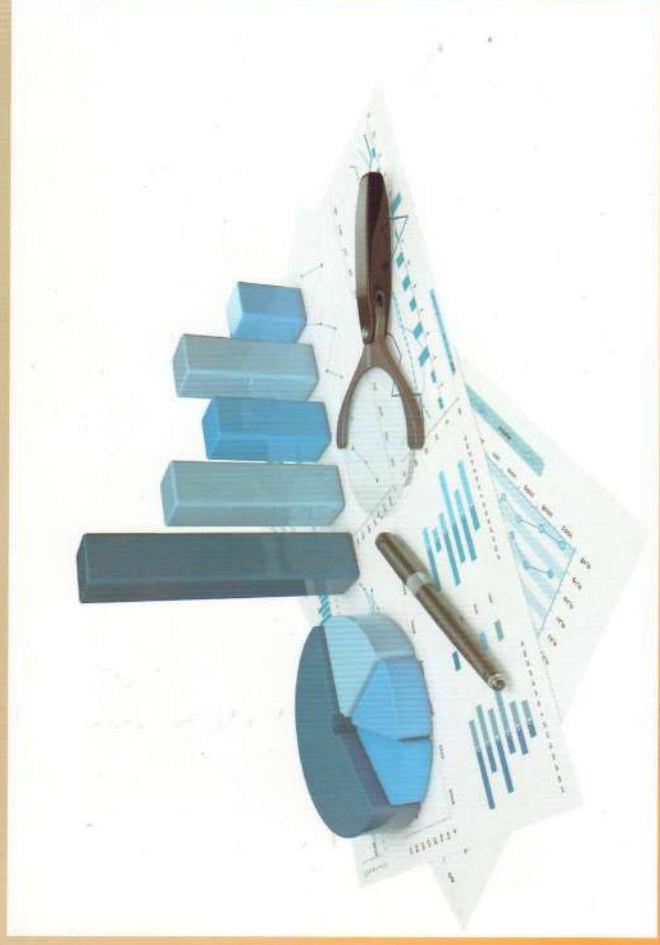

ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ МОЛИЯ ВА ИҚТИСОДИ
ТОҶИКИСТОН

ОЕВ А.Д.

АУДИТИ БОНКӢ

Воситаи таълимӣ

Kitob quyidagi ko'rsatilgan
muddatda topshirilishi shart

Oldingi foydalanishlar miqdori	
-----------------------------------	--

ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ МОЛИЯ ВА ИҚТИСОДИ ТОҶИКИСТОН

09.12.2022

ОЕВ А.Д.

АУДИТИ БОНКӢ
(Воситан таълимӣ)

Шуруи илмӣ - методи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон
ба нашр тавсия намудааст, суратчоласи № 5/4.5 аз 26.12.2022с.

Душанбе - 2023

[Handwritten signature]

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ МОЛИЯ
ВА ИҚТИСОДИ ТОҶИКИСТОН
МАРКАЗИ ИЛМИ

Мукаризон:

Давлатов Искандар Ҳасанович н.и.и., мутахассиси мустақили молиявӣ /
коршиноси бонкӣ, Раиси Шурои назорати ҚДММ ТАҶХ "Фазо-С".

Саидов Раҷабали Назифович н.и.и., дотсенти кафедраи аудит ва ревизияи
Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон

А-67. Аудити бонкӣ: васонти таълимӣ. / Оев А.Д. – Душанбе.: матбааи
ДДМИТ 2023. – 172 с.

Бахши бонкии мамлакат аз зумраи он бахшҳои муҳими иқтисоди
миллӣ ба шумор меравад, ки аз ҷаъолияти босуботи устувори он дигар
соҳаҳои ҷаъолияти хоҷагидорӣ мамлакат ҳамбастагии ноғуастанӣ дорад.
Барои таъмини самаранокӣ ҷаъолияти он, нақши аудит ҳамчун санҷиши
мустақили молиявӣ ҷойгоҳи хосаро касб менамояд.

Воситаи таълимӣ дар вобастагӣ ба асосҳои таълим, тартиб ва
хусусиятҳои гузаронидани аудити бонкӣ, ки аз рӯи методологияи
назариявии пешниҳодшуда ва дар амалияи бонкӣ истифодашаванда аст,
сарчашма мегирад.

Воситаи таълимӣ мутобик ба талаботи стандарти давлатии маълумоти
олиии касбӣ, ки Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ
намудааст, омода гардидааст ва барои донишҷӯёни ихтисосҳои равияи
иқтисодии макотиби олий ва муттаҳассисони бахши бонкӣ тавсия карда
мешавад.

Моликияти эҳдӣ ба Оев А.Д. тааллуқ дошта бе розигии хаттии
муаллиф ба ҷоп, нусхабардорӣ, тарҷума ва ҷойгиркуни дар низоми
нигоҳдорӣ маълумот ё дигар шакл тавсия дода намешавад.

© Оев А.Д.

МУНДАРИҶА

Сарсухан.....	6
Мазуи 1. Асосҳои таълими аудит дар бонкҳо.....	7
1.1. Мақсад ва вазифаҳои аудити бонкӣ	8
1.2. Намудҳои аудити бонкӣ ва гуруҳбандии он	9
1.3. Ҳадафҳо ва самтҳои аудити дохиливу берун дар бонкҳо	10
1.4. Заминаҳои таълими аудит дар таъкилотҳои қарзӣ молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	13
1.5. Таълими ҳадамоти аудити дохилӣ дар бонкҳо.....	16
1.6. Ҳамкории аудити берун ва дохилӣ дар бонкҳо	20
Саволҳои санҷишӣ	21
Саволҳои тестӣ.....	22
Мавзуи 2. Роҳи усулҳои ҷоринамояи аудит дар бонкҳо.....	24
2.1. Давраи омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ.....	25
2.2. Муҳимият дар аудит ва усулҳои муайян намудани сатҳи муҳимият	25
2.3. Хавфҳои аудиторӣ	27
2.4. Банақшагирии аудит ва барномаи санҷиши аудиторӣ.....	28
2.5. Стандартҳо, методҳо ва равишҳои аудит	31
Саволҳои санҷишӣ	33
Саволҳои тестӣ.....	34
Мазуи 3. Аудити амалиёти хазинавии бонк	36
3.1. Мақсади санҷиши аудитории амалиёти хазинавӣ ва таъиноти меъёри он.....	37
3.2. Таълими аудити хазина	38
3.3. Санҷиши нигоҳдории воситаҳои пулӣ ва ҳамарзишҳои онҳо.....	40
3.4. Аудити амалиёт оиди қабули маблағҳои пулӣ.....	41
3.5. Аудити амалиёт оиди ба хориҷкунии маблағҳо.....	43
3.6. Таҳрифҳои эҳтимолии санҷиши амалиёти хазинавӣ.....	44
Саволҳои санҷишӣ	45
Саволҳои тестӣ.....	46
Мазуи 4. Аудити амалиёти ҳисоббаробаркунии	48
4.1. Асосҳои таълими аудити амалиёти ҳисоббаробаркунии.....	98
4.2. Тартиби коркарди ҳуҷҷатҳои ҳисоббаробаркунии.....	51
4.3. Аудити ҳисоббаробаркуниҳои бо супоришномаҳои пардохтӣ.....	53
4.4. Аудити ҳисоббаробаркуниҳои бо чек.....	54
4.5. Аудити ҳисоббаробаркуниҳои бо аккредитив.....	55
4.6. Аудити ҳисоббаробаркуниҳои аз рӯи дархостҳои пардохтӣ.....	56
4.7. Аудити шакли инкассавии пардохт	56
Саволҳои санҷишӣ.....	57
Саволҳои тестӣ.....	57

Мавзун 5. Аудити амалиёти асъорӣ	59
5.1. Мазмун ва намунаҳои амалиёти асъорӣ.....	60
5.2. Мақсади асъорӣ бонкӣ ва аудити он.....	62
5.3. Аудити амалиёти мубодилаи асъори анҷомдолашуда.....	64
5.4. Аудити ҳисобот онд ба амалиёти асъорӣ.....	66
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	66
<i>Саволҳои тестӣ</i>	67
Мавзун 6. Аудити сандуқи қарзӣ ва амалиёти қарзини бонкӣ	69
6.1. Мақсад, объект ва методҳои аудити амалиёти қарзӣ.....	70
6.2. Баҳоидиҳи умумии ҳолати сандуқи қарзини бонк.....	71
6.3. Аудити раванди барасмиятдарорӣ ва пешниҳоди қарз.....	72
6.4. Санҷиши иҷрои уҳдадорихон пардохти қарз ва фондҳо.....	73
6.5. Аудити кифояти ва пардохтпазирии роҳҳои иҷрои уҳдадорихо онд ба пардохти қарз.....	73
6.6. Баҳоидиҳи хавфи амалиёти қарзӣ ва ташкилнамони фонд аз рӯи таснифи қарҳо.....	74
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	76
<i>Саволҳои тестӣ</i>	76
Мавзун 7. Аудити амалиёти бонкӣ бо қоғазҳои қиматнок	78
7.1. Аудити амалиёти сармоягузори бонкӣ.....	79
7.2. Аудити барориши вомбарҳои худӣ.....	80
7.3. Аудити барориши сертификатҳои амонатӣ ва пасандозии бонк.....	81
7.4. Аудити амалиёт бо векселҳои худӣ.....	82
7.5. Аудити амалиёти бонкӣ онди сармоягузорӣ ба уҳдадорихон қарзӣ ва саҳмияҳо.....	83
7.6. Аудити амалиёти гарав бо қоғазҳои қиматнок.....	85
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	86
<i>Саволҳои тестӣ</i>	86
Мавзун 8. Аудити дорихон моддӣ ва ғайримоддӣ	88
8.1. Аудити воситаҳои гардон.....	89
8.2. Аудити воситаҳои асосӣ.....	89
8.3. Аудити дорихон ғайримоддӣ.....	91
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	93
<i>Саволҳои тестӣ</i>	93
Мавзун 9. Аудити амалиёти амонатии бонкӣ	95
9.1. Танзими амалиёти амонатии ташкилотҳои қарзини молиявӣ.....	96
9.2. Мақсад ва марҳилаҳои аудити амалиёти амонатӣ.....	98
9.3. Таҳрифҳои эҳтимолии дар рафти санҷиши аудити амалиёти амонатӣ.....	99
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	100
<i>Саволҳои тестӣ</i>	100

Мавзун 10. Аудити даромад, хароҷот ва фонди бонк	102
10.1. Таснифи даромад ва хароҷоти бонк.....	103
10.2. Аудити даромад.....	104
10.3. Аудити хароҷот.....	107
10.4. Аудити фонди ва даромаднокии бонк.....	110
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	112
<i>Саволҳои тестӣ</i>	113
Мавзун 11. Аудити сармояи худӣ	114
11.1. Санҷиши ташаққули сармояи оинномавии бонк.....	115
11.2. Аудити сармояи захиравии бонк.....	117
11.3. Аудити мутобиқати меъёрҳои кифояти сармоя.....	120
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	122
<i>Саволҳои тестӣ</i>	122
Мавзун 12. Тасдиқи натиҷаҳои санҷиши аудитори бонкӣ	124
12.1. Моҳият ва намунаҳои ҳулосаи аудиторӣ.....	125
12.2. Талаботи асосӣ барои тартибдиҳии ҳулосаи аудиторӣ.....	127
12.3. Ҳуҷусиятҳои тартибдиҳии ҳулосаи аудиторӣ аз рӯи натиҷаҳои санҷиши бонкҳо.....	128
12.4. Ҳисоботи бонки аз ҷониби аудитор тасдиқшуда.....	130
<i>Саволҳои санҷишӣ</i>	132
<i>Саволҳои тестӣ</i>	132
Ҷавоби тестҳо	133
Замимаҳо	134
Замимаи 1. Қоидаҳои гузаронидани аттестатсия барои ҳуқуқи анҷом додани аудити бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ	134
Шаҳодатномаи таҳассусии аудитори бонкӣ	135
Замимаи 2. Ҳисоботи молиявӣ	136
Вазъи молиявӣ (тавозуни муҳосибӣ)	136
Ҳисобот онди фонди ва зарар	141
Ҳисобот онди тағйирёбӣ дар сармоя	145
Замимаи 3. Ҳулосаи намунавии аудити бонкие, ки аз ҷониби ташкилоти аудиторӣ дода мешавад	146
Замимаи 4. Зерқисматҳо, ки дар ҳисоботи молиявии бонк ҳангоми аудит матраҳ мешаванд	147
Замимаи 5. Қоидаҳои ҳисобдории муҳосибаӣ барои ташкилотҳои қарзӣ	148
Адабиёти истифодашуда	170

Сарсухан

Бо гузариш ба иқтисодӣ бозорӣ дар шароити иқтисодии Тоҷикистон талабот ба истифодаи шакли мустақили назорати молиявӣ ба миён омад. Дар ин радиф, аудит ва хизматрасониҳои вобаста ба он, бо дарназардошти фароҳамории заминаҳои меъёриро ҳуқуқи он, зина ба зина дар низоми назорати молиявӣ ҷойгоҳи худро пайдо намуд.

Субъекти иқтисодӣ дар ҷунин шароити иқтисодӣ бо истифода аз хизматрасониҳои аудиторӣ маффиатдор мебошад, ки бонкҳо аз ҷумлаи он субъектҳо мебошанд ва ба таври васеъ аз ҷунин хизматрасониҳои истифода менамояд. Дар таҷрибаи кишвари мо бонкҳо истифодабарандаи асосии ҳадамоти аудиторӣ ба ҳисоб мераванд.

Дар шароити имрӯза танзими фаъолияти аудиторӣ ба воситаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фаъолияти аудиторӣ” аз 22 июли соли 2013, №993 ба низоми дароварда мешавад. Дар бахши бонкӣ ба иловаи қонуни асосӣ, инчунин Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Бонки миллии Тоҷикистон” ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фаъолияти бонкӣ”, ки дар он талаботҳои асосии гузаронидани аудити бонкӣ ба таври фишурда оварда шудаанд, пешбинӣ гардидааст.

Новобаста аз он, ки фаъолияти аудиторӣ дар Тоҷикистон қору қасби нисбатан нав аст, дар ин самт ба таври кофӣ қорҳои умдае ба сомон расидаанд. Аз қабилӣ бурдани таҳқиқотҳои илмӣ, тарҷума ва наشري китобу васоитҳо, дастурамалҳо. Аммо, дар самти аудити бонкӣ воситаҳои марбута камназиранд. Бо ин мақсад лозим шуморидем, то воситаи таълимиро пешниҳод намоем.

Воситаи таълимӣ дар асоси санадҳои маъёрии амалкунанда, стандартҳои соҳаи аудит, қондаҳои баҳисобгирии муҳосибӣ дар бонкҳо омода гардидааст. Он барои донишҷӯени равнияи иқтисодӣ, аспирантон ва муттаҳассисони соҳаи ҳисобдорӣ ва бонкӣ пешбинӣ гардидааст. Ҳар як мавзӯи воситаи таълими омодашуда дар шакли хоса пешбинӣ гардидааст, ки он аз мубрамият, мақсад ва вазифаҳои асосӣ иборат буда, дар баробари он сарчашмаҳои барои дастрасии маълумоти иловагӣ ба мавзӯро пешбарӣ менамояд.

Мазуи 1. Асосҳои ташкили аудит дар бонкҳо

Мақсад: Ташаққули тасаввурот оиди асосҳои ташкили аудит дар бонкҳо.

Масъалаҳои омӯзӣ:

- 1.1 Мақсад ва вазифаҳои аудити бонкӣ
- 1.2 Намудҳои аудити бонкӣ ва гуруҳбандии он
- 1.3 Ҳадафҳо ва самтҳои аудити дохиливу беруна дар бонкҳо
- 1.4 Заминаҳои ташкили аудит дар ташкилотҳои қарзӣ молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон
- 1.5 Ташкили ҳадамоти аудити дохилӣ дар бонкҳо
- 1.6 Ҳамкории аудити беруна ва дохилӣ дар бонкҳо

Мавзӯро аз худ қарда донишҷӯ бояд:

- донад:**
- мақсади аудити бонкӣ;
 - намудҳои аудити бонкӣ;
 - фарқи аудити дохили бонкӣ аз аудити беруна;
 - низоми ташкили аудити дохилӣ ҳамчун ХАД;
 - фаъолияти яқояи аудити дохилӣ ва беруна бо ҳадафҳои таъмини сифати фаъолият ва пешгирии ҳолатҳои хавфнокӣ бонкӣ.

фаҳмиши пайдо намояд:

- дар бораи мушқилолоти ҳамкорӣ байни аудити беруна ва дохили бонкӣ;

нишонад:

- дар фаъолияти қасби худ санадҳои меъёриро ҳуқуқиро истифода намояд.

Зимни азхудкунии мавзӯ зарур аст:

- оиди мавзӯи 1-ум аз асосҳои назариявии фаъолияти аудиторӣ тасаввурот пайдо намояд;
- диққати асосиро ба ҷунин мафҳумҳо равона намояд: аудит, аудити дохилӣ, аудити беруна, меъёриҳои танзими фаъолияти аудиторӣ;
- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз ҷунин сарчашмаҳои истифода намояд:

1. Аудит банков / под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 416 с.
2. Аудит кредитных организаций / под ред. И. Д. Мамоновой, Э. Г. Ширинской – М.: Финансы и статистика, 2005. – 520 с.
3. Климович, В. П. Основы банковского аудита / В. П. Климович. – М.: Форум-Инфра-М, 2005. – 192 с.
4. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ” ш.Душанбе, 25 марти соли 2011, №702.
5. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон” ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
6. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи фаъолияти аудиторӣ” ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993

7. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" ш. Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
8. Низомов С.Ф. Аудит ва ибрази эътимод. Душанбе 2020
9. Саидов Р.Н. Маҷӯи масъалаҳо аз аудит (бо ҳалли масъалаҳо).-Душанбе :2020-288с.
10. Шульгин, А. В. Внутренний контроль и управление рисками в коммерческом банке / А. В. Шульгин // Финансы и кредит. 2001. – №17. С. 22-40.

1.1 Мақсад ва вазифаҳои аудити бонкӣ

Бо гузариш ба иқтисоди бозоргонӣ дар иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон мушкilotҳо ва талаботҳои нав ба миён омаданд, ки онҳо бонс гардиданд, то ихтисосҳо ва фанҳои нав, ба монанди аудит ва фаъолияти аудиторӣ гарданд.

Дар шароити муосир, ки ба барқарор намудани робитаҳои иқтисодии байни корхонаҳо аксар вақт бо сабаби боварии шарикон ба ҳамдигар ҳалал расонда мешавад, зарурати иттилооти бозғимод маҳсусан тезуғунд аст, ки ба он ҳаман иштирокчиёни низоми иқтисодӣ, сарфи назар аз шакли моликият манфиатдоранд. Ҳамин тариқ, зарурати назорати мустақилонаи тамоми сохторҳои тичоратӣ ва маҳсусан бонкҳо ба миён омад.

Мувофиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти аудиторӣ" аз 22-июли 2013 тахти №993, фаъолияти аудиторӣ - ин фаъолияти соҳибкорӣ оид ба гузаронидани аудит ва дигар хизматрасонии марбут ба он, ки аудиторони инфиродӣ ё ташкилотҳои аудиторӣ амалӣ менамоянд, фаҳмида мешавад. Мақсади асосии фаъолияти аудиторӣ, муқаррар намудани эътимоднокии ҳисоботи муҳосиби (молиявии) субъектҳои хоҷагидор ва мутобикати амалиёти молиявӣ хоҷагидорин онҳо ба меъёрҳои амалкунанда мебошад.

Як самти аудитро аз рӯи соҳаҳо, ин аудити бонкӣ ташкил медиҳад. Аудити бонкӣ- ин санҷиши мустақили натиҷаҳои молиявӣ ва фаъолияти хоҷагидорин ташкилотҳои қарзӣ мебошад. Бояд қайд намуд, ки ташкилотҳои қарзӣ маҳз аз зумраи он субъектҳои иқтисодие мебошанд, ки инкишофи зинаи нахустини аудитро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмин намудааст.

Мақсади аудити бонкӣ- ин муайян кардани дурӯстӣ, пуррагӣ ва эътимоднокии ҳисоботҳои молиявии ташкилотҳои қарзӣ бо қонунгузори амалкунанда, инчунин баҳодихи касбии иттилооти иқтисодӣ, соддагардонии қарорҳои иқтисодӣ ва молиявӣ, баргарафкунни хавфҳои эҳтимолӣ мебошад.

Аудити бонкиро аксар вақт ширкатҳои маҳсуси аудиторӣ анҷом медиҳанд. Дар рафти санҷиши аудиторӣ аудиторҳо дар баробари вазифаи асосии худ – тартиб додани ҳулосаи аудиторӣ инчунин, фаъолияти машваратӣ (аз рӯи фаъолияти тичоратӣ, баҳисобгирии муҳосибӣ, ташкили

назорати дохилӣ, андозбандӣ ва дигар масъалаҳо) анҷом медиҳанд, ки қисми зиёди сарчашмаи даромади онҳоро ба миён меорад.

Бонк ё дигар ташкилоти қарзӣ бо якҷанд аудиторҳо ё ширкатҳои аудиторӣ ҳамкорӣ карданаиш ғайримикон аст. Ташкилоти аудиторие, ки маъруфтарин ва обрӯмандтарин аст, ҳама изҳороти расмии бонкро «боварӣ» медиҳад ва ҳулосаи аудиторӣ тартиб медиҳад. Ширкатҳои дигар ё мутахассисони алоҳида низ метавонанд кӯмаки машваратӣ расонанд ва барои ҳалли вазифаҳои мушаххаси маҳсус даъват карда шаванд (аксар вақт ин баъзтидолорини муносибатҳои андозбандӣ, таҳлили хароҷот ва даромаднокии бонк, санҷиши воҳидҳои дохилии алоҳидаи бонк).

Тартиби гузаронидани санҷиши аудиторӣ бо як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба танзим оварда мешавад, ки асоси он, ин Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти аудиторӣ» мебошад. Санҷиши аудиторини бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ, ки бо талаботҳои муқаррарнамудаи қонунгузори амалкунанда мувофиқат мекунанд, тибқи қонун ҳатминст. Фаъолияти мушаххаси бонкҳо аз ҷониби давлат, ки Бонки миллӣ намоёндагӣ мекунанд, назорати маҳсусро аз болои қонуний будани амалиёт ва вазъи молиявии онҳоро тақозо мекунанд.

1.2. Намудҳои аудити бонкӣ ва гурӯҳбандии он

Гуногунии шаклҳои моликият ва густариши муносибатҳои бозорӣ барои ислоҳоти усулҳои назорати молиявии фаъолияти хоҷагидорӣ ва тичоратини ширкатҳои саҳомӣ, кооперативӣ ва дигар ширкатҳо, инчунин бонкҳо заминаҳои зарурӣ фароҳам меорад.

Муассисон ва саҳмдорон ба арзёбии мустақили вазъи корҳо қотғона манфиатдор буда, дар баробари шаклҳои анъанавии назорат сатҳи сифати фаъолияти ширкатҳои онҳоро ҳадамоти маҳсус – санҷишҳои аудиторӣ: дохилӣ ва берунӣ, васеъ амалкунанда муайян мекунанд.

Дар бахши бонкӣ низ, санҷишҳои аудиторӣ ба аудити берунаи бонкӣ ва аудити дохилии бонкӣ тақсим мешавад.

Аудити беруна - аз ҷониби ташкилотҳои аудиторини мустақил роҳандозӣ мегардад, ки мақсади асосии он тасдиқи вазъи молиявии бонк мебошад. Мутобикӣ моддаи 45-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" Бонки миллии Тоҷикистон рӯйхати он ташкилотҳои аудиториеро муайян ва нашр менамояд, ки дорои иҷозатномаи дахлдор, таҳассус ва таҷрибаи кофӣи аудити ташкилоти қарзини молиявӣ буда, аудити ташкилотҳои қарзини молиявиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида метавонанд, муайян ва нашр мекунанд. Ташкилотҳои қарзӣ, ки субъектҳои дорои манфиати умум мебошанд, истифодабарандаи аудити ҳатмӣ буда, аз рӯйхати пешниҳоднамуда, ташкилотҳои аудиториеро барои санҷиш даъват менамоянд.

Аудити дохилӣ - ин низоми чораҳои амнияти бонкӣ бо мақсади таъмини ҳифзи манфиатҳои амонатгуздорон, ҳифозат ва ноил шудан ба натиҷаҳои мушаххаси фаъолияти бонк мебошад.

2) тафтиши дурустии ба моддаҳои алоҳида вобаста кардани даромад ва кароҷот;

3) тафтиши ба талаботи қонунгузориҳо мувофиқ будани иҷрои амалиёти алоҳида.

Барои ташкил ва гузаронидани аудити дохилӣ аз ҷониби раёсат Ниҳомномаи аудити дохилӣ тасдиқ карда мешавад, ки аз рӯи он ХАД фаъолиятро ба роҳ мемонад.

Аудити дохилӣ мувофиқи нақшаҳои солонаи тасдиқшуда гузаронида мешавад. Роҳбари ХАД барои ташкил ва гузаронидани аудит масъул аст.

Самтҳои асосии кори аудити дохилӣ:

- 1) санҷиши мутобикати заминаи ҳуқуқии фаъолияти бонк ба талаботи қонунгузорӣ;
- 2) ташкили низоми иттилоотии худ оид ба амалигардонии фаъолияти молиявӣ хоҷагии бонк;
- 3) арзёбии ҳолати бахисобгирии муҳосибӣ дар бонк, таснифи хуччатҳо, гардиши хуччатҳо, ташкили назорати дохилии бонк;
- 4) аудити ташаққули воситаҳои худӣ; аудити воситаҳои гардон, воситаҳои асосӣ ва доронҳои ғайримоддӣ;
- 5) аудити қарзҳо ва пасандозҳои гирифташуда; аудити бахисобгирии қарзҳои додашуда;
- 6) аудити амалиёти ҳазинавай;
- 7) аудити амалиёт бо қоғазҳои қиматнок;
- 8) аудити аз ҷониби бонк, ки ҳамчун функцияи назоратиро дорост ва дар амалиёти асбӯрӣ ва металлҳои қимматбаҳо ба роҳ монда мешавад;
- 10) аудити риояи қонунгузории меҳнат ва ҳисоби фонди музди меҳнат;
- 11) аудити амалиёти ҳисоббаробаркунӣ;
- 12) аудити амалиёти қарзӣ;
- 13) тафтиши дурустии ташаққули натиҷаҳои молиявӣ;
- 14) аудити андозбандӣ.

Аз рӯи натиҷаҳои санҷиш ҳисобот ва ҳулоса тартиб дода мешавад, ки он ба раиси Раёсати бонк пешниҳод мешавад.

Аудити берунии бонкӣ мутобикати Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти аудиторӣ» ва бо дарназардошти Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти бонкӣ» (Боби 5, Моддаи 45, қисми 4) сурат мегирад. Арзиши хизматрасонии аудиторӣ дар шартнома муайян карда мешавад. Шартномаи мазкурро ҳам барои гузаронидани аудити яқдафъанна ва ҳам барои хизматрасонии аудиторӣ ба муҳлати муайян бастан мумкин аст.

Ҳадафҳои асосии аудити беруна:

- 1) тасдиқи эътимоднокии ҳисоботи бонкӣ;
- 2) тасдиқи мувофиқати фаъолияти бонк ба талаботи меъёриро ҳуқуқӣ;
- 3) таҳлили фаъолияти молиявӣ хоҷагидории бонк;
- 4) омодаи намудани ва пешниҳод кардани ҳулосаи расмӣи аудиторӣ.

Самтҳои асосии фаъолияти аудити беруна:

Аудити дохилӣ маҷмӯи нақшаҳои бонкӣ, усулҳо ва расмиёти дар доираи он қабулгардидаҳо дар бар мегирад, ки барои ҳифзи доронҳо, зидд кардани фонда ва таъмини риояи қатъии дастурҳои муайянгардидаи дохилибонкӣ ва дигар амалиётҳои фаъолу ғайрифаволи бонкӣ равонашуда мешавад.

Аудити дохилӣ қисми ҷудонашавандаи низоми умумии назорати идоракунӣ мебошад, ки барои он дар бонк як воҳиди махсус – ҳадамоти аудити дохилӣ, (минбаъд ХАД) таъсис дода мешавад. Фаъолияти ХАД тибқи барномаи махсуси дорон хусусияти маҳфидошта, ки аз ҷониби Раёсати бонк тасдиқ шудааст, амалӣ карда мешавад.

Мақсади таъсиси ХАД дар бонк, ин ба ҳадди ақал овардани хавфҳо ва ба ҳадди аксар расонидани даромаднокӣ мебошад.

Аудиторҳо маълумоти бахисобгирии муҳосибӣ ва эътимоднокии онро тафтиш мекунанд, бехатарии нигоҳдории сарватҳои моддӣ ва молиявиро таъмин намуда, аз номи раёсат ва дигар шахси ваколатдор таҳқиқоти махсус мегузаронанд ва дар баробари ин ба аудиторони беруна маълумот медиҳанд. Илова бар ин, санҷишҳо ба арзёбии вазъи бахисобгирии муҳосибӣ дар бонк ва баҳодихии сатҳи касбияти кормандон нигаронида шудаанд.

1.3 Ҳадафҳо ва самтҳои аудити дохиливу беруна дар бонкҳо

Дар Моддаи 14-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти аудиторӣ» чунин вазифаҳои аудити дохилӣ пешбини шудааст:

Вазифаҳои аудити дохилӣ:

1. Вазифаҳои аудити дохилӣ вобаста ба талаботи сохти идоракунӣ субъект ва сохтори таркиби он, аз ҷониби роҳбарияти субъектҳои хоҷагидор муайян гардида, бе маҳдудияти зерин амалӣ гардад:
 - назорати ҳолати дорой ва пешгирии зарар;
 - тасдиқи иҷрои маҷмӯи расмиёти назорати дохилисоҳавӣ;
 - таҳлили фаъолияти самарабахш низоми назорати дохилӣ ва таҳрири иттилоот.

2. Ба вазифаҳои аудити дохилӣ шумил мебошанд: - санҷиши низоми бахисобгирии муҳосибӣ ва назорати дохилӣ, мониторингҳои онҳо ва таҳия намудани тавсияҳо оид ба беҳдошти кори ин низом; - санҷиши иттилоотии муҳосибӣ, фаврӣ ва дар ҳамин асос таҳия кардани ҳисобот, инчунин омӯзиши махсуси моддаҳои алоҳидаи ҳисоботдиҳӣ, аз он ҷумла амиқ санҷидани амалиёти муҳосибӣ ва бақияҳои ҳисоби муҳосибӣ; - санҷиши тағбику риояи қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, инчунин талаботи сиёсати бахисобгирий, низомномаҳо, қарорҳо ва дастурҳои роҳбарият ва соҳибмулкон; - тафтишоти махсуси ҳолатҳои алоҳида; - таҳия ва пешниҳоди тақлифҳо оид ба баргараф сохтани камбудҳои оншоршуда ва додани тавсияҳо ҷиҳати баланд бардоштани самаранокӣи идоракунӣ.

Иҷрои вазифаҳои аудити дохилиро дар умум метавон чунин баён кард:

- 1) тафтиши дурустии бахисобгирии муҳосибӣ;

- 1) санчиши ҷанбаҳои ҳуқуқии шартномаҳои тиҷоратиро амалиётӣ ва дигар хучҷатҳо;
- 2) назорати инъикоси дурустии амалиёти муҳосибӣ, пешбурди баҳисобгирии ҳисобҳои тавозуни ва ғайритавозунӣ;
- 3) назорати дурустии тартибдиҳии ҳисоботҳои молиявӣ, риояи меъёрҳои қонунгузорӣ, тарҳи уҳдадориҳо;
- 4) назорат аз рӯи таъминоти қарзҳо;
- 5) назорат ба ҳолат ва истифодаи воситаҳои худии бонк, пардохти сармояи оинномавӣ;
- 6) тафтиши дурустии хароҷот ва гирифтани маблағҳо, инчунин муносибатҳо бо мақомоти андоз.

Ба баҳодиҳии сифати идоракунии ташкилоти қарзӣ, ки аз ҷониби аудитор дар самтҳои зерин амалӣ карда мешавад, диққати махсус дода мешавад:

- 1) баҳо додан ба фаъолияти органҳои идоракунонда;
- Органҳои роҳбарикунанда ё худ идоракунондаи бонк ва мувофиқати ташкили қори онҳо ба талаботи қонунгузориҳо омухта мешаванд. Мавҷудияти муқаррарот дар бораи воҳидҳои сохторӣ ва дастурҳои вазифавӣ тафтиш карда мешавад. Самаранокӣ хучҷатҳои дохилии бонкӣ баҳогузорӣ карда мешавад;
- 2) санчиши мавҷудияти усулҳои идоракунӣ ва назорати сатҳи хавфҳои ташкилоти қарзӣ. Самаранокӣ истифодаи усулҳои назорати хавф санчида мешавад;
- 3) арзёбии ҳолати ХАД. Назорати дохилӣ бояд мувофиқи самтҳои фаъолияти ташкилоти қарзӣ, аз ҷумла қори филиалҳо ташкил карда шавад. Ташкили муосири баҳисобгирии муҳосибӣ дар бонкҳо бо истифода аз технологияи компютерӣ, ба ғайр аз аудити мустақили анъанавӣ инчунин аудити мустақили техникиро талаб мекунад, ки бояд ҷунун лозимаҳоро дарбар гирад:

- санчиши самаранокӣ ҳифзи иттилоот аз дастрасии таҳримҳо;
- санчиши самаранокӣ воситаҳои таъмини ҷузъиётҳои иттилоот;
- санчиши фаъолияти ҳадамоти бехатарӣ дар низоми компютерӣ;
- санчиши самаранокӣ низоми маҷмӯи ҳифзи иттилоот ва объектҳои бонкӣ.

Аз рӯи натиҷаҳои тафтиш аудиторҳо ҳулоса тартиб медиҳанд, ки дар он ҳолати баҳисобгирии ҳисоботдиҳӣ, риояи қонунгузорӣ ва дурустии ҳисоббарбаркунӣ бо буҷет баҳо дода мешавад. Дар асоси ин қарор дар бораи тасдиқ ё рад кардани тасдиқи ҳисоботи молиявии солонаи бонки тафтишаванда қабул карда мешавад.

Дар сурати рад кардани тасдиқ бонк вазифадор аст дар давоми як моҳ камбудии қайдшударо бартараф намуда, барои тасдиқи тақрирӣ ҳисоботи ислоҳшударо пешниҳод намояд.

Асосҳо барои рад кардани тасдиқи ҳисобот:

- ошкор намудани камбудии ҷиддии қори бонк;

- фишор овардан ба аудиторон;
- набудани хучҷатҳои тасдиқкунандаи эътимоднокии ҳисобот.

Ҳангоми ошкор шудани камбудии ночиз, ки ба давлат, амонатгузoron ва муассисони бонк зарар намерасонанд, ташкилоти аудиторӣ вазъи молиявиро тасдиқ намуда, хусусияти камбудии ошкоршударо дар ҳулосаи аудиторӣ нишон медиҳад.

Дар сурати такроран гузаронидани аудити пастсифат аз ҷониби ташкилоти аудиторӣ, пинҳон доштани омилҳои вайронкунии қонунҳо аз ҷониби ташкилоти қарзӣ. Бонки миллии Тоҷикистон метавонад иҷозатномаи гузаронидани аудити бонкиро бозхонд намояд.

Агар аудити ғайритаҳассусӣ муайян карда шавад, ки боиси зарари давлат ё шахси дигар гардидааст, бо қарори суд ё бо даъвои суди абригажӣ аз ташкилоти аудиторӣ талафоти бамиеномада ҷунин бартараф карда мешавад:

- зарари расонидашуда;
- зарима;
- хароҷоти иловагӣ барои санчиши тақрирӣ.

Ташкилоти аудиторӣ ҳуқуқ дорад:

- 1) аз роҳбарияти бонкҳо ҳаман хучҷатҳои марбут ба фаъолияти бонкро гирад;
- 2) дар маҷлиси умумии саҳомон ва муассисон, маҷлиси раёсат ҳангоми муҳокимаи масъалаҳои, ки ба салоҳияти аудиторон дохил мешаванд, ҳозир бошанд;
- 3) аз ягон корманди бонк маълумот ва тавзеҳот талаб намояд;
- 4) дар даври санчиш, ҳар вақт метавонад ҳаман хучҷатҳои ибтидоии баҳисобгирии тафтиш кунанд;
- 5) шакли усулҳои санчиш, шартҳои конкретии шартномаи мустақилона муайян мекунад;
- 6) аз субъектҳои ҳоҷатидор хучҷатҳои фаъолияти молиявӣ хоҷагӣ, мавҷуд будани маблағҳои пулӣ, қоғазҳои қиматнок, сарватҳои моддиро пурра тафтиш намояд;
- 7) онд ба масъалаҳои ба миеномада тавзеҳот ва маълумоти иловагиро, ки барои санчиш заруранд, гирад;
- 8) аз шахсони сеюм, аз ҷумла бо ёрии мақомоти давлатие, ки санчиши сулурдаанд, бо дархости хатгӣ маълумоти барои гузаронидани санчиш заруриро гирад.

1.4 Заминаҳои ташкили аудит дар ташкилотҳои қарзии молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҷуноне маълум аст, фаъолияти аудиторӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути Қонун “Дар бораи фаъолияти аудиторӣ” ба танзим оварда мешавад. Дар бахши бонкӣ муқаррароти Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти аудиторӣ» нисбат ба ташкилотҳои аудиторие, ки аудити ташкилотҳои қарзиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мегузаронанд, бо

назардошти Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фаъолияти бонкӣ” татбиқ мегардад. Дигар ҷиҳатҳои фарқкунандаи аудити бахши бонкии мамлакат дар санадҳои меъёрий - ҳуқуқии низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон, яъне Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи бонкии миллии Тоҷикистон” ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фаъолияти бонкии исломӣ шарҳу тавсиф ёфтааст. Талаботи аудити бонкӣ барои ташкилоти қарзӣ ин исломӣ дар умум мувофиқат менамояд бо талаботи аудити бонкии дигар ташкилотҳои қарзӣ. Танҳо ташкилотҳои аудиторие, ки дорои иҷозатномаи дахлдор, таҳассус ва таҷрибаи кофӣи аудити ташкилоти қарзӣи исломӣ мебошанд, метавонад аудити онро гузаронанд.

Мувофиқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фаъолияти бонкӣ” чунин хусусиятҳои аудити бонкӣ дар он дарҷ ёфтаанд:

а) шӯрои нозирони ташкилоти қарзӣ бояд Кумитаи аудит таясис диҳад;

б) аъзои кумита ва Раиси он аз ҷониби Шӯрои нозирон ба муҳлати 4 сол интихоб карда мешаванд;

в) Раиси Шӯрои нозирон, Раиси ташкилоти қарзӣ ё аъзои Раёсати ташкилоти қарзӣ аъзои Кумитаи аудит буда наметавонанд;

г) Кумитаи аудит дар назди Шӯрои нозирони ташкилоти қарзӣ амал карда, дорои ваколати ӯҳдадорӣҳои зерин мебошад:

- баррасии сиёсати ташкилоти қарзӣ дар самти аудити дохилӣ ва ҳисоботи молиявӣ;

- назорати таъмини пулра, дақиқ ва саҳеҳи ҳисобдорӣ, ҳисоботи молиявӣ ва ҳисоботи молиявӣи маҷмӯи ташкилоти қарзӣ;

- баррасӣ ва тавсияи қабули нақшаи солонаи аудит, қондаҳои ҳисобдорӣю назорати онҳо ва идоракунии хавфҳо дар ташкилоти қарзӣ;

- додани тавсияҳо дар барои таъини аудитори берунии ташкилоти қарзӣ, мутобиқи талаботи муқаррашуда;

- баррасии ҳисоботи аудитори беруний оид ба ҳисоботи молиявӣи ташкилоти қарзӣ ва ба Шӯрои нозирон хабар додани ҳар гуна камбудӣҳои ошкоршуда то аз ҷониби он маъқул донишҷӯи ҳисоботи молиявӣ;

- додани тавсия ба Шӯрои нозирон оид ба сохтори аудити дохилӣ, номзадҳои сараудитори дохилӣ ва подопулини ӯ;

- талаб кардани ҳисобот аз сараудитори дохилии ташкилоти қарзӣ;

- баррасии ҳисоботи аудити дохилӣ ва назорати аз тарафи мақоми иҷроия сари вақт баргараф гардидани камбудӣҳои низоми назорати дохилӣ, инчунин дигар камбудӣҳое, ки аз ҷониби аудиторон ва воҳидҳои назораткунанда ошкор шудаанд;

- назорати мутобиқати фаъолияти ташкилоти қарзӣ ба қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва пешниҳоди маълумот ба Шӯрои нозирон;

- баррасии ҳисоботи ташкилоти қарзӣ, ки ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳод мешавад;

- гузориш оид ба ҳар гуна масъалаҳое, ки аз ҷониби Шӯрои нозирон дар назди Кумитаи аудит гузошта шудаанд;

- ҳар семоҳа пешниҳод намудани ҳисобот ба Шӯрои нозирон оид ба фаъолияти Кумитаи аудит, инчунин пешниҳоди тавсияҳо оид ба масъалаҳое, ки аз ҷониби Шӯрои нозирон дар назди Кумитаи аудит дар доираи ваколати он гузошта шудааст;

- ҳар сол на камтар аз як маротиба пешниҳод намудани ҳисобот дар маҷлиси умумии саҳмиядорон (иштирокиён) оид ба фаъолияти худ;

- г) дар ташкилоти қарзӣ сохтори аудити дохилӣ амал менамояд, ки ба он сараудитори дохилӣ роҳбарӣ менамояд.

Ташкилоти қарзӣ наметавонад пайдарҳам як ташкилоти аудиториро ба муҳлати зиёда аз се сол аудитор таъин намояд. Мутобиқи стандартҳои байналмилалӣи аудит ташкилоти аудитори аудити ташкилоти қарзиро дар асоси назорати маҷмӯи анҷом медиҳад.

Ташкилоти қарзӣ дар муҳлати на дертар аз 30 рӯзи баъди дастрасии ҳулосаи аудитори ва тавсияномаи ташкилоти аудитори нусхаи онҳоро ба Бонки миллии Тоҷикистон ирсол менамояд. Ташкилоти қарзӣ ӯҳдадор аст, ки бо дарназардошти ҳулосаи аудитори ҳисоботи молиявӣи ислоҳшудаҳо ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳод намояд. Бонки миллии Тоҷикистон метавонад аз ташкилоти аудитори маълумоти иловатиро вобаста ба ҳулосаи он талаб намояд. Пешниҳод кардани ҳулосаи аудитори нусаҳеҳ ва ё муносибати ғаразнокӣ ташкилоти аудитори бо ташкилоти қарзӣ сабаби ҳорич кардани ташкилоти аудитори аз рӯйхати Бонки миллии Тоҷикистон мегардад.

Ташкилоти аудитори риояи талаботи махфияти касбӣ ва сирри бонкиро дар ташкилоти қарзӣ арзёбӣ мекунанд. Барои пешниҳод намудани маълумоти дорон сирри бонкӣ ба Бонки миллии Тоҷикистон ҷавобгар намебошад.

Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон аудити фаъолияти молиявӣю хоҷагидорӣи ташкилотҳои қарзӣи давлатиро мегузаронад. Аудити ташкилотҳои қарзӣ, аз ҷумла ташкилотҳои қарзӣи давлатӣ аз ҷониби Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қисми хизматрасонии маблағҳои бучети давлатӣ, фондҳои давлатӣ ва қарзӣи давлатӣ гузаронида мешавад.

Талаботи аудити бонкӣ барои Бонки миллии Тоҷикистон мувофиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Бонки миллии Тоҷикистон” чунин аст.

Аудити беруна:

- аудитори берунаи Бонки миллии Тоҷикистонро бо тавсияи кумитаи аудит таъин мекунанд;

- ба ҳисоботи солонаи Бонки миллии Тоҷикистон бояд ҳулосаи аудитори дода шавад. Аудити берунии Бонки миллии Тоҷикистон мутобиқи стандартҳои байналмилалӣи аудит гузаронида мешавад;

- Бонки миллии Тоҷикистон бо ширкати эътирофшудаи аудитори, ки ҳолиби озмун гардидааст, қарордод менамояд ва ҳисоботи иттилооти барои гузаронидаани аудит заруриро пешниҳод мекунанд;

нобияти ХАД аз ҷониби институтҳои байналмилалӣ вобаста пешниҳод шудаанд.

Бояд қайд намуд, ки барои танзими ХАД санади меъёрии алоҳидае мавҷуд нест.

Вазифаҳои асосии ХАД	
Санҷиши он, ки ҳуҷҷатҳои дохилӣ ва расмӣ нозират (фармонҳо, амр, дастурҳо) аз тарафи роҳбарияти корхона дар асоси санадҳои меъёрий ё ҳуҷҷатҳои таъсисии корхона таҳия гардидааст?	↑
Санҷиши пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ ва эътимоднокии ҳисоботи молиявӣ;	↑
Баҳодиҳии таъсири омилҳои беруна ба фаъолияти ташкилот;	↑
Омодагӣ ба санҷишҳои мақомотҳои танзимкунанда (Бонки миллии Тоҷикистон, мақомоти андоз) ва дигар мақомотҳои назоратӣ;	↑
Омодагӣ ба аудити беруна;	↑

Расми 1.1. Вазифаҳои асосии ХАД

Аз ин хотир дар ташкилотҳои қарзӣ барои муайян намудани ҷаҳлатҳо ва принципҳои кори ХАД Низомномаи ХАД аз тарафи раёсати ташкилот ё дигар сохтори ваколатдор тасдиқ карда мешавад. Дар Низомномаи ХАД тавсиф кардани вазифаҳои сатҳи олий, аз қабили: арзёбии самаранокии низоми назорати дохилӣ ва идоракунӣ хавфҳо дар маҷмӯъ, татбиқи муносибати ба таваккал асосёфта дар банақшагирӣ мувофиқтар аст, ки дар расми 1.1. зикр гардидааст.

Субъектҳои асосии гузаронидани аудити дохилӣ дар бонки тижоратӣ инҳоянд:

- Шӯрон нозирон;
- Раёси раёсат;
- ХАД;
- воҳидҳои сохтори бонк;
- филиалҳои бонк.

- қарордод дар бораи гузаронидани аудит бояд ҳаҷми иттилооти ба ширкати аудиторӣ пешниҳодшаванда, инчунин масъулияти онро барои ба шахсони сеюм додани иттилооти гирифташуда пешбинӣ кунад;

- як ширкати аудиторӣ наметавонад пайваста бештар аз панҷ сол аудити Бонки миллии Тоҷикистонро гузаронад;

- муқаррароти қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иҷозатномадиҳӣ ба баъзе намуноҳои фаъолият» ва «Дар бораи фаъолияти аудиторӣ» нисбат ба ширкатҳои аудиторӣ хориҷе, ки аудити Бонки миллии Тоҷикистонро мегузаронанд, татбиқ наметардад;

- Бонки миллии Тоҷикистон ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳулоаси аудиториро пешниҳод менамояд. Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ширкати дигари аудиториро барои гузаронидани аудити берунии Бонки миллии Тоҷикистон дар сурати норозӣ будан аз натиҷаи аудити беруние, ки дар Бонки миллии Тоҷикистон гузаронида шудааст, муайян мекунанд;

- аудити Бонки миллии Тоҷикистон онд ба фаъолияти хоҷагидорӣ, хизматрасонии бучети ҷумҳуриявӣ, гардиши маблағҳои бучетӣ ва қарзи давлатиро Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон мегузаронад;

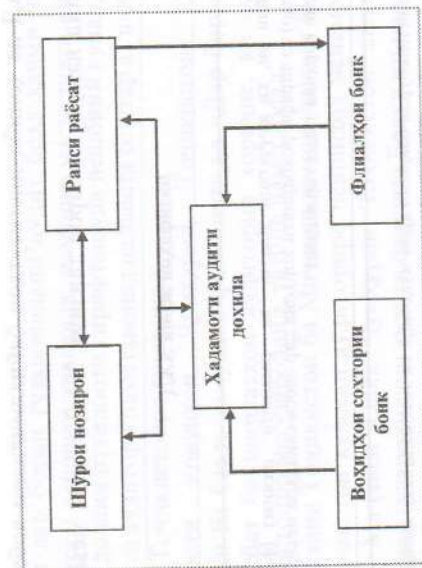
Аудити дохилӣ:

Аудити дохилии Бонки миллии Тоҷикистон аз ҷониби Департаменти аудити дохилӣ амалӣ гардонда мешавад. Ба Департаменти аудити дохилӣ сараудитори Бонки миллии Тоҷикистон, ки ўро раёси Бонки миллии Тоҷикистон бо розигии Раёсат ба вазифа таъин ва аз вазифа озод менамояд, роҳбарӣ мекунанд. Сараудитор ба муҳлати панҷ сол таъин гардида, метавонад ба ин вазифа боз аз нав таъин шавад. Сараудитор бояд шахси дорои таҷрибаи кифии касбӣ дар соҳаи ҳисобдорӣ ва аудити бонкӣ бошад. Сараудитор аз вазифаи тибқи асосҳои, ки барои аз вазифа озод кардани аъзон Раёсат пешбинӣ шудаанд, озод карда мешавад.

Раёсат бо мақсади огоҳии саривақтӣ аз вазъи молиявии Бонки миллии Тоҷикистон, баҳодиҳии низоми назорати дохилӣ ва идорасозии хавфҳо, таҳлили кори аудити дохилӣ ва берунии, инчунин пешниҳоди тавсияҳо доир ба масъалаҳои баррасишаванда кумитаи аудитро таъсис дода, тартиби фаъолияти онро муайян менамояд. Кумитаи аудит аз се нафар аъзон Раёсат иборат буда, аксари онҳо, аз ҷумла раёси он аз ҳисоби аъзон мустақили Раёсат интихоб мегардад.

1.5 Ташкили ҳадамоти аудити дохилӣ дар бонкҳо

Ҳадамоти аудити дохилии ташкилоти қарзӣ, ки бо мақсади амали намудани назорати дохилӣ ва мусондат намунодан ба мақомоти идоракунӣ ташкилоти қарзӣ, ки барои таъмини фаъолияти самараноки он ташкил шудааст, таъсис ёфтааст. Албатта, ҳангоми таъсиси ХАД, танзими фаъолияти он дар навабати аввал аст. Ҳуҷҷатҳо ва асосҳои байналмилалӣ таҷрибаи касбии аудити дохилӣ барои ташаккули заминаи муассири меъёрии ҳуқуқӣ бо муайян кардани ҳадафҳо, ваколатҳо, масъулият ва

Расми 1.2. Муносибати байни субъектҳо ҳангоми ташкили аудити дохилӣ дар ташкилотии қарзӣ.

Дар ҳар як банк ин субъектҳо бо роҳҳои гуногун ба ҳам пайвастанд, аз ин рӯ натиҷаи аудит низ ба таври гуногун ба даст оварда мешавад. Ҳамин тариқ, масалан, муносибатҳои субъектҳо метавонанд чунин бошанд: 1) муносибатҳои доимии шӯрон нозирон ва раёсати банк; 2) муносибати байни воҳидҳои сохторӣ ва ҳадамоти аудити дохилӣ; 3) муносибати бевоситаи байни шӯрон нозирон ва ҳадамоти аудити дохилӣ.

Дар расм тарҳи муносибатҳои субъектҳо нишон дода шудааст, ки имкон медиҳад як қатор масъалаҳои ҳангоми ташкили аудити дохилӣ дар банк ҳал кард.

Якум, бо роҳи таъмини робитаи доимии Шӯрон нозирони банк ва роҳбарияти банк бо филиалҳо масъалаи назорати доимӣ аз болои фаъолият дар филиалҳо ҳал карда шавад. Барон ба даст овардани натиҷаҳои бештар метавон дар ҳар филиал шӯбаи назорати дохилӣ таъсис дод, ки он санҷишҳои саривақтӣро анҷом диҳад. Бо назардошти мӯҳлатҳои муқарраршуда маълумоти гирифташударо барои омӯзиши минбаъдаи онҳо аз ҷониби ҳадамоти аудити дохила ба Саридораи банк пешниҳод намояд. Чунин хизматрасониҳои иловагӣ кори ҳадамоти умумии аудити дохилӣро осон намуда, ба ин васила барои пешгирӣ намудани як қатор хатогиҳо ҳангоми санҷиш мусоидат мекунад.

Дувум, бо таъмин намудани робитаи байни воҳидҳои сохторӣ ва ҳадамоти назорати дохилӣ, мо метавонем ба ҳисоботдиҳии сохтории бештар ноил шавем. Ҳамин тавр, дар ҳар воҳиди сохтории банк бояд корманде таъин карда шавад, ки барои гузаронидани аудити дохилӣ масъул аст. Аммо вазифаи асосии он бояд сари вақт расонидани натиҷаҳои аудити дохилӣ ба ХАД ё худ Кумитаи аудит бошад.

Сёум, ҳадамоти аудити / назорати дохилӣ бояд бевосита бо Шӯрон нозирон бонк робита дошта бошад, то дар сурати хатогиҳо ба мушкilot дучор нашаванд. Дар ҳоле, ки ХАД дар фаъолияти ташкилот ҳар гуна носоҳаҳӣ ва ҳатто иштибоҳро ошкор мекунад, бояд дар ин бора фавран роҳбарияти бонкро огоҳ созад, зеро бо назардошти хусусияти кори ташкилотии тижорати ин метавонад боиси натиҷаҳои ислоҳнашаванда (масалан, муфлисшавӣ ва ғайра) шавад.

Ташкили сохтори ХАД вобаста ба ҳаҷм ва доираи объектҳои санҷидашавандаи ташкилотии қарзӣ бунёд карда мешавад.

Ҷадвали 1.1. Сохтори Ҳадамоти аудити дохилӣ

Мутахассисони марбутан ҳадамот	Вазифа ва уҳдадорӣ
Роҳбари ҳадамот	-таҳияи нақшаи санҷиш; -муайянсозии ҷайати гурӯҳи хангоми санҷиши филиал ва роҳбарии он; -назорат аз болои омодагии санҷиш ва ҳуҷҷатнокунонии натиҷаҳои расмиёти аудитори; -ташкили гузаронидани таҳлили фаъолияти молиявӣ-хоҷагӣ; -назорат аз болои иҷроиши фармону амрҳо, низоминома ва дастурамалҳо; -таҳияи ҳисоботи умумӣ оид ба иҷроиши кори ХАД; -пешниҳоди натиҷаҳои санҷиш ба роҳбарияти корхона, шӯрон нозирон ё кумитаи аудит бо мақсади қабули қарорҳои идоракунӣ; -таҳлили ахборотҳои молиявии байни саридора ва филиалҳо ба миён омадаро гузаронида, аз рӯи масоили молиявӣ машварат медиҳад; -дар таҳияи нақшаи умумӣ ва барномаи аудити дохилӣ ширкат мебарзад; -назорати ҷории фаъолияти молиявии филиалҳоро гузаронида, дар таҳияи ҳуҷҷатҳои ҳисоботи натиҷаи аудити дохилӣ иштирок менамояд;
Мутахассис оид ба ҳисоббарбарк унҳои филиал бо саридора	-нақша-ҷадвали санҷишро таҳия мекунанд; -ҷайати гурӯҳи сайёро муайян менамояд; -назорати ҷории корро бо филиалҳо ташкил ва гузаронида, нақшаи умумӣ ва барномаи аудити дохилӣро таҳия менамояд; -натиҷаҳои асосии аудитро, ки ба мазмун ва ҳуҷҷатҳои ҳисоботи таъсир мерасонанд, ба роҳбарияти ҳадамоти расонида, маълумотро омода мекунанд;

Аудиторони дохилӣ	-натиҷаҳои расмӣи аудиториро ҳуҷҷатнок кунонида, ҳуҷҷатҳои Ҳисоботиро вобаста ба натиҷаҳои аудити дохилӣ таҳия месозад. -дар таҳия, ҳуҷҷатнокунии расмӣи аудиторӣ ширкат вазид, иҷроишгарони бевоситаи санҷишҳои дохилиянд.
-------------------	--

Ба ғайр аз сохторҳои вазифавии дар ҷадвал овардашуда, инчунин дигар мутахассисонро ташкилоти қарзӣ метавонад ҷалб намояд. Аз қабили: мутахассисон доир ба самти андозбандӣ, масоили ҳуқуқӣ, технологияи иттилоотӣ ва ғ.

1.6 Ҳамкории аудити беруна ва дохилӣ дар банкҳо

Фаъолияти аудити беруна бо аудити дохилӣ дар банкҳо алоқаманд аст, яъне дар ҷараёни санҷиш, аудиторони беруна бо аудиторони дохилӣ ҳамкорӣ мекунанд. Он пеш аз ҳама ташкил ва самаранокии аудити дохилӣро арзёбӣ мекунанд. Дар ин ҳолат, чунин доираи вазифаҳои иҷрошуда ҳамроҳ мешаванд:

- дараҷаи объективӣ;
- мустақилият;
- салоҳиятнокӣ;

Барои баҳоидиҳои объективӣ ҳолати амалиёти ғайрифаъол лозим аст, ки бояд ба чунин талаботҳо иҷро шуда бошанд:

- дорои хусусияти ҳақиқӣ бошад;
- баҳоидиҳои дуруст бошад;
- инъикоскунии дуруст дар баҳисобгирии муҳосибӣ;
- ба талаботи қонуногузорӣ мувофиқ бошад.

Аудитор барои тартиб додани Ҳисоботи банк масъул нест.

Чуноне қаблан зикр гардид, аудити дохилӣ дар банкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ тибқи Низомнома оид ба ХАД танзим ва роҳандозӣ карда мешавад, аз ҷумла талабот барои тартиб ва пешниҳоди Ҳисоботҳо аз рӯи он амалӣ карда мешавад.

Дар робита ба ин, ташкилоти аудиторӣ бояд баҳо диҳад, ки то чӣ андоза сатҳи ташкили назорати дохилӣ ба миқёс ва хусусиятҳои амалиёт дар банк мувофиқат мекунанд, инчунин то чӣ андоза соҳибхитосос ва мустақил будани кормандони ХАД дида мешавад.

Ҳолатҳое вучуд доранд, ки равишҳои аудити дохилӣ ва беруна мувофиқат намеkunанд. Масалан, агар аудити беруна андозаи интиҳобро 25% ва аудити дохилӣ 20% муайян кунад, пас аудити беруна бояд дар бораи аудити иловагӣ қарор қабул кунад. Илова бар ин, усулҳои тафтиш низ метавонанд мувофиқат наkunанд.

Агар ҳамкории банк ва ширкати аудиторӣ зиёда аз як сол давом накарда бошад, пас ин мушкilotро бо роҳи мутабиқ кардани стандартҳо ва расмиёти ҳарду ҷониб ба осонӣ бартарарф кардан мумкин аст. Аммо, дар ин

ҷо мушкilotи дигаре пеш омада метавонад. Дар як банк тақрибан санҷиш карда, аудитор ҷазобияту ҷолибияти даркоро гум мекунанд, ки ин барои баҳоидиҳои объективӣ ҳалал мерасонад. Ба таври даврӣ иваз кардани аудиторҳо тавсия дода мешавад.

Барои ба вучуд овардани фаъолияти самараноки ХАД як қатор шартҳо бояд риоя шаванд.

Аввалан, сохтори ташкилии ХАД бояд дар асоси ҳудуди назоратшаванда, кифоияти миқдорӣ ва сифатии кормандон вобаста ба миқёс ва хусусиятҳои банк, мавҷудияти муносибатҳои дохилӣ ва берунӣ, истифодаи воситаҳои гуногуни усулҳои назорат ташкил шавад.

Аз ин рӯ, ХАД бояд зернизомиҳои зайлро дар бар гирад:

- идоракунии автоматӣ;
- назорати оперативӣ;
- пешгӯӣ;
- баҳоидиҳои хавфҳои банкӣ;
- оптимизатсияи (баъътилдолорӣ) сохтори банк.

Ҳолати дуном, шартӣ зарури чандирии ХАД ва мувофиқати воқуниш ба тағирот дар муҳити беруна ва дохилӣ мебошад.

Сеюм, сатҳи баландтарини огоҳӣ талаб карда мешавад, аз ҷумла ширкати аудиторӣ низ бояд ба ҳама гуна ҳуҷҷатҳо дастрасӣ дошта бошад.

Чохорум, шартӣ муҳим, сатҳи баланди касбии кормандони банк, мавҷудияти таҳсилоти дахлдор, таҷриба, инчунин сифатҳои шахсӣ - дурусткорӣ ва некирода мебошад.

Панҷум, шаронти фаъолияти бомуваффақияти функционалии ХАД мустақилии он аст.

Аммо як қатор омилҳое мавҷуданд, ки принсипи мустақилияти ХАД-ро вайрон мекунанд:

- кормандони ХАД аз ҷиҳати молиявӣ аз роҳбарияти банк вобастаанд;
- корманди ХАД аз писандида ва нописандии шахсӣ, тафаккур, таҷрибаи касбӣ вобаста аст;
- кормандон вобаста ба манфиатҳои корпоративии банк, яъне хоҳишҳои онҳо доштан ва баланд бардоштани имиджи банк, ки барои аудити беруна мушкilot эҷод мекунанд.

Саволҳои санҷишӣ

1. Мақсад ва вазифаҳои аудити банкӣ ба чӣ нигаронида шудааст?
2. Намудҳои аудити банкиро тавсиф намоед.
3. Муҳимияти асосии гузаронидани аудити банкӣ дар чист?
4. Вазифаҳои аудити дохилӣ дар банк аз чӣ иборат аст?
5. Самтҳои асосии аудити дохилӣ ва беруна дар банк каломҳоянд?
6. Ҳадафҳои асосии аудити беруна дар банк ба чӣҳо нигаронида шудааст?
7. Субъектҳои асосии гузаронидани аудити дохилӣ дар банки тижорати кадомҳоянд?
8. Моҳияти ташкилнамони Кумитаи аудит ё ХАД дар банкҳо аз чӣ иборат аст?
9. Сохтори ХАД-ро тавсиф намоед.

10. Бартарин умумии ҳамкории аудити дохили ва берунаро ҷиҳати таъмини самаранокии ғайолияти банк арзёбӣ намоед.

Саволҳои тестӣ

1. Аудити ғайолияти хоҷагидориро банк ҷиро дарбар мегирад?
А) таҳлили иқтисодии банк;
В) таҳлили ғайолияти хоҷагидориро молиявии банк бо мақсади муайянкунии мувофиқати он ба қондаҳо ва меъёрҳо;
С) тафтиши дурустии тартибдиҳии ҳисоботҳои молиявӣ;
Д) ошкоркунии камбудҳои ҷойдошта ва вобаста ба он ҷораандешӣ қардан.
2. Ба ғайолияти асосии ташкилоти аудиторӣ дохил мешавад?
А) тафтиши дурустии ҳисоботи муҳосибии (молиявии) солона;
В) тафтиши истифодабарии маҷмӯи қарзҳо ва сармоягузориҳо;
С) гузаронидани таҳқиқи маркетологӣ;
Д) баҳодиҳии ғайолияти молиявии корхона онд ба натиҷаҳои молиявӣ.
3. Хукуқи гузаронидани аудити банкиро чӣ гуна ташкилотҳои аудиторӣ дороянд?
А) Ташкилоти аудиторӣ ва аудитори инфиродӣ;
В) Ташкилотҳои касбии аудиторӣ;
С) Ташкилотҳои аудиторие, ки иҷозатномаи гузаронидани санҷиши аудитории банкхоро дороянд;
Д) Ташкилоти аудиторие, ки дар феҳрист ҷойгирфтааст ва онро банк метавонад худсарона даъват намояд.
4. Аудити дохилии банк аз тарафи кадом шӯъбаи он гузаронида мешавад?
А) Шӯрои назирон;
В) Хадамоти аудити дохилӣ
С) Департаменти қарзӣ
Д) Шӯрои назирон.
5. Ваколатҳои аудитори дохилии банк дар кадом санад метавонад қайд гардад?
А) Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи ғайолияти аудиторӣ"
В) Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи баҳисобгирни муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ"
С) Сיעсати баҳисобгирни банк.
Д) Низомнома дар бораи хадамоти аудити дохилӣ
6. Кадоме аз вариантҳо ба ҳадафи аудити берунаи банкӣ тааллуқ надорад?
А) тасдиқи эътимоднокии ҳисоботи банк;
В) тасдиқи мувофиқати ғайолияти банк ба талаботи меъёриро ҳукуқӣ;
С) таҳлили ғайолияти молиявиро хоҷагии банк;
Д) Тасдиқи эътимоднокии ҳисоботи банкӣ, омодаанамоӣ ва пешниҳод қардани хулосаи расмий аудит.
7. Оё ташкилоти қарзӣ пайдарҳам як ташкилоти аудиториро метавонад аудитори таъин намояд?
А) метавонад ба муҳлати 5-сол;
В) метавонад ба муҳлати 3-сол;
С) танҳо як даврани ҳисоботӣ;
Д) метавонад ба муҳлати 4-сол.
8. Ваколати таъини роҳбари сохтори аудити дохилӣ дар ташкилоти қарзӣ ба зимаи кӣ гузашта пудааст?
А. Раиси раёсат;
В. Шӯрои назирон;
С. Маҷлиси саҳомон;
Д. Низомии назорати дохила.

9. Баррасии натиҷаҳои аудит ва санҷишҳои дохилию беруний ба ваколати кадом сохтори идорақунадаи ташкилоти қарзӣ дохил мешавад?

А. Низомии назорати дохила;
В. Маҷлиси саҳомон;
С. Раиси раёсат;
Д. Шӯрои назирон.

10. Таъини Кумитан аудит дар ташкилотҳои қарзӣ ба зиммаи кӣ вогузор гардидааст?

А. Роҳбари ташкилоти қарзӣ;
В. Мақоми ваколатдор;
С. Шӯрои назирон;
Д. Саҳмдорони ташкилоти қарзӣ.

11. Авзои Кумитан аудит ва роҳбари он (сараудитор) дар ташкилоти қарзӣ ба муҳлати чанд сол интиҳоб қарда мешавад?

А. Аз ҷониби Шӯрои назирон ба муҳлати 4-сол;
В. Аз ҷониби Раиси раёсат ба муҳлати 5-сол;
С. Дар маҷлиси саҳомон ба муҳлати 3-сол;
Д. Худи кумита метавонад мустақилона муайян намояд.

12. Кадоме аз ин ваколатҳо ба Кумитан аудити ташкилоти қарзӣ тааллуқ надорад?

А. баррасии сиесати ташкилоти қарзӣ дар самти аудити дохилии ва ҳисоботи молиявӣ;
В. назорати таъини пурра, дақиқ ва саҳеҳи ҳисобдорӣ, ҳисоботи молиявӣ ва ҳисоботи молиявии маҷмӯи ташкилоти қарзӣ;

С. баррасӣ ва таъини қабули нақшаи солонаи аудит, қондаҳои ҳисобдориро назорати онҳо ва идорақунии хавфҳо дар ташкилоти қарзӣ;

Д. пешбурди баҳисобгирни муҳосибӣ ва омодакунии ҳисоботҳои молиявӣ.

13. Мутабоқи стандарти байналмилалӣ аудит ташкилоти аудиторӣ аудити ташкилоти қарзиро дар кадом шакл анҷом медиҳад?

А. дар шакли маҷмӯи;
В. дар шакли пурра;
С. дар шакли интиҳобӣ;
Д. дар шакли маҳлуд бо таъсирҳо.

Мавзӯи 2. Роҳу усулҳои ҷоринамоии аудит дар бонкҳо

Мақсад: Ошногардӣ бо роҳу равиши гузаронидани санҷиши аудиторӣ ва тартиби амалигардонии он.

Масъалаҳои омӯзишӣ:

- 2.1 Давран омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ
- 2.2 Мухимият дар аудит ва усулҳои муайян намудани сатҳи муҳимият
- Хавфҳои аудиторӣ
- 2.4 Банақшагирии аудит ва барномаи санҷиши аудиторӣ
- 2.5 Стандартҳо, методҳо ва равишҳои аудит

Мавзуро аз худ карда донишҷӯ бояд:

- мактуби уҳдадорӣи таъкилотии аудиторӣ оиди розигӣ барои санҷиш;
- ҳуҷуқ ва уҳдадорӣҳои тарафайн дар рафти санҷиш;
- баҳодиҳии сатҳи муҳимият ва хавфи аудиторӣ;
- аҳамияти банақшагири ва тартибдиҳии барномаи аудит;
- истифодаи стандартҳо дар рафти санҷиш.

фаҳмиш пайдо намояд:

- дар масъалаи роҳу усулҳои гузаронидани санҷиш дар амалия;

таъвонад:

- мустақилона тартибдиҳии номгӯи расмӣи вобаста (мактуби уҳдадорӣ, нақша ва барномаи аудит).

Зимни азхудкунии мавзӯ зарур аст:

- моддаҳои марбутан Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти аудиториро" - мадди назар намояд;
- диққати асосиро ба ҷунин мафҳумҳо равона намояд: мактуби уҳдадорӣи таъкилотии аудиторӣ, шартномаи санҷиши аудиторӣ, принсипҳои фаъолияти аудиторӣ, стандартҳои аудит;
- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз ҷунин сарчашмаҳо истифода намояд:

1. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи баҳисобирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ" ш.Душанбе, 25 март соли 2011, №702.
2. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон" ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
3. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти аудиторӣ" ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
4. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
5. Низомов С.Ф. Аудит ва ибрази эътимод. Душанбе 2020
6. Саидов Р.Н. Маҷмӯи масъалаҳо аз аудит (бо ҳалли масъалаҳо).- Душанбе :2020-288с.
7. Тоҳирова Р.С. Аудит. Душанбе 2018с.

8. Сомонаи расмӣи Вазорати молия, Палатаи ҳисоб ва Бонки миллии Тоҷикистон:

www.minfin.tj

www.nbt.tj

www.sai.tj/index.php/tj

2.1 Давран омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ

Омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ аз муайян кардани ҳаҷми санҷишу аризи он, тартибдиҳии мактуби уҳдадорӣ ва бастанӣ шартномаи аудиторӣ иборат мебошад. Барои муайян кардани доираи санҷиши аудиторӣ аудитор бояд дар бораи тамоми ҷиҳатҳои фаъолияти хоҷагию молиявии субъекти санҷидашаванда, таъкили баҳисобирии муҳосибӣ ва аудити дохилӣ дар корхона фаҳмиши кофӣ дошта бошад. Ин барои таъкилотии аудиторӣ ё фаъолияти инфиродӣ ҷиҳати муқаррар намудани ҳаҷм, хусусият ва намудҳои фаъолияти субъекти санҷидашаванда зарур аст, ки ба ҳаҷм ва мазмунӣ санҷиш бевосита таъсир мерасонад. Барои ин аудитор бояд ҳисоботи солона, маълумот дар бораи маҷлисҳои саҳомон, маҷлисҳои шӯрои назорон, ҳисоботи молиявии дохилии корхона, ҳисоботи аудиторӣ дар давраи гузашта ва маводи аудити дохилӣро омӯзад.

Барои муайян кардани ҳаҷм, хусусият ва намудҳои фаъолияти, ки субъекти иқтисодӣ машғул аст, аудитор бояд ҳуҷҷатҳои таъсисиро омӯзад. Дар марҳалаи омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ аудитор вазирадори аст:

- ҳаҷми таҳминии кор ва муҳлати санҷишро муайян намояд;
- муҳимияти масъалаҳои аудиторро нишон диҳад;
- шартҳои маъмури талаб мекунанд (имконияти содир кардани хатогихҳои маъмул) дида барояд;

- дараҷаи боварио ба низомии ҳисоби муҳосибӣ ва аудити дохилии субъекти санҷидашаванда муайян намояд (муқаррар намудани ҳислат ва ҳаҷми далелҳои аудиторӣ, таҳлили фаъолияти аудиторони дохилии ва имкони ҷалби онҳоро ба санҷиш дида барояд);

Вобаста ба ҳаҷм ва мураккабии кор аризиши хизматрасонии аудиторӣ баҳо дода мешавад, ки бо фармонишгар мувофиқа карда шуда, маблағи мувофиқашуда дар шартномаи аудиторӣ нишон дода мешавад.

2.2 Мухимият дар аудит ва усулҳои муайян намудани сатҳи муҳимият

Мутобиқи СБА 320 «Мухимият дар вақти банақшагири ва гузаронидани аудит» (ISA 320 Materiality in planning and performing an audit) ҳангоми тафтиши изҳорот аудитор хатогихҳои дар он ошкоршударо, ки аз рӯи моҳият ва мазмунӣ худ аҳамиятнок (моддӣ) ва ночиз (ғайримоддӣ) мебошанд, баҳо медиҳад.

Се сатҳи асосии муҳимият вучуд дорад:

Дараҷаи аввал иштибоҳҳо ва норасоӣҳоро дар бар мегирад, ки миқдори онҳо аз рӯи мундариҷаи худ он қадар ночиз ва беаҳамиятанд, ки ба

ҳеҷ вазҳ наметавонанд ба тасмии қорбари ин гузориш таъсир расонанд. Чунин иштибоҳ ва камбудиро ғайримоддӣ ҳисоб карда мешаванд.

Дарачаи дуҷум хатогиҳо ва камбудии муҳими дар бар мегирад, ки ба қабули қарорҳои муайян аз ҷониби истифодабаранда таъсир мерасонанд. Аммо, сарфи назар аз ин, ҳисоботи беруна дар маҷмӯъ воқеиятро объективона инъикос мекунад ва муфид аст.

Дарачаи сеҷуми муҳимият чунин хатоҳо ва камбудии дар баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи беруна дар бар мегирад, ки эътимодноқӣ ва объективии тамоми маълумоти ҳисоботиро дар маҷмӯъ зери шубҳа мегузоранд. Дарачаи сеҷум муҳим будани хатогиҳо ва камбудии муқаррар намуда, аудитор ба андешаи худ онд ба вазъи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи субъекти иқтисодӣ бо тавсифи муфассали далелҳои ошкоршуда ақидаи номувофиқ (манфӣ) баён мекунад.

Дар оғози санҷиш, дар марҳилаи банақшагири, аудитор бояд қарор қабул кунад, ки чӣ гуна ҳаҷми умумии хатогиҳо муҳим ҳисобида мешаванд.

Барои ин аудитор ду равиши асосиро истифода мебарад:

- равиши индуктивӣ – муайян намудани муҳимияти молдаҳои алоҳидаи ҳисобот ва баъдан дар маҷмӯъ муҳимияти умумӣ;
- равиши дедуктивӣ – муайян намудани миқдори умумии тахрифу хатой ва тақсироти минбаъдаи он дар байни молдаҳои ҳисоботӣ. Ин тақсирот шарҳ аст, аммо метавонад ба аудитор дар муайян кардани он, ки дар робита ба ҳисобҳои гуногун чӣ гуна ва чӣ қадар маълумот ҷамъоварӣ карда шавад, кӯмак кунад. Тахрифоти умумии набояд аз ҳаҷми тахрифҳои ҳисобҳои инфиродӣ зиёд бошад.

Аудитор вазифадор аст, ки сатҳи муҳимиятро ба назар гирад:

– дар марҳилаи банақшагири ҳангоми муайян кардани мазмун, муҳлат ва ҳаҷми расмиёти истифодашавандаи аудит;

– дар рафти иҷрои расмиёти мушаххаси аудиторӣ;

– дар марҳилаи хотимагии аудит ҳангоми арзёбии таъсири хатой ва вайронкунии ошкоршуда ба эътимоднокии ҳисоботи молиявӣ.

Аудитор бояд дар назар дошта бошад, ки иштибоҳҳои алоҳидае, ки аз ҷониби ӯ қайд карда шудаанд, метавонанд худ аз худ муҳим набоянд ва иштибоҳҳои, ки дар маҷмӯъ гирифта шудаанд, инчунин иштибоҳҳои қайдшуда дар якҷоягӣ бо иштибоҳҳои эҳтимоли метавонанд ҷиддӣ бошанд.

Аудитор ҳуқуқ дорад ҳулоса барорад, ки ҳисоботи субъекти ҳоҷатидории санҷидашаванда аз рӯи ҳама ҷиҳатҳои муҳим бозэътимод аст, аз ҷумла агар дар як вақт ду шарт иҷро шуда бошад:

1) тахрифҳои, ки дар рафти аудит қайд ва ғумонбар шудаанд, ба миқдори ҳеле камтар аз сатҳи муҳимият ҷамъ мешаванд;

2) тафовути сифатии фарқияти зикргардидаи тартиби баҳисобгирии тартиб додани ҳисоботи субъекти ҳоҷатидор аз талаботи санадҳои меъёрии дахлдор онд ба ақидаи касбини аудитор ночиз бошад.

Аудитор бо истифода аз сатҳи касбин худ вазифадор аст, ки масъулиятро ба душ гирад ва қарор қабул кунад, ки дар ин ҳолат дар бораи

вайронкунии ҷиддӣ дар ҳисоботи муҳосибии санҷидашуда ҳулоса барорад ё на, ё ба ҳулосае ояд, ки зарурати дохил кардани бандҳои дахлдор ба ҳисоботи аудиторӣ дохил карда шавад.

Барои равшан кардани вазъият, метавонад тартиби иловагии аудит талаб карда шавад. Аудитор бояд аз роҳбарияти ташкилоти аудитишаванда даъват намояд, ки тибқи тартиби муқарраршуда барои баргараф намудани қонунишканиҳои мушоҳидакардаш сатҳҳои ислоҳӣ ворид намояд. Агар нелоҳоти эҳтимолии ҳисоботи молиявӣ, ки ҳангоми аудит қайд карда шудаанд, ҳусусияти ҷиддӣ дошта бошанд, норозигии роҳбарияти субъекти санҷидашаванда бо ворид намудани ислоҳҳои метавонад барои аудитор асоси шуда тавонад, ки аз рӯи натиҷаҳои аудит ҳулосаи аудиториро тартиб диҳад.

2.3 Ҳавфҳои аудиторӣ

Фаъолияти ширкати аудиторӣ аз ҷониби роҳбар ба нақша гирифта мешавад. Он банақшагирии стратегӣ ва муфассалро дар бар мегирад. Банақшагирии стратегӣ чунин зербандҳоро дар бар мегирад:

а) муайян кардани ҳаҷми қор;

б) интизории муштарӣ;

в) муайян кардани ҳавфҳо.

Дониш ва таҷрибаи умумии фаъолияти аудиторӣ ба аудитор имкон медиҳад, ки ҳаҷми қор ва дараҷаи ҳавф ҳангоми санҷиши дилхоҳ қор баҳо дода шавад.

Намудҳои зерини ҳавфҳои фарқ карда мешаванд:

- ҳавфҳои қобилияти касбини аудитор - бо муносибати қатъӣ ба интиҳоби қор санҷидашаванда бо назардошти эътибори он муайян карда мешаванд;

- ҳавфи интизории муштарӣ, яъне ҳавфи норозигӣ аз ҳулосаи муштарии худ (агар муштарӣ, аз аудит қаноатманд набояд, баъдтар метавонад аз хизматрасонии ташкилоти аудиторӣ даст кашад);

- ҳавфи аудиторӣ, яъне ҳулосаи аудиторӣ метавонад нодуруст бошад. Ҳавфи ин гуруҳ аз тахрифҳои дар ҳисоботи молиявӣ мавҷудбуда сарнашма мегирад. Онҳо чунин таснифбандӣ мешаванд: ҳавфҳои табиӣ (қудонашаванда), воситаи назорат ва дарёфт накардани тахрифҳо.

Ҳавфҳои табиӣ (қудонашаванда). Онҳо ба табиати қор хосанд, бинобар шумораи зиёди амалиёт; аз ин рӯ, муҳим аст, ки ҳамаи ҳисоботи назаррасеро, ки қор тағирот ва паст шудани натиҷаҳои молиявӣ мешаванд, муайян кард.

Ҳавфи воситаи назорат. Баҳисобгирии муҳосибии қорҳои дорои низоми муайяни назорат мебошад. Агар низоми назорат ҳуб бошад, сатҳи ҳавфҳо пасттар мешаванд.

Дар назорати аудити дохилӣ ҳавф ду ҷанба дорад:

ҳавфи баҳодиҳии нокифояи назорати дохилӣ; он эътимоди аудиторҳоро ба раванди назорати дохилӣ қорши медиҳад, ки оқибати он аз ҳад зиёд баҳодиҳии ҳавфи воситаи назорат мебошад;

хавфи аз ҳад зиёд баҳодидӣ, вақте ки хавфҳои назоратӣ хеле баланд арзёбӣ мешаванд.

Ҳангоме, ки аудитор хавфҳои назоратро нисбат ба дигар хавфҳои баландтар баҳодидӣ мекунад, ӯ бояд муомилот ва бақияи ҳисобҳоро муфассалтар санҷиш кунад. Ин санҷиши иловагӣ самаран аудитро коҳиш медиҳад, аммо натиҷанокии онро дар муайян кардани хатоҳои ҷиддӣ дар ҳисоботи молиявӣ кам намекунад.

Аудиторҳо одатан кӯшиш намекунанд, ки хавфи баҳодидии камро назорат кунанд. Хавфи азнавбаҳодидӣ ба натиҷаҳои аудит таъсир мерасонад. Агар хавфҳои назоратӣ нисбат ба дигар хавфҳои камтар баҳодидӣ карда шаванд, шиддатнокии амалиёти санҷишӣ ва бақияи ҳисобҳо коҳиш меёбад.

Бе асос маҳлуд кардани аудити баҳисобгирини ҳуҷҷатгиронро боиси он мегардад, ки дар ҳисоботи молиявӣ тағйироти ҷиддӣ ошкорнашуда мемонанд. Аз ин рӯ, ҳангоми таҳияи усулҳои баҳодидии назорати дохилӣ, аудиторҳо кӯшиш мекунанд, ки аз хавфи аз ҳад зиёд баҳо додани сифати иҷрои раванди назорати дохилӣ канорагирӣ кунанд.

Хавфи дарёфт накардани тахрифҳо. На ҳама тахрифҳоро тавассути усулҳои муайяни аудит ошкор кардан мумкин аст. Тахрифҳои эътирофнашуда метавонанд боз ҳам бештар шаванд. Агар муайян карда шавад, ки хавфи аудиторӣ зиёд аст, он гоҳ ширкати аудиторӣ ба ҳулосае меояд, ки ҳаҷми кори зиёдеро иҷро кардан лозим аст. Баъди муайян кардани ҳаҷми кор интиҳоби метод ё тарзи амали санҷиш фаро мерасад.

2.4 Банақшагирини аудит ва барномаи санҷиши аудиторӣ

Ташкилоти аудиторӣ ё аудитори инфиродӣ бояд оғози банақшагириро пеш аз навиштани мактуби уҳдадорӣ ва пеш аз бастании шартнома бо субъекти хоҷагидор оид ба гузаронидани аудит гузаронад.

Банақшагирини аудит марҳилаи мустақил ва ҳатмии аудит буда, аз муайян кардани стратегия ва тактикаи аудит, доираи аудит, таҳияи барномаи аудит ва расмиёти мушаххаси аудит иборат аст.

Ҳангоми банақшагирӣ аудитор бояд СБА 300 “Банақшагирини аудити ҳисоботи молиявӣ” (ISA 300 Planning an Audit of Financial Statements) ва стандарти миллии ФА 1/2001 “Банақшагирини аудит”-ро риоя намояд. Тибқи ин стандарт, банақшагирини аудит таҳияи стратегияи умумӣ ва равиши муфассалро ба хусусият, вақт ва дараҷаи интизории расмиёти аудит дар бар мегирад.

Мақсади банақшагирӣ чунин аст:

– таҳияи нақшаи умумини аудит бо муайян намудани ҳаҷми пешбининашаванда, ҷадвал ва муҳлати гузаронидани аудит;

– таҳияи барномаи аудит бо муқаррар намудани ҳаҷм, намуҳҳо ва пайдарҳамии расмиёти аудиторӣ, ки барои ҷамъовариҳои далелҳои аудиторӣ ва таҳияи ҳулосаи асоснок оид ба дурустии ҳисоботи молиявии субъекти иқтисодӣ асос мегардад.

Банақшагирӣ бояд аз ҷониби ташкилоти аудиторӣ ё аудитори инфиродӣ мувофиқи принсипҳои умумӣ ва мушаххас амалӣ карда шавад.

Принсипҳои мушаххас инҳоро дар бар мегиранд: мураккабӣ, давомноқӣ, эътидолории банақшагирӣ.

Принсипи мураккабии банақшагирини аудит таъмини алоқамандӣ ва пайиронан ҳамаи марҳилаҳои банақшагирӣ - аз банақшагирини пешакӣ то тартиб додани нақшаи умумӣ ва барномаи аудитро дар бар мегирад.

Принсипи муттаасили дар муқаррар кардани супоришҳои марбут ба гуруҳи аудиторҳо ва пайвастани банақшагирӣ бо муҳлатҳои ифода меёбад.

Принсипи эътидолории банақшагирӣ аз он иборат аст, ки аудитор бояд якҷанд вариантҳои нақшаро таҳия кунад ва сипас беҳтаринро интиҳоб намояд.

Банақшагирӣ ба аудитор чунин фазои мусоидро фароҳам меорад:

-ин ба аудитор имкон медиҳад, ки далелҳои кофӣ оид ба вазъии фазолияти муштарӣ ба даст орад;

-барои нигоҳ доштани хароҷоти иловагӣ дар ҳудуди меъёрҳои мувофиқ мусоидат мекунад;

-аз нофаҳмиҳо бо мизоҷон канорагирӣ мекунад.

Ҳадафҳои банақшагирини аудит инҳоянд:

• муқаррар намудани марҳилаҳо ва муҳлатҳои кор бо бонк;

• муайян кардани хароҷот;

• истифодаи оқилонаи вақти кории мутахассис;

• омода намудани гуруҳи кории мувофиқ барои фазолият бо бонк;

• муайян намудани фаслҳои аудит, ки барои тартибдиҳии ҳулосаи аудитор муҳимтарин мебошанд;

• тиксимоти бахшҳои аудит, вазифаҳо ва уҳдадорихо байни мутахассисон;

• шароити мусоид фароҳам овардан барои амалӣ намудани назорати пайгирона аз рӯи аудит;

• таъмини ҳамкориҳо бо шўъбаи баҳисобгирини ташкилоти аудиторӣ оид ба масъалаҳои банақшагирини молиявӣ.

Банақшагирини санҷишро ташкилоти аудиторӣ бояд тибқи принсипҳои умумии аудит, инчунин тибқи принсипҳои зерини мушаххас амалӣ намояд: мураккабии банақшагирӣ; давомнокии банақшагирӣ; эътидолории банақшагирӣ, ки қаблан қайд гардидаанд.

Принсипи мураккабии банақшагирини аудит таъмини робитаи мутақобила ва пайдарҳамии ҳамаи марҳилаҳои банақшагирӣ - аз банақшагирини пешакӣ то тартиб додани нақшаи умумӣ ва барномаи аудитро дар назар дорад. Принсипи муттаасили банақшагирини аудит дар муқаррар намудани вазифаҳои вобаста ба гуруҳи аудиторон ва вобаста кардани марҳилаҳои банақшагирӣ аз рӯи замон ва субъектҳои хоҷагидорӣ вобаста (воҳидҳои сохтории ба тавозуни алоҳида ҷудошуда, филиалҳо, намоёндалаҳо, корхонаҳои фаръӣ) ифода меёбад.

Принсипи банақшагирини баъътидолории аудит аз он иборат аст, ки дар раванди банақшагирини ташкилоти аудиторӣ тафовути банақшагирӣ

бояд таъмин карда шавад, то тавонанд варианти беҳтарини нақшаи умумӣ ва барномаи аудитро дар асоси метёриҳои муайянкардаи ташқилогит аудиторӣ интихоб карда тавонанд.

Зарурати амали банақшагирии аудитор аз он вобаста аст, ки:

- мусоидат намудан ба самтҳои муҳими аудит, ошкоркунии мушқилогит эҳтимолий ва ба анҷомрасонии корҳо бо арзиши беҳтарин, сари вақт ва бо сифати баланд;
- банақшагири имкон медиҳад, ки корҳо байни аъзоёни гуруҳи мутахассисоне, ки ба аудит ҷалб шудаанд, самаранок тақсим карда шаванд, инчунин банзмондорини ҳамохангсозии чунин корхоро таъмин менамояд;
- банақшагири имкон медиҳад, ки назорати дохилии сифати кори аудит ташикл карда шавад.

Ҳангоми банақшагирии аудит, марҳилаҳои асосии зерин бояд қайд карда шаванд:

- банақшагирии пешакии аудит;
- таҳия ва тартибдиҳии нақшаи умумии аудит;
- омодакунии ва тартиб додани барномаи аудит;

Нақшаи умумии аудит

Ташиқлогити санҷидашаванда:

Давраи аудит:

Миқдори одам-соат:

Роҳбари гуруҳи аудиторӣ

Ҳайати гуруҳи аудиторӣ:

Хавфи аудитории банақшагирифташуда:

Сатҳи муҳимияти банақшагирифташуда:

№ р/т	Намуни банақшагирифташуда	Давраи гузаронидани санҷиш	Иҷрокунанда	Эзоҳ

Барномаи аудит

Ташиқлогити санҷидашаванда:

Давраи аудит:

Миқдори одам-соат:

Роҳбари гуруҳи аудиторӣ

Ҳайати гуруҳи аудиторӣ:

Хавфи аудитории банақшагирифташуда:

Сатҳи муҳимияти банақшагирифташуда:

№ р/т	Номгуи маросимҳои аудиторӣ	Давраи гузаронидани санҷиш	Иҷрокунанда	Ҳуҷҷатҳои қорни аудитор	Эзоҳ

Расми 2.1. Нақша ва барномаи санҷиши аудиторӣ

Дар марҳилаи банақшагирии пешакӣ аудитор бояд ба ғайолияти ҳолияно ҳоҷатдорини субъекти ҳоҷатдор шинос шавад. Аудитор бояд нақшаи умумии аудитро бо таъсифи миқёс ва тартиби пешбинишудаи аудит таҳия ва ҳуҷҷатгузори намояд. Нақшаи умумӣ бояд барои иҷрои барномаи аудит ҳамчун дастур хизмат кунад.

Дар асоси нақшаи умумии аудит, ширкатҳои аудиторӣ барномаи аудитро таҳия мекунанд, ки хусусият, вақт ва ҳаҷми расмиёти аудити банақшагирифтаҳо, ки барои таъбиқи нақшаи умумии аудит заруранд, муайян мекунад.

Нақшаи умумии аудит ва барномаи аудит ҳангоми зарурат дар вақти гузаронидани санҷиш таъид ва аз нав дида баромада мешавад. Дар охири рӯнанди банақшагирии аудит, нақша ва барномаи умумии аудит бояд дар нақти зарурӣ ҳуҷҷатгузори карда шавад.

2.5 Стандартҳо, методҳо ва равишҳои аудит

Мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ғайолияти аудитри» стандартҳои аудит - талаботи ягона онд ба тартиби амалӣ намудани ғайолияти аудиторӣ, барасмиятдорини натиҷаҳо ва назорати сифати он фаҳмида мешаванд.

Стандартҳои аудитро ба ду гуруҳ ҷудо менамоянд: стандартҳои миллии аудит ва стандартҳои байналмилалӣи аудит.

Ташиқлогити аудиторӣ ва аудитори инфиродӣ уҳдадор аст, ки аудитро мутобиқи стандартҳои миллии ва байналмилалӣи гузаронанд.

Ташиқлогитҳои аудиторӣ ҳуқуқ доранд тарз ва усулҳои кори худро мустақилона интихоб кунанд, аммо риояи стандартҳо дар рафти санҷиш ҳатмӣ мебошад.

Интихоби усули санҷиш аз эътибори бонк, қаноатмандии имконпазирии аудит муайян карда мешавад. Қаноатмандии аудитор ин боварӣ ба сифати аудит мебошад. Ташиқлогити гуруҳи усулҳои аудит вучуд дорад:

- усулҳои назорат;
- усулҳои таҳлилий;
- омӯзиши муфассали амалиёт.
- Усулҳои назорат инхоро дар бар мегиранд:
- сифати назорат аз ҷониби раёсати бонк;
- мавҷудияти низомҳои идоракунини компютерӣ;
- назорати ҷисмонӣ, яъне санҷиши дорониҳо бо далелҳо (санҷиши аломатҳои пули, қоғазҳои қиматнок ва ғ.).

Усулҳои таҳлилий инхоро дар бар мегиранд:

- фирисотодани мактубҳо ба мизочон барои тасдиқи маблағи қарз ё бақияи суратҳисоб;
- омӯзиши суръати афзониш ё камшавии амалиёт, даромади солҳои қориву гузашта ва ғайра.

Усулҳои назорат ва таҳлили тезкор ва каме меҳнатталаб аст, аммо қаноатмандии аудитро дар дараҷаи лозима таъмин наметгардонад.

Омузиши муфассали амалиёт дар бар мегирад:

- санҷиши ҳуҷҷатҳои ҳисобдорӣ;
- санҷиши воқеии амалиёт;
- санҷиши баҳисобгирии муҳосибӣ;
- санҷиши сабтҳои дар муҳосиботбула бо ҳуҷҷатҳо;
- муқоисаи сабтҳои санҷишҳои муқобил.

Дар рафти санҷиш инҳо муқаррар карда мешаванд: қонунӣ ва дурустии амалиёт, дурустии ҳуҷҷатҳо, дурустии ҳисобҳои дар онҳо мавҷудбуда, дурустии сабтҳои ҳисоби муҳосибӣ. Дар баробари ин, санҷиши пурраи чунин амалиёти нисбатан мураккаб ва масъулиятнок, монанди амалиёти хазинавӣ, асъорӣ, амонатӣ, фонизӣ, комиссияний, кафолатӣ истиқсно нест.

Дар ҷараёни кор аудитор бояд ба мавҷуд будани имзоҳои мизочон ва кормандони бонк, ки далели сабти амалиёти баҳисобгирии муҳосибиро тасдиқ мекунанд, диққат диҳад. Пас аз бастани шартнома ҳуҷҷат эътибори қонунӣ пайдо мекунад ва аз ҷониби муҳосиб бояд дар суратҳисобҳои муштариён ва дар тавозун ҳатмӣ инъикос карда шавад. Дар баробари ин, кормандони бонк тамоми масъулиятро барои қонунӣ будани амалиёт ва бехатарии он барои бонк ва мизочон ба дӯш мегиранд. Набудани чунин имзо маънои онро дорад, ки амалиёт беасос гузаронида шудааст ва аудитор бояд тамоми ҷузъиёти онро тафтиш кунад.

Ҳуҷҷатҳои хазина эътиёткорона санҷиш карда мешаванд. Ба ордерҳои мемориалӣ, ки барои ба расмият даровардани амалиёти қисман пардохти ҳуҷҷатҳои муштари аз суратҳисобҳои ҷорӣ, аз ҷумла қисман баргардонидани қарзҳо, амалиёти дохилибонкӣ барои баҳисобгирии даромад ва хароҷот, инчунин ислоҳи сабтҳои ғалат истифода мешаванд, таваҷҷӯҳи махсус лозим аст. Ба он диққат додан лозим аст, ки баъди тартиб додани тавозун бо фармонҳои ислоҳи қайдҳои ғалат дурӯст карда мешаванд.

Ҳангоми санҷиш низоми дастрасӣ ба маълумоти махфӣ ва ҷораҳои амнияти муқаррар карда мешавад. Дастрасӣ танҳо дар рӯйхати мушаххас сурат мегирад. Ҳуҷҷатҳои катъӣ ва махсусан махфӣ бояд аз ҳама ҳуҷҷатҳои бонкӣ ҷудо карда шаванд. Ҳуҷҷати меъёрии бонк дар боран тартиби дастрас намудани маълумоти махфӣ бояд технологияҳои дастрасии иттилооти компютериро муайян намояд.

Ҳангоми баҳодиҳии ҳолати баҳисобгирии муҳосибӣ аз нуқтаи назари мувофиқат ба санадҳои меъёрии амалкунанда оид ба қонунгузории бонкӣ ташкили баҳисобгирии таҳлилий ва таркибӣ бодидиққат санҷиш карда мешавад:

- ҳуҷҷатҳои асосӣ ва шаклҳои баҳисобгирии таҳлилий ва таркибӣ;
- рекузитҳои суратҳисоби шахсӣ;
- рекузитҳои журналҳои амалиётӣ;
- рекузитҳои кортҳо ва картотекаҳо.

Санҷиши аудитории суратҳисобҳои шахсии ташкilot бо мақсади муайян кардани бақияи дебетӣ, ошкор кардани гардиши ғайривоқеӣ, нокифоя, инчунин ҳуҷҷатҳое, ки барои чунин сабтҳо асос шуда, ташкил карда мешавад.

Ҳамзамон тафтиш карда мешавад, ки бонкҳо назоратро аз рӯи моҳият ва шаклҳои анҷомдодашуда чӣ гуна ташкил мекунанд, амнияти бонкӣ чӣ гуна ташкил карда шудааст, кадом шаклҳои хифзи гирдгардиши ҳуҷҷатҳои бонкӣ, ба истиқснои имкони ворид шудани ҳуҷҷатҳои қалбакӣ истифода мешаванд.

Ҳангоми муайян кардани бақияи дебетӣ дар суратҳисобҳои шахсии ҳисоббаробаркунии мизочон аудиторҳо фавран аз ҳисоб баровардани онҳо ва ба суратҳисоби қарзи алоҳида ё суратҳисоби қарзи дебиторӣ гузарониданро талаб мекунанд.

Дар рафти санҷиши аудиторӣ гардиш дар суратҳисобҳои шахсӣ бояд бо ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ, инчунин муомилот аз рӯи ҳисоби муросилогӣ дар ҳисоббаробаркунии хазинаи марказӣ ва ҳисобҳои дигар бонкҳо тасдиқ карда шаванд.

Стандартҳои умумии аудит санҷишҳоро дар бар мегиранд:

- сари вақт тартиб додани тавозун;
 - мутобиқати маълумоти баҳисобгирии таҳлилий ба гардишҳо ва бақияи ҳисобҳои баҳисобгирии таркибӣ;
 - сари вақт анҷом додани амалиёт аз рӯи суратҳисобҳои муштариён.
- Ҳамзамон, дурустии расмиёти ҳуҷҷатҳои пулӣ, инчунин мавҷудияти ҳамаи рекузитҳо дар ҳуҷҷатҳо, мувофиқати маблағҳо, мавҷудияти имзоҳо ва муҳро, инчунин низоми ҷавобгарии моддӣ санҷиш карда мешавад.
- Илова бар ин, аудити самаранокии техникҳои хифзи иттилоот аз дастрасӣ ва хорич шудан аз компютерҳо, телефонҳо ва дигар техникаи идоракунии, инчунин самаранокии воситаҳои таъмини тамомияти иттилоот гузаронида мешавад.

Саволҳои санҷишӣ

1. Мақсад аз омодагӣ баҳри санҷиши аудиторӣ чиро ифодагар аст?
2. Баҳри муайянкунии доираи санҷиш аз аудитор чӣ талаб карда мешавад?
3. Вазифаи аудитор дар марҳилаи омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ аз чӣ иборат аст?
4. Барои муайянкунии сатҳи муҳимият аудитор аз кадом равишҳо метавонад истифода намояд?
5. Аудитор дар кадом марҳилаҳо сатҳи муҳимиятро ба нақша мегирад?
6. Кадом намунаҳои хавфҳо дар аудит фарқ карда метавонед?
7. Мақсад аз банақшагирии рафти санҷишро баён намоед.
8. Банақшагири аз рӯи кадом принсипҳо бояд амалӣ карда шавад?
9. Зарӯрати банақшагирии кори аудитор аз чӣ иборат аст?
10. Мафҳуми стандарти аудитро шарҳ диҳед.
11. Таснифи стандартҳо ва аҳамияти онро барои сифати аудити бароҳмондашуда баҳо диҳед.

Саволҳои тестӣ

1. Дар марҳилаи омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ аудитор кадом амалҳоро иҷро менамояд?
 - A. муайянкунии ҳаҷми санҷиш ва арзиши он;
 - B. тартибдиҳии мақбули уҳдадорӣ ва бастанӣ шартномаи аудиторӣ;
 - C. тасдиқи ҳуҷҷатҳои амалкунандаи субъекти санҷидашаванда;
 - D. баходиҳии ғайрибағӣ субъекти санҷидашаванда.
2. Аудитор кадом вазифаҳоро дар вақти омодагӣ ба санҷиши аудиторӣ иҷро наменамад?
 - A. нишондиҳии муҳимияти масъалаҳои аудит;
 - B. ошкоркунии истифодаи нодурусти захираҳо;
 - C. ҳаҷми таҳминӣ қор ва муҳлати санҷиш;
 - D. муайяннамои дараҷаи боварӣ ба ҳисобҳои муҳосибӣ.
3. Муҳимияти аудит тибқи кадом стандарти байналмилалӣ аудит баҳо дода мешавад?
 - A. СБА 320;
 - B. СБА 500;
 - C. СБА 320;
 - D. СБА 400.
4. Сатҳи муҳимият ба чанд гуруҳ метавонад тасниф шавад?
 - A. 2-гуруҳ;
 - B. 3-гуруҳ;
 - C. 5-гуруҳ;
 - D. бе шумор.
5. Барои муайянкунии сатҳи муҳимият аудитор кадом равишҳоро истифода менамояд?
 - A. индуктивӣ ва дедуктивӣ;
 - B. индуктивӣ ва таҳлилӣ;
 - C. дедуктивӣ ва назоратӣ;
 - D. назоратӣ ва таҳлилӣ.
6. Аудитор сатҳи муҳимиятро дар кадом марҳила ба нақша намегирад?
 - A. дар рафти иҷрои расмиёти мушаххаси аудиторӣ;
 - B. дар марҳилаи хотимаи аудит ҳангоми арзёбии таъсири таҳриф ва вайронкунҳои ошкоршуда ба эътимоднокии ҳисоботи молиявӣ;
 - C. дар марҳилаи банақшагирӣ ҳангоми муайян кардани мазмун, муҳлат ва ҳаҷми расмиёти истифодашавандаи аудит;
 - D. пеш аз ҷамъоварии исботҳои аудиторӣ, тартибдиҳии ҳисоботи аудиторӣ ва иброи ақидаи мустақил.
7. Ин намуни хавф дар аудит вучуд надорад?
 - A. хавфҳои қобилияти касбии аудитор;
 - B. хавфи интизории муштарӣ;
 - C. хавфи аудиторӣ, яъне ҳуҷҷатҳои метавонад нодуруст бошад;
 - D. хавфи талафоти захираҳои иқтисодии субъект.
8. Кадоме аз ин ба гуруҳи хавфи аудиторӣ мансуб нест?
 - A. хавфи эҳтимоли;
 - B. хавфи воситаи назорат;
 - C. хавфи ҷудонашаванда;
 - D. хавфи дарёфт накардани ҳатогиҳо.
9. Кадоме аз ин ба ҳадафҳои банақшагирӣ аудит мансуб нест?
 - A. муқаррар намудани марҳилаҳо ва муҳлатҳои қор бо бонк;
 - B. истифодаи оқилонаи вақти қорӣ мутахассис;
 - C. сари вақт баргарафкунии қор рафти санҷиш баамалоянда;
 - D. омода намудани гуруҳи қорӣ мувофиқ барои ғайрибағӣ бо бонк.

10. Ба таснифи усулҳои аудит шомил нест.

- A. усулҳои назорат;
- B. усулҳои таҳлилӣ;
- C. омӯзиши муфассали амалиёт;
- D. усули ғайриобъективӣ.

Мазуи 3. Аудити амалиёти хазинавии бонк

Мақсад: Ошногардӣ бо роҳу равии гузаронидани аудити амалиёти хазинавии бонкӣ

Масъалаҳои омӯзишӣ:

3.1 Мақсади санҷиши аудитори амалиёти хазинавӣ ва таъиноти меъёри он.

3.2 Ташкили аудити хазина.

3.3 Санҷиши нигоҳдорӣи воситаҳои пулӣ ва ҳамаҷишҳои онҳо

3.4 Аудити амалиёт оиди қабули маблағҳои пулӣ

3.5 Аудити амалиёт оиди ба ҳориҷкунӣи маблағҳо

3.6 Таҳрифҳои эҳтимолии санҷиши амалиёти хазинавӣ.

Мавзуро аз худ карда донишҷӯ бояд:
донад:

- номгуӣи ҳуҷҷатҳо ва пайдарҳами гузаронидани рафти аудити хазинаи бонк;

- номгуӣи ҳуҷҷатҳое, ки аз тарафи аудитор дар рафти санҷиши ордери даромад ва хароҷоти амалиёти хазинавии бонк пурсида мешавад;

фаҳмиши пайдо намояд:

- онди таҳрифҳое, ки бо этимолиёти беиштар метавонанд дар рафти кори хазина ба миён оянд;

тавонад:

- маҷмӯи санаҳои меъёрии ҳуқуқиро, ки ҳангоми аудити амалиёти хазинавии бонк истифода мегарданд ҳифз намояд;

- барномаи аудити амалиёти хазинавии бонкро тартиб диҳад.

Зимни азҳудкунӣи мавзӯ зарур аст:

- омӯзиши баҳисобгирии муҳосибӣи амалиёти хазинавии бонкиро баҳо орад;

- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз ҷунин сарчашмаҳо истифода намояд:

1. Дастурамали №227 "Оид ба корҳои хазинавӣ дар Бонки миллии Тоҷикистон ва ташкилотҳои қарзини молиявӣ" Қарори Раёсати БМТ аз 29 сентябри с.2017, №129.

2. Ашуров Ғ., Азизмуродов Ш. Баҳисобгирии амалиёт дар бонкҳои тижоратӣ. Душанбе: Комб. полиграфии Вазорати фарҳанги ҶТ, 2009. - 304 с

3. Аудит кредитных организаций / под ред. И. Д. Мамоновой, Э. Г. Ширинской – М.: Финансы и статистика, 2005. – 520 с.

4. Иброҳимов И.Р. Амалиётҳои бонкӣ. И.Р. Иброҳимов, А. Хонҷонов, Д.К. Хусейнова. Дастури таълимӣ. - Душанбе 2011, 297с.

5. Климович, В. П. Основы банковского аудита / В. П. Климович. – М.: Форум-Инфра-М, 2005. – 192 с.

6. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ" ш.Душанбе, 25 март соли 2011, №702.

7. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон" ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.

8. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти аудиторӣ" ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993

9. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" ш.Душанбе, 19 май соли 2009, №524

10. Қоидаҳои ҳисобдорӣи муҳосибавӣ барои ташкилотҳои қарзӣ. Феҳристи ҳисобҳои тавозуни. Қарори Раёсати БМТ аз 08 ноябри соли 2017, №149.

11. Низомов С.Ф. Аудит ва ибрази эътимод. Душанбе - 2020.

3.1 Мақсади санҷиши аудитори амалиёти хазинавӣ ва таъиноти меъёри он.

Мақсади аудит амалиёти хазинавӣ ин аз ҷониби бонк риояи қонунигардӣи дар самти нигоҳдорӣ, барҳомонӣ ва баҳисобгирии амалиёт бо воситаҳои пулӣ, ошкоркунӣи норасонҳои ташкили кори хазинавӣ ва пешниҳоди тавсияҳо оиди тақмил амалиёти хазинавӣ мебошад.

Танзими меъёри рафти санҷиши аудитори амалиёти хазинавию ҷунин ҳуҷҷатҳои меъёри таъмин менамоянд:

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи Бонки миллии Тоҷикистон" ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.

2. Қонунм Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" ш.Душанбе, 19 май соли 2009, №254.

3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти бонкии исломӣ" ш.Душанбе, 26 июли соли 2014, №1108.

4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти аудиторӣ" ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993.

5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ" ш.Душанбе, 25 март соли 2011, №702.

6. Дастурамали № 227 "Оид ба корҳои хазинавӣ дар Бонки миллии Тоҷикистон ва ташкилотҳои қарзини молиявӣ" Қарори Раёсати БМТ аз "29" сентябри с.2017, №129.

7. Феҳристи ҳисобҳои тавозуни барои ташкилотҳои қарзини молиявӣ.

Аудитор бояд риояи қатъии қоидаҳои ғирдгардиши ҳуҷҷатҳои амалиёти хазинавию тафтиш намояд, ки мувофиқи қоида пули нақд танҳо дар ҳолати дохилшавӣ ба хазина ва гузаронидан ба ҳисобҳои муштариёну пардохти нақдина баҳисоб гирифта мешавад.

Мақсади аудити беруна муайян кардани он нест, ки барои камбудҳои ошкоршуда кӣ гунаҳкор аст. Аудиторҳо танҳо омил камбудҳои муқаррар мекунанд.

Хусусияти аудити хазина аз он иборат аст, ки он набояд дар ҳаҷ сураат ҷариёни муқаррарин амалиёти хазинавии бонкро вайрон созад. Аудитор дар даъими рӯзи корӣ наметавонад дар бинои хазина амалиёт қарор дошта бошад, бинобар ин, масъалаҳои дар рафти аудит ба миён омада баъд аз рӯзи

корӣ равшан карда мешаванд. Ба ғайр аз ошкоркунии камбудихо аудиторҳо барои бехтар намудани кор тавсияҳо медиҳанд.

3.2 Ташкили аудити хазина.

Аудит худ маънои иҷрои раванди санҷишро дорад, ки барои ба даст овардани далелҳои эътимодноки нишондиҳандаҳои миқдории вазъи молиявӣ ва сифатии дилхоҳ самти фаъолият нигаронида мешавад. Яке аз самтҳои муҳими аудит дар бонкҳо ин санҷиши амалиёти хазинавӣ онҳо маҳсуб мебад.

Одатан аудити амалиёти хазинавӣ иҷрои чунин амалкардҳоро дар бар мегирад:

- гузаронидани санҷиши хазина;
- санҷиши ташкили корӣ хазина;
- эътимоднокии инъикоси амалиёти хазинавӣ дар баҳисобгирӣ;
- ошкоркунии вайронкунии ва норасонҳои фаъолияти хазина;
- санҷиши техникаи назоратӣ дар вақти қабули ҳисоббарбаркунӣ бо пули нақд;

Оғози ҳама гуна аудит аз санҷиши мавҷудияти санадҳои меъёрии аз ҷониби бонк тасдиқшуда, ки кори хазинаҳоро танзим мекунанд, инчунин мутобикати онҳо ба қонунгузории ҷорӣ мебошад. Мавҷудияти шартномаҳо дар бораи масъулияти хазиначӣ ва дигар шахсони мансабдор тафтиш карда мешавад.

Ҳангоми санҷиши амалиёти хазина ҳуҷҷатҳои зерин тафтиш карда мешаванд:

- қоидаву талабот дар бораи тақсироти хазинаҳои бонк;
- дастури вазифавии кормандони хазина;
- шартномаҳои масъулият бо шахсоне, ки бевосита бо маблағҳои пулӣ ва сарватҳои моддӣ кор мекунанд;
- намунаи имзоҳои кормандони бонк, ки ҳуҷҷатҳои хазинаро имзо мекунанд;
- журнали хазинавӣ аз рӯи даромад ва хароҷот;
- китобҳои баҳисобгирӣ пул ва ҳамарзишҳои пулӣ қабулшуда ва додашуда;
- китобҳои хазинвӣ;
- журнали баҳисобгирӣ халтаҳои қабулшуда бо арзишҳо ва дигар халтаҳо;
- ҳуҷҷатҳои хазинавӣ дар давоми рӯз;
- varaқаҳои гардишӣ оид ба суратҳисобҳои бонкӣ дар давраи санҷидашаванда;
- иқтисоҳо аз суратҳисобҳои шахсӣ барои баҳисобгирӣ амалиёти хазинавӣ ва ғайра.

Ин рӯйхат метавонад муфассал ё бо ҳуҷҷатҳои иловагӣ пурра карда шавад.

Ҳангоми санҷиши риояи меъёри (лимит) пули нақд аудитор бояд бо ҳуҷҷатҳое, ки ин меъёрро муқаррар мекунанд, шинос шавад. Пас аз он, мувофиқи реестрҳои баҳисобгирӣ муҳосибӣ, мувофиқати бақияи воқеии пули нақд дар хазинаҳо ба ҳадди ниҳони меъёрии муқарраршуда таҳлил карда мешавад.

Дурустии ба расмӣ даровардани ҳуҷҷатҳои хазинавӣ бо усули интиҳобӣ санҷиш карда мешавад. Ҳуҷҷатҳои хазинавӣ санҷиш карда мешаванд:

- мавҷуд будани имзоҳои кормандони хазина;
- қонуний будани ин имзоҳо;
- мувофиқати чамъи маблағҳои бонк рақам ва бо ҳарф нишондодашуда;
- дуруст пур кардани мақсади ҳақиқӣ;
- мавҷудияти имзои муштарӣ.

Дар ҳуҷҷатҳои хароҷоти хазинавӣ мувофиқати рақами тамған назоратӣ ба рақами чек санҷида мешавад; шахсияти имзо дар боран гирифтани имзо, ки дар корти намунаи имзоҳо нишон дода шудааст.

Аудитор мувофиқати ҳуҷҷатҳои ибтидоии хазинавино ба регистрҳои баҳисобгирӣ тафтиш мекунанд, сарӣ вақт дар муҳосибот инъикос намудани ин амалиётро месанҷад.

Дар рафти санҷиш мушохидаи визуалии аз ҷониби хазинаҳо иҷро намудани уҳдадорихонӣ худ ва чӣ тавр риоя кардани онҳо ба дастурҳои вазифавӣ гузаронида мешавад.

Аудиторҳо дурустии ҳулосаи хазинаи амалиётро месанҷанд, махсусан бақияи пулҳои дар шаходатномаҳои маблағи қабулшуда ё шаходатномаҳои оиди чамъи маблағи воситаҳои пулӣ додашуда бо бақияи дар китоби пулҳои қабулшуда ва додашуда муқоиса мекунанд. Мавҷудияти ҳама имзоҳои заруриро тафтиш мекунанд.

Яке аз зинаҳои санҷиши хазина ин назорат ё барӯйхатгирӣ ҳудӣ хазинаҳо, гарчанде он дар рафти аудит ҳатмӣ намебошад, ба ҳисоб меравад. Тибқи талабот, ин санҷиш бояд на камтар аз як маротиба дар як сол ё ҳангоми иваз кардани шахсони мансабдор ва ё бо дархости роҳбар гузаронида шавад.

Дар рафти аудит мавҷудияти ҳақиқии маблағҳо санҷида, бо маълумоти баҳисобгирӣ муқоиса карда мешавад. Аз рӯи натиҷаҳои санҷиш дар ҳама гуна шакл санад тартиб дода мешавад, ки дар он мутобикат ё номутобиқати ошкоршуда дар маблағҳои бақияи воқеии пул бо маълумоти баҳисобгирӣ муҳосибӣ нишон дода мешавад.

Дар сурати ошкор шудани камбудихо барои баргараф намудани он чораҳо аз ҷониби мазмурият дида мешаванд. Санади санҷишӣ дар доираи аудити гузаронидашуда дар маводҳои аудиторӣ нигоҳ дошта мешавад.

3.3 Санҷиши нигоҳдории воситаҳои пулӣ ва ҳамаарзишҳои онҳо

Муҳлати гузаронидани чунин санҷиш бояд бо роҳбарияти банк пешакӣ мувофиқа карда шавад. Бехтар аст, ки онро то субҳи рӯзи амалиёти гузаронид, вақте ки пули ганҷонаҳо ба ҳазинаҳои амалиёти банк гузаронида мешавад ва ҳуди кормандони банк мавҷудияти ашёи қиматбаҳоро тафтиш мекунанд.

Аудитор бояд устувории техникийи ганҷонаҳоро баҳо диҳад. Он бояд деворҳои мустаҳкам, сейфҳо, огоҳкунаки (сигнализатсияи) муҳофизативу сўхторнишонӣ ва ғайра дошта бошад.

Дар ганҷона пулҳои нақд, тангаҳо, асбоб, металлҳои қимматбаҳо, коғазҳои қимматнок ва дигар доронҳоро ҳуҷҷатҳои пулӣ нигоҳ дошта мешаванд. Ашё ва сарватҳои кормандони банк набояд дар он нигоҳ дошта шаванд. Ҳар як ҷевон, стенд бояд аз тарафи сардори ҳазина қулф карда шавад. Маблағҳои нақдиеро, ки ҳазиначиён барои анҷом додани амалиёти дебетӣ омода кардаанд, рӯзи дигар дар равонакҳо нигоҳ доштан иҷозат дода мешавад; дар ин сурат равонакҳо бояд маҳкам ва қулф карда шаванд.

Дар дохили ганҷонаҳо пулҳои нақд ва дигар доронҳо дар ҷевони филизини панҷарадор, ҷевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус, равонакҳо, контейнерҳо, кассетаҳо барои банкоматҳо нигоҳ дошта мешаванд. Ҳар як ҷевони филизини панҷарадор, ҷевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус ва равонакҳо алоҳида аз тарафи мудири ҳазина қулф карда мешавад. Калиди ҷевонҳои филизини панҷарадор, ҷевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус ва равонакҳо алоҳида дар ганҷона дар ҷевони мудири ҳазина бояд нигоҳ дошта шаванд. Ба рафҳои филизини панҷарадор, ҷевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус, равонакҳо ҷой доштани рақамҳои тартибӣ аз ҷониби аудитор санҷида мешавад. Агар дар ганҷонаҳо имконияти нигоҳдории пулҳои нақд ва дигар доронҳо дар ҷевони филизини панҷарадор, ҷевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус, равонакҳо, контейнерҳо, кассетаҳо барои банкоматҳо набояд, пулҳои нақд ва дигар доронҳоро метавонанд бо халтаҳо бастубандӣ шуда, нигоҳдорӣ шаванд.

Баъди санҷиши ганҷона аз тарафи шахсони вазифадори масъули нигоҳдории доронҳо, пулҳои нақд ва дигар доронҳои дар он гузошташуда аз тарафи мудири ҳазина қулф карда мешавад. Муваққатан супоридани пулҳои нақд ва дигар доронҳои ганҷонаҳо, муҳрҳои филизӣ, калидҳои ганҷонаҳо аз як шахси вазифадори масъули нигоҳдории доронҳо ба дигар шахс бо сабаби ба руҳсатӣ, сафари хидматӣ рафтан, беморӣ ва дигар сабабҳо бо фармони роҳбарияти банк бояд сурат гирад.

Ба ҳар як рафи (қатори) ганҷона, ҷевонҳои филизӣ, рафҳои филизини панҷарадор, сейфҳои маҳсус ва равонакҳо, ки дар он пулҳои нақди ҳазинаи муомилот нигоҳ дошта мешавад, пас аз анҷоми рӯзи корӣ рӯйхат тартиб дода шуда, дар он санаи рӯз, маблағи бақияи ҳар як арзиши пулҳои нақд қайд карда мешавад. Рӯйхатҳо аз тарафи мудири ҳазина тартиб ва имзо гардида, дар рафҳои филизини панҷарадор якҷоя бо пулҳои нақд ва дигар доронҳо ё дар ҷувдонии алоҳида дар ганҷона нигоҳ дошта мешаванд. Пас

аз ҳар як амалиёти гузоштан ё гирифтани пулҳои коғазӣ ва тангаҳо аз ҳазинаи муомилот, шахсони вазифадори масъули нигоҳдории доронҳо вазифадоранд, ки мавҷудияти пулҳои (доронҳои) нақди дар ганҷона бударо бо дарназардошти гузоштан ё гирифтани пулҳои коғазӣ ва тангаҳо санҷиш кунанд.

Даромадан ба ганҷонаҳо фақат ба шахсони вазифадори масъули нигоҳдории доронҳо, ки калид ва муҳри ганҷонаро доранд, иҷозат дода мешавад. Кормандони банк метавонанд ба ганҷонаҳо фақат бо иҷозати роҳбар, муовине, ки ба ӯ ҳуқуқи анҷоми амалиёт бо пулҳои нақд дода шудааст ва танҳо дар ҳузури шахсони вазифадори масъули нигоҳдории доронҳо дароянд. Кормандоне, ки дар банк кор намекунанд, метавонанд ба ганҷонаҳо дар ҳузури шахсони вазифадори масъули нигоҳдории доронҳо дар асоси рухсатномаи роҳбарияти банк ворид шаванд.

Ганҷона бояд бо камаш се калид баста шуда, бо муҳри се шахси мансабдоре, ки барои нигоҳ доштани сарватҳо (роҳбар, сармуҳосиб, мудири ҳазина) масъуланд, муҳр карда шавад.

Аудитор ҳангоми кушодани ганҷона якҷоя бо шахсони масъули нигоҳдории доронҳо ва дар ҳузури посбонҳо бояд санҷиш кунад, ки оё коршоямии дарҳо, қулфҳо ва муҳр дилда мешавад. Қабул ва додани пули нақд ва сарватҳои қиматбаҳо аз ҳазина танҳо дар асоси фармонҳои дахлдор ба амал бароварда мешавад. Барои баҳисобгирии арзишҳои дар ҳазина ҷойгиршуда мошинҳои ҳазинавӣ аз ҷониби роҳбари ҳазина нигоҳ дошта мешаванд. Дар онҳо маблағи бақияи навъҳои алоҳидаи сарватҳо ва дар ҳисоби 10100 «Пули нақд ва дигар ҳуҷҷатҳои ҳазина» муомилот аз рӯи ҷарҷот ва даромад нишон дода мешавад.

Аудитор бо якҷоягии шахсони масъул мавҷудияти воқеии пулро тафтиш мекунанд. Дар рафти санҷиш пулҳои нақд дар бастаҳо ва тангаҳо дар халтаҳо ба ҳисоб гирифта мешаванд. Агар баста ё халтача бо бастаи нафроншуда ё тамғаи нодуруст тарҳрезшуда мавҷуд бошад, пас аудитор метавонад он бастаро дар алоҳидагӣ ва тангари аз рӯи дона ҳисоб кунад. Пас аз тафтиши мавҷудияти воқеии пул, санҷиши бақияи онҳо ба сабтҳои китоби арзишҳо ва маълумоти баҳисобгирии муқоиса карда мешаванд. Аудитор бояд ба мавҷудияти се имзо дар китоби арзишҳои ҳисобдорӣ диққат диҳад. Аудитор бояд тафтиш кунад, ки оё тамоми ашёи қиматбаҳо, китобҳо ва ҳуҷҷатҳое, ки бояд нигоҳ дошта шаванд, воқеан дар ҳазина мавҷуданд ё на. Аудитор тафтиш мекунанд, ки оё пул аз ганҷона ба ҳазинаҳои амалкунанда дуруст бароварда шудааст ё на, инчунин роҳи дастраскунии онро низ мавриди таваҷҷуҳ қарор медиҳад.

3.4 Аудити амалиёт оиди қабули маблағҳои пулӣ

Аудитор вазифадор аст, ки бино ва таҳқиқоти ҳазинаҳои амалиётиро тафтиш кунад. Ҳуҷраҳои ҳазина бояд ҷудо карда шаванд, пулҳои нақд ва ҳуҷҷатҳо бояд дар шкафи эмин аз ҳолатҳои суختор нигоҳ дошта шаванд. Дар назди ҳазина барои бозшумории пул аз ҷониби мизоҷон ҳуҷрае, ки аз дигар

шӯбаҳои банк ҷудо карда шудааст, гузошта шавад. Дар ин ҳуҷра бояд корманди банк бошад, ки бо мизоҷон дар ҳолатҳои лозима машварат диҳад. Аудитор бояд тафтиш кунад, ки ҳазиначиён танҳо бо ин сифат кор мекунанд ё онҳоро муттаҳид мекунанд, оё ўҳдадорҳои ҳазиначиён оид ба масъулияти инфиродӣ вучуд доранд, оё ҳазиначиён бо тартиби гузаронидани амалиёти нақдӣ шиносанд, оё дар ҳар як ҳазинаи амалиёти намунаҳои имзои кормандони амалиётӣ, ки ҳуҷҷатҳои ҳазинаро тасдиқ мекунанд, мавҷуд аст.

Дар аввали рӯз аудитор тафтиш мекунад, то дар ҳазина ягон ҷиҳу чораи бегона ва қимматбаҳо мавҷуд набошад. Дар мизи кории ҳазиначӣ дар аввали рӯзи корӣ набояд пул ва нусхаҳои ҳуҷҷатҳои ҳисоботи мавҷуд бошад.

Ташкилотҳои қарзии молиявии низоми автоматизишудаи банкӣ дошта, ҳангоми гузаронидани амалиёти ҳазинавии воридотӣ бо истифодаи ин низоми иҷроӣ вазифаҳои амалиётгар ва ҳазинадорро ба зиммаи як нафар корманд вогузор мекунанд ва метавонанд хизматрасонии муштариёро аз як раванна ба роҳ монанд ва тавассути ҳамин раванна хизматрасонии ғайринақдӣ муштариёро низ анҷом диҳанд. Шакли ягонаи назорат ҳангоми анҷомдиҳии амалиёти ҳазинавии воридотӣ тавассути назорати электронии ҳуҷҷатҳо, мутобики тартиби низоми дохилии ташкилотҳои қарзии молиявӣ мӯайян карда мешавад.

Ўҳдадорҳои аудитор, аз санҷиши пайдарпайии амалиёти ҳазинавӣ иборат аст. Аудити ин амалиёт марҳилаҳои зеринро дар бар мегирад, ки пайдарпайии он чунин аст:

1. Санҷиши ордерҳои даромади ҳазинавӣ ва тасдиқи дурустии он, зеро онҳо барои қабули пули нақд дар ҳазина асос мебошанд. Аз ин рӯ, агар ҳангоми тафтиш маълум шавад, ки маблағ аз рӯи дигар ҳуҷҷатҳо қабул шудааст, пас ин вайронкунии дағалона ҳисоб карда мешавад. Пулҳои нақд ба ҳазинаҳои воридоти аз ташкилот, муассиса ва корхонаҳо новобаста аз шакли моликият аз рӯи иттилоии шакли №0402001, аз ташкилотҳои қарзии молиявӣ тибқи ордери воридот ва рӯйхат қабул карда мешаванд.

2. Санҷиши тартиби иҷрои амалиёт оид ба гирифтани пул. Ин чунин аст: барои ба ҳазинаи воридот супоридани пулҳои нақд намоёндогони муштариён иттилоии барои гузаронидани пулҳои нақд, расиди №0402001-ро пур мекунанд ва онро ба корманди амалиётӣ месупоранд, ки ӯ иттилоияро санҷиш намуна, ба расмият медиҳад ва онро ба ҳазина месупорад. Ҳазинадор вазифадор воридот нишон медиҳад ва онро ба ҳазинаи меҳнатдор, маблағро дар дафтари ҳазина оид ба аст мавҷудият ва шахсияти имзоҳои кормандони амалиётиро бо намунаҳои муқоиса кунад ва мувофиқати маблағи зикршудаҳо бо рақамҳо ва харфҳо санҷиш намояд. Дар сурати риояи талаботҳои ҳазинадор ба иттилоия муҳр мегузорад ва расидро ба муштари медиҳад.

3. Санҷишҳо бояд ҳам ба таври визуалӣ ва ҳам бо роҳи таҳлили ҳуҷҷатҳои ибтидоии нақдӣ гузаронида шаванд, ки онҳо бояд дар ҷузвдонҳои махсус барои ҳар як рӯзи амалиёт нигоҳ дошта шаванд. Ҳазинаҳои воридот,

сифатҳои ҳазина, маълумотномаҳои ҳазинаҳои воридот, варақаҳои ҳисобҳои шахсии мизоҷон, реестрҳои ҳазинаҳои воридот ва содирот санҷида мешаванд. Вобаста ба ҳаҷми амалиёти ҳазина ва шумораи аудиторҳои воридотҳои аввалия бояд пурра ё интихобӣ санҷида шаванд. Агар санҷиши интихобӣ гузаронида шавад, аз рӯи маилӣ аудитор ҳадди ақал барои ҳамаи давраи ҳисоботи бояд санҷиш гузаронида шавад.

4. Аудитор тавачҷуҳ ба риояи қондаҳои пур кардани ҳуҷҷатҳо, мавҷуд будани ҳамаи реквизитҳо ва имзоҳо намуна, ҳолатҳои поккории оғро мекунанд.

5. Аудитор бояд ба таври интихобӣ маблағ ва рақамҳои суратҳисобҳои ҷабдукунадагонро барои яқинд иттилоия нависад ва сипас дар муҳосибот онҳоро бо варақаҳои ҳисобҳои шахсӣ тафтиш кунад. Ҳамин тавр, санҷиши тартибҳои гузаронидани пули нақд ба суратҳисоби муштариён дида мешавад.

6. Санҷиши мавҷудияти тасдиқи шахсонӣ масъул дар маълумотномаҳои ҳазина бурда мешавад. Ҳуди маблағҳое, ки дар маълумотномаҳои инъикос ёфтаанд, аз ҷониби аудиторҳо ба қайд гирифташуда, бо журнали воридотии ҳазина муқоиса карда мешаванд. Амалиёти ҳазинавӣ бо маълумотномаҳои янне бо ҷамъи пулҳои нақд, ки дар китоби ҳазина ва қайдҳо дар журнали ҳазинаи воридот инъикос ёфтаанд мувофиқ оянд. Дурустии амалиёти ҳазинавии гузаронидашуда бо ҷамъи маблағҳои нақдӣ дар китоби ҳазина қайдшуда ва журнали воридотии ҳазина бояд дида шавад.

7. Аудитор бояд боварӣ ҳосил кунад, ки дар журнали воридотии ҳазина барои ҳар рӯзи корӣ имзои натавон сармуҳосиб, балки ҳуди мудирӣ ҳазина инъ бошад.

8. Санҷиши дурустии баҳисобгирии муҳосибӣ.

3.5 Аудити амалиёт оиди ба ҳориҷкунии маблағҳо

Барои ба муштариён додани пулҳои нақд дар ташкилотҳои қарзии молиявӣ ҳазинаҳои хароҷот ташкил карда мешаванд. Санҷиши аудиторӣ дар чунин ҳазинаҳо ба таври зерин амалӣ карда мешавад:

1. Кормандони ҳазинаҳои хароҷот маблағи заруриро барои анҷом додани амалиёт аз ғанҷхона барои ҳисобот мегиранд. Аз ин рӯ, аудитор бояд тафтиш кунад:

- оё банк китоби бақайдгирии маблағҳои аз рӯи ҳисоб додашудаҳо пеш мебарад;

- оё дар он маблағҳои додашуда дуруст инъикос ёфтаанд, оё маблағҳо бо каллимаҳои рақамҳои мувофиқат мекунанд, ва оё имзоҳои мавҷуданд.

2. Дар ташкили амалиёти ҳазинавӣ оид ба додани пул, ба ғайр аз ҳазиначӣ ва иҷрокунандаи масъул, шахси сеюм – назоратчи иштирок мекунад.

3. Аудитор тафтиш мекунад, ки назоратчи ва иҷроии масъул дорони намунаи имзо ва муҳри мизочон мебошанд.

4. Ҳуҷҷатҳои асосии додани пули нақд инҳоянд:

- ордери хароҷоти ҳазинавӣ;

- чекҳои пулӣ;
- супориши мақомот ё ташкилот дар бораи долани кумакупулӣ (агар бо бонк онд ба хизматрасонии онҳо шартнома мавҷуд бошад).

Агар маълум шавад, ки пул аз рӯи дигар ҳуҷҷатҳо дода шудааст, пас ин вайронкунии дағалона ҳисоб карда мешавад. Ҳуҷҷатҳои барои ҳар як рӯзи корӣ бурдашуда бояд дар бинои ҳазинаи хароҷот нигоҳ дошта шаванд.

5. Аудитор пайдарпайии амалиёти хароҷотро визуалӣ тафтиш мекунад. Муштарӣ ордери хароҷоти ҳазинавино аз корманди амалиёти қабул мекунад, ки он аз ҷониби ҳазиначӣ тасдиқ гардидааст.

6. Санҷиши минбаъдаи амалиёти хароҷотӣ бо истифода аз таҳлили ҳуҷҷатҳо сурат мегирад. Аудитор диққат медиҳад:

- дурустии бақайдгирии ҳамаи реквизитҳо; мувофиқати маблағҳо дар рақамҳо ва каллимаҳо; мавҷудияти расидҳо оиди гирифтани пули нақд ва маълумот дар бораи ҳуҷҷати пешниҳодшуда;
- риояи муҳлати эътибори чекҳо;
- мавҷудияти имзоҳо;
- мавҷудияти тасдиқи муштарӣ;
- мавҷудияти доғҳо ва тозакунӣ, ки вайронкунӣ мебошад.

Аудитор ба таври интихобӣ аз чекҳои пулӣ як қатор маблағҳо, ки дар рӯзҳои гуногун гирифта шудаанд навишта, баъд онҳоро бо маблағҳои дар суратҳисобҳои мавҷудбудаи шахсии мизочон муқоиса мекунад. Он аз рӯи маълумотҳое, ки ҳар рӯз аз тарафи ҳазиначӣ тартиб дода шудааст, тафтиш карда мешавад:

- оё дар ин маълумотномаҳо имзон иҷрокунандаи масъул вучуд дорад;
- оё дар ин рӯзҳо имзон ҳазиначӣ дар журнали хароҷот мавҷуд аст;
- маблағҳои дар маълумотномаҳо нишондодашуда ба маблағҳои дар журнали ҳазинаи инъикостардида мувофиқат мекунанд;
- оё маблағҳои дар маълумотнома инъикостардида оиди бақияи маблағи пешниҳоднашуда, ки дар китоби бақайдгирии маблағҳои дар ҳисоб додашуда мувофиқат мекунанд;
- маблағҳои инъикосшудаи рӯзи муайян дар маълумотнома ва ҳисоботи хароҷот ба китоби ҳазина мувофиқат мекунанд.

9. Барои санҷидани риояи меъёри бақияи пули нақд, ин меъёрҳо бо бақияи воқеии ҳар як рӯзи аз китоби ҳазина гирифташуда, ба истиснои рӯзҳои пардохти оммавӣ муздӣ меҳнат муқоиса карда мешаванд.

10. Санҷиши дурустии баҳисобгирии муҳосибӣ.

Аз рӯи натиҷаҳои санҷиши ҳазина бо мудири ҳазина ва сармуҳосиб суҳбат гузаронда, дар он камбудӣҳо ва чораҳои бартароф намудани онҳо муҳокима карда мешаванд. Баъд аз ин, фасли дахлдори хулосаи аудиторӣ тартиб дода мешавад.

3.6 Таҳрифҳои эҳтимолии санҷиши амалиёти ҳазинавӣ.

Ҳамоғиву вайронкуниҳои маълумотҳои дар амалиёти ҳазинавӣ таҳрифҳои инҳоро мебошад:

- дар ҳуҷҷатҳои ҳазинавии воридотӣ ва содиротӣ на ҳамаи реквизитҳоро пур кардан;
- мавҷуд будани ислоҳ ё поккории ҳуҷҷатҳои ҳазинавӣ;
- дар ҳуҷҷатҳои ибтидоии ҳазинавӣ мавҷуд набудани имзои ҷабулқунанда;
- аз ҷониби ҳазиначӣ нодуруст пур кардани китоби баҳисобгирии пулҳои воридшуда ва хориҷшуда;
- вайрон кардани қондаҳои нигоҳ доштани пул ва ашёи қиматбаҳо дар ғинаҳона;
- дар маълумотнома ва журнали ҳазина мавҷуд набудани имзои мутақобилан сармуҳосиб ва мудири ҳазина;

Ҷадвали 3.1. Барномаи муҳтасари аудити ҳазинаи бонк

Марҳилаҳои санҷиш	Ба талабот мувофиқ аст, ё на. (+, -)
1. Муқоисаи маълумоти ҳисобҳои тавозуни бо баҳисобгирии ҳазина аз рӯи тавозуни 1-ум рӯзи ҳар моҳ бо маълумоти суратҳисобҳои шахсӣ.	
2. Тасдиқи гардиш аз рӯи маълумоти ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ суратҳисобҳои шахсӣ.	
3. Муқоисаи гардиш ва бақия дар китоби баҳисобгирии пули нақд ва ашёи қиматбаҳо бо маълумоти журнали ҳазина.	
4. Бақияи суратҳисобҳои ғайритавазунӣ барои баҳисобгирии шаклҳои ҳисоботи қатъӣ, арзишҳо ва ҳуҷҷатҳои гуногун дар ҳисоботи тавозуни дар рӯзи 1-уми ҳар моҳ бо маълумоти ордерҳои воридотӣ ва воридотии ғайритавазунӣ.	
5. Мавҷудияти санадҳои ревизионӣ дар давраи тафтишаванда, шартномаҳои масъулияти пурраи бо ҳазинадорон басташуда.	
6. Санҷиши мутобикати мавҷудияти воқеии пул ва ҳуҷҷатҳои дар суратҳисобҳои ғайритавазунӣ ҳазина сабтшуда бо маълумоти баҳисобгирии.	
7. Санҷиши дурустии амалиёти муҳосибӣ.	

Саволҳои санҷишӣ

1. Мақсад аз санҷиши амалиёти ҳазинавии бонкӣ аз чӣ иборат аст?
2. Санадҳои меъриро ҳуқуқие, ки дар рафти санҷиши амалиёти ҳазинавии бонкӣ истифода мегарданд номбар намоед.

3. Ба сифрати сарчашмаҳои иттилоотии санҷиши амалиёти хазинавии бонкӣ номгуӣ калом ҳуҷҷатҳои муҳосибӣ баромад менамоянд?
4. Хусусияти фарқкунандаи аудити хазинаи бонкӣ аз ҷӣ иборат аст?
5. Маълуман аудити амалиёти хазинавии бонкӣ иҷрои кадом амалкардҳоро пешбӯӣ менамояд.
6. Дар рафти санҷиши ҳуҷҷатҳои хазинавӣ кадом реквизитҳои ин ҳуҷҷатҳо тафтиш карда мешаванд?
7. Рафти гузаронидаи санҷиши нигоҳдории воситаҳои пулӣ ва ҳамаризнҳои онро дар хазина арзёбӣ намоед?
8. Инфрасохтори хазина аз нигоҳи аудитор бояд ҷӣ гуна шароитҳоро доро бошад?
9. Санҷиши аудитори дар хазинаҳои хароҷоти бонк ҷӣ гуна амалӣ мегаряд?
10. Тахрифоте, ки бо этимолияти нисбатан бештар дар кори хазина мушоҳидашаванда мебошанд қадомҳоянд?

Саволҳои теастӣ

1. Қадоме аз ин ҳуҷҷатҳои овардашуда ба номгуӣ ҳуҷҷатҳои хазина тааллуқ надорад?
 А. ордери даромади хазинавӣ;
 В. ордери хароҷоти хазинавӣ;
 С. санади муқосаи арзшҳои моддӣ;
 Д. журнали барӯйхаттирии ордерҳои даромад ва хароҷоти хазинавӣ.
2. Қадоме аз ин хусусият ба аудити амалиёти хазинавии бонкӣ рабт дорад?
 А. санҷиш бояд роҳу равишҳои мухтасифро дар бар гирад;
 В. камбудии норасонҳои ошкоршудаи рафти санҷиш бояд таъҷилан бартараф карда шуда, нисбати шахси гунакор қораандешӣ намуд;
 С. санҷиш дар шаронги муносиб гузаронида мешавд, яъне бо розигии шахси масъули хазина;
 Д. аудити хазинавии бонкӣ набояд бе ҳеҷ вачҳ қараёни кори хазинаи бонкро вайрон намояд.
3. Қараёни санҷиши хазина иҷрои чунин қорро дар бар намегирад?
 А. мақсаднок истифодабарии воситаҳои пулӣ;
 В. санҷиши ташкили кори хазина;
 С. эътимоднокии инъикоси амалиёти хазинавӣ дар баҳисобгирӣ;
 Д. ошкоркунии вайронкуниҳо ва норасонҳои ғазолияти хазина.
4. Ҳангоми санҷиши кори хазинавии бонк чунин ҳуҷҷатҳо тафтиш карда мешаванд?
 А. дастури вазифавии қормандони хазина;
 В. шартномаҳои масъулият бо шахсоне, ки бевоСИТА бо маблағҳои пулӣ ва сарватҳои моддӣ қор мекунанд;
 С. китобҳои баҳисобгирии пул ва ҳамаризнҳои пулини қабулшуда ва додашуда;
 Д. ҳама қавобҳо дуруст аст.
5. Ҳангоми санҷиш ба қадом реквизитҳои ҳуҷҷатҳои хазинавӣ диққат дода мешаванд.
 А. мавҷуд будани имзоҳои қормандони хазина;
 В. мувофиқати қамъи маблағҳои бо қарам ва бо қарф нишондодашуда;
 С. мавҷудияти имзони муштари;
 Д. ҳама қавобҳо дуруст аст.
6. Доҳили қанҷқонаҳои бонк қулҳои нақд ва дигар қоронҳо ҷӣ гуна нигоҳдорӣ мешаванд?
 А. дар қевони филизлии қанҷқардор, қевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус, равонақҳо, қонтейнерҳо, қассетаҳо қорон қанҷқоматҳо;
 В. дар қевони филизлии қанҷқардор, қевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус, равонақҳо, қонтейнерҳо, қассетаҳо қорон қанҷқоматҳо, қалтаҳо;

- С. дар қевони филизлии қанҷқардор, қевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус, қассетаҳо қорон қанҷқоматҳо;
- Д. дар қевони оддӣ, қевонҳои филизӣ, сейфҳои маҳсус, равонақҳо, қонтейнерҳо, қассетаҳо қорон қанҷқоматҳо.
7. Мувофиқи қоида қорон қанҷқона чунин талабот мавҷуд аст.
 А. қанҷқона бояд бо қамаш се қалид баста шуда, бо муҳри се шахси мансабдор, тасдиқ карда шавад;
 В. қанҷқона бояд бо қамаш ду қалид баста шуда, бо муҳри қудирӣ хазина, тасдиқ карда шавад;
 С. қанҷқона бояд бо қамаш се қалид баста шуда, бо муҳри роҳбар, тасдиқ қарда карда шавад;
 Д. қанҷқона бояд бо қамаш се қалид баста шуда, бо муҳри пулӣ, суқориши ташқилот қорон қанҷқоматҳо.
8. Муҳри қадом шахсон қар бастани қанҷқонаҳо ҳатмист?
 А. роҳбар, сармуҳосиб, қудирӣ хазина;
 В. роҳбар, сармуҳосиб, қудирӣ хазина;
 С. роҳбар, муҳосибӣ хазинавӣ, қудирӣ хазина;
 Д. роҳбар, назоратқии маҳсус, қудирӣ хазина.
9. Ҳуҷҷатҳои асосии қодани пулӣ нақд қадомҳоянд.
 А. ордери хароҷоти хазинавӣ, қекҳои пулӣ, суқориши ташқилот қорон қанҷқоматҳо;
 В. ордери қаромаду хароҷоти хазинавӣ, қекҳои пулӣ, суқориши ташқилот қорон қанҷқоматҳо;
 С. китоби хазина, журнали барӯйхаттирии қаромаду хароҷот;
 Д. ордери хароҷоти хазинавӣ, акқредитивҳо, қекҳои пулӣ, суқориши ташқилот қорон қанҷқоматҳо.

Мазун 4. Аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ

Мақсад: Омӯзиши роҳу усули гузаронидани аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ.

Масъалаҳои омӯзишӣ:

- 4.1. Асосҳои ташкили аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ
- 4.2. Тартиби коркарди ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣ
- 4.3. Аудити ҳисоббарбаркунӣ бо супоришномаҳои пардохтӣ
- 4.4. Аудити ҳисоббарбаркунӣ бо чек
- 4.5. Аудити ҳисоббарбаркунӣ бо аккредитив
- 4.6. Аудити ҳисоббарбаркунӣ аз рӯи дархостҳои пардохтӣ
- 4.7. Аудити шакли пардохтҳои инкассатсиявӣ

Мавзуро аз худ карда дошигҷӯ бояд:

- талаботи стандарти пуркунии ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣ;
- номгуӣ ҳуҷҷатҳо ва рафти пайдарҳамии гузаронидани аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ дар банк;
- номгуӣ ҳуҷҷатҳо, ки аз тарафи аудитор дар рафти санҷиши амалиёти ҳисоббарбаркунӣ банк пурсида мешавад;

фаҳмиши пайдо намояд:

- тарзи кор бо ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣ банк;
- тавонад:

- маҷмӯи санаҳои меъёрии ҳуқуқиро, ки ҳангоми аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ банк истифода мегарданд ҳифз намояд;
- сарчашмаҳои иттилоии санҷиширо муайян намояд.

Зимни азҳулқунии мавзӯ зарур аст:

- асосҳои назариявии мавзӯи мазкурро аз бар намояд;
- диққати асосиро ба ҷуғи мафҳумҳо равона намояд: ҳисоббарбаркунӣ, ғайринақдӣ, аккредитив, инкассо;
- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз ҷуғин сарчашмаҳо истифода намояд:

1. Ашуров Ғ., Азизмuroдов Ш. Баҳисобгирии амалиёт дар банкҳои тиҷоратӣ. Душанбе: Комб. полиграфияи Вазорати фарҳанги ҚТ, 2009. - 304 с
2. Дастурамали № 193 "Дар бораи ҳисоббарбаркунӣ ғайринақдӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон". Бо тағйири иловаҳо аз 28 майи соли 2015 тахти № 101;
3. Дастурамали № 178 "Дар бораи ташкили ҳисоббарбаркунӣ байни ташкилотҳои қарзӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон". Бо тағйири иловаҳо аз 28 майи соли 2015 тахти № 100;
4. Дастурамали № 204 "Онд ба тартиби анҷом додани амалиёти интиқоли аз ҷониби шахсони воқеӣ бе кушодани суратҳисоби банкӣ" Бо тағйири иловаҳо аз 30 январӣ соли 2018 тахти № 3;
5. Дастурамали № 171 "Дар бораи кушодан, аз нав ба расмият даровардан ва бастани суратҳисобҳои банкӣ аз тарафи ташкилотҳои қарзии молиявӣ

дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" Бо тағйири иловаҳо аз 12 апрели соли 2018 тахти № 44;

6. Қонуни ҚТ-он. "Дар бораи банки миллии Тоҷикистон" ш. Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
7. Қонуни ҚТ-он. "Дар бораи фаъолияти аудитори" ш. Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
8. Қонуни ҚТ-он. "Дар бораи фаъолияти банкӣ" ш. Душанбе, 19 майи соли 2009, №24
9. Қоидаҳои ҳисобдорни муҳсонивӣ барои ташкилотҳои қарзӣ. Феҳристи ҳисобҳои тавозуни. Қарори Раёсати БМТ аз 08 ноябри соли 2017, №149.

4.1. Асосҳои ташкили аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ

Татбиқ ва мутобиқати пардохтҳои ғайринақдӣ ҳам аз ҷониби муштари он ҳам аз ҷониби худӣ, яъне банк, яке аз вазифаҳои муҳимтарини банк мебошад.

Бо мақсади мустаҳкам намудани интизоми пардохт, ба мизочон тартиби қатъии кушодани ҳисобҳои ҳисоббарбаркунӣ (қорӣ) муқаррар карда шудааст.

Банкҳо ҳисоббарбаркунӣҳои худӣ ва муштарино асосан тавассути суратҳисоби муросилотӣ, ки ҳангоми бақайдгирии банк дар воҳиди шабакаи ҳисоббарбаркунӣ байнибанкӣ кушода шудаанд, инчунин бо роҳи барқарор кардани муносибатҳои муросилотии мустақим бо дигар банкҳо анҷом медиҳанд.

Мақсади аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ, ин аз ҷониби банкҳои интизоми пардохт ва эътимоднокии инъикоси ин амалиёт дар ҳисобдорӣ мебошад.

Тартиби кушодани суратҳисоби ҳисоббарбаркунӣ, суратҳисоби қорӣ ва анҷом додани амалиёти ҳисоббарбаркунӣро ҷуғин ҳуҷҷатҳои асосии қонуғузурӣ ба танзим мебаранд:

- Дастурамали № 193 "Дар бораи ҳисоббарбаркунӣ ғайринақдӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон". Бо тағйири иловаҳо аз 28 майи соли 2015 тахти № 101;
- Дастурамали № 178 "Дар бораи ташкили ҳисоббарбаркунӣ байни ташкилотҳои қарзӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон". Бо тағйири иловаҳо аз 28 майи соли 2015 тахти № 100;
- Дастурамали № 204 "Онд ба тартиби анҷом додани амалиёти интиқоли аз ҷониби шахсони воқеӣ бе кушодани суратҳисоби банкӣ" Бо тағйири иловаҳо аз 30 январӣ соли 2018 тахти № 3;
- Дастурамали № 171 "Дар бораи кушодан, аз нав ба расмият даровардан ва бастани суратҳисобҳои банкӣ аз тарафи ташкилотҳои қарзии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" Бо тағйири иловаҳо аз 12 апрели соли 2018 тахти № 44;

Ҳангоми ташкили санҷиши амалиёти ҳисоббарбаркунӣ дар бештари маврид рафти санҷиш ба ду қисм ҷудо мешавад, ки онҳо аз ҳам фарқ доранд:

- тафтиши тартиби кушодани суратҳисобҳои ҳисоббарбаркунӣ ва ҷорӣ;
- тафтиши тартиби истифодаи суратҳисоб ҳангоми ташкили пардохтҳои ғайринақдӣ.

Аудиторон бояд ба низоми бехатарӣ ва ҳифзи гирдгардиши ҳуҷҷатҳо, инчунин ворид шудани ҳуҷҷатҳои ғалат ва қалбақӣ диққати махсус диҳанд. Стандартҳои асосии аудит ҳангоми санҷиши ташкили пардохтҳои ғайринақдӣ ба қоидаҳои ҷорӣ оид ба шаклҳои пардохт асос ёфтаанд. Гирифтани ва воридкунии маблағ аз суратҳисоби ҷорӣ муштари қатъиян аз рӯи тақлифоти соҳиб суратҳисоб ва бо тартиби муайян сурат мегирад.

Стандартҳои ҳисоббарбаркунӣ пешбинӣ мекунанд:

- пешниҳоди шикоятҳо дар сурати мавҷуд будани даъво нисбат ба банк;
- пешниҳоди даъво нисбати муассисаи бонкие, ки ҳисоббарбаркуниро ба таъхир меандозад ва ба қонуншиканӣ роҳ медиҳад.

Мутобикати ин метёриҳо метавон тавассути таҳқиқи намунавии ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣ тафтиш кард. Аудиторҳо метавонанд маблағи фоидаи аз даст долашуда ва камомади фойдаро аз рӯи ҳамаи маблағҳои нодуруст ва сари вақт ҳисобнашуда ё ба фоидаи муштари ба ҳисоб гирифташуда, ки барои онҳо ҷарима талаб карда нашудааст, муайян кунанд. Ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣ бояд ба талаботҳои дар стандартҳо муқарраргардида мувофиқ бошанд ва дар бар гиранд:

- ном ва рақами ҳуҷҷат;
- санаи нашр (рӯз, моҳ, сол);
- номи пардохткунанда;
- рақами суратҳисоби бонкии ӯ;
- номи бонки пардохткунанда ва реквизитҳои ҳисоббарбаркунӣ он;

- номи гирандаи маблағ;
 - рақами суратҳисоби бонкии ӯ;
 - номи бонки бенефитснер ва реквизитҳои он;
 - мақсади пардохт;
 - маблағи пардохт бо рақам ва ҳарф;
 - нусаи якуми ҳуҷҷат бояд бо имзо ва муҳр тасдиқ шуда бошад.
- Ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣ сарфи назар аз рӯи маблағ онҳо барои иҷро, қабул карда мешаванд. Маблағҳо аз ҳисобҳо танҳо дар асоси нусаи якуми ҳуҷҷат аз ҳисоб бароварда мешаванд. Аудитор бояд фарқиат ва қонуншиканиро, ки сабтҳои ҳисобҳои шахсӣ ва тавозунро ба ғалатӣ ва таҳриф мебарад, ошкор намояд.

Ҳамаи вайронкуниҳо ба гуруҳҳо тақсим мешаванд:

- 1) таҳрифҳо;
- 2) вайрон кардани метёриҳои муқаррароти дастурии ҷорӣ;
- 3) қаллобӣ;
- 4) бардурӯғӣ.

Бақайдгирии ҳуҷҷи кушодани суратҳисобҳои ҳисоббарбаркунӣ барои муштариён ҳангоми санҷиш бо роҳи таҳлили риояи тартиби муқарраргардидаи кушодани суратҳисобҳо ва гузаронидани амалиёт аз рӯи онҳо аз ҷониби бонк тафтиш карда мешавад. Парвандаҳои ҳуҷҷи муштариён бояд дар сейфҳои алоҳида бо тартиби афзоиши рақамҳои суратҳисоби онҳо нигоҳ дошта шаванд.

Аудитор вазифадор аст, ки дурустии ҳама ҳуҷҷатҳои барои кушодани суратҳисоб (рӯйхати ҳуҷҷатҳои барои кушодани суратҳисоб заруриро) тафтиш кунад. Аудитор бояд чораҳои андешидаи бонкро бо мақсади муҳофизат аз кушодани суратҳисобҳои барои ширкатҳои ғайриқонунии қалбақӣ ва ворид шудани ҳуҷҷатҳои қалбақӣ ба гирдиши ҳуҷҷатҳои бонкӣ муайян намояд.

Ба сари вақт ба мизочон супурдани варақаи ҳисобот аз рӯи ҳисоб, аз ҷумла ҳуҷҷатҳои заминмашуда диққат додан лозим аст.

Санҷиши сари вақт тартиб додани ҳуҷҷатҳо ва ба ҳисобҳои муштари ҷой додани онҳо, гузарондани санҷиши дохилии амалиёти пулино асъорӣ аз рӯи ҳисобҳои мизочон, масъулияти бонкҳо дар назди мизочон, дар рафти санҷиш бояд ҷойи махсусро ишғол намояд.

Санҷиши аудитории суратҳисобҳои шахсӣ асосан бо мақсади муайян намудани бақияи дебетӣ дар суратҳисобҳо, ошкор намудани гирдиши ғайривоқеӣ, безътимод, инчунин ҳуҷҷатҳои ташкил карда мешавад, ки барои сабт дар суратҳисобҳо бо фарқиат аз тартиби қабулшудаи бақайдгирии онҳо асос шуда буданд.

4.2 Тартиби коркарди ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣ

Мутобикати ҳадафе, ки ҳангоми аудити амалиёти ҳисоббарбаркунӣ гузошта шудааст, санҷишҳои зерин гузаронида мешаванд:

1. Риояи тартиби кушодани ва бастани суратҳисобҳои бонкӣ;
 2. Санҷиши тартиби хизматрасонии ҳисоббарбаркунӣ дар асоси шартномаи суратҳисоби бонкӣ;
 3. Санҷиши гузаронидани ҳисоббарбаркунӣ байнибонкӣ;
- Ҳангоми санҷиши асоснокии кушодани суратҳисобҳои ҳисоббарбаркунӣ (ҷорӣ) мизочон бояд пуррагӣ, эътимоднокии ва сифати ҳуҷҷатҳои пешниҳодшударо тафтиш кунанд, ки инҳоро дар бар мегиранд:
- аризаи муштари барои кушодани суратҳисоби ҳисоббарбаркунӣ (ҷорӣ);
 - нусаи нотариалии тасдиқшудаи шартномаи доимии бақайдгирии давлатӣ;
 - нусаи оинномаи таъсис ва шартномаи таъсисӣ;
 - шартномаи дар бораи ба қайд гирифтани дар нозироти андоз, Агентии омили давлатӣ (Фонди нафақа, фондҳои суғуртаи ҳатмии тиббию иҷтимоӣ, фонди шугли аҳоли);
 - фармони роҳбари бонк дар бораи кушодани суратҳисоб;

- кортҳои бонкӣ, ки дар ду нусхаи мувофиқ тасдиқ карда шудаанд, бо намунаҳои имзоҳо ва муҳро.

Хуқуқи имзон якум ба роҳбари корхона ё ҷонишини ӯ, дуҷум - ба сармуҳсиб ва дар сурати дар сохтор мавҷуд набудани ин вазифа - ба шахсе, ки ба ҳисобгирии муҳосибӣ ба ӯ вогузор шудааст, тааллуқ дорад.

Агар филиал ё воҳиди сохтори корхона дар маҳалли ҷойгиршавии он зерҳисоби ҳисоббарбаркуниро кушояд, он гоҳ қортҳо аз ҷониби корхонаи асосӣ тасдиқ карда мешаванд (яъне тасдиқи нотарус талаб карда намешавад). Дар ин ҳолат ба қортҳо фармон дар бораи таъсиси зерсохтор ва варақа (ведомост) ҳамроҳ карда мешавад, ки дар он амалиёт, ки аз рӯи ин зерҳисоб анҷом дода мешаванд, иҷозат дода мешавад.

Ҳангоми кушодани зерҳисобҳои асосӣ ва ҷорӣ ба бонк ғайр аз ҳуҷҷатҳои номбаршуда Оинномаи воҳид, ки онро ташкилоти (корхона) асосӣ тасдиқ кардааст, пешниҳод карда мешавад.

Пас аз пешниҳоди ҳуҷҷатҳои дар боло зикргардида барои кушодани суратҳисоб, бастанӣ шартнома оид ба хизматрасонии бонкӣ бо фармони роҳбари бонк ва сармуҳсоби бонк суратҳисоби ҳисоббарбаркуниҳон (ҷорӣ) муштари кушода мешавад. Ба он рақаме дода мешавад, ки дар китоби махсуси бақайдгирии ҳисобҳои муштариён ба қайд гирифта шудааст.

Минбаъд нигоҳдории ин китоб тафтиш карда мешавад. Талаботи ҳатмин он инҳоянд: ном ва суроғаи муштари, санаи кушодани суратҳисоб, қайдҳо. Тақсироти ҳисобҳо бояд вобаста ба вазъи хуқуқии шахсе, ки суратҳисобро мекушояд, анҷом дода шавад. Дафтари бақайдгирии бояд баста, рақамгузори, мӯҳр баста шуда, аз ҷониби сармуҳсоби (ё муовини ӯ) дар сейф нигоҳ дошта шавад.

Аудитор вазифадор аст, ки аз ҷониби бонкҳо ҳангоми кушодани суратҳисобҳои муштариён риояи талаботи муқарраргардидаҳо тафтиш кунад, чораҳоеро пешниҳод намояд, ки ба манфиати бонк барои ҷимоя аз кушодани суратҳисобҳои ширкатҳои бунёдшуда бархурад.

Сари вақт ба мизочон супурдани ҳисоботҳои асъорӣ ва ҳисобҳои ҷорӣ онҳо диққат додан лозим аст. Хуҷҷати тасдиқкунанда (фармони пардохт, ордери мемориали ва ғ.) ба ҳисоботи бонк оид ба ҳар як ҳаракати маблағ замима карда мешавад.

Санҷиши сари вақт иҷро шудани ҳуҷҷатҳо ва ба ҳисоб гузоштани онҳо бояд ҷойи махсусро ишғол намояд.

Дар рафти санҷиши асоснокии кушодани суратҳисоб барои мизочон парвандаҳои хуқуқии мизочон барои намуна (дар вақти тафтиши тақрири парвандаҳои он муштариё, ки дар давраи санҷиш суратҳисоб кушодаанд) мавриди омузиш қарор мегиранд. Дар навбати аввал мураккабии парвандаи хуқуқӣ ва дурустии иҷро ҳуҷҷатҳои ба он дохилшуда тафтиш карда мешавад: ариза, шаҳодатномаи бақайдгирии давлатӣ, Оиннома, Шартномаи таъсис, ду қортӣ бо намунаи имзо ва ғайра.

Дар парвандаи хуқуқии муштари мавҷуд будани шаҳодатномаҳои бақайдгирии ӯ дар нозироти андозӣ маҳалли ҷойгиршавӣ (фонди нафақа, фондҳои суғуртаи ҳатмии тиббию иҷтимоӣ) ҳатмӣ аст.

Дар марҳилаи навбатӣ саривактини огоҳиномаи бонк ба нозироти андоз дар бораи кушодани суратҳисоби ҳисоббарбаркуни (ҷорӣ) барои индосулоранда тафтиш карда мешавад.

Ҳамчунин санҷида мешавад, ки дар сурати тағйир додани рақами суратҳисоби муштари, бояд ба Китоби бақайдгирии ҳисобҳо тағйироти дахлдор ворид карда, дар бораи тағйир додани рақами суратҳисоб ба нозироти андозӣ ҷойгиршавии муштари огоҳномаи фиристода шавад.

Шартномаи суратҳисоби бонкӣ бо талаби бонк тавассути суд дар ҳолатҳои зерин метавонад қатъ карда шавад: агар қамъи маблағҳо, ки дар суратҳисоби муштари нигоҳ дошта мешавад, аз ҳадди ақали маблағи пешбинишудаи қондаҳои бонкӣ ё шартнома камтар бошад, агар чунин маблағ дар давоми як моҳ аз рӯзи огоҳии бонк дар ин бора барқарор карда нашавад.

Дар марҳилаи ниҳой омили ба бонк баргардонидани дафтарчаи чеки бо чеҳрои истифоданашуда ва муқоваҳои суратҳисоби басташуда тафтиш карда мешавад. Ин дафтарчаҳои чеҳро бояд фавран бо роҳи хориҷ кардани ҷисми имзои чек пардохт карда шаванд. Инчунин мавҷуд будани қайд дар бораи бастанӣ суратҳисоб дар Китоби бақайдгирии суратҳисоб ва саривактини амалиёти вобаста ба интиқоли маблағҳои суратҳисоби пӯшида ба бонки дигарро месанҷад.

4.3. Аудити ҳисоббарбаркуниҳо бо супоришномаҳои пардохтӣ

Супоришнома - супориши муштари ба ташкилоти қарзии хизматрасонӣ барои аз суратҳисоби худ интиқол додани маблағи муайян ба суратҳисоби пардохткунанда мебошад.

Пардохткунанда супоришномаро дар варақаи шаклш муқарраршуда (дар се нусаха) ба ташкилоти қарзӣ пешниҳод мекунад. Супоришнома дар муддати панҷ рӯзи тақвимӣ аз рӯзи ба расмият даровардани он эътибор дорад.

Шахси масъули ташкилоти қарзӣ супоришномаҳоро аз муштари қабул карда, саҳеҳ ва бо тартиби муқарраршуда нур кардани онҳоро месанҷад. Ҳангоми мавҷуд набудани хатогӣ ҳамаи нусахаҳои супоришномаро шахси масъул бо имзои худ ва тамғаи ташкилоти қарзӣ, бо нишон додани санаи қабули супоришнома, тасдиқ менамояд. Нусахаи аввали супоришнома ҳамчун асос барои иҷрои амалиёт дониста шуда, дар ҳуҷҷатҳои рӯзи амалиёт ташкилоти қарзӣ нигоҳ дошта мешавад. Нусахаи дуюм, ҳамчун тасдиқи қабули супоришнома барои иҷро ба муштари бо беруннавис ҳамроҳ карда мешавад. Аз ҳисоб баровардани маблағҳо танҳо аз рӯи нусахаи якум сурат мегирад.

Аудитор бояд ба мавҷуд будани имзоҳои муштариён ва кормандони бонк, ки далели тафтиши амалиёти бонкиро тасдиқ мекунанд, таваҷҷӯҳи

махсус зоҳир намоянд. Набудани имзоҳо маънои онро дорад, ки амалиёт дар суратҳисобҳо беасос ва эҳтимолан ғайриқонуний анҷом дода шудааст. Дар ин маврид аудитор бояд тамоми ҷузъиёти амалиёти марбут ба ҳисоббарбаркуниро бо супоришҳои пардохтӣ (ин ба дигар шаклҳои ҳисоббарбаркуни низ дахл дорад) ҷӣ аз ҷиҳати мазмуни иқтисодӣ ва ҷӣ аз ҷиҳати тарҳи ҳуқуқӣ ва ҳуҷҷатии он тафтиш намоянд.

Ҳангоми санҷиши ҳисоббарбаркуниҳо аз рӯи супоришномаҳои пардохтӣ чунин усулҳои санҷиш истифода мешаванд:

- 1) санҷиши визуалӣ;
- 2) таҳлили ҳуҷҷатӣ;
- 3) санҷиши дурустии баҳисобгирии муҳосибӣ.

4.4 Аудити ҳисоббарбаркуниҳо бо чек

Чек қоғази қиматнокист, ки дастури бидуни ягон қайду шартӣ чекдиҳанда ба ташкилоти қарзӣ ҷиҳати ба дорандаи чек анҷом додани пардохти маблағи дар он зикргардидаҳо дар бар мегирад.

Дар рафти аудит бояд тамоми марҳилаҳои гирдгирдиши ҳуҷҷатҳо ва назорат дар бонк онд ба додани чекҳо ва пардохти чекҳо, мутобикати онҳо ба стандартҳои қабулшуда, инчунин тамоми ҳуҷҷатҳои ибтидоии пешниҳоди чекҳо тафтиш карда шаванд.

Чек бояд чунин нишондодҳоро дар бар гирад:

- 1) номи “чек”, ки дар матни ҳуҷҷат дарҷ гардидааст;
- 2) супориш ба пардозанда дар хусуси пардохти маблағи муайяни пулӣ;
- 3) номи пардозанда ва суратҳисобе, ки аз он бояд пардохт амалӣ гардад;
- 4) зикри пули (асъори) пардохт;
- 5) зикри сана ва ҷои таҳияи чек;
- 6) имзои шахсе, ки чекро менависад (чекдиҳанда).

Дар кредити суратҳисоби фурушанда ва дебити суратҳисоби муросилотӣ сабти муҳосибӣ танҳо баъди аз суратҳисоби бонки пардохткунанда баровардани маблағ сурат мегирад.

Хатоҳои эҳтимолие, ки дар ин самт гоҳ - гоҳ вомерӯянд:

- 1) бонкҳо чекҳои қалбакиро дар марҳилаи аз таъминкунандаҳо гирифтани ва тартиб додани реестр ошкор мекунанд, зеро дар айни ҳол бонки мавҷуднабуда метавонад ҳамчун бонки пардохткунанда ошкор карда шавад;
- 2) банкҳое, ки ба харидор хизмат мерасонанд, маблағро аз ҳисоби пасандоз дар асоси реестри чекҳои аз ҳисоббарбаркунии хазинаи марказӣ гирифташуда аз ҳисоб мебароранд. Худи чекҳо дар ҳисоббарбаркунии хазинаи марказӣ боқӣ мемонанд ва ҳангоми зарурат нусаҳои онҳоро дарҳост кардан мумкин аст. Дар сурати дар ин марҳила ошкор намудани чекҳои бардурӯғ (масалан, набудани пардохткунанда ё суратҳисоб барои гузоштани маблағ дар ин бонк), зарари ба бонки таъминкунанда расонидашударо пешгирӣ кардан ғайри имкон аст, зеро пул аллакай ба корхонаи фурушанда пардохт шудааст;

- 3) қолати назоратӣ дар қараёни гирдгирдиши ҳуҷҷатҳо, ин санҷиши чек аз ҷониби корхонае мебошад, ки онро барои пардохт қабул мекунад. Боварӣ касил кардан лозим аст, ки маблағи чек аз меъёр зиёд нест, рақами ҳисоби чек ва имзо дуруст инъикос ёфтааст. Ҳолатҳои маъмултарини қорӣ намудани чекҳои қалбакӣ дар ин марҳила ба назар мерасанд ва аз ин рӯ, чекдиҳанда бояд дар назди бонк барои зарари ба он расонидашуда ҷавобгар бошад. Дар рафти аудит ташкили муносибатҳои қарзӣ ҳисоббарбаркуниро бо чунин мизоҷон тафтиш кардан ба мақсад мувофиқ аст;

- 4) зараре, ки дар натиҷаи аз ҷониби бонки пардозанда пардохтани чекӣ шумода ё дуздидашуда ба миён омадааст, агар исбот нагардида бошад, ки чек бо ният ё хунукназарӣ пардохта шудааст;

- 5) зараре, ки дар натиҷаи пардохти чекӣ ба маблағи аз меъёр зиёд додашуда расонида шудааст, инчунин дар сурати номувофиқ будани рақами ҳисоби эмитент аз ҷониби ташкилоти қабулкардан чек ҷӯброн карда мешавад;

- 6) ҳангоми муқаррар намудани далелҳои вайрон кардани тартиби баҳисобгирӣ, нигоҳ доштан ва истифода бурдани чекҳо, бонкҳо метавонанд қатъ аз иҷозатномаи худ маҳрум шаванд, бинобар ин аз ҷониби аудитор ҳангоми гузаронидани санҷиш ба риояшавии қонунгузориву талаботҳои ҷойдошта диққати махсус дода мешавад.

4.5 Аудити ҳисоббарбаркуниҳо бо аккредитив

Аккредитив метавонад барои ҳисоббарбаркуниҳо бо як таъминкунанда пешбинӣ шуда бошад. Мӯҳлати амал ва тартиби ҳисоббарбаркуни аз рӯи аккредитив дар шартномаи байни пардохткунанда ва таъминкунанда муқаррар карда мешавад, ки дар он:

- 1) номи бонки эмитент;
- 2) намуни аккредитив ва тарзи иҷрои он;
- 3) усули огоҳонидани таъминкунанда дар бораи кушодани аккредитив;
- 4) номгӯи пулла ва тавсифи пуллаи ҳуҷҷатҳои барои гирифтани маблағҳо аз рӯи аккредитив пешниҳодшаванда;
- 5) мӯҳлатҳои пешниҳоди ҳуҷҷатҳо пас аз ҷамлу нақли мол, талаботи бақайдгирӣ.

Барои гирифтани маблағ аз рӯи аккредитив, таъминкунанда бо фириастодани мол, ба бонки хизматрасон феҳристи ҳисобнома-фактураҳо ва ҳуҷҷатҳои боркашониро пешниҳод менамояд. Ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи пардохтҳо аз рӯи аккредитив бояд аз ҷониби таъминкунанда баъди ба охир расидани мӯҳлати аккредитив ба бонк пешниҳод карда шуда, иҷрои ҳамаи шартҳои аккредитив тасдиқ карда шаванд. Агар яке аз шартҳо вайрон карда шавад, пардохтҳо аз рӯи аккредитив амалӣ карда намешаванд.

Ҳангоми пардохт бо аккредитив бонки таъминкунанда вазифадор аст, ки аз ҷониби таъминкунанда риояи тамоми шартҳои аккредитив, инчунин дурустии бақайдгирии феҳристи суратҳисобҳо, мутобикати имзо ва мӯҳри он тафтиш карда шаванд.

Регистрҳои суратхисобҳо бидуни зикри дар онҳо ҷойдошта:

- санаи интиқол;

- рақами ҳисобнома-фактураҳо ва дигар ҳуҷҷатҳо. Пардохт аз аккредитив бо пули нақд иҷозат дода намешавад.

Бонкҳо барои оқибатҳои таъхир ё гум шудани ҳуҷҷатҳо ҳангоми интиқол масъул нестанд.

Ҳангоми санҷиши аудиторӣ инҳо истифода мешаванд:

- ҳисобот аз суратхисобҳои тавозунӣ;

- ҳуҷҷатҳои аввалия (ариза барои кушодани аккредитив);

- тавозун.

Ҳамаи даъвоҳо нисбат ба таъминкунанда, ба истиснои даъвоҳое, ки бо айби бонк ба миён меоянд, бе иштироки бонк баррасӣ мешаванд.

4.6 Аудити ҳисоббарбаркуниҳо аз рӯи дархостҳои пардохтӣ

Талабномаи пардохт аз ҷониби молрасон дода шуда, дар якҷоягӣ бо ҳуҷҷатҳо ба бонки харидор дар се нуса фиристода мешавад.

Бонк даъво ба пардозанда месупорад ва ҳуҷҷатҳои боркашонири дар картотека ба суратхисоби пардохткунанда мегузарад. Пардохткунанда ё ба пардохт розӣ мешавад ё дар давоми се рӯз ба бонк дар бораи рад кардани аксепт ариза пешниҳод мекунад. Агар ариза қабул нагардида бошад, ҳуҷҷат қабулшуда ҳисобидида мешавад. Бо гирифтани розигии пардохт, бонк аз суратхисоби харидор маблағро аз ҳисоб мебарорад ва ҳуҷҷатҳоро ба бонки молрасон мефиристад. Марҳилаҳои аудит ба марҳилаҳои санҷиши ҳисоббарбаркуниҳо бо супоришҳои пардохтӣ монанданд.

4.7 Аудити шакли инкассавии пардохт

Истифодаи шакли инкассавии пардохт бо ҳуҷҷати махсус – Қоидаҳои ягонаи ҷамъоварӣ, ки аз ҷониби Палатаи Байналмилалии Савдо таҳия шудааст, танзим карда мешавад. Ҳангоми гузаронидани санҷиш аудитор ҳуҷҷатҳои зеринро талаб мекунад:

- ордерҳои кредитӣ ва дебети аз рӯи суратхисоби ғайритавозунӣ;

- сабтҳои бақайдгирӣ;

- тавозун.

Супоришҳои инкассавии қабулшуда аз ҷониби бонкҳои ваколатдор дар журнали бақайдгирӣ ба қайд гирифта, ба суратхисоби ғайритавозунӣ ворид карда мешаванд. Ҳангоми гирифтани қарзи кредитӣ аз бонки хориҷӣ онҳо ҳамчун хароҷот аз ҳисоб бароварда мешаванд.

Ҳангоми тафтиши ин муомилот ба мувофиқати шартҳои воқеии пардохти инкассо ба шартҳои дар инкасса нишондодашуда, тасдиқи аз ҳисоб баровардани ҳисобҳои ғайритавозунӣ, ки бақияи воқеии супоришномаҳои инкассавӣ, варақаҳои кредитии муросилотро инъикос мекунанд, диққати махсус додан лозим аст.

Саволҳои санҷишӣ

1. Мақсади аудити амалиёти ҳисоббарбаркуниро шарҳ диҳед.
2. Миёбҳои иттилоотии рафти санҷиши ҳисоббарбаркуниро чӣ гуна санадҳои ҳуҷҷатҳои ташкил медиҳанд?
3. Талаботи ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркуни мувофиқи метёр чӣ гуна аст ва кадом реқвизитҳои ҳатмиро дар бар мегирад?
4. Ҳангоми санҷиши дурустии кушодани суратхисобҳои ҳисоббарбаркуни мизочон аудиторон ба кадом қисматҳо бештар аҳамият медиҳанд?
5. Тартиби кушодани суратхисобҳои ҳисоббарбаркуни бояд чӣ гуна сурат гирад?
6. Асосҳои кушодани суратхисобҳои ҳисоббарбаркуниро аудитор чӣ гуна тасдиқ менамояд?
7. Хусусиятҳои аудити ҳисоббарбаркуни бо супоришномаи пардохтӣ.
8. Чек чӣ гуна нишондиҳандаҳоро бояд доро бошад?
9. Тахрифҳои эҳтимолӣ, ки дар ҳисоббарбаркуни бо чек воқеъшаванд, кадомҳоянд?
10. Ҷанбаҳои афзалиятноки санҷиши ҳисоббарбаркуниҳо бо аккредитивҳо, дархостҳои пардохтӣ ва пардохти инкассавиро баён намоед.

Саволҳои тестӣ

1. Ҳисоббарбаркуниҳои ғайринақдӣ кадом шакли пардохтиро дар бар намегирад?
А. тавассути қортуҳои пардохтӣ, нақдина;
В. суратхисобҳои ҳисоббарбаркуни;
С. супоришномаи пардохтӣ;
D. шакли аккредитив.
2. Ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркуни бояд дар бар нагирад:
А. ном ва рақами ҳуҷҷат;
В. санаи нашр (рӯз, моҳ, сол);
С. номи пардохткунанда;
D. бақияи маблағ дар суратхисоби қорӣ.
3. Ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркуни бояд дар бар гирад:
А. номи бонки пардохткунанда ва реқвизитҳои ҳисоббарбаркуниҳои он, номи тирандаи маблағ, рақами суратхисоби бонки ӯ;
В. номи бонки бенефициар ва реқвизитҳои он;
С. мақсади пардохт ва маблағи пардохт бо рақам ва ҳарф;
D. ҳама ҷавобҳо дуруст аст.
4. Фарқият ва қонуниязӣ, ки сабтҳои ҳисобҳои шахсӣ ва тавозуниро ба ғалатӣ ва тахриф мебаранд интиҳоб намоед.
А. тахрифиҳо ва вайрон кардани метёрҳои муқаррароти дастурии қорӣ;
В. қаллсбӣ ва бардурӯғӣ;
С. мувофиқатнамоии шахси соҳиби суратхисоб;
D. варианти дуруст ҷой надорад.
5. Мувофиқи мақсади аудити амалиёти ҳисоббарбаркуни дар ин самт санҷишҳои зерин гузаронида мешаванд:
А. рӯяи тартиби кушодани суратхисобҳои бонки;
В. санҷиши тартиби хизматрасонии ҳисоббарбаркуни дар асоси шартномаи суратхисоби бонки;
С. санҷиши гузаронидани ҳисоббарбаркуниҳои байнибонки;
D. ҳама ҷавобҳо дуруст аст.
6. Ҳангоми санҷиши ҳисоббарбаркуниҳо аз рӯи супоришномаҳои пардохтӣ чунин усулҳои санҷиш истифода мешаванд:
А. санҷиши визуалӣ;
В. таҳлили ҳуҷҷатӣ;

С. баҳодиҳии самаранокии ғайрибағири мекхатни корманд;

Д. санҷиши дурусти баҳисобгирии муҳосиби.

7. Нишондиҳандаҳои асосии чек ба қадом варианти дурӯст мегирад?

А. имзон шахсе, ки чекро менависад;

В. зикри маблағ;

С. зикри сана ва ҷойи таҳияи чек;

Д. мақсади истифодаи маблағ.

8. Дар рафти санҷиши ҳисоббаробаркуниҳо дар шакли акредитив ва инкассаи қалом ҳуҷҷаҳо зарур мебошанд?

А. ҳисобот аз суратҳисобҳои тавозуни, ҳуҷҷатҳои аввалия ва сабтҳои бақайдгирӣ, ордериҳои кредитӣ ва дебетӣ аз рӯи суратҳисоби ғайритавазунӣ, тавозуни муҳосибӣ;

В. ҳисобот аз суратҳисобҳои муросилоӣ, ҳуҷҷатҳои аввалия ва сабтҳои бақайдгирӣ, ордериҳои кредитӣ ва дебетӣ аз рӯи суратҳисоби ғайритавазунӣ, тавозуни муҳосибӣ;

С. ҳисобот аз суратҳисобҳои тавозуни, ҳуҷҷатҳои аввалия ва сабтҳои бақайдгирӣ, ордериҳои кредитӣ ва дебетӣ аз рӯи суратҳисоби ғайритавазунӣ, тавозуни муҳосибӣ, ҳисобот оиди фонда ва зарар;

Д. ҷавоби дурӯст нест.

Мазуи 5. Аудити амалиёти асбӯрӣ

Мақсад: Омӯзиши методикаи гузаронидани аудити амалиёти асбӯрии банк.

Масъалаҳои омӯзишӣ:

1.1 Мазмун ва намунаҳои амалиёти асбӯрӣ

1.2 Мавқеи асбӯрии банкӣ ва аудити он

1.3 Аудити амалиёти мубодилаи асбӯрии ағҷомдодашуда

1.4 Аудити ҳисобот оид ба амалиёти асбӯрӣ

Маъмури аз худ қарда донишҷӯ бояд:

донанд:

- тартиб ва пайдарҳами рафти гузаронидани аудити амалиёти

асбӯрӣ;

- намунаи ҳуҷҷатҳое, ки аудитор бояд ҳангоми тафтиши амалиёти

асбӯрии банк талаб намоад;

фаҳмиши пайдо намоад:

- оиди ҳамогиҳои маъмул, ки ҳангоми аудити амалиёти асбӯрӣ ба вуҷуд

меоянд;

нишонд:

- истифодабарии санадҳои меърию ҳуҷҷатро дар рафти аудити амалиёти

асбӯрӣ;

- тартибдиҳии барномаи кории аудити амалиёти асбӯрӣ.

Зимни азхудкунии мавзӯро зарур аст:

- оиди мазмуи аудити амалиёти асбӯрӣ назарияи дониш аниҷад ва

иловатан санадҳои меърию ҳуҷҷатҳои амалкунандаро истифода намоад;

- диққати асосиро ба чунин мафҳумҳо равона намоад: асбӯр, амалиёти

асбӯрӣ, мавқеи асбӯрӣ, мавқеи қушода ва пушидан асбӯрӣ;

- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз чунин сарҷашмаҳо истифода

намоад:

1. Ашуриов Ғ., Азизмуродов Ш. Баҳисобгирии амалиёт дар банкҳои

тиҷоратӣ. Душанбе: Комб. полиграфии Вазорати фарҳанги ҚТ, 2009. -

304 с

2. Дастурамали №251 "Дар бораи соҳаи истифода, тартиби муомилоти

асбӯри хориҷӣ, тартиб ва қоидаҳои додан ва бозхонд намунаи

ичозатнома барои ғайрибағири оид ба ағҷомдиҳии амалиёти асбӯрӣ дар

Ҷумҳурии Тоҷикистон" Қарори Раёсати Банкҳои миллии Тоҷикистон аз

22.02.2022, №23;

3. Дастурамали №234 "Дар бораи тартиби ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

ворид ва аз Ҷумҳурии Тоҷикистон содир намунаи сарватҳои асбӯрӣ"

Қарори Раёсати БМТ аз 23.05.2019, №55;

4. Дастурамали № 228 "Дар бораи тартиби муайян ва эълон қардани

қурби расмии пули миллии нисбат ба асбӯри хориҷӣ" Қарори Раёсати

БМТ аз 29.09.2017, №130;

5. Дастурамали №211 “Дар бораи тартиби анҷомдиҳии амалиёти мубодилаи бо асъори хориҷӣ” Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 30.07.2020, №95;
 6. Дастурамали № 175 “Оид ба меъёрҳои ҳадди ниҳони мавқеи кушодаи асъорӣ ва тартиби ҳисоби онҳо барои ташкилотҳои қарзӣ молиявӣ” Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 10.08.2009, № 264.
- Амалиёти асъорӣ маънон:
- муомилот бо истифодаи асъори хориҷӣ, коғазҳои қиматнок бо асъори хориҷӣ, ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо асъори хориҷӣ;
 - муомилоти байни резидентҳо ва ғайрирезидентҳо бо истифодаи пули миллий ва коғазҳои қиматнок бо пули миллий, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом дода мешаванд;
 - воридот ва интиқол ба Ҷумҳурии Тоҷикистон, содирот ва аз Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол додани арзишҳои асъорӣ;
 - анҷомдиҳии интиқоли байналмилалӣи бонкӣ;
 - амалиёти ғайрирезидентҳо бо пули миллий оид ба суратҳисобҳо ва пасандозҳо (амонатҳо) дар бонқҳо ва муассисаҳои молиявии ғайрибонкин Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки боиси гузаштани ҳуқуқи моликият ба ин пули миллий намегарданд;
- Амалиёти асъорие, ки байни резидентҳо ва ғайрирезидентҳо анҷом дода мешаванд, ба амалиёти асъорини қорӣ ва муомилоти асъорини вобаста ба ҳаракати сармоя тақсим мешаванд.
- Ба амалиёти асъорини қорӣ инҳо дохил мешаванд:
- анҷом додани ҳисоббарбаркуниҳо аз рӯи амалиёти содиротиву воридотӣ, агар давраи байни санаи гирифтани маблағ (пардохт) ва санаи интиқоли (қабули) мол (ичрон қор, хизматрасонӣ) аз 180 рӯз зиёд набояд;
 - пешниҳод ва гирифтани қарзҳо ва (ё) қарзҳо ба муҳлати на бештар аз 180 рӯз;
 - интиқол ва гирифтани фондҳо, дивидендҳо ва дигар даромдҳо аз рӯи пасандозҳо (амонатҳо), сармоягузорӣ, амалиёти кредитӣ ва қарзӣ;
 - амалиёти дорон хусусияти ғайритиҷоратӣ, аз ҷумла пардохти музди қор, кӯмакпули, нафақа, алимент, кӯмакпули давлатӣ, пардохтҳои иловагӣ ва ғайра.
- Ба амалиёти асъорӣ вобаста ба ҳаракати сармоя инҳо дохил мешаванд:
- ба даст овардани саҳмияҳои хангоми тақсими онҳо дар байни муассисон, инчунин ҳиссаҳои дар сармояи оинномавӣ ё ҳиссаҳои дар амволи ғайрирезидентҳо;
 - ба даст овардани коғазҳои қиматноки баровардаи резидентҳо ё ғайрирезидентҳо, ба истиснои харидани саҳмияҳои хангоми тақсими онҳо дар байни муассисон;
 - интиқолҳои барои анҷом додани ҳисоббарбаркуниҳо аз рӯи ўҳадорихое, ки додани амволи тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сифати амволи ғайриманкул таснифшуда ё ҳуқуқ ба он пешбинӣ шудаанд;

5. Дастурамали №223 “Оид ба тартиби огоҳ намудан дар бораи анҷоми амалиёти асъорини марбут ба ҳаракати сармоя” Қарори БМТ аз 02.07.2017, №64;
6. Дастурамали №211 “Дар бораи тартиби анҷомдиҳии амалиёти мубодилаи бо асъори хориҷӣ” Қарори Раёсати БМТ аз 30.07.2020, №95;
7. Дастурамали № 175 “Оид ба меъёрҳои ҳадди ниҳони мавқеи кушодаи асъорӣ ва тартиби ҳисоби онҳо барои ташкилотҳои қарзӣ молиявӣ” Қарори Раёсати БМТ аз 10.08.2009, № 264.
8. Иброҳимов И.Р. Амалиётҳои бонкӣ. - Душанбе 2011, 297с.
9. Кунитчина, Н. Н. Банковский аудит : учебное пособие / Н. Н. Кунитчина, В. В. Хисамутдинов. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 128 с.
10. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ” ш.Душанбе, 25 март соли 2011, №702.
11. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон” ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
12. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи фаъолияти бонкӣ” ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
13. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи фаъолияти аудитори” ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993

5.1 Мазмун ва намунаҳои амалиёти асъорӣ

Дар мавриди санҷиши аудитори амалиёти асъорӣ, бо алоқамандии пешбурди инъикоси яқела дар амалиёт, ҳамон тарафҳои мавриди санҷиш қарор мегиранд, ки хангоми назорати бонкӣ умуман фаро гирифта нашудаанд.

Аудитор дар рафти санҷиш аз ҷунин санадҳои меъёрии ҳуқуқи Бонки миллии Тоҷикистон истифода менамояд:

1. Дастурамали №251 “Дар бораи соҳаи истифода, тартиби муомилоти асъори хориҷӣ, тартиб ва қондаҳои додан ва бозхонд намудани иҷозатнома барои фаъолият оид ба анҷомдиҳии амалиёти асъорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 22.02.2022, №23;
2. Дастурамали №234 “Дар бораи тартиби ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид ва аз Ҷумҳурии Тоҷикистон содир намудани сарватҳои асъорӣ” Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 23.05.2019, №55;
3. Дастурамали № 228 “Дар бораи тартиби муайян ва эълон кардани қурби расмӣ пули миллий нисбат ба асъори хориҷӣ” Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 29.09.2017, №130;
4. Дастурамали №223 “Оид ба тартиби огоҳ намудан дар бораи анҷоми амалиёти асъорини марбут ба ҳаракати сармоя” Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 02.07.2017, №64;

- ҳисоббарбаркунӣ аз рӯи амалиёти содиротиву воридотӣ, агар даврани байни санаи гирифтани маблағ (пардохт) ва санаи интиқоли (қабул) мон (ичрои кор, хизматрасонӣ) аз 180 рӯз зиёд бошад;

- пешниҳод ва гирифтани кредитҳо ва (ё) қарзҳо ба муҳлати зиёда аз 180 рӯз, - дигар амалиёти маъмурӣ, ки ба амалиёти асъорӣ қарб алоқаманд нестанд.

Барномаи аудити амалиёти асъорӣ метавонад самтҳои асосии зеринро дар бар гирад:

1) санҷиши мутобикати амалиёти асъорӣ бонк ба амалиёти дар иҷозатнома аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон нишондодашуда;

2) аз ҷониби бонк иҷрои вазифаҳои назоратӣ оид ба анҷом додани амалиёти асъорӣ;

3) риояи тартиби ҳисоб кардан ва нигоҳ доштани мавқеи асъорӣ бонк;

4) риояи тартиби анҷом додани амалиёти мубодилаи асъор бо асъорӣ хориҷӣ ғайринақдӣ;

5) риояи тартиби амалиёти мубодилаи асъор бо пули нақд, аз ҷумла санҷиши дурустии он;

- гузаронидани амалиёти хазинавӣ бо асъорӣ нақдӣ хориҷӣ;

- муқаррар ва тағйир додани қурби хариду фурӯш, низоми ва тартиби кори нуқтаҳои мубодилаи асъорӣ бонк;

6) дуруст ва пуррагии инъикоси амалиёти асъорӣ дар баҳисобгирии амалиёти асъорӣ, аз ҷумла дар суратҳисобҳои мавқеи асъор ва ҳисобҳои ғайритавозунӣ;

7) пурагӣ ва эътимоднокии ҳисоботи иқтисодӣ оид ба амалиёти асъорӣ, ки ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳод шуданд.

Дар рафти аудит аз ҷониби бонк риояи вазифаҳои, ки мутобикати қонунгузории амалкунанда ба зиммааш гузашта шудааст, вазифаҳои назорат аз болои анҷом додани амалиёти асъорӣ аз ҷониби муштариёни он муқаррар карда мешавад.

5.2 Мавқеи асъорӣ бонкӣ ва аудити он

Бо мақсади баҳисобгирии ва ҳисоб кардани мсърҳои иқтисодӣ амалиёти асъорӣ бонкҳо ба ду гуруҳ тақсим мешаванд:

1) ба мавқеи асъорӣ бонк таъсир мерасонад, зеро онҳо хусусияти муомилоти мубодилавӣ доранд ва бо ду асъорӣ гуногун анҷом дода мешаванд. Ин хариду фурӯши пули нақд ва ғайринақдӣ хориҷӣ; ҳисоб кардан, гирифтани (пардохти) даромад (харочот); ба фондҳои оинномавӣ ворид шудани маблағ; тағйирёбии асъорӣ ўҳдадорихон молиявӣ; ташаққули захираҳо; хариду фурӯши амвол; сармоязуриҳои саҳҳомӣ ба сармоия оинномавии дигар шахсонӣ ҳуқуқӣ мебошад;

2) ба мавқеи асъор таъсир намерасонад, зеро онҳо хусусияти муомилоти мубодилавӣ надоранд ва бо ҳамон асъор анҷом дода мешаванд. Инҳо амалиёти қарзӣ, амонатӣ, бо коғазҳои қиматнок, дебиторон ва кредиторон ва дигар амалиётро дар бар мегиранд. Дар баробари ин ба мавқеи асъорӣ бонк ҳамаи намуҷҳои даромад (харочот) бо асъорӣ хориҷӣ

(мблағи фондҳои гирифтани, пардохташуда, ҳаққи комиссияи, дигар даромадҳои (харочоти) бонкӣ) таъсир мерасонад.

Бо мақсади кам кардани хавфи асъорӣ хангоми анҷом додани амалиёти асъорӣ Бонки миллии Тоҷикистон нишондодандаи махсуси иқтисодии мавқеи асъорро муқаррар кардааст, ки барои муайян ва маҳдуд кардани хавфҳои, ки дар натиҷаи тағйирёбии қурб ба вучуд меоянд, мусондат мекунад.

Мавқеи асъор маблағи талабот ва ўҳдадорихон бонкро бо асъорӣ хориҷӣ ва металлҳои қиматбаҳо тавсиф мекунад. Он вақти баробар будани маблағи даъво ва маблағи ўҳдадорихон бонк **пушида** мешавад ва дар ҳолати мувофиқ набудани онҳо **кушода** мешавад.

Мавқеи пушидаи асъорӣ - мавқеи пушидаи асъорӣ бо асъорӣ алоҳидаи хориҷӣ дар он вақт ҳисобида мешавад, ки доронҳо ва ўҳдадорихо бо ин асъорӣ хориҷӣ баробар бошанд, инчунин вақте, ки амалиёти ғайритавозунӣ, ки доронҳо афзун мекунад, бо амалиёти ғайритавозунӣ, ки ўҳдадорихоро бо ин асъорӣ хориҷӣ афзун мекунад, баробар мебошанд.

Мавқеи кушодаи асъорӣ - фарқи бақияи доронҳо ва амалиёти ғайритавозунӣ, ки доронҳо афзун мегардонанд ва бақияи ўҳдадорихо ва амалиёти ғайритавозунӣ, ки ўҳдадорихоро бо асъорӣ гуногуни хориҷӣ афзун мегардонанд, мебошад.

Мавқеи кушодаи кўтоҳи асъорӣ - мавқеи кушодаи асъорӣ бо асъорӣ алоҳидаи хориҷӣ дар он вақт ҳисобида мешавад, ки ўҳдадорихо аз доронҳо зиёд бошанд, инчунин вақте, ки амалиёти ғайритавозунӣ, ки ўҳдадорихоро зиёд мекунад, аз амалиёти ғайритавозунӣ, ки доронҳо дар ҳамин асъорӣ хориҷӣ зиёд мекунад, зиёд бошанд.

Мавқеи кушодаи дарози асъорӣ - мавқеи кушодаи асъорӣ бо асъорӣ алоҳидаи хориҷӣ дар он вақт ҳисобида мешавад, ки доронҳо аз ўҳдадорихо зиёд бошанд, инчунин вақте амалиёти ғайритавозунӣ, ки доронҳо афзун мекунад аз амалиёти ғайритавозунӣ, ки ўҳдадорихоро бо ин асъорӣ хориҷӣ афзун мекунад, зиёд бошанд.

Аудити мавқеи асъорӣ бонк ба муайян кардани дурустии тартиби ҳисобкунӣ он нигаронида шудааст. Доронҳо ва ўҳдадорихон бонк бо асъорӣ хориҷӣ ҳам аз рӯи ҳисобҳои тавозунӣ ва ҳам аз рӯи ҳисобҳои ғайритавозунӣ тафтиш карда мешаванд.

Ҳудуди мавқеи кушодаи асъорӣ (коэффициенти K6.1 ва K6.2), ки аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон муқаррар карда мешаванд, ҳудуди таносуби умумӣ ва индивидуалии мавқеи кушодаи асъорӣ бо сармоия танзимшавандаи таъкилоти қарзии молиявӣ. Ин коэффициентҳо бо формулаи зерин муайян карда мешаванд.

Мавқеи умумии кушодаи дарози (кўтоҳи) асъорӣ

K6.1 = $\frac{\text{Сармоия танзимшавандаи таъкилоти қарзии молиявӣ (К)}}{\text{Мавқеи умумии кушодаи дарози (кўтоҳи) асъорӣ}}$

K6.2

Мавқеи кушодаи дарози (кӯтоҳи) асъорӣ аз рӯи асъори алоҳидаи хоричӣ
= Сармоия танзимшавандаи таъкилотӣ қарзини молиявӣ (К)

Мувофиқи меъёри амалкунандаи Бонки миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳудудҳои зерини мавқеи кушодаи асъорини таъкилотҳои қарзини молиявӣ барои ҳар рӯз муқаррар карда мешаванд:

- Барои асъори хоричӣ қобили таъкилотӣ озод: Мавқеи умумии кушодаи дарози асъорӣ (К6.1.1.) бояд аз 10%-и сармоия танзимшавандаи таъкилотӣ қарзини молиявӣ зиёд набошад; - Мавқеи умумии кушодаи кӯтоҳи асъорӣ (К6.1.2.) бояд аз 10%-и сармоия танзимшавандаи таъкилотӣ қарзини молиявӣ зиёд набошад; - Мавқеи кушодаи дарози (кӯтоҳи) асъорӣ аз рӯи асъори алоҳидаи хоричӣ К6.2.1. (К6.2.2.) бояд мутаносибан аз 8% ва 8%-и сармоия танзимшавандаи таъкилотӣ қарзини молиявӣ зиёд набошад.
- Барои асъори хоричӣ ғайриқобили таъкилотӣ озод: - Мавқеи умумии кушодаи дарози (кӯтоҳи) асъорӣ К6.1.3. (К6.1.4.) бояд аз 10%-и сармоия танзимшавандаи таъкилотӣ қарзини молиявӣ зиёд набошад; - Мавқеи кушодаи дарози (кӯтоҳи) асъорӣ аз рӯи асъори алоҳидаи К6.2.3. (К6.2.4.) бояд аз 8%-и сармоия танзимшавандаи таъкилотӣ қарзини молиявӣ зиёд набошад.

5.3 Аудити амалиёти мубодилаи асъори анҷомдодашуда

Ин санҷиш расмиеи зеринро дар бар мегирад:

- Санҷиши дурустии таъкили фаъолияти нуқтаҳои мубодилаи асъор;
- Санҷиши дурустии амалиёти хариду фуруши асъори хоричӣ бо пули нақд ва амалиёти муомилоти ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо асъори хоричӣ;
- Санҷиши тартиби анҷом додани рӯзи амалиёт дар нуқтаҳои мубодилаи асъор ва ворид намудани сабтҳо дар баҳисобгирӣ;
- Санҷиши дурустии амалиёти алоҳида аз тарафи нуқтаҳои мубодилаи асъор;

Ҳар як самти санҷишро муфассалтар баррасӣ менамоям.

Санҷиши дурустии таъкили фаъолияти нуқтаҳои мубодилаи асъор.

Аудитор аз рӯи ҳисобот, суратҳисобҳои тавозунӣ ва ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо асъори хоричӣ тибқи реестрҳои дар нуқтаҳои мубодилаи асъор тартибдошуда бояд мутмаин шавад, ки нуқтаи мубодилаи асъор танҳо амалиёти иҷозат додашударо иҷро мекунад ва ҳамчунин ба дуруст ситонидани ҳаққи хизматрасонӣ бояд боварӣ ҳосил намояд. Ба ҳар нуқтаи мубодилаи асъор бояд фармони кушодани он пешниҳод карда шавад. Бонк бояд инкассаи тамоми нуқтаҳои мубодилаи асъорро тъмин намояд. Аз ин рӯ, дар охири рӯз набояд бақияи ҳисоб дар онҳо бошад. Дар акси ҳол ба аудитор фармон дар бораи муқаррар намудани амалиёти шабонарӯзӣ пешниҳод карда мешавад.

Ба таври визуалӣ аудитор тафтиш мекунад:

- тартиби додани пешардохт ва ҳуҷҷатҳо ба нуқтаи мубодилаи асъор (танҳо аз ҷониби инкассаторҳо);
- рӯзи тартиби гирдгирдиши ҳуҷҷатҳо байни бонк ва нуқтаҳои мубодилаи асъор;

- дар нуқтаи мубодила бояд маводҳои роҳнамо онди шинохти асъор, шинонаҳои пулӣ ва воситаҳои махсус барои муайянкунии онҳо ҷой дошта бошад.

Таҳрифҳои вохӯранда дар кори нуқтаҳои мубодилаи асъор инҳоянд:

- набудани фармон дар бораи муқаррар намудани меъёри пешардохт;
- набудани роҳнамо ба муштари дар нуқтаи мубодилаи асъор.

Санҷиши дурустии амалиёти хариду фуруши асъори хоричӣ бо пули нақд ва амалиёти муомилоти ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо асъори хоричӣ.

Аудитор фармоишҳои бонки муқаррар кардани қурби хариду фуруш тафтиш мекунад. Дар давоми рӯз қурбро тағир додан мумкин аст, аммо он бояд бо фармони дода шавад. Бояд ҳам қурби харид ва ҳам қурби фуруш бошад; яктарафа анҷом додани он аз ҷониби бонкҳо манъ аст. Аудитор аъореро, ки бо онҳо амалиёт анҷом дода шудаанд, муқаррар мекунад. Онҳоро танҳо бо он аъореро, ки қурби Бонки миллии муқаррар шудааст, амалӣ кардан мумкин аст. Барои ҳар як намуни аъор реестри алоҳида пеш бурда мешавад, ки дар он танҳо як қурбро нишон додан мумкин аст. Варақаҳои (бланкаҳои) вайроншуда бо ишораи «Z» бекор карда шуда, бо имзои казначадор тасдиқ карда шуда, дар охири рӯз ба бонк фиристода мешаванд (ҳам нусхаи бонк ва ҳам нусхаи муштари). Аудитор дар мисоли бонк дурустии пур кардани тафтиш мекунад. Дар сурати гум шудани варақаҳои ҳисоботи қатъӣ бояд санади гумшуда, меморендум ва огоҳнома дар бораи ин ҳолат ба Бонки миллии тартиб дода шавад. Аудитор нусхаҳои ин ҳуҷҷатҳоро тафтиш мекунад. Санҷиш бо аудити баҳисобгирии муҳосибӣ анҷом меёбад.

Таҳрифҳои маъмул дар ин самт инҳоянд:

- набудани фармоиши муқаррар намудани меъёри хариду фуруш;
- нодурӯст ӯ безътинона пеш бурдани журнали бақайдгирин ба нуқтаи мубодилаи асъор марбутшуда, ки маълумотро дар бораи қурби аъор инъикос менамояд;
- нодурӯст ӯ безътинона пеш бурдани дафтарчан баҳисобгирини шаклҳои ҳисоботи қатъӣ.

Санҷиши тартиби анҷом додани рӯзи амалиёт дар нуқтаҳои мубодилаи аъор ва ворид намудани сабтҳо дар баҳисобгирӣ.

Ҳама амалиёти нуқтаи мубодилаи аъор бояд дар тавозуни бонк дар рӯзи қорӣ, ки онҳо анҷом дода шудаанд, инъикос карда шаванд. Агар нуқтаи мубодилаи аъор шабонарӯзӣ фаъолият кунад, пас дар соати 15:00 ба вақти маҳаллӣ аудитор дар нуқтаи мубодилаи аъор дар охири рӯзи амалиёт маълумоти бақияи аъори хоричӣ, ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо аъори хоричӣ ва пули миллии нақд ва инчунин дурустии амалиёти муҳосибиро тафтиш мекунад.

Санҷиши дурустии амалиёти алоҳида аз тарафи нуктаҳои мубодилаи асёр;

- дар ин бахш амалиёти зерин тафтиш карда мешаванд:

- дар бораи аз шахсони воқеи қабул намудани асёри нақдӣ ва ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо асёри хориҷӣ барои экспертиза;
- ба ҳамин монанд барои қабул ба инкассо;

5.4 Аудити ҳисобот оид ба амалиёти асёрӣ

Ҳангоми санҷиши дурустии тартиб додан ва саривақтии ҳисобот оид ба амалиёти асёрӣ инҳо тафтиш карда мешаванд:

- 1) ҳисобот дар бораи ҳаракати асёри нақд ва ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо асёри хориҷӣ;
- 2) ҳисобот дар бораи ҳаракати доронҳо ва уҳдадорҳои бонки тижоратӣ бо асёри хориҷӣ;
- 3) ҳисобот дар бораи амалиёти конверсионии бонкҳои ваколатдор.

Аудитор нусхаи дуоими ҳисоботҳоро, ки дар он аломати Бонки миллии Тоҷикистон дар бораи қабули якум мавҷуд аст, тафтиш мекунад, онҳо инчунин бояд имзои кормандони ваколатдор ва мӯҳри бонкҳоро дошта бошанд. Ба аудитор лозим аст, ки мукаммалии тартиб додан ва риояи муҳлати ҳисоботро тафтиш кунад.

Ҳангоми тафтиши дурустии тартиб додани маълумот мувофиқати маълумоти ҳисоботӣ ба маълумоти баҳисобгирии мӯҳсибӣ ва оперативӣ тафтиш карда мешавад; дурустии ҳисобҳои арифметикӣ дар реестрҳо. Барои ин аз ҳисобҳои тавозунӣ, реестри нуктаҳои мубодила истифода мешаванд. Бонкҳо ҳар семоҳа на дертар аз рӯзи 5-уми моҳи баъди моҳи ҳисоботӣ ҳисобот пешниҳод мекунанд. Агар бонк ба рӯйхати бонкҳои ваколатдоре, ки ҳар моҳ ҳисобот пешниҳод мекунанд, дохил карда шуда бошад, он гоҳ на дертар аз рӯзи 5-уми моҳи баъди ҳисоботӣ. Муҳлатҳо бо аломатҳои Бонки миллий дар нусхаи дуоими ҳисобот тафтиш карда мешаванд.

Таҳрифҳои маълуми ин самт инҳоянд:

- 1) ба ҳисоботи аввал дохил намудани муомилоти асёри нақдӣ байни бонк ва нуктаи мубодилаи асёр;
- 2) инъикоси муомилот, ки ба маълумоти реестр мувофиқат намекунад;
- 3) баҳисобгирии амалиёти бонкҳои тижоратӣ имкон намедихад, ки маълумот барои ҳисобот қамъ карда шавад;
- 4) риоя накардани андозагирӣ ҳангоми тартиб додани ҳисобот.

Санҷиши санҷишӣ

1. Амалиёти асёри гуфта чӣ гуна амалиёти бонкиро дар назар доранд?
2. Таснифоти амалиёти асёрӣ чӣ гуна аст?
3. Ба амалиёти асёри қорӣ чӣҳо дохил мешаванд?
4. Ба амалиёти асёри вобаста ба ҳаракати сармоя чӣҳо дохил мешаванд?
5. Барномаи аудити амалиёти асёрӣ кадом самтҳоро дар бар мегирад?
6. Мавқеи асёри гуфта чиро дар назар доранд?
7. Мавқеи пушида ва кушодаи асёриро шарҳ диҳед.

- 1) Аудити мавқеи асёри бонкӣ ба чӣ мақсад ниғаронида мешавад?
- 2) Ҳисобҳоро, ки ба воситаи он мавқеи кушодаи асёрӣ ҳисоб карда мешаванд кадомҳоянд ва ҳисоби онҳо барои бонк чӣ аҳамият дорад?

10) Санҷиши амалиёти мубодилаи асёри анҷомдодашуда кадом самтҳоро фароғир мебошад?

- 1) Шангоми санҷиши ҳисоботи амалиёти асёрӣ чӣ гуна ҷанбаҳои мавриди санҷиш қарор мегиранд?

Саволҳои тестӣ

- 1) Муомилот бо истифодаи асёри хориҷӣ, қоразҳои қиматнок бо асёри хориҷӣ, ҳуҷҷатҳои пардохтӣ бо асёри хориҷӣ чӣ гуна амалиёти инъикостар аст?

A. мубодилаи асёрӣ;

B. амалиёти асёрӣ;

C. ҳисоботи амалиёти асёрӣ;

D. санҷиши амалиёти асёрӣ.

- 2) Амалиёти асёриёне, ки байни резидентҳо ва ғайрирезидентҳо анҷом дода мешаванд ба кадом намуни амалиёт тақсим мешавад?

A. ба амалиёти асёри қорӣ ва муомилоти асёри вобаста ба ҳаракати сармоя;

B. амалиёти асёри дохила ва беруна;

C. амалиёти асёри мусбат ва манфӣ;

D. амалиёти асёри доронҳо ва уҳдадорҳо.

E. амалиёти асёри қорӣ дохил мешавад.

- 3) Ба амалиёти асёри қорӣ дохил мешавад:

A. санҷиши тартиби анҷом додани рӯзи амалиёт дар нуктаҳои мубодилаи асёр ва ворид намудани сабтҳо дар баҳисобгирӣ;

B. набулдани фармониш муқаррар намудани меъёри ҳариду фурӯш;

C. аз ҷониби бонк иҷрои вазифаҳои назоратӣ оид ба анҷом додани амалиёти асёрӣ;

D. анҷом додани ҳисоббарбаркуниҳо аз рӯи амалиёти содироти воридотӣ, агар дараи байни санаи гирифтани маблағ (пардохт) ва санаи интиқоли (қабули) мол (иҷрои қор, хизматрасонӣ) аз 180 рӯз зиёд набояд.

E. ба амалиёти асёрӣ вобаста ба ҳаракати сармоя дохил мешавад.

- 4) Ба амалиёти асёрӣ вобаста ба ҳаракати сармоя дохил мешавад:

A. ба даст овардани саҳмҳои хангоми тақсими онҳо дар байни муассисон, инчунин ҳиссаҳо дар сармояи онинномавӣ ё ҳисса дар амволи ғайрирезидентҳо;

B. пуллаҳои ва эътимоднокии ҳисоботи иқтисодӣ оид ба амалиёти асёрӣ, ки ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳод шудаанд;

C. интиқол ва гирифтани фонҳо, дивидендҳо ва дигар даромадҳо аз рӯи пасандозҳо (амонатҳо), сармоягузорӣ, амалиёти кредитӣ ва қарзӣ;

D. амалиёти дорон ҳусунияти ғайритижоратӣ, аз ҷумла пардохти музди қор, кӯмакпулӣ, нафақа, алимент, кӯмакпулӣи давлатӣ, пардохтҳои иловагӣ.

E. ба барномаи аудити амалиёти асёрӣ рабт надорад.

- 5) Ба барномаи аудити амалиёти асёрӣ бонк ба амалиётҳои дар иҷозатномаи аз санҷиши мутобикати амалиёти асёри бонк ба амалиётҳои дар иҷозатномаи аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон нишондодашуда;

B. тартиби қор бо ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркуни;

C. аз ҷониби бонк иҷрои вазифаҳои назоратӣ оид ба анҷом додани амалиёти асёрӣ;

D. риояи тартиби ҳисоб кардан ва нигоҳ доштани мавқеи асёри бонк.

- 6) Мавқеи кушодаи асёрӣ ин:

A. фарқи бақияи доронҳо ва амалиёти ғайритавозуни, ки доронҳоро афзун мебаронанд ва бақияи уҳдадорҳои ва амалиётҳои ғайритавозуни, ки уҳдадорҳоро бо асёри гуногуни хориҷӣ афзун мебаронанд.

B. мавқеи асёр маблағи талабот ва уҳдадорҳои бонкҳо бо асёри хориҷӣ ва металлҳои қиматбаҳо тавсиф мекунад;

C. мавқеи кушодаи асёрӣ бо асёри алоҳидаи хориҷӣ дар он вақт ҳисобида мешавад, ки уҳдадорҳои аз доронҳо зиёд бошанд;

D. мавқеи қулодаи асъорӣ бо асъори алоҳидаи хоричӣ дар он вақт ҳисобиди мешавад, ки доронҳо аз уҳдадориро ғиёб бошанд;
7. Санҷиши амалиёти мубодилаи асъори анҷомдодашуда метавонад чунин самтҳоро фаро гирад:

- A. санҷиши дурустии ташкили ғазолияти нуқтаҳои мубодилаи асъор;
- B. санҷиши дурустии амалиёти хариду фуруши асъори хоричӣ бо пули нақд ва амалиёти муомилоти ҳуҷҷатҳои пардохти бо асъори хоричӣ;
- C. санҷиши тартиби анҷом додани рӯзи амалиёт дар нуқтаҳои мубодилаи асъор ва ворид намулдани сабтҳо дар баҳисобгирӣ;
- D. ҳама ҷавобҳо дурустанд.

8. Ба рафти санҷиши ҳисоботи амалиёти асъорӣ рабт надорад.

- A. ҳисобот дар бораи ҳаракати асъори нақд ва ҳуҷҷатҳои пардохти бо асъори хоричӣ;
- B. ҳисобот дар бораи ҳаракати доронҳо ва уҳдадорҳои банкӣ тиҷорати бо асъори хоричӣ;
- C. ҳисобот оиди ҳаракати пули нақд;
- D. ҳисобот дар бораи амалиёти конверсионии банкҳои ваколатдор.

Мавзун 6. Аудити сандуқи қарзӣ ва амалиёти қарзини банкӣ

Мақсад: Ошногардӣ бо роҳи равиши гузаронидани санҷиши аудитори ва тартиби амалигардонии он.

Масъалаҳои омӯзӣ:

- 6.1 Мақсад, объект ва методӣ аудити амалиёти қарзӣ
- 6.2 Баҳоидиш умумии ҳолати сандуқи қарзини банк
- 6.3 Аудити раванди барасмиятдарорӣ ва пешниҳоди қарз
- 6.4 Санҷиши иҷрои уҳдадорҳои пардохти қарз ва фоизҳо
- 6.5 Аудити кифоӣ ва пардохтпазирии роҳҳои иҷрои уҳдадориро оид ба пардохти қарз
- 6.6 Баҳоидиш хавфи амалиёти қарзӣ ва ташкилнамони фонд аз рӯи таснифи қарзҳо

Мавзуро аз худ карда донишҷӯ бояд:

донад:

- аҳамияти амалиёти қарзӣ барои банк;
- сандуқи қарзӣ ва мавқеи он дар сохтори тавозуни банк;
- воститаҳои баҳоидиш барои сифати сандуқи қарзӣ;
- аҳамияти ташкилунии фонд барои талафоти қарз;

фаҳмиши пайдо намояд:

- оиди шартномаи қарзӣ;
- дар самти аудити қарзҳои батаъхиррафта;

тавонад:

- пардохти қарзро ҳисоб намояд;
- қарзро тасниф намояд ва вобаста ба он санадҳои мегире, ки дар рафти аудити амалиёти қарзӣ заруранд истифода намояд.

Зимни азхудкунии мавзӯ зарур аст:

- шловати мавзӯро назариявӣ мутолиа намояд;
- диққати асосиро ба чунин мафҳумҳо равона намояд: амалиёти қарзӣ, таснифоти қарз, хавфи қарз, воститаҳои баҳоидиш сифати сандуқи қарзӣ;
- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз чунин сарчашмаҳо истифода намояд:

1. Дастурамали №215 "Дар бораи тартиби ташкил ва истифодаи захира ва фонди пӯшонидани талафоти имконпазир аз рӯи доронҳо" Қарори Раёсати БМТ аз 13 апрели соли 2016, №50
2. Дастурамали № 247 "Дар бораи ташкили низоми идоракунии хавфи ва назорати дохилӣ дар ташкилотҳои қарзини молиявӣ" Қарори Раёсати БМТ аз 19 ноябри соли 2021, №168
3. Дастурамали №240 "Дар бораи ташкили низоми идоракунии хавфи амалиётӣ дар ташкилотҳои қарзини молиявӣ" Қарори Раёсати БМТ аз 24 октябри соли 2019, №128
4. Қонуни ҶТ-он. "Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ" ш.Душанбе, 25 март соли 2011, №702.

5. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи банки миллии Тоҷикистон" ш. Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
6. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти аудитори" ш. Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
7. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти банкӣ" ш. Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
8. Сомонаи расмӣи Банки миллии Тоҷикистон:
www.nbt.tj

6.1 Мақсад, объект ва методӣ аудити амалиёти қарзӣ

Дар фаъолияти анъанавии банкӣ пешниҳоди қарз амалиёти асосии банкӣ мебошад, ки даромаднокӣ ва устувории фаъолияти банкҳоро таъмин менамояд. Муҳимияти амалиёти қарзиро бисёр ҳолатҳо муайян мекунанд, масалан, бартариҳои онҳо дар амалиёти фаъоли банкҳо, истифодабарӣ ҳангоми ҳисоби нишондиҳандаҳои асосии танзими фаъолияти банк, хавфи баланд ва даромаднокӣ ба ҳисоб менамоянд.

Санҷиши аудити амалиёти қарзӣ барои аудити дохилӣ ва берунӣ ҳатмист. Дар рафти аудити берунӣ ҳангоми тасдиқи ҳисоботи молиявии солона амалиёти қарзӣ бечунучаро санҷида мешавад. Онҳо инчунин метавонанд ҳангоми иҷрои супориши махсуси аудитӣ баррасӣ шаванд.

Сандуқи қарзи байнибанкӣ амалиёти қарзиро бо дигар банкҳо, ки дар суратҳисобҳои Нақшаи ҳисобҳои тавозунии дар банкҳо истифодашаванда «Пули нақд, ва дигар ҳуҷҷатҳои касса» ба қайд гирифта шудаанд, инъикос менамояд.

Сандуқи қарзии муштарӣ амалиёти қарзиро бо мизочон, ки ҳам шахсони ҳуқуқӣ ва ҳам воқеӣ буда метавонанд, инъикос менамояд. Мизочон-қарзгирандагон: ташкилотҳои молиявии ғайрибанкӣ, ташкилотҳои тиҷоратӣ, соҳибкорони инфиродӣ, шахсони воқеӣ, ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, мақомоти давлатӣ махсус меёбанд. Амалиёти қарзӣ аз рӯи намунаҳои мизочон дар Нақшаи ҳисобҳои тавозунии дар банкҳо аз рӯи ҳисобҳои гуруҳи 10900 «Қарзҳо» инъикос ёфтааст.

Санҷиши амалиёти фаёл марҳилаи тӯлонитарин ва заҳматталаб аст, зеро сохтор ва сифати доронҳои пардохтназир ва заҳматталаб аст, эътимоднокии банкҳо муайян мекунанд.

Самтҳои асосии аудит:

- тафтиши қонунии ва дурустии амалиёт;
- таҳлил ва баҳодиҳии хавфнокӣ амалиёт;
- баҳодиҳии дараҷаи сатҳи идоракунӣи банк барои анҷомдиҳии амалиёти фаёл.

Ғайр аз ин, самтҳои зерини муносибатҳои байни ташкилотҳои қарзӣ бо мизочон бояд санҷида шаванд: ташкили кори шӯъбаи қарзӣ; тақсимои вазифаҳои кормандони масъул аз рӯи амалиёти қарзӣ, ки ба сисёати қарзии банк мувофиқ аст; маҳдудияти дастрасӣ ба ҳуҷҷатҳо (Кумитаи қарзӣ,

ҳуҷҷатҳои гарав ва ғ.); тартиби баррасии дарҳости қарз; методологияи ташаккули захираи талафоти имконпазир.

Барои гузаронидани аудити амалиёти қарзии банкӣ аудитор аз чунин манбаъҳои иттилоотӣ истифода мебарад:

- оннома;
- сисёати қарзии банк;
- ҳуҷҷати қарзии қарзгирандагон;
- ҳуҷҷатҳое, ки пайдоиш, инкишоф ва қатъшавии муносибатҳои қарзиро инъикос менамоянд;
- арзу шикоят ва даъвоҳо ба банк;
- санадҳои санҷишҳои пештара;
- ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунӣҳои пулӣ;
- вазъи молиявӣ.

Пас аз шиносонӣ пешакӣ бо вазъияти кори қарзии банк аудитор бояд интиҳоб кунад, ки аудит бо усули давомдор ё интиҳобӣ гузаронида шавад. Қарзҳои муҳлаташ гузашта ва дарозқардашуда одатан таҳти тафтиши доимӣ қарор мегиранд.

6.2 Баҳодиҳии умумии ҳолати сандуқи қарзии банк

Сандуқи қарзӣ маҷмӯи бақияи ҳисобҳои қарзи қарзгирандагон дар санаи муайян мебошад, ки аз рӯи аломатҳои гуногун, аз ҷумла намунаҳои қарзҳо ва таркиби қарзгирандагон гуруҳбандӣ карда мешавад. Баҳодиҳии сандуқи қарзӣ ба таври миқдорӣ ва сифат ба роҳ монда мешавад.

Баҳодиҳии миқдории сандуқи қарзии банк дар бораи таркиб, сохтор ва динамикаи намунаҳои алоҳидаи қарзҳо барои қарзгирандагони гуногун бо назардошти риояи шартҳои қарздиҳӣ маълумот медиҳад; сифатӣ - баҳодиҳии онро ҳамчун нишондиҳандаи фаъолияти банк дар бар мегирад, ки ба санҷишгар имкон медиҳад, то риояи принципҳои қарздиҳӣ, дараҷаи хавфи амалиёти қарзӣ, дуриамон пардохтназирӣи банкҳо мукаммал намояд. Таҳлили сармоюгузориҳои қарзӣ вобаста ба сифати онҳо бо назардошти омилҳои гуногуни хавф ба назар гирифта мешавад. Дар баробари ин, риояи меъёрҳои шартҳои қарздиҳӣ ва сифати таъмини иҷрои ӯҳдадорӣҳои пардохти қарзҳо низ омӯхта мешавад.

Вобаста ба риояи муҳлати ибтидоии қарздиҳӣ қарзҳо ба муҳлати таъҷилӣ, таъхиршуда, таъхирёфта тасниф мешаванд. Мувофиқи меъёри амалкунада, Дастурамали №215-и Банки миллии Тоҷикистон "Дар бораи тартиби ташкил ва истифодаи захира ва фонди пӯшонидани талафоти имконпазир аз рӯи доронҳои қарз" чунин таснифоти қарз пешбинӣ гардидааст: қолабӣ, зери назорат, ғайриқолабӣ, шубҳанок ва безътимод.

Таркиби сифатии сандуқи қарзӣ ҳангоми баҳодиҳии коэффитсиентҳои кифоияти сармоя аз ҷониби аудитор тасдиқ карда мешавад, ки он тақсимои доронҳои ба гуруҳҳои қарзҳое, ки ба шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ, ки бо кафолатҳои гуногуни таъминот, аз ҷумла бо қоғазҳои қиматноки давлатӣ дода шудаанд, дар бар мегирад.

пешбурди суратҳисоби шахсии як қарзгир аз рӯи якчанд шартномаҳои қарзӣ;

- сари вақт дар суратҳисобҳои ғайритавозуӣ инъикос нагардидани уҳдадорихон банк аз рӯи шартномаҳои қарзӣ басташуда, инчунин бо назардошти қарзҳои дар доираи хати қарзӣ додашуда.

6.4. Санҷиши иҷроӣ ўҳдадорихон пардохти қарз ва фонизо

Барои баҳодиҳии амалиёти қарзӣ аз нуқтаи назари мувофиқат ба принсипҳои қарзидиҳӣ фаъолияти банкҳо дар самтҳои асосии зерин баррасӣ кардан лозим аст:

- риояи тартиби мониторингини қарз;
- истифодаи мақсадноки қарз;
- иҷрои шартҳои пардохти қарз;
- риояи тартиби ҳисоб кардан ва ситонидани фонизо аз рӯи қарз;
- дурустии инъикоси амалиёти ҳисоб ва ситонидани фонизо дар баҳисобгирии муҳосибӣ;
- асоснокии мансубияти қарз ба суратҳисобҳо барои баҳисобгирии қарзи таъминшуда;
- сари вақт баҳисобгирии қарзҳои муҳлаташ гузашта.

Агар қарзгиранда ўҳдадорихон пардохти фонизоҳо иҷро накунад, қарз аз рӯи онҳо аз рӯзи дигар пас аз муҳлат ба ҳисобҳои фонизоҳои муҳлаташ гузашта ба ҳисоб гирифта мешавад.

Дар сурати мавҷуд будани қарзи батаъхиратода аз рӯи қарз мақоми нақолатдори банк ҳуқуқ дорад:

- а) фонизи қарзи мавҷударо тарҳ кунад;
- б) аз ҳисоби тамоми қарз ё як қисми он ба муҳлати муайян даст кашад;
- в) пурра ё як қисми қарзи фонизоҳо аз тавозуни банк хориҷ кунад.

6.5 Аудити кифоӣ ва пардохтназирии роҳҳои иҷроӣ ўҳдадорихон онд ба пардохти қарз

Роҳҳои таъмини иҷроӣ ўҳдадорихон аз рӯи амалиёти қарзӣ барои пардохти қарзи хавфи қарзӣ хизмат мекунад. Ўсули маълуматҳои иҷроӣ ўҳдадорихон гарави молу мулкӣ ғайриманкул ва манкул буда, метавонад намуҳҳои зеринро дар бар гирад: гарав, ки дар он предмети гарав дар ихтиёри гаравдеҳ боқӣ мемонад, гарав, гарави молӣ дар муомилот қарордошта, гарави қоғазҳои қиматнок, гарави ҳуқуқи молияӣ, гарав ва дигар намуҳҳо.

Талаботи асосии банк нисбати роҳҳои гуногуни иҷроӣ ўҳдадорихон инҳоянд:

- дурустии барасмиятдарории ҳуқуқи банк барои қонунӣ гардонидани талаботи худ;
- кифоӣе, ки имконияти банкҳо барои гирифтани маблағи зарурӣ барои пушонидани ҳамаи пардохтҳо аз рӯи маблағи асосии қарз ва фонизо,

Дар қараёни аудити сандуқи қарзӣ дурустии маълумот дар бораи қарзҳои қалоне, ки аз ҷониби банк дода мешавад, тафтиш карда мешавад. Банк вазифадор аст риояи ҳалли ниҳони хавфҳо барои як муштарӣ ҳангоми анҷом додани амалиёт назорат кунад. Бо дарназардошти ҳамаи таъдидҳои онд ба қарзҳои қалон маблағи умумии қарзҳои қалон таъдид ва бо андозаи меъёри муқарраршуда муқоиса карда мешавад. Ҳангоми баҳодиҳии риояи ҳаҷми ниҳони хавф барои як муштарӣ, инчунин хавф барои мизочони вобаста ва инсайдерҳо (шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ) таҳқиқ карда мешавад.

Нишондиҳандаи маълуматҳои барои баҳодиҳии сандуқи қарзӣ таносуби сифати сармоягузориҳои қарзӣ ё таносуби қарзҳои мушкилситон мебошад, ки ҳамаҷун таносуби маблағи қарзҳои муҳлаташ гузашта ва дарозшуда ба ҳамаи қарзҳо муайян карда мешавад.

6.3 Аудити раванди барасмиятдарории ва пешниҳоди қарз

Тартиби раванди қарзро метавон ба ду гурӯҳ тақсим кард:

- ба гурӯҳи яқум пешниҳоди қарз ва барасмиятдарории он;
- дуҷум - баргардонидани (пардохти) қарз ва фонизо.

Ҳангоми таҳлили сандуқи қарзӣ номгуӣ қарзҳои додашуда, ки мавриди тафтиш қарор доранд, муайян карда мешавад. Дар идома шиносӣ бо Қумитаи қарзӣ аз рӯи ин қарзҳо гузаронида мешавад. Қабл аз қабули қарор дар бораи бастани шартномаи қарз санҷиши қобилияти қарздокуни ва баҳодиҳии қобилияти қарзгиранда сурат мегирад. Баҳодиҳии қобилияти қарзӣ ва ҳулосаи мусбӣ онд ба дархости қарзӣ қарзгиранда асос барои қабули қарор дар бораи додани қарз дар сатҳи дахлдори ин амалиёт (аз рӯи маблағ ва намуни қарзгир) мебошад. Риояи пайдарҳамии муқарраршудаи барасмиятдарорӣ ва таъдиқи қарор низ бояд тафтиш карда шавад.

Ҳамоиҳои эҳтимоли ҳангоми аудити сандуқи қарзӣ, тартиби қарордод ва додани қарзҳо инҳоянд:

- мувофиқат накардани мазмуни парвандаи қарзӣ ба номгуӣ ҳуҷҷатҳое, ки банк барои гирифтани қарз муқаррар намуҳдааст;
- риояи накардани тартиби ризонят ва гирифтани иҷозат барои бастани шартномаи қарзӣ;
- пешниҳоди номувофиқи қарз аз рӯи маҳсулоти қарзӣ ва мувофиқати он бо шартномаи қарзӣ;
- додани қарз дар сурати мавҷуд будани қарзи батаъхиратода аз рӯи қарзҳои қаблан додашуда;
- додани қарз ба қархонаҳои зиёновар ва қархонаҳои вазъи молиявии шубҳанок бидуни таъдирҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ асоснок, воқеӣ ва таъдидшуда онд ба ворид намуҳдани фаъолияти қарзгиранда;
- додани қарз ба баҳодиҳии дурусти қобилияти ҳуқуқи қарзгиранда, яъне, дар мавридҳое, ки роҳбарон барои ихтиёрдорӣ тамоми маблағи дар шартномаи қарз пешбинишуда ҳуқуқ надоранд;
- вайронкунии дар самти қарз ҳангоми додани он;

инчунин чуброни зарари вобаста ба сари вақт напардохтани пардохт, ҷармаҳо, хароҷоти инкасси он инъикос менамояд;

- пардохтпазирӣ, ки бо қобилияти истифодаи ин усул ба пули нақд таъдид додани он барои пардохти маблағи қарз ва фоизҳо бо назардошти вақт муайян карда мешавад.

Аудити усулҳои иҷроӣ уҳдадорҳои пардохти қарз метавонад дар самтҳои зерин сурат гирад:

- мавҷудияти санадҳои меъёрии дохилибонкӣ оид ба бақайдгирии усулҳои гуногуни иҷроӣ уҳдадориҳо, ки бо арзиши амвол ба гарав гирифта шудаанд, ва мутобикати онҳо ба талаботи меъёрҳо;

- баҳодихии риояи талаботи қонун ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилибонкӣ ҳангоми бастанӣ шартномаи гарав ва дигар роҳҳои иҷроӣ уҳдадориҳо;

- дурустӣ ва эътимоднокии инъикоси шаклҳои қабулшудаи иҷроӣ уҳдадориҳо дар баҳисобгирии муҳосибӣ;

- эътимоднокии таснифоти қарзҳои аз ҷониби банк додашуда аз рӯи сатҳи таъминот бо роҳи иҷроӣ уҳдадориҳо;

- самаранокӣ назорати дохилибонкӣ дар раванди мониторинги қарзӣ ва пардохтпазирӣ роҳҳои иҷроӣ уҳдадориҳо;

- баҳодихии амалияи банк оид ба истифодаи усулҳои иҷроӣ уҳдадориҳо оид ба рӯёнидани қарз.

6.6 Баҳодихии хавфи амалиёти қарзӣ ва ташкилламони фонд аз рӯи таснифи қарҳо

Баҳодихии умумии ҳолати сандуқи қарзӣ ва аудити иҷроӣ шартҳои қарзидҳӣ имкон медиҳад, ки амалиёти қарзӣ муфассалтар таҳқиқ шуда, ба онҳо на танҳо аз нуқтаи назари эътимоднокии инъикос дар ҳисобҳои муҳосибӣ, балки инчунин мувофиқати бақияи суратҳисобҳои қарзӣ ба имконияти баргardonидани онҳо баҳо дода шавад. Қобилияти баргardonидани қарз ва пардохти фоизҳои саривақтии қарзгиранда хавфи қарзиро ифода мекунад, ки дар паст шудани фонди банк, пардохтпазирӣ ва эътимоднокии он зоҳир мешавад. Баҳодихии хавфи амалиёти қарзӣ бонкӣ ин баҳодихии имкони баргardonидани саривақтии қарз ва пардохти фоизҳои он мебошад.

Баҳодихии хавфи амалиёти қарзӣ таҳлил ва санҷиши зеринро дар бар мегирад:

- омилҳое, ки ба хавфи қарзӣ таъсир мекунанд ва баррасии онҳо дар сиёсати қарзии банк;
- истифодаи шаклҳои гуногуни чуброни хавфи қарзӣ;
- дурустии ба гуруҳи муайяни хавфи қарзӣ вобаста кардани қарз;
- беҳато ҳисоб кардани захираи махсус барои пӯшонидани талафоти эътимодии дорониҳои банк, ки ба хавфи қарзӣ дучор шудаанд.

саривақтӣ ва пуррагии ташаккули захира барои пӯшонидани талафоти эътимодии дорониҳои банк, ки ба хавфи қарзӣ дучор шудаанд, барои зиён аз рӯи қарзҳои шубҳанок;

истифодаи дурусти маблағҳои аз ҳисоби захира ташкилшуда барои пӯшонидани талафоти имконпазирӣ дорониҳои банк, ки ба хавфи қарзӣ дучор шудаанд.

Мавҷудияти омилҳои хавфи қарзӣ нишондиҳандаи сатҳи пастӣ фаъолияти қарзии банк буда, онро чун қоида, ҳиссаи зиёди қарзҳои батаъхирарфта дар сандуқи қарзӣ тасдиқ мекунанд. Қарзҳои батаъхирарфта, ки сатҳи хавфи қарзиро инъикос мекунад, бояд ҳамчун меъри эътимодии банк, таҳлили аз даст додани пардохтпазирӣ ва қобилияти пардохтпазирӣ он баррасӣ шаванд. Мавҷудияти қарзҳои ба қадри кофӣ таъминнашуда ва муҳлаташ гузашта, инчунин муайян намудани қарзгирандагон бо аломатҳои бадшавии вазъи молиявии онҳо бонкро назоратдор мекунад, ки барои пӯшонидани талафоти эътимодии дорониҳои банк, ки ба хавфи қарзӣ дучор шудаанд, захираи махсус таъсис диҳад. Захира барои амалиёти фаъоли бонк, ки моҳияти иқтисодии худ қарзӣ мебошанд, дар асоси ҳаҷми ташкил карда мешавад. Маблағи захира аз маблағи қарзи дорониҳо, инчунин аз гуруҳи хавфи қарзӣ, ки онҳо бояд ба он вобаста карда шаванд, алоқаманд аст. Меъёрҳои мушаххас, ки бонк ҳангоми таснифи дорониҳо аз рӯи дараҷаи эътимоднокии истифода мебарад, инчунин тартиби қабул ва иҷро қарорҳои бонк, ки онро муайян мекунад, дар фонд бояд бо ҳуҷҷатҳои дахлдори бонк, ки онро муайян мекунад, дар сиёсати баҳисобгирӣ ва равишҳои таъбиқи он муқаррар карда шаванд.

Талабот барои ташкил ва андозаи фонд аз рӯи ҳусусияти қарз мувофиқи Дастурамали 215-и Бонки миллии Тоҷикистон чунин муайян карда мешавад:

Ҷадвали 6.1 Талабот оиди ташкили фонд аз рӯи таснифи қарҳо

№ т/р	Гуруҳи таснифоти қарҳо	Эътирофи даромад бо усули ҳисобу замкунӣ	Шумораи рӯзҳои батаъхирарфта аз рӯи пардохти маблағи қарзи асосӣ ё фоизҳои он	Талаботи ҳадди ақал ташкили фонд	
				Бо пули миллий	Бо асъори хориҷӣ
1	Қолабӣ	Иҷозат шудааст	дода то 8 рӯз	2%	3%
2	Зери назорат	Иҷозат шудааст	дода аз 8 то 30 рӯз	5%	10%
3	Ғайриқолабӣ	Иҷозат нашудааст	дода аз 30 то 90 рӯз	30%	40%
4	Шубҳанок	Иҷозат нашудааст	дода аз 90 то 180 рӯз	75%	85%

5	Безътимод	Иҷозат нашудааст	дода	аз 180 рӯз ва зиёд	100%	100%
---	-----------	---------------------	------	--------------------	------	------

Хатоҳои нисбатан маъмул ҳангоми аудити мутобиқат ба шароити қарзидҳӣ инҳоянд:

- муносибати расмӣ ба мониторинги вазъи молиявии қарзгир баъди додани қарз;
- дароз кардани муҳлати қарз бе асоснокӣ дурусти иқтисодӣ;
- сари вақт ба ҳисобҳо нагузаронидани қарҳо барои баҳисобгирии қарзҳои батаъхирфтада;
- нодуруст ҳисоб кардани фондҳои ҳисобшуда, таҳрифҳо дар сабти онҳо дар баҳисобгирии муҳосибӣ;
- ба сифати гарав қабул намудани амвол бо арзиши тавозунӣ, ки нархи фуруши имконпазирро инъикос намекунад;
- вайрон кардани шартномаи гарав, бақайдгирии он;
- вайрон кардани тарзи иҷрои уҳдадориҳо дар инъикоси ҳисобҳои ғайритавозуни ва тавозунӣ;
- риоя накардани тартиби созиш ва тасдиқи тағйирҳои иловаҳо ба шартномаи қарз, шартномаи гарав;
- ташаккул додани захираи махсус барои пӯшонидани талафоти эҳтимолии доронҳои, ки ба хавфи қарзӣ дучор шудаанд, танҳо ба маблағи қарзе, ки ба суратҳисоби муҳлаташ гузашта гирифта шудааст.

Саволҳои санҷишӣ

1. Мавқеи амалиёти қарзиро дар фаъолияти бонкӣ баҳо диҳед.
2. Сандуқи қарзиро аз рӯи таснифоти қарз вобаста ба соҳаҳо ғуруҳбандӣ намоед.
3. Самтҳои асосии аудити амалиёти қарзиро тавсиф намоед.
4. Ба сифати манбаи иттилоотии санҷиши амалиёти қарзӣ ҷиҳо дохил мешаванд?
5. Аз ҷониби аудитор баҳодиҳии сифати сандуқи қарзӣ ба фаъолияти минбаъдаи бонк чӣ аҳамият дорад?
6. Раванди баррасиятдориҳо ва пешниҳоди қарзро аудитор чӣ гуна тафтиш мегузаронад?
7. Қадом таҳрифҳои эҳтимолии ҳангоми аудити сандуқи қарзӣ, тартиби коркард ва додани қарзро медонед?
8. Самтҳои асосии аудити роҳҳои иҷрои уҳдадориҳои пардохти қарз қадомҳоянд?
9. Таҳлил ва баҳодиҳии хавфи амалиёти қарзӣ барои бонк чӣ аҳамият дорад?
10. Ҷиҳати таҳлил ва баҳодиҳии хавфи қарзӣ аудитор қадом хусусиятҳоро дар фаъолияти қарзӣ бонк дида мебарояд?
11. Аудитор барои пешгирӣ аз таъсири хавфи қарзӣ ва таъмини пардохти қарзӣ бонк ба қадом қисматҳо таъяс мекунад ва барои бонк чӣ гуна машаратҳо дода мегардонад?
12. Талабот оиди ташкили фонд барои пӯшонидани талафоти имконпазирӣ қарз чӣ гуна аст.

Саволҳои тестӣ

1. Амалиёти қарзӣ ба қадом ғуруҳи амалиёти бонкӣ дохил мешавад?
А. амалиёти ғайритаъвоҷ;
В. амалиёти даромаднок;

- С. амалиёти фаъол;
D. амалиёти ғайритаъвоҷуни.
- Самтҳои асосии аудити амалиёти қарзӣ:
А. тафтиши қонуни ва дурустии амалиёт;
В. таҳлил ва баҳодиҳии хавфиноки амалиёт;
С. баҳодиҳии дараҷаи сатҳи идоракунӣ бонк барои анҷомдиҳии амалиёти фаъол;
D. ҳаммаи ҷавобҳо дуруст аст.
- Ба манбаҳои иттилоотии санҷиши амалиёти қарзӣ дохил намешава:
А. оннома, сисёати қарзии бонк, ҳуҷҷатҳои қарзии қарзгирандагон, вазъи молиявӣ ва ғ.;
В. оннома, сисёати қарзину амонатии бонк, ҳуҷҷатҳои қарзии қарзгирандагон, вазъи молиявӣ ва ғ.;
С. сисёати қарзии бонк, ҳуҷҷатҳои ҳисоббарбаркунҳои пулӣ, ҳуҷҷатҳои қарзии қарзгирандагон, вазъи молиявӣ ва ғ.;
D. оннома, сисёати қарзину амонатии бонк, ҳуҷҷатҳои қарзии қарзгирандагон, вазъи молиявӣ ва ғ.
- Мувофиқи меъёри амалкунандаи Бонки миллии Тоҷикистон қарзҳо ба чанд ғуруҳ тасниф мешаванд?
А. 2-ғуруҳ;
В. 4-ғуруҳ;
С. 5-ғуруҳ;
D. ҷавоби дуруст нест.
- Номуайяние, ки бештар ба фаъолияти қарзии бонк таъсиррасон аст:
А. хавфи амалиётӣ;
В. хавфи қарзӣ;
С. хавфи пардохтпазирӣ;
D. хавфи асъорӣ.
- Аудитор сатҳи хавфи қарзии бонкро аз рӯи чӣ баҳо медиҳад?
А. аз ҳиссаи қарзҳои қалон дар сандуқи қарзӣ;
В. аз ҳиссаи даромаднокии фондҳои қарз;
С. аз ҳиссаи қарзҳои батаъхирфтада;
D. аз таносуби асъорини сандуқи қарзӣ.
- Дар сурати мавҷуд будани қарзи батаъхирфтада аз рӯи қарз мақоми вақолатдори бонк ҳуқуқ надорад:
А. фондҳои қарзӣ мавҷударо кам кунад;
В. аз ҳисоби тамоми қарз ё як қисми он ба муҳлати муайян даст кашад;
С. пулла ё як қисман фондҳои қарзро аз тавозуни бонк ҳориҷ кунад;
D. аз ҳисоби шахси масъул қарз ва фондҳои он нигоҳдорӣ кунад.
- Бонк талафоти хавфи қарзиро чӣ гуна рӯйиш менамояд?
А. аз ҳисоби даромадҳои худ тибқи талаботи муқарраргардида;
В. аз ҳисоби сармоиҳои онномавӣ;
С. аз ҳисоби захираҳои эҳтисотӣ;
D. аз ҳисоби шахси қарзгир тавассути қаримабандӣ.

Мавзуи 7. Аудити амалиёти бонкӣ бо қоғазҳои қиматнок

Мақсад: Омӯзиши методикаи гузаронидани аудити амалиёти бонкӣ бо қоғазҳои қиматнок.

Масъалаҳои омӯзишӣ:

- 7.1 Аудити амалиёти сармоягузори бонкӣ
 - 7.2. Аудити барориши вомбаргҳои худӣ
 - 7.3. Аудити барориши сертификатҳои амонатӣ ва пасандозии бонк
 - 7.4 Аудити амалиёт бо векселҳои худӣ
 - 7.5 Аудити амалиёти бонкӣ онди сармоягузорӣ ба уҳдадорҳои қарзӣ ва саҳмияҳо
 - 7.6 Аудити амалиёти гарав бо қоғазҳои қиматнок
- Мавзуро аз худ карда донишҷӯ бояд:**

- *тартиб ва пайдарҳамии рафти гузаронидани аудити амалиёти бонкӣ бо қоғазҳои қиматнок;*
- *номгуи ҳуҷҷатҳое, ки аудитор ҳангоми тафтиши амалиёти бонкӣ бо қоғазҳои қиматнок талаб менамояд;*

Фаҳмиши пайдо намояд:

- *онди таҳрифҳои эҳтимолӣ дар рафти санҷиши амалиёт бо қоғазҳои қиматнок;*

тавонад:

- *тартибдиҳиши барномаи санҷиши аудитори амалиёт бо қоғазҳои қиматнок.*
- Зимни азҳудкунии мавзӯ зарур аст:**
- *илолатии баҳисобгирии муҳосиби мавзӯи мазкурро мутолиа намояд;*
 - *диққати асосиро ба чунин мафҳумҳо равона намояд: қоғазҳои қиматнок, сандуқи фуруш, эмиссия;*
 - *барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз чунин сарчашмаҳо истифода намояд:*

1. Дастурамали №189 “Дар бораи қоғазҳои қиматноки Бонки миллии Тоҷикистон” Қарори Раёсати БМТ аз 31 январи соли 2017, №1.
2. Дастурамали №156 “Дар бораи анҷом додани амалиёти РЕПО ва баръакси РЕПО аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон бо қоғазҳои қиматноки давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон” Қарори Раёсати БМТ аз 8 феввали соли 2007, №52.
3. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи бозори қоғазҳои қиматнок” ш.Душанбе 28 июни соли 2011, №745.
4. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ” ш.Душанбе, 25 марти соли 2011, №702.
5. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон” ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
6. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи фаъолияти аудитори” ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993

7. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи фаъолияти бонкӣ” ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524

7.1 Аудити амалиёти сармоягузори бонкӣ

Мақсади аудити амалиёт бо қоғазҳои қиматнок муайян кардани мутобикати амалиёт бо қоғазҳои қиматнок ба қонунгузори амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин санҷиши дурустии ҳисоботи молиявӣ мебошад.

Мақсади аудити амалиёти сармоягузори бонкӣ ин:

- а) тасдиқи эътимоднокии амалиёти ҳисоботӣ онд ба сармоягузори бонк;
- б) тафтиши мутобикати баҳисобгирии ба талаботи ҳуҷҷатҳои меъёрий. Дар ин самт санҷиши аудитори дар бар мегирад:

1. Санҷиши тартиби барориши қоғазҳои қиматнок аз ҷониби бонк:

- санҷиши тарҳи (проспект) эмиссия, яъне тасдиқи он аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон;

- мавҷудияти наشريҳо дар матбуот, феҳристи натиҷаҳои нашр ва наشري натиҷаҳо;

- баҳодиҳии имконпазирии таносуби саҳмияҳои имтиёзнок ва оддӣ;

- тафтиши дурустии пешбурди феҳристи саҳмияҳои фурухташуда;

- тафтиши бақайдгирии барориши иловагии саҳмияҳо;

- тафтиши намуни саҳмияҳо.

2. Санҷиши дурустии амалиёти пардохти дивидендҳо:

- шартҳои пардохт;

- андоза;

- мавҷуд будани қарори саҳмдорон дар бораи даст кашидан аз гирифтани дивидендҳо;

- дуруст инъикос намудани ҳисоб ва пардохти онҳо дар ҳисобдорӣ.

- Илова бар ин, амнияти физикии қоғазҳои қиматнок низ тафтиш карда мешавад.

Таҳрифоти эҳтимолӣ дар амалиёти сармоягузори бонкӣ:

- 1) дар матбуот нашр нашудани натиҷаҳои наشري иловагӣ;
- 2) зиёд нишон додани ҳаҷми барориши саҳмияҳои имтиёзнок нисбат ба уҳдадориҳои ба зимма гирифтаи бонк, нодуруст пеш бурдани реестр;
- 3) ғайриқонунӣ бақайдгирии барориши иловагӣ, фурухтани саҳмияҳои барориши иловагӣ ба саҳмдорон аз ҳисоби қарз, вайрон кардани шартҳои пардохти дивидендҳо;
- 4) додани дивидендҳо аз рӯи саҳмияҳои имтиёзнок на аз ҳисоби фонди захиравӣ, балки аз ҳисоби фонди махсус;
- 5) қабули саҳмияҳои дигар эмитентҳо ба сифати пардохти саҳмияҳои онҳо (танҳо саҳмияҳои баровардаи шахсони сеюм метавонанд қабул карда шаванд).

7.2. Аудити барориши вомбаргҳои худӣ

Мақсади аудити барориши вомбаргҳои худии бонкӣ тасдиқи ҳисоботи муҳосибӣ ва молиявии бонк, ки вазъи воқеии қорҳоро дар асоси вақин қабули қарор дар бораи барориши вомбаргҳо тавсиф мекунанд, мебошад. Санҷиши барориши вомбаргҳо аз ҷониби бонк ҳамон мақсад ва вазифаҳои аудити амалиёти сармоягузориро пеш мебарад, бинобар ин, он ба ҳамон тарз, ки аудити сармоягузории бонкӣ гузаронида мешавад, сурат мегирад. Дар ин ҳолат, хусусиятҳои зерин бояд ба назар гирифта шаванд:

- 1) барориши вомбаргҳо боиси афзоиши маблағҳои қарзӣ ва мутаносибан фонди захиравии бонк мегардад;
- 2) шахсоне, ки бо роҳи хариди вомбаргҳои бонк ба он маблағҳои қарӣ додаанд, хавфи аз даст додани маблағҳои гузошташударо ба зимма доранд. Дар ҷараёни санҷиши аудиторӣ аудитор вазифаҳои зеринро иҷро менамояд:
 - қонуний будани қарори барориши вомбаргҳо аз ҷониби мақомоти дахлдори идоракунии бонк муқаррар менамояд, дурустӣ ва пуррагии аз ҷониби бонк тартиб додани маълумоти дар қарори барориши вомбаргҳо мавҷудбударо тафтиш мекунанд;
 - дурустии тартиб додан ва эътимоднокии маълумоти ҳисоботи бонк дар тарҳи барориши вомбаргҳои бонкӣ тасдиқ карда мешавад.

Барориши явқатгинаи саҳмияҳо ва вомбаргҳо аз ҷониби бонк иҷозат дода намешавад. Қарор дар бораи барориши вомбаргҳо танҳо пас аз пардохти пурраи сармояи онномавии бонк қабул шуданаш мумкин аст. Қарор дар бораи ҷойгиркунии вомбаргҳо аз ҷониби бонк аз тарафи шӯрои нозирони бонк қабул карда мешавад.

Дар марҳилаи навбатии аудит чунин маълумот, ки дар тарҳи вомбаргҳо мавҷуданд, ба монанди маълумот дар бораи барориши вомбаргҳо, муассалсон, мақомоти идоракунӣ ва ғайра тасдиқ карда мешаванд.

Дар ин қисм, санҷиш дар ду самт гузаронида мешавад. Дар марҳилаи аввал маълумоти ҳисоботи муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявии бонк дар се соли молиявии охир санҷида мешавад. Самти дуюми аудит аз он иборат аст, ки пеш аз қабули қарор дар бораи барориши вомбаргҳо тафтиш кардани ин ҳисоботи бонк дар интиҳои семоҳаи охир мебошад.

Агар дар рафти аудит вайронкуниҳо ошкор карда шаванд, ки боиси тағйирот дар баҳисобгирии тарҳи зикршуда мегарданд, дар ин сурат ҳисобот бояд ислоҳ карда шавад. Ҳамзамон қисматҳои муқаддимаӣ ва ниҳони ҳисоботи аудиторӣ, ки вайронкуниҳои ошкоршуда дар баҳисобгирии муҳосибии бонкро нишон медиҳанд, ба тарҳи эмиссия дохил карда мешаванд.

Минбаъд, дар рафти аудити навбатии пешбинишуда, ташкилоти аудиторӣ бояд ҳисоботро дар бораи барориши вомбаргҳо тафтиш намояд, то ба барориши вомбаргҳо боварӣ бахшад. Дар идома, бояд санҷиши асоснокӣ ва дурустии ҷанҷоси ҷанҷоси барориши вомбаргҳо дар

баҳисобгирии муҳосибӣ гузаронида шавад. Барои ин марҳилаи аудит, бояд парҳоз шавад:

- тавозуни бонк дар аввали сол ва санаи ҳисоботӣ;
- варақаи гардишии ҷармоҳа;
- гуруҳи ҳисобҳои дахлдори 11300 “Қоғазҳои қиматнок барои фуруш”, 11900 “Қоғазҳои қиматнок барои савдо” ва 15100 “Қоғазҳои қиматнок то ҳудудати пардохт (сармоягузорӣ)”;
- шартномаҳои хариду фуруши вомбаргҳо;
- ҳуҷҷатҳои қарзии бонк (ихтиёрий).

7.3. Аудити барориши сертификатҳои амонатӣ ва пасандозии бонк

Мақсади аудити ин самти фаъолияти бонк тасдиқи эътимоднокии ҳисобот дар робита ба амалиёт бо сертификатҳои амонатӣ ва пасандозӣ мебошад.

Барои санҷиши дурустии амалиёти оид ба пешниҳод ва баргardonидани сертификатҳои амонатӣ (пасандозӣ) ва ҷанҷоси онҳо дар баҳисобгирии муҳосибии бонк аудитор бояд ҳуҷҷатҳои зеринро талаб намояд:

- меморандум дар бораи сиёсати амонатии бонк;
- меморандум дар бораи сиёсати баҳисобгирии бонк;
- шартҳои пешниҳоди сертификатҳое, ки дар Бонки милли ба қайд гирифта шудаанд;
- дастури бонк дар бораи тартиби дар баҳисобгирии муҳосибӣ ҷанҷоси намудани амалиёти барориш, муомилот ва бозхаридаи сертификатҳои амонатӣ (пасандозӣ);
- тавозуни бонк;
- варақаи гардишӣ;
- ҳисоботи бақияи суратҳисобҳои тартиби дуюм дар доираи суратҳисобҳои шахсии амонатгузорон;

- шартномаҳои фуруши сертификатҳо;
- журналҳои баҳисобгирии сертификатҳои ғайринизомии додашуда;
- нусхаҳои сертификатҳои фурухташуда (озодшуда) барои ҳар як силсилаи алоҳида;
- қарешоки (муқова, варақаҳои) ҳаррузаи шаҳодатномаҳое, ки барои бозхаридаи дода шудаанд;
- ҳисобот оид ба ҳисоб кардани фондҳои оид ба сертификатҳо ва ғайра.

Дар марҳилаи аввал ҳуҷҷатҳои дохилии бонкӣ, ки барориши сертификатҳо ва муомилоти сертификатҳоро танзим мекунанд, аз нуқтаи назари пуррагӣ ва сифати таҳияи онҳо, инчунин мутобикат ба қонунгузори ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҳлил карда мешаванд.

Дар марҳилаи навбатии санҷиш аудиторҳо мувофиқати амалияи гузаронидани амалиёти бонкиро бо сертификатҳо, инчунин баҳисобгирии онҳоро ба санадҳои меъёрий муқаррар мекунанд.

Хангоми санҷиши дурустии анҷом додани амалиёт бо сертификатҳои фурӯши сертификатҳои пасандозӣ, пардохти маблағҳо аз рӯи онҳо танҳо бо ғайринақдӣ амалӣ карда мешаванд. Сертификат наметавонад ҳамчун ҳисоббарбаркунӣ ё воситаи пардохти моли фурӯхташуда, хизматрасонӣ, кори иҷрошуда хизмат кунад.

Вазифаи набаҳои аудиторҳо аз он иборат аст, ки дурустии баҳисобгирини маблағҳои дар тавозуни бонк гузошташуда бо роҳи муқоисаи кардани маълумоти тавозуний бо маълумоти муқоваи сертификатҳое, ки дар бонк нигоҳ дошта мешаванд, санҷиш карда шаванд.

Хангоми санҷиши дурустии ҳисоб кардани фондҳо аз рӯи сертификатҳо бояд ба назар гирифта шавад, ки барои сертификатҳое, ки мӯҳлатҳои гирифтани маблағ гузаштаанд (таъхир афтодаанд), бонк ғайзхоро барои давраи аз санаи талаб кардани маблағ то санаи пешниҳоди сертификат пардохт намекунад.

Натиҷаҳои аудити сертификатҳои аз ҷониби бонк додашуда дар қайдҳои таҳлили ба расмият дароварда мешаванд, ки он ба ҳулосаи аудиторӣ барои пешниҳоди минбаъда ба роҳбарияти бонк дохил карда мешавад.

Хатоҳои маъмул хангоми додани сертификатҳои амонатӣ ва пасандозӣ аз ҷониби бонк:

- 1) ғарзонакардани тартиби ниғаҳдорини сертификатҳо аз ҷониби бонк;
- 2) хатоҳои дар пешбурди феҳрист;
- 3) напардохтани маблағи сертификатҳои аз ҷониби бонк ситонидашуда, ҳам пеш аз муҳлат ва ҳам баъд аз гузаштани муҳлат;
- 4) пардохти фондҳо аз фонда, на аз хароҷоти амалиётӣ;
- 5) нодуруст ҳисоб кардани фонд.

7.4 Аудити амалиёт бо векселҳои худӣ

Мақсади санҷиши аудиторӣ - боварӣ ҳосил кардан оиди иҷрои дурусти амалиёти гузаронидашуда бо векселҳои худӣ, мутобикати он бо қонунгузориҳо ва инъикоси дурусти он дар баҳисобгирини муҳосиби бонк маҳсуб мебарад.

Барои ноил шудан ба ин мақсадҳо, аудитор бояд:

- бақияи векселҳои баровардашударо дар санаи ҳисоботӣ тасдиқ намояд;
- боварӣ ҳосил намояд, ки бонк баҳисобгирини ғайритаъвозуни бланкаҳои қоғазҳои қиматнокӣ баровардашударо пеш мебарад;
- боварӣ ҳосил намояд, ки хароҷот (даромад) аз амалиёт бо векселҳои баровардашуда саривақт дар ҳисоби хароҷот (даромад) инъикос ёфтаанд.

Аудитор бояд ҳуҷҷатҳои зеринро талаб кунад:

- меморандум дар бораи сисёати амонатии бонк;
- меморандум дар бораи сисёати баҳисобгирини бонк;
- ниҳомнома оид ба барориши векселҳои худӣ (аз рӯи ҳар намуна);

ниҳомномаи қор бо векселҳои худӣ ва инъикоси амалиёт бо онҳо дар баҳисобгирӣ;

таъвозуни бонк;

парақаи гардишӣ;

парақаи бақияи суратҳисобҳои тартиби дуюм дар заминаи суратҳисобҳои шахси харидорони векселҳо дар санаи охирини ҳисоботӣ;

журналҳои баҳисобгирини векселҳои додашуда;

парақаҳо оид ба ҳисоб кардани фондҳо аз рӯи векселҳо.

Мукаммали танзими дохилии бонкиро, ки барориши векселҳои худӣ бонкро танзим мекунад, инчунин мутобикати он ба талаботи қонунҳо ва санаҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанд баҳо дода мешаванд. Баъди гузаронидани таҳлил аудитор бояд бақияи векселҳои додашударо дар санаи ҳисоботии санҷидашуда тасдиқ намояд.

Инчунин, дурустии қоғазҳои қиматнокӣ эмиссияшударо мутаносибан ба суратҳисобҳои тавозуни тартиби дуюм мувофиқи муҳлати пардохт санҷидан доzim аст.

Баҳисобгирини муҳосиби векселҳои худӣ бонк бояд бо тарзи номиналӣ сурат гирад. Агар векселҳои додашуда бо нархи арзонтар аз аризиши номинали онҳо фурӯхта шаванд, он гоҳ фарқи байни аризиши номиналӣ ва нархи воқеии фурӯш (маблағи тахфиф) бояд ба дебити суратҳисоби 57118 «Дисконт аз қоғазҳои қиматнок барои савдо» бурда шавад.

Аудитор бояд векселҳои дар давраи ҳисоботӣ баровардашударо интиҳоб намунад, аризаҳои (шартиномаҳои) мизочро оид ба хариди векселҳо, санаҳои қабули интиқол ва нусаҳои худӣ векселро талаб намояд, меъёри фонзи муқарраршудаи векселҳои дар давраи ҳисоботӣ амалкунандаро бо меъёрҳои ҳақиқии намунавӣ муқоиса кунад.

Хатоҳои эҳтимоли хангоми анҷом додани амалиёт бо векселҳои худӣ:

- 1) номутобикати муҳлатҳои векселҳо ва дигар шартҳои он;
- 2) вайрон кардани тартиби ниғаҳдорини бланкаҳои векселҳо;
- 3) набудани реестри бақайдгирини векселҳо.

7.5 Аудити амалиёти бонкӣ оиди сармоягузорӣ ба уҳдадорихон қарзӣ ва саҳмиаҳо

Ҳадафҳои аудити амалиёти бонкӣ оиди сармоягузорӣ ба уҳдадорихон қарзӣ ва саҳмиаҳо инҳоянд:

- боварӣ ҳосил кардан оиди он, ки бонк амалиётро тибқи талаботи қонун ва санаҳои меъёрии амалкунанда ба роҳ мондааст;
- тасдиқи бақияи суратҳисобҳои сармоягузорӣ ба қоғазҳои қиматнок дар санаи муайяни ҳисоботӣ;

- боварӣ ҳосил кардан оиди даромад (хароҷот) аз фурӯши қоғазҳои қиматнок, ки сари вақт дар ҳисобҳои даромад (хароҷот) инъикос ёфтаанд.

Аудити сармоягузорини ташилотҳои қарзӣ ба уҳдадорихон қарзӣ ва саҳмиаҳо аз номи худ ва аз номи мизочон бояд пеш аз ҳама таҳлили расмиёти бонкро дар самтҳои зерин дар бар гирад:

- салоҳияти воҳидҳои бонк, кормандони алоҳида оид ба анҷом додани амалиёт бо коғазҳои қиматнок;
- мавҷуд будани санадҳои меъёрии дохилии бонкӣ, ки гузаронидани амалиёт ва гирдгардиши ҳуҷҷатҳо аз рӯи онҳо, инчунин риояи қонунгузории онҳоро танзим мекунанд;
- принсипҳои ташкили баҳисобгирии сармоягузорӣ ба коғазҳои қиматнок, ки дар сиёсати баҳисобгирини бонк муқаррар шудаанд;
- сиёсати умумии бонк оид ба амалиёт бо коғазҳои қиматнок ва тартиби қабули қарорҳои сармоягузорӣ;
- тартиби назорати дохилӣ аз рӯи амалиёти қорӣ;
- аз ҷониби бонк иҷроӣ тавсияҳои аудити қаблӣ;
- ҳолати баҳисобгирии таҳлили сармоягузорӣ ба коғазҳои қиматнок.

Дар рафти санҷиш зарур аст, назорат ва баҳодиҳӣ кард:

- қонунии будани амалиёти анҷомёфта;
 - пайдарҳамии анҷомдиҳӣ ва инъикоси амалиёт;
 - тартиби инъикоси онҳо дар баҳисобгирии муҳосибӣ.
- Дар ин бобат самтҳои асосии зерини аудитро ҷудо кардан мумкин аст:
- 1) мутобикати қонунгузории амалкунанда бо шартномаҳои хариду фуруши коғазҳои қиматнок;
 - 2) мавҷудияти ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи сармоягузорӣ ба коғазҳои қиматнок;
 - 3) мавҷудияти шартномаҳо бо брокерҳо ва дилерҳо оид ба хизматрасонии брокерӣ дар бозор;
 - 4) саривақтии инъикоси амалиёти муҳосибӣ бо коғазҳои қиматнок;
 - 5) дурустии азнабаҳогузории коғазҳои қиматнок;
 - 6) сари вақт ва пураа будани сабт дар баҳисобгирини даромад;
 - 7) санҷиши дурустӣ ва саривақтии ташкили захира барои камшавии эҳтимолии сармоягузорӣ ба коғазҳои қиматнок;
 - 8) истифодаи дурусти захираҳо барои камшавии эҳтимолии сармоягузорӣ ба коғазҳои қиматнок;
 - 9) инъикоси сармоягузорӣ ба коғазҳои қиматнок дар суратҳисобҳои ғайритавозунӣ.

Аудити амалиёти сармоягузорӣ бо коғазҳои қиматноки эмитентҳои дигар чунин ҷанбаҳоро дар бар мегирад:

- тафтиши мувофиқати шартномаҳои хариду фуруши коғазҳои қиматнок ба меъёрҳои ҳуқуқӣ;
- санҷиши дурустии интиқоли коғазҳои қиматнок ва риояи талаботи нигоҳдории шаҳодатномаҳои коғазҳои қиматнок, сари вақт ба қайд гирифтани ҳуқуқи моликият ба коғазҳои қиматнок;
- санҷиши дурустии сабти баҳисобгирӣ ва инъикоси коғазҳои қиматнок дар ҳисобҳои дахлдор;
- баҳодиҳии сифати сандуқи коғазҳои қиматноки ташаққулёфта аз нуқтаи назари пардохтпазирӣ ва хавфи сармоягузорӣ.

Ҳангоми анҷом додани амалиёти брокерӣ, аудитор мутобикати ин амалиётро ба қонунгузории қорӣ месанҷад. Бо ин мақсад аудитор бояд:

- оиди мутобикати шартномаҳо ва супоришҳои сармоягузoron нисбат ба ҳар як амалиёти ба амалонада боварӣ ҳосил намояд;
- риояи расмийтҳои ҳуқуқии кушодани суратҳисоб барои муштариро тафтиш намояд;
- санҷанд, ки ҳамаи амалиёти баҳисобгирӣ бо маблағҳои дуруст, дар ҳисобҳои дахлдор, дар муҳлати дуруст ва мувофиқи сиёсати ҳисобдорӣ ба ҳисоб гирифта шудаанд;
- ҳуқуқи моликияти сармоягузoron тибқи қонунгузории амалкунанда ба расмийат дароварла мешавад;
- ҳисоботро дар суратҳисобҳои шахсии сармоягузoron барои мувофиқати муомилоти дебетио кредитӣ ба супоришҳои сармоягузoron тафтиш намояд;
- яхседа будани маълумоти баҳисобгирини таҳлилий, таркибӣ ва депозиториро таъмин намояд;
- инъикоси дурустии бонк ва сари вақт аз ҷониби сармоягузoron гузаронида шудани комиссияро тибқи шартнома тафтиш намояд.

Тахрифоти маълум хангоми аудити амалиёти бонкӣ оид ба сармоягузорӣ ба ўҳдадорҳои қарзӣ ва саҳмиаҳо инҳоянд:

- 1) нодуруст ҳисоб кардани маблағи азнабаҳодиҳии сармоягузории бонк ба коғазҳои қиматнок;
- 2) риояи накардани шартҳои азнабаҳодиҳӣ;
- 3) пешбурди як журнали ҳаман коғазҳои қиматнок ё набудани он;
- 4) вайрон кардани бланкаҳои журнал;
- 5) харидани коғазҳои қиматнок аз ҳисоби маблағҳои ҷалбнамудаи мизочон;
- 6) набудани захираи ташаққулёфта барои камшавии эҳтимолии сармоягузорӣ ба коғазҳои қиматнок.

7.6 Аудити амалиёти гарав бо коғазҳои қиматнок

Ҳангоми аудити амалиёти гаравӣ бо коғазҳои қиматнок самтҳои зерин тафтиш карда мешаванд:

- 1) мақсаднок будани баҳодиҳии андозаи қарз аз ҷониби бонк;
- 2) дуруст нигоҳдории коғазҳои қиматноки ба гарав гузошташуда ва дар суратҳисоби шахсии ғайритавозунӣ инъикос намудани онҳо;
- 3) саводнокона бастани шартномаи қарзӣ бо назардошти хусусияти намуни коғазҳои қиматноки ба гарав гузошташуда;
- 4) санҷиши саривақтии таъмини қарз ва бақайдгирини натиҷаҳои он;
- 5) тартиби пешбурди ҳисобот дар бораи ҳаракати коғазҳои қиматноки ба сифати гарав қабулшуда ва нархи бозорини онҳо;
- 6) бақайдгирини додан ва баргардонидани қарзҳо, ҳаракати ин қарзҳо аз рӯи суратҳисобҳои қарзини шахсӣ;
- 7) тартиби ситонидани қарз дар сурати ба миён омадани қарзи муҳлати таъхирнопазир таъминнашуда;

- 8) дурустии ҳисоб кардан ва ситонидани фоизҳо аз рӯи қарз ва дар баҳисобгирии муҳосибӣ инъикоси онҳо;
- 9) риояи талаботи банк онд ба сифат, даромаднокӣ ва эътимоднокии коғазҳои қиматнокӣ ба сифати гарав қабулшуда;
- 10) тартиби фуруши предмети гарав, агар зарур бошад.

Аксаран, чунин таҳрифҳои маъмул ҳангоми аудити амалиёти гарав бо коғазҳои қиматнок ошкор карда мешаванд:

- 1) мавҷуд набудани феҳристи коғазҳои қиматнокӣ ба гарав қабулшуда;
- 2) риоя накардани тартиби ниғадҳории коғазҳои қиматнок;
- 3) набудани журналҳои бақайдгирии ҳаракат, ки коғазҳои қиматнок ба сифати гарав қабул карда шудаанд;
- 4) дар суратҳисоби қарзин шахсӣ мавҷуд набудани сабт дар боран ҳисоб кардани фоизҳо аз рӯи маблағе, ки барои пардохти қарз гирифта шудааст, аз рӯи қарзи нав қабулшуда;

Саволҳои санҷишӣ

1. Мақсади аудити амалиёти бонкӣ бо коғазҳои қиматнок аз чӣ иборат аст.
2. Кадом самтҳои санҷиши аудитории амалиёти сармоягузори бонкро меҷонед?
3. Таҳрифҳои эҳтимолие, ки ҳангоми амалиёти сармоягузори бонкӣ рӯх медиҳанд кадомҳоянд?
4. Дар самти аудити барориши вомбаргҳои худӣ кадом хусусиятҳо ба инобат гирифта мешаванд?
5. Дар қараёни аудити барориши вомбаргҳои худӣ кадом вазифаҳо ҳал карда мешаванд?
6. Дар самти аудити барориши сертификатҳои амонатӣ ва пасандози бонк кадом ҳуҷҷатҳо талаб карда мешаванд?
7. Таҳрифҳои эҳтимолии ҷойдошта дар самти аудити барориши сертификатҳои амонатӣ ва пасандозӣ.
8. Хусусиятҳои гузаронидани аудити амалиёт бо векселҳои худӣ.
9. Кадом ҳадафҳои аудити амалиёти бонкӣ оиди сармоягузорӣ ба ўҳдадорҳои қарзӣ ва сахмияҳоро меҷонед?
10. Аудити амалиёти сармоягузорӣ бо коғазҳои қиматнокӣ эмитентҳои дигар қанбаҳоро дар бар мегирад?
11. Таҳрифҳои эҳтимолии санҷиши амалиёти сармоягузорӣ бо коғазҳои қиматнокӣ эмитентони дигар.
12. Самтҳои тафтишаванда ҳангоми аудити амалиёти гарав бо коғазҳои қиматнок.
13. Таҳрифҳои эҳтимолии аудити амалиёти гарав бо коғазҳои қиматнок метавонанд кадомҳо бошанд?

Саволҳои тестӣ

1. Дар бозори аввалияи коғазҳои қиматнок чӣ ба амал меояд?
 - A. Органҳои молияи давлатӣ коғазҳои қиматнокро ба фуруш пешниҳод мекунанд.
 - B. Тафаккур ё худ идеяи барориши коғазҳои қиматнок тапаккул ёфта, арзиши аслии онҳо ҳисоб карда мешавад.
 - C. Эмитент коғазҳои қиматнокӣ навбаромадро мебарорад ва мефурушад.
 - D. Эмитент аз фуруши коғазҳои қиматнок даст мекашад.
2. Ба коғазҳои қиматнокӣ дуҷумлараҷа дохил мешаванд:
 - A. Коғазҳои қиматнок, ки барои барориши онҳо бояд коғазҳои қиматнокӣ асосӣ мавҷуд бошанд.

- B. Коғазҳои қиматнок, ки бо дороиҳои, ки дар баҳши давлатии иқтисод муомилот карда мешаванд, таъмин карда мешаванд.

- C. Коғазҳои қиматнок, ки додани ҳуқуқи ихтиёрдории онҳоро дар бар мегиранд.
- D. Коғазҳои қиматнок, ки дар асоси онҳо пешниҳодкунанда ҳуқуқ дорад фавран дивидендҳои муайяно гирад.

1. Меёриҳои арзёбии санҷиши коғазҳои қиматнок:

- A. Хавфнокӣ, даромаднокӣ, давраи баргardonидан.

- B. Пардохтпазирӣ, мӯҳлати баргardonидан.

- C. Эътимоднокиӣ, хавфнокӣ, пардохтпазирӣ, даромаднокӣ.

- D. Микдори фуруш, арзиш, баргardonидан.

4. Сохтори бозори коғазҳои қиматнок чунин пешниҳод карда мешавад:

- A. Маблиагузориҳо аз ҷониби давлат ва шахсони алоҳида;

- B. Бозорҳои аввалия ва дуҷумлараҷа;

- C. Алоқамандии маблиагузориҳо ва коғазҳои қиматнок, ки ба онҳо ин сармоя гузошта мешавад;

- D. Гирифтани даромад аз ҳар як амалиёт бо коғазҳои қиматнок;

3. Фуруши коғазҳои қиматнок аз ҷониби бонк чунин аст:

- A. Амалиёт, ки дар бозори аввалияи коғазҳои қиматнок анҷом дода мешавад;

- B. Амалиёт, ки дар бозори дуҷумлараҷаи коғазҳои қиматнок анҷом дода мешавад;

- C. Амалиёт, ки зери назорати бевоситаи давлат гузаронида мешавад;

- D. Амалиёт, ки дар бозори аввалия ва дуҷумлараҷа гузаронида мешавад;

6. Мақсади асосии бозори коғазҳои қиматнок аз чӣ иборат аст?

- A. Қонёв гардондани талаботи иқтисодии шаҳрвандон;

- B. Қонёв гардондани талаботи иқтисодӣ ва сиёсии шахсони дар сари ҳокимият қарордошта;

- C. Ҷалби сармоя барои рушди иқтисодӣ;

- D. Ҷалби сармоя барои гирифтани фонди аксар ба манфиати худ;

Мавзӯи 8. Аудити доройҳои моддӣ ва ғайримоддӣ

Мақсад: Омӯзиши роҳу равиши гузаронидани аудити доройҳои моддӣ ва ғайримоддӣ.

8.1 Аудити воситаҳои гардон

8.2 Аудити воситаҳои асосӣ

8.3 Аудити доройҳои ғайримоддӣ

Мавзӯро аз худ карда донишҷӯ бояд:

- номгӯй ва пайдарҳамии расмӣи аудит ҳангоми тафтиши воситаҳои гардон, воситаҳои асосӣ ва доройҳои ғайримоддӣ;

- сарчашмаҳои иттилоотие, ки дар рафти санҷиши муҳиманд;

фаҳмиши пайдо намояд:

- оиди мавқеи ин доройҳо дар тавозуни муҳосибӣ;

- оиди хатогиҳои эҳтимолӣ дар рафти аудити доройҳои моддӣ ва ғайримоддӣ;

тавоноад:

- тартибдиҳиш барномаи санҷиш;

- омодакунии саволномаҳои санҷишӣ дар самти аудити доройҳои моддӣ ва ғайримоддӣ;

Зимни азҳудкунии санадҳо аз натиҷаи санҷиш.

- иловагари мавзӯи мавзӯ зарур аст:

- қарорномаҳои бахисобгирии муҳосибии доройҳои моддӣ ва ғайримоддиро мутлоқи намояд;

- диққати асосиро ба ҷунин мафҳумҳо равона намояд:

- воситаҳои асосӣ, доройҳои рағбона намояд;

- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз ҷунин сарчашмаҳо истифода намояд:

1. Қондаҳои ҳисобдорини муҳосибавӣ барои ташкилотҳои қарзӣ, Феҳристи ҳисобҳои тавозунӣ. Қарори Раёсати БМТ аз 08 ноябри соли 2017, №149.
2. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи бахисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ" ш.Душанбе, 25 марти соли 2011, №702.
3. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон" ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
4. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи фаъолияти аудитори" ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
5. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
6. Раҳимов С.Х. Бахисобгирии муҳосибӣ ва аудит. Душанбе 2012 - 316с.
7. Саидов Р.Н. Назорат ва тафтиш. Душанбе 2014 -256с.
8. Тоҳирова Р.С. Аудит. Душанбе 2018с.

9. Уроқов Д.У. Назарияи бахисобгирии муҳосибӣ. Душанбе 2012 - 310с.

8.1. Аудити воситаҳои гардон

Санҷиши аудиториини воситаҳои гардон дар самтҳои зерин амалӣ карда мешавад:

1. Дурустии аз ҳисоб баровардани сарватҳои моддӣ ва дар ҳисоби муҳосибӣ инъикос намудани онҳо.

2. Мавҷудияти манбаъҳои барои дарёфти воситаҳои гардон.

3. Ташкили бахисобгирии сарватҳои моддӣ, муайян кардани натиҷаҳои барӯйхаттирӣ (инвентаризатсия) ва аз ҳисоб баровардани онҳо.

4. Сарӣ вақт ва дуруст инъикос кардан дар бахисобгирии ҳамаи дараҷаҳои ҳаракати молу масоҳат:

- хариду фурӯш бо пули миллий ва асъори хориҷӣ;

- интиқоли бебозгашт;

- интиқол бо роҳи саҳм ба сармояи оинномавӣ;

- ихтиёрдорӣ, ки бо фурӯш алоқаманд нест;

- хориҷкунӣ барои хароҷот.

Ҳангоми санҷиши молу масоҳат аудиториҳо ҳуҷҷатҳои зеринро истифода мебаранд:

- иқтибосҳо аз ҳисоби тавозунӣ;

- санадҳои барӯйхаттирӣ;

- санад дар бораи аз ҳисоб баровардани молу масоҳат;

- шартномаҳои таъминот;

- ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ, тавозун.

8.2 Аудити воситаҳои асосӣ

Аудитор ҳангоми санҷиши воситаҳои асосӣ бояд муайян кунад, ки воситаҳои асосӣ аз талаф ё истифодаи нодуруст кафолат дода мешаванд ва бахисобгирии бозътимод барои ҳисоботи дохилӣ ва берунӣ нигоҳ дошта мешавад.

Ҳангоми аудити воситаҳои асосӣ ҷунин ҷанбаҳо тафтиш карда мешаванд:

1. Дурустии ба воситаҳои асосӣ мансуб донишҳои сарватҳои моддӣ ва дар ҳисоби муҳосибӣ инъикоси онҳо.

2. Мавҷудияти манбаъҳои ба даст овардани воситаҳои асосӣ ва инъикоси истифодаи ин манбаъ дар ҳисобдорӣ.

3. Ташкили бахисобгирии барӯйхаттирӣи воситаҳои асосӣ, яъне дар дафтарҳои барӯйхаттирӣ ва картонҷаҳо инъикос намудани воситаҳои асосии мавҷуда, ҳангоми бахисобгирии барӯйхаттирӣ.

4. Саривақт баҳодиҳии воситаҳои асосӣ ва дар ҳисоби муҳосибӣ дуруст инъикос намудани он (маблағи фарсудашуда ва баҳогузори он).

5. Саривакт ва дуруст дар баҳисобгирии муҳосибӣ инъикос намудани ҷуғрафӣ марҳилаҳои ҳаракати воситаҳои асосӣ ва амалиёт бо онҳо марбут, ки қабилӣ:

- хариду фурӯш бо пули миллий ва асъори хориҷӣ;
- интиқоли бегозагашт ба бонк;
- интиқол бо роҳи саҳм ба сармояи оинномавӣ;
- ихтиёрдорӣ, ки бо фурӯш алоқаманд нест;
- интиқол бо роҳи лизинг;

- ҳисобкунни фарсудашавӣ ва соқиткунӣ.

Барои санҷиш ҳуҷҷатҳои зерин истифода мешаванд:

-ҳисоби суратҳисобҳои тавозуни 15900 «Замин, бинои ташкилот, меҳел ва таҷҳизот» ва фарсудашавии он аз рӯи ҳисобҳои 15909 «Фарсонии ҷамъшудаи ҳисобшудан бинои ташкилот – иморат», 15913 «Фарсонии ҷамъшудаи ҳисобшудан бинои ташкилот – меҳел, асбоб ва таҷҳизот – дар хориҷа» «Фарсонии ҷамъшудаи ҳисобшуда – меҳел, асбоб ва таҷҳизот – дар хориҷа» ва 15933 «Фарсонии ҷамъшудаи ҳисобшуда – воситаҳои асосии ба иҷро додашуда»;

- кортҳои барӯйхаттирӣ;
- ҳисоботи фарсудашавӣ;
- санадҳои барӯйхаттирӣ;

Ҷадвали 8.1 Барномаи кории аудити воситаҳои асосӣ (мӯҳтасар)

Зинаҳои санҷиш	Ба талабот мувофиқат мекунад ё на (+, -)
1. Муқоисаи бақияи суратҳисобҳои тавозуни воситаҳои асосии дар тавозун буда дар рӯзи якуми ҳар моҳ бо маълумоти ҳисобҳои шахӣ ва кортҳои инвентарӣ.	
2. Санҷиши дурустии баҳисобгирии харид, бегозагашт додан ва аз ҳисоб баровардани воситаҳои асосӣ, мавҷудияти ҳуҷҷатҳо ва шартномаҳои дахлдор.	
3. Санҷиши дурустии мувофиқати риояи тартиби тасниф намудани сарватҳои моддӣ ба воситаҳои асосӣ.	
4. Санҷиши мавҷудияти санадҳои барӯйхаттирии воситаҳои асосӣ ва инъикоси дурусти қамомату зиёдомад дар муҳосибот. Муқоисаи маълумоти санадҳои барӯйхаттирӣ бо бақияи тавозуни дар санаи мувофиқ.	
5. Санҷиши бақия ва гардиши ҳисоби тавозуни фарсудашавии ҷамъшуда аз рӯи тавозун бо маълумоти ҳисобҳои шахӣ ва ҳисобномаи фарсудашавӣ.	

Пайгирии истифодаи дурусти меъёрҳои фарсудашавӣ аз рӯи категорияҳо ва намудҳои воситаҳои асосӣ, инчунин дурустӣ ва саривақтии инъикоси фарсудашавии ҳисобшуда.

Хатоҳои эҳтимолие, ки ҳангоми аудити воситаҳои асосӣ муайян карда мешаванд, инҳоянд:

- 1) сари вақт қабул накардани воситаҳои асосӣ (инъикос дар тавозун);
- 2) нодуруст муайян кардани арзиши ибтидоӣ (ба он дохил накардани маблағи хароҷоти нақлиёт, хароҷоти васлу насб ва ғайра);
- 3) ба даст овардани воситаҳои асосӣ дар ҳолати мавҷуд набудан ё нокифоя будани маблағ барои он;
- 4) набудани фармон дар бораи таъини шахсони моддӣ, шартнома бо онҳо дар бораи масъулияти пурра;
- 5) сари вақт ҳисоб накардани фарсудашавии воситаҳои асосӣ;
- 6) сари вақт ва нодуруст инъикос намудани хароҷоти таъмири воситаҳои асосӣ;
- 7) дар баҳисобгирии нодуруст-инъикос кардани ашёи молу мулк, ки аз барҳамдихии воситаҳои асосӣ гирифта шудааст;
- 8) нодуруст ҳисоб кардан ва дар баҳисобгирии инъикос намудани натиҷаҳои аз ҳисоб соқиткунии воситаҳои асосӣ.

8.3. Аудити доронҳои ғайримоддӣ

Ҳангоми аудити доронҳои ғайримоддӣ ба ҷанбаҳои зерин диққат дода мешавад.

1. Доронҳои ғайримоддӣ аз ҳисоби маблағҳои озоди бонк тибқи шартнома ба даст оварда мешаванд. Асоси қабули доронҳои ғайримоддӣ ба тавозуни бонк ин созишномаи тарафҳо мебошад, ки санадҳои қабул ва супурдан тартиб дода мешаванд. Ҳангоми санҷиши ин ҷониб (хусусан объектҳои моликияти зехнӣ) бояд бодикқат тафтиш ва таҳлили ҳуҷҷатҳо, ки аз онҳо бармеоянд, инчунин таҳлили ҳуҷҷатҳои ҳуҷҷатҳо; агар ба объект ҳуҷҷат надошта бошад, пас барои ин объект ҳисоби китоб шуда наметавонад. Ба ҷуғрафӣ ҳуҷҷатҳои ҳуҷҷатҳои дохил мешаванд, ки далели пайдоиши ҳуҷҷат ва воқеияти гузаштани ҳуҷҷатҳои тасдиқ мекунад (супориш, шартномаи иҷозатномавӣ), илова бар ин, ба таври қонуни муттаҳид кардани моликияти объект зарур аст. Ба дурустӣ тартиб додани ин ҳуҷҷатҳо диққати асосӣ дода мешавад.

2. Доронҳои ғайримоддӣ бояд барӯйхаттирӣ карда шаванд ва дар баҳисобгирии дуруст ба ҳисоб гирифта шаванд.

3. Фарсудашавӣ ҳар моҳ ҳисоб карда мешавад ва ба хароҷоти бонк дар давоми мӯҳлати истифодааш ба қисмҳои баробар шинонида мешавад.

4. Пеш аз муҳлат аз ҳисоб баровардани доронҳои ғайримоддӣ баъди фарсудашавии иловагӣ аз ҳисоби фонда амалӣ карда мешавад.

5. Баҳисобгирни доронҳои ғайримоддӣ дар ҳолати муқарраршуда гузаронида мешавад.

Ҳангоми аудити доронҳои ғайримоддӣ аудитор бояд мавҷудият ва дурустии ҷунин ҷонибхоро таъмин намояд:

а) қобилияти ин доронҳо барои ба даст овардани фондаи иқтисодии (даромад);

б) ҳуҷҷатҳои ба таври дахлдор тартибдодашуда, ки мавҷудияти худии дорони ғайримоддӣ ва (ё) ҳуқуқи истисноии молиқро ба натиҷаҳои фаъолияти зехӣ тасдиқ мекунад (аз ҷумла патентҳо, шаҳодатномаҳо, дигар ҳуҷҷатҳои муҳофизатӣ, шартнома дар бораи додани (харидани) амволи ғайриманқул, патент, тамғаи молӣ);

в) баҳолиҳои ибтидоии арзиши доронҳои ғайримоддӣ, ки дар баҳисобгирни муҳосибӣ ва ҳисоботӣ дар ҳаҷми хароҷоти ба даст овардани онҳо ва хароҷот барои ба ҳолати истифода мувофиқ овардани онҳо инъикос меёбад;

г) фарсудашавии доронҳои ғайримоддӣ ва инъикоси он дар баҳисобгирни муҳосибӣ. Барои доронҳои ғайримоддӣ, ки муҳлати истифодабарии онҳо имконнопазир аст, мсёри фарсудашавӣ дар асоси даҳ сол, вале на бештар аз муҳлати фаъолияти бонк муқаррар карда мешавад.

д) аз бақияи доронҳои ғайримоддӣ аз ҳисоб баровардан. Иқозати аз ҳисоб баровардани доронҳои ғайримоддӣ, пура ва саривақтии инъикос дар ҳисобҳо арзиши объектро муайян кардан лозим аст, ки аз ихтиёри объект гузошта мешаванд ва фарсудашавии аз рӯи он ҳисоб карда мешавад, дурустии муайян кардани андоз ва натиҷаи молиявии аз ихтиёрдорин объект.

Барои санҷиш ҳуҷҷатҳои зерин истифода мешаванд:

- иқтибосҳо аз ҳисоби тавозунии 15943 «Доронҳои ғайримоддӣ» ва 15945 «Фарсудашавии доронҳои ғайримоддӣ»;
- варақаҳои ҳисоби фарсудашавӣ ва хоричкунни он;
- шартномаҳои таъминот;
- ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ;
- тавозуни муҳосибӣ.

Ҷадвали 8.2 Барномаи қорӣ онд ба аудити доронҳои ғайримоддӣ (мӯхтасар)

Зинаҳои санҷиш	Ба талабот мувофиқат мекунад ё на (+,-)
1. Муқоисаи бақия аз рӯи ҳисоби тавозунии 15943 дар тавозун дар рӯзи 1-уми ҳар моҳ бо маълумоти ҳисобҳои шахсӣ.	
2. Санҷиши ҳуҷҷатҳои қабул, ҳаракат, аз ҳисоб баровардани доронҳои ғайримоддӣ ва инъикоси ин амалиёт дар баҳисобгирни муҳосибӣ	

1. Тафтиши дурустии фарсудашавӣ ва инъикоси он дар муҳосибот.

Саволҳои санҷишӣ

1. Самтҳои амалигардонии аудити молу масолеҳи хоҷагидорӣ.
2. Барои амалигардонии санҷиши молу масолеҳ аудитор аз кадом ҳуҷҷатҳо истифода менамояд?
3. Ҳангоми аудити воситаҳои асосӣ кадом ҷанбаҳо ба санҷиш фарогир мешаванд?
4. Таҳрифҳои эҳтимолие, ки дар аудити воситаҳои асосӣ маъмуланд, кадомҳоянд?
5. Сарчашмаҳои бадастории доронҳои ғайримоддӣ барои аудитор бо кадом сабаб муҳим аст?
6. Ҳуҷҷатҳои баҳисобгирни доронҳои ғайримоддӣ дар бонк бояд чӣ гуна бошад?
7. Машваратҳои аудитор дар самти истифодаи самараноки доронҳои ғайримоддӣ.

Саволҳои тестӣ

1. Оё аудитор ҳангоми санҷиши ҳифзи доронҳои ғайримоддӣ узви комиссияи барӯйхаттири шуда метавонад?
 - A. Бале;
 - B. Бале (дар ҳолатҳои махсус);
 - C. Не;
 - D. Мувофиқ ба нақша ва барномаи санҷишӣ;
2. Натиҷаи сабтҳои ҳангоми барӯйхаттири доронҳои ғайримоддӣ аз ҷониби кӣ бурда мешавад?
 - A. Аудитор;
 - B. Шахси масъули моддӣ;
 - C. Яке аз аъзоҳои комиссия;
 - D. Муҳосиб;
3. Оё доронҳои ғайримоддӣ, ки дар ниҳадҳои муваққатӣ қарор доранд, ба ҳуҷҷати дар рафти барӯйхаттири тартибдодашуда дохил карда мешаванд?
 - A. Бале;
 - B. Бале (дар мавридҳои махсус дар шартнома пешбинишуда);
 - C. Не;
 - D. Мувофиқи сиёсати ҳисобдорӣ;
4. Ҳангоми дар тавозун инъикос намудани доронҳои ғайримоддӣ аудитор дурустии эътирофи онҳоро арзёбӣ мекунад:
 - A. Асли;
 - B. Боқимонда;
 - C. Бозорӣ;
 - D. Шартномавӣ;
5. Доронҳои ғайримоддӣ барои баҳисобгирӣ бо арзиши аслии худ қабул карда мешаванд. Дар ин ҳолат, арзиши аслии доронҳои ғайримоддӣ, ки худӣ ташкилот таъсис додааст, дар асоси:
 - A. Аз маблағи воқеии хароҷот, эҷод ва истеҳсол;
 - B. Арзиши бозорини объектҳои ғайримоддӣ;
 - C. Арзиши пулие, ки муассисони ташкилот мувофиқа кардаанд;
 - D. Шартномавӣ.
6. Нуфузу эътибори қорини ташкилот муайян карда мешавад, бо:
 - A. Дар асоси арзёбии экспертии тамғаи молии ташкилот;
 - B. Ҳамчун фарқи байни нархи молҳои фуруштан ташкилот ва нархи бозорини онҳо;

7. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи баҳисобирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ" ш.Душанбе, 25 марта соли 2011, №702.
8. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи Бонки миллии Тоҷикистон" ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
9. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи фаъолияти аудитори" ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
10. Қонуни Ҷ.Т.-он. "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524

9.1 Танзими амалиёти амонатии ташкилотҳои қарзии молиявӣ

Амалиёти амонатӣ (пасандозӣ) амалиёти ташкилотҳои қарзӣ оид ба ҷалби маблағҳои шахсонӣ ҳуқуқӣ ва воқеӣ, ки барои нигоҳдорӣ ба муҳлати муайян ё то «дарҳост» пешбинӣ гардида, мақсади истифодабарии онҳо, ин ба сифати захираҳои қарзӣ ва фаъолияти сармоягузори бонк мебошад.

Дар санадҳои меъёрии Бонки миллии Тоҷикистон чунин шарҳи ин мафҳумҳо омадаан:

-амонат - маблағ ва сарвати дигари шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба ташкилоти қарзӣ барои нигоҳдорӣ супурда шудаанд;

-пасандоз - маблағ, ки ҳуқуқи истифодаи муваққатнаш ба ташкилотҳои қарзӣ бо шартҳои пардохти фонизи муайян вогуздор шудааст;

Ҳуҷҷатҳои асосии танзимкунандаи амалиёти амонатии ташкилотҳои қарзӣ иборатанд аз:

- Кодекси гражданинӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти бонкӣ", аз 19 майи соли 2009 №524;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи Бонки миллии Тоҷикистон", аз 28 июни соли 2011, №722;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи суғуртаи пасандозҳои шахсонӣ воқеӣ", аз 2 августи соли 2011, №758;
- Дастурамали №244 "Дар бораи захираҳои хатмии ташкилотҳои қарзӣ аз рӯи пасандозҳо ва уҳдадорихои дигари ба онҳо монанд", қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 3 майи соли 2021, №74;
- Дастурамали №226 "Дар бораи гузаронидани амалиёти кӯтоҳмуҳлати амонатӣ бо пули миллии аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон", тағйиру иловаҳо бо қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон тахти № 33, аз 18.03.2022;
- Дастурамали №215 "Дар бораи тартиби ташкил ва истифодаи захира ва фонди пӯшонидани талафоти имконпазир аз рӯи дорониҳо", илова бо Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон №171 аз 26 декабри с.2019
- Қондаҳои ҳисобдорӣ муҳосибавӣ барои ташкилотҳои қарзӣ-Феҳрасти ҳисобҳои тавозунӣ, тағйиру иловаҳо бо Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 8 ноябри соли 2017, №149 тасдиқ шудааст.

Бо истифода аз заминаи қонунгузорӣ ва меъриии дар боло зикршуда, ҳар як бонки тижоратӣ бояд ҳуҷҷатҳои дохилибонкии худро оид ба амалиёти амонатӣ таҳия намояд. Рӯйхати намунавӣ метавонад чунин бошад:

- сиёсати амонатии бонк (барои як-ду сол);

- сиёсат оид ба идоракунии дорониҳо, уҳдадорихо ва пардохтпазирии бонк;

- сиёсати фонизи бонк;

- танзими пасандозҳои шахсонӣ воқеӣ;

- танзими пасандозҳои шахсонӣ ҳуқуқӣ;

- низоминома дар бораи тартиби кори оперативӣ оид ба ҷалби захираҳои барои идоракунии пардохтпазирии бонк;

- мавқеъ оид ба амалиёти амонатӣ бо бонкҳои ғайрирезидент;

- низоминома дар бораи тартиби гузаронидани амалиёт дар бозори дохилии байнибонкӣ;

- дастур оид ба тартиби анҷом додани амалиёт аз рӯи пасандозҳои шахсонӣ воқеӣ;

- дастур оид ба тартиби анҷом додани амалиёти пасандоз бо шахсонӣ ҳуқуқӣ;

- низоминома дар бораи воҳидҳои Бонк, ки вазифаҳои ҷалби пасандозҳои шаҳрвандон, пасандозҳои шахсонӣ ҳуқуқӣ, ҷалби қарзҳои байнибонкӣ, барориши векселҳои худӣ, инчунин сертификатҳои амонатӣ ва пасандозӣ ба зиммаи онҳо гузошта шудаанд. Ҳамаи ин ҳуҷҷатҳо бояд бо тартиби муқарраршуда тасдиқ карда шаванд. Аудитор вазифадор аст, ки санадҳои меъриии дохилибонкиро оид ба амалиёти амонатӣ бодикат муталиа намояд ва сифати онҳоро аз нуқтаи назари мутобикат ба қонунгузори ҷорӣ ва талаботи меъриии Бонки миллии Тоҷикистон арзёби кунад ва танҳо пас аз он ба тафтиши мустақим идома диҳад. Мазмуни ҳуҷҷатҳои алоҳидаро ба таври мухтасар баён менамоем.

Ҳуҷҷати «Сиёсати амонатии бонк» дар асоси таҳлили соҳтор, ҳолат ва динамикаи базаи захиравии бонк, инчунин дар ҳамбастагии ҷиҷ бо чунин ҳуҷҷатҳос, ки самтҳо ва шартҳои асосии фаъолияти бонкиро муайян мекунанд, аз қабили «Сиёсати қарзии Бонк» ва «Сиёсати сармоягузори Бонк» ва ҷойгиркунии маблағҳои ҷалбшуда таҳия мегардад.

Ҳуҷҷати «Сиёсати амонатии бонк» бояд стратегияи ҷалби маблағро барои иҷрои талаботи қонунгузори, ҳадаф ва вазифаҳои дар меморандумҳои оид ба сиёсати қарзӣ ва сармоягузори муайяншуда бо таварӯҳ ба нигоҳ доштани пардохтпазирии бонк муайян намояд. Махсусан, бонк чунин тарафҳоро пешбини ва ба инобат мегардад:

-дурнамон афзоиши маблағҳои (сармоя) худӣ бонк ва аз ин рӯ таносуби байни маблағҳои худӣ ва маблағҳои қарзӣ;

-сохтори маблағҳои ҷалбшуда - (амонатҳо, пасандозҳо, қарзҳои байнибонкӣ, аз ҷумла қарзҳои Бонки миллии);

-намудҳои пасандозҳо ва пасандозҳои имтиёзнок, шартҳои ҷалби намудани онҳо;

-таносуи байни пасандозҳои муҳлатнок (амонатҳо) ва барои давраи "ба талаб", яъне дархостшаванда;

-контингенти асосии амонат ва пасандозҳо, яъне категорияи саҳмгуздорон ва ғ.

Дар асоси сатҳи пешбинишудаи меъёри бозтамвили Бонки миллӣ (дар асоси сиёсати пулино қарзии барои соли оянда таҳияшуда), ҳуҷҷати "Сиёсати фоиизии Бонк" таҳия мегардад, ки сатҳи миёнаи меъёрҳои фоиизро аз рӯи категорияҳои амонатгуздорон, шаклҳо ва муҳлатҳои ҷалб намудани маблағҳо муайян менамояд. Муайян намудани меъёри миёнаи фоииз маблағҳои ҷалбшуда ва қарз гирифташуда дар алоқамандии зич бо сатҳи миёнаи фоииз маблағҳои ҷойгиркардан бонк бо мақсади таъмини бонк бо сатҳи кофӣи даромаднокӣи фаволияти он сурат мегирад.

Барои пайгирӣ ва мониторинги тағйирёбии меъёри фоиизии пасандозҳо (амонатҳо) аудитор бояд қарорҳои ин Кумитаро дар давраи баррасишаванда талаб намояд.

Дар умум аудитор муқаррароти дохилибонкӣ ва дастури низомномаҳои бонкро бо меъёрҳои муқарраркардаи Бонки миллӣ санҷиши намуда сифати онро баҳо медиҳад.

9.2 Мақсад ва марҳилаҳои аудити амалиёти амонатӣ

Мақсадҳои аудити амалиёти амонатӣ инҳоянд:

- 1) арзёбии пурра ва саривақтии иҷрои ӯҳдадорихон бонк аз рӯи амалиёти амонатӣ;
- 2) муайян кардани мутобикати онҳо ба қонунгузорихо;
- 3) тафтиши дурустии иҷрои шартномаҳо;
- 4) тафтиши эътимодноқӣ ва саривақтии баҳисобгирии муҳосибӣ онд ба амалиёт;
- 5) тафтиши тартиби муқаррар намудани меъёри фоииз.

Барои тафтиши амалиёти амонатӣ аудиторҳо аз бонк ҳуҷҷатҳои зеринро талаб мекунанд:

- шартномаҳои амонатӣ;
- масъалаҳои ҳуқуқии мизочон;
- китоби бақайдгирии суратҳисобҳои кушодаи мизочон;
- суратҳисобҳои шахсии мизочон;
- варақаи ҳисобкунии фоиизҳо;
- варақаи гардиши ҳисобҳои муҳосибӣ;
- тавозун;
- ҳисобот оиди фоида ва зарар;
- дастурҳои дохилибонкӣ, ки сиёсати ҷалби маблағҳо барои пасандозҳо муайян мекунанд.

Ҳангоми тафтиши амалиёти амонатӣ:

1. Ҳуҷҷатҳои дохилии танзимкунандаи кори ҷалб намудани маблағҳо омӯхта мешаванд;

2. Дар шартномаи пасандоз мавҷуд будани реқвизитҳои зарурӣ, аз қабили: рақами шартнома, сана, номи тарафҳо, суроғаи онҳо ва реқвизитҳои бонкӣ, инчунин, муҳрҳо, маблағи пасандоз, муҳлат, фоиизҳо аз рӯи пасандоз, тартиб ва шартҳои пасандоз пардохти фоиизҳо, санаи баргарадонидани пасандоз, масъулияти тарафҳо, тафтиш карда мешаванд.

3. Мувофиқати шумораи шартномаҳои пасандоз ба суратҳисобҳои шахсии кушода, инчунин дурустии кушодани суратҳисобҳои шахсӣ;

4. Барои суратҳисобҳои шахсӣ ва ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ қонунӣ будани сабтҳои баҳисобгирӣ;

5. Мувофиқати имзоҳо дар ҳуҷҷатҳои ҳисоби муштари ба намунаҳои ҷалбшуда;

6. Аз рӯи ҳисоботи фоиизҳои ҷисбшуда, мувофиқати онҳо ба шартҳои шартномаҳои пасандоз ва Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон;

7. Саривақтӣ дар тавозуни фоиизҳо инъикос намудани фоиизҳои пардохташуда; дар сурати ба пасандоз илова намудани фоииз - сари вақт ба суратҳисобҳои шахсии пасандозгуздорон гузарондани онҳо ва дар сурати суратҳисобҳои шахсии пасандозгуздорон гузарондани онҳо тафтиш карда мешаванд;

8. Риояи маълумоти баҳисобгирии таркибӣ ва таҳлилий;

9. Маълумотномаи мизочон - шахсони ҳуқуқӣ, мавҷудияти маълумотномаи мақомоти андоз, нусхаи огоҳиномаи бонк ба мақомоти андоз дар бораи кушодани суратҳисоби пасандозӣ ба ин андозеупоранда.

9.3 Таҳрифҳои эҳтимоли дар рафти санҷиши аудити амалиёти амонатӣ

Таҳрифҳои маъмуле, ки ҳангоми анҷом додани амалиёти амонатӣ рӯх медиҳанд:

- 1) набудани муҳр, рақами суратҳисобҳо, санаҳо, шартҳои пардохти фоиизҳо ҳангоми бастани шартнома;
- 2) номувофиқ будани муҳлатҳои баҳисобгирии маблағҳои суратҳисобҳои тавозунӣ бо шартҳои дар шартномаи пасандоз муқарраргардида;
- 3) сари вақт ва нопурра напардохтани фоиизҳо аз рӯи шартномаи пасандоз;
- 4) надоштани маълумотнома аз нозироти андоз;
- 5) гузаронидан ва соқиткунии воситаҳо дар ҳисоби амонатӣ, гузоштан аз ҳисоби ҷорӣ;
- 6) анҷом додани амалиёти ҳисоббаробаркунӣ аз суратҳисоби амонатии шахси ҳуқуқӣ;
- 7) ба суратҳисоби ҷорӣ ворид накардани фоиизҳо аз рӯи пасандоз, агар иловаи онҳо ба пасандоз пешбинӣ нашуда бошад;
- 8) дар бонк набудани ҳуҷҷатҳои дохилие, ки сиёсати ҷалби маблағҳо муайян мекунанд;
- 9) кушодани суратҳисоби пасандоз билуни шартномаи пасандоз;
- 10) номувофиқӣ байни бақияи маблағҳои суратҳисобҳои шахсӣ ва маълумоти тавозунӣ;

- 11) яктаарафа тағйир додани фоиз, агар дар шартнома тартиби дигар пешбини нагардида бошад;
12) ҳисоб кардани фоизҳо камтар аз як маротиба дар як сомоҳа.

Саволҳои санҷишӣ

1. Рафти санҷиши аудити амалиёти амонати бонкро кадом ҳуҷҷатҳо тасдиқ менамоянд?
2. Ба сифати сарчашмаҳои иттилоотии аудити амалиёти амонатӣ чӣҳо баромад менамоянд?
3. Меъёри асосие, ки ғайриқонунии амонати бонкро пешбарӣ менамояд ин қадони санади дохилбонкӣ аст?
4. Вазифаи аудитор ҳангоми иҷрои санҷиши амалиёти амонатӣ аз чӣ иборат аст?
5. Мақсади аудити амалиёти амонати роҳи ифода менамояд?
6. Таҳрифҳои эҳтимолие, ки ҳангоми санҷиши амалиёти амонатӣ ба миён меоянд.

Саволҳои тестӣ

1. Хусусияти амонатро тибқи таъйинот муайян намоед?
 - А. Маблағ ва сарвати дигари шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба ташкилоти қарӣ барои гирифтани фонда дода шудаанд;
 - В. Маблағе, ки ҳуқуқи истифодаи муваққатиаш ба ташкилотҳои қарзӣ бо шарт пардохти фоизи муайян воғузор шудааст;
 - С. Маблағ ва сарвати дигари шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба ташкилоти қарӣ барои нигоҳдорӣ супурда шудаанд;
 - Д. Маблағе, ки ҳуқуқи истифодаи муваққатиаш ба ташкилотҳои қарзӣ бо шарт пардохти бефоида воғузор шудааст.
2. Хусусияти пасандози тибқи таъйинот муайян намоед?
 - А. Маблағ ва сарвати дигари шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба ташкилоти қарӣ барои гирифтани фонда дода шудаанд;
 - В. Маблағе, ки ҳуқуқи истифодаи муваққатиаш ба ташкилотҳои қарзӣ бо шарт пардохти фоизи муайян воғузор шудааст.
 - С. Маблағ ва сарвати дигари шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба ташкилоти қарӣ барои нигоҳдорӣ супурда шудаанд;
 - Д. Маблағе, ки ҳуқуқи истифодаи муваққатиаш ба ташкилотҳои қарзӣ бо шарт пардохти дохилбонкӣ, ки муносибатҳои амонатӣ (пасандозӣ)-ро танзим менамояд.
3. Ҳуҷҷати дохилбонкӣ, ки муносибатҳои амонатӣ (пасандозӣ)-ро танзим менамояд?
 - А. Сиеъати амонатӣ;
 - В. Сиеъати ҳисобдорӣ;
 - С. Сиеъати қарзӣ;
 - Д. Ин гуна ҳуҷҷат на бояд бошад.
4. Мақсади аудити амалиёти амонатӣ аз чӣ иборат аст?
 - А. Баҳодиҳии пулла ва саривақтии иҷрои уҳдадорихон бонк аз рӯи амалиёти тартиби муқаррар намудани меъёри фоизӣ ва шаффофият дар баҳисобгирини муҳосибӣ аз рӯи ин амалиёт;
 - В. Баҳодиҳии пулла ва саривақтии иҷрои уҳдадорихон бонк аз рӯи амалиёти тартиби муқаррар намудани меъёри фоизӣ ва шаффофият дар баҳисобгирини муҳосибӣ аз рӯи ин амалиёт;
 - С. Баҳодиҳии пулла ва саривақтии иҷрои уҳдадорихон бонк аз рӯи амалиёт бо қозаҳои қимматнок, мутобикати онҳо тибқи муқаррарот, дурустии иҷрои

шартномаҳо, тартиби муқаррар намудани меъёри фоизӣ ва шаффофият дар баҳисобгирини муҳосибӣ аз рӯи ин амалиёт;

Д. Иброиқи ақидаи оиди вазъи ҷойдошта аз рӯи ин амалиёт мебошад.

Ба сифати сарчашмаи иттилоот барои санҷиши амалиёти амонатӣ чӣҳо баромад менамоянд?

А. Шартномаҳои амонатӣ, суратҳисобҳои шахсии мизочон, китоби қайди амалиёти қарзӣ, варақаи ҳисобкунини фоизҳо, варақаи гардиши ҳисобҳои муҳосибӣ;

В. Шартномаҳои амонатӣ, суратҳисобҳои шахсии мизочон, китоби қайди суратҳисобҳо, варақаи ҳисобкунини фоизҳо, варақаи гардиши ҳисобҳои муҳосибӣ, тавозуни муҳосибӣ;

С. Суратҳисобҳои шахсии мизочон, китоби қайди суратҳисобҳо, варақаи ҳисобкунини фоизҳо, варақаи гардиши ҳисобҳои муҳосибӣ, тавозуни муҳосибӣ;

Д. Суратҳисобҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, китоби қайди суратҳисобҳо, варақаи ҳисобкунини фоизҳо, варақаи гардиши ҳисобҳои муҳосибӣ, тавозуни муҳосибӣ.

Мавзуи 10. Аудити даромад, хароҷот ва фонди банк

Мақсад: Ошногардӣ бо роҳи равиши гузаронидаани аудити даромади хароҷот ва фонди банк.

Масъалаҳои омӯзишӣ:

- 10.1 Таснифи даромад ва хароҷоти банк
- 10.2 Аудити даромад
- 10.3 Аудити хароҷот
- 10.4 Аудити фонди ва даромаднокӣ банк

Мавзуро аз худ карда донишҷӯ бояд:

- номгӯй ва пайдарҳамии расмиёти аудит ҳангоми тафтиши амалиёти даромад, хароҷот ва фонди;

- сарчашмаҳои шитилоошӣ, ки дар рафти санҷиш муҳиманд;

фаҳмиш пайдо наояд:

- оиди даромад, хароҷот ва фонди банк;
- оиди ҳисобҳои молиявӣ, ки дар он даромад, хароҷот ва фонди банк сабт мегардад;
- хатоҳои эҳтимолии дар рафти санҷиш ошкоршаванда;

тавонад:

- истифодабарии санадҳои меёри ҳуқуқӣ дар рафти аудит;
- тартибдиҳии барномаи кори аудити амалиёти амонатӣ;

Зимни азҳудкунии мавзӯ зарур аст:

- иловаи баҳисобгирии муҳосибии мавзӯи мазкурро назариявӣ мутобиқ наояд;
- диққати асосиро ба ҷуғи мафҳумҳо равона наояд: даромади хароҷоти - фонди, комиссия, амалиёт, ғайриҷимидиш ва дигар;
- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз ҷуғин сарчашмаҳои истифода наояд:

1. Иброҳимов И.Р. Амалӣҳои банкӣ. И.Р. Иброҳимов, А. Хонҷонов, Д.К. Хусейнова. Дастури таълимӣ. - Душанбе 2011, №702.
2. Қандаҳои ҳисобдорӣ муҳосибавӣ барои ташкилотҳои қарини Феҳристи ҳисобҳои тавозуни. Қарори Раёсати БМТ аз 08 ноябри соли 2017, №149.
3. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ" ш.Душанбе, 25 марти соли 2011, №702.
4. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи банки миллии Тоҷикистон" ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
5. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти аудитори" ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
6. Қонуни Ҷ.Т-он. "Дар бораи фаъолияти банкӣ" ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
7. Раҳимов С.Х. Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит. Душанбе 2012 -316с.
8. Сандов Р.Н. Назорат ва тафтиш. Душанбе 2014. -256с.

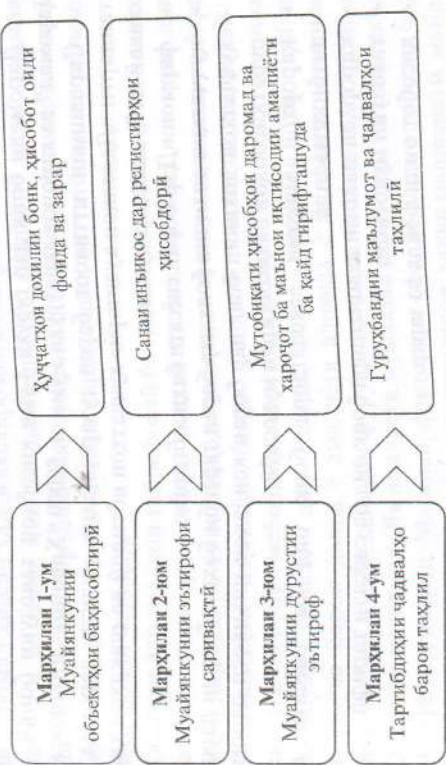
10.1 Таснифи даромад ва хароҷоти банк

Банк ташкилоти тиҷоратист, ки бо мақсади ба даст овардани фонди амалиёти банкиро анҷом медиҳад.

Барои идоракунӣ самараноки фаъолияти банк дурустии ташаккули даромади хароҷот муҳим аст, зеро он омилҳои асосии муайян кардани фонди банк мебошад. Марҳилаи охир дар навбати худ ҳамчун нишондиҳандаи баҳолиҳандаи фаъолияти банк хизмат мекунад.

Дар рафти банақшагирии пешакии аудити тибқи стандарти «Ба банақшагирии аудит» хусусиятҳои фаъолияти банки санҷидашаванда, сиёсати баҳисобгирии он ва ҳуҷҷатҳои дохилӣ омӯхта мешаванд.

Санҷиши даромад ва хароҷот метавонад дар марҳилаҳои мувофиқи маълумоти аудит гузаронида шавад (расми 1.).

Расми 10.1 Марҳилаҳои аудити даромад ва хароҷот

Ҳамин тарик, даромади банк - ин гирифтани фонди иктисодӣ мебошад, ки боиси афзоиши сармояи худӣ банк мегардад, ки ба саҳми (амалдорон) вобаста нест.

Хароҷоти банк - ин маҷмӯи хароҷот вобаста ба амалиёти фаъол ва ғайрифаволи банк, дар маҷмӯъ амали намудани фаъолияти маъмурию ҳоҷатидорӣ, иҷрои уҳдадорӣҳо дар назди бучети давлатӣ ва фондиҳои ғайрибучетӣ, ташаккули захираҳои барои дорониҳои шубҳанок, ҳамчунин хароҷоти хавфҳо ва пардохтҳо мебошад.

Даромад ва хароҷоти банкро ба панҷ гуруҳ тақсим мекунам:

Фондӣ - ин даромад ва хароҷоти банк аз рӯи амалиёти фаъол ва ғайрифаволи мебошад, ки бо андозан меъёри фонзи дорониҳои ҷойгиршуда на уҳдадорӣҳои ҷалбшуда муайян карда мешавад.

Бонк аз амалиёти фавол (ба шахсони воқеи ва ҳуқуқӣ додани қарғ, инчунин дар бозори байнибонкӣ ҷойгир кардани маблағҳо дар шакли қарғ ва пасандоз) даромади фонизӣ мегирад.

Хароҷоти фонизӣ бонк бо амалиёти ғайрифавол (чамъоварини маблағҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, инчунин ҷалби маблағҳо дар шакли қарз ва пасандозҳо дар бозори байнибонкӣ) алоқаманд аст.

Комиссионӣ - маблағи устувори даромад ва хароҷотест, ки барои хизматрасонӣ, корҳои иҷрошуда гирифта мешавад.

Дигар фаволияти бонкӣ - ин даромад ва хароҷоти дар натиҷаи иҷрои уҳдадориҳо аз рӯи шартномаҳо ё талаботи қонунгузорӣ мебошанд.

Амалиётӣ - даромад ва хароҷоти марбут ба фаволияти иқтисодии бонк.

Ғайриҷамшдонт - даромад ва хароҷоте, ки дар натиҷаи ҳолатҳои ғайриҷамшдонт ва фарқият аз усулҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ба вуҷуд меоянд.

Даромади бонк дар гуруҳи 4-уми ҳисобҳои тавозуни бонкӣ **40000 "Даромад"** ва хароҷот дар гуруҳи 5-уми он **50000 "Хароҷот"** инъикос меёбад. Сарнашмаи иттилоот барои гузаронидани аудити даромад тибқи сатандарти «Далелҳои аудитории» ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ ва шаклҳои ҳисоботи молиявӣ мебошанд, аз ҷумла:

- фармон «Дар бораи сиёсати баҳисобгирӣ»;
- ҳуҷҷатҳои дохилии бонк дар бораи тартиби баҳисобгирии даромад;
- ҳуҷҷатҳои дохилии бонк дар бораи қоидаҳои инъикоси даромад дар суратҳисобҳои баҳисобгирии муҳосибӣ;
- қарорҳои мақоми ваколатдори бонк онд ба сиёсати фонизӣ татбиқшаванда;
- қарорҳои мақоми ваколатдори бонк онд ба сиёсати тарифӣ;
- тавозуни муҳосибӣ;
- ҳисобот оиди фонда ва зарар.

10.2 Аудити даромад

Нақшаи аудити даромади бонк метавонад ҷузъҳои зеринро дар бар гирад:

1. Дурустии ҳисобкунӣ ва эътирофи даромади фонизӣ.
2. Рӯяи принсипҳои ҳисоб кардани даромад.
3. Асоснокӣ ва пуррагии эътирофи дигар даромадҳои бонкӣ ва амалиётӣ.
4. Асоснокии эътирофи даромад дар суратҳисобҳои дахлдор тибқи ҳуҷҷатҳои дохилӣ.
5. Пурра ва сари вақт қабул кардани даромад.
6. Дурустии мансуб додани маблағҳо ба кам кардани захираҳои қарзҳои шубҳанок ва асоснокии истифодаи ҳисобҳои дахлдора даромад.
7. Мавҷудияти даромадҳои ғайриҷамшдонт ва асоснокии гирифтани онҳо.

8. Хусусиятҳои эътирофи даромад дар бонки асосӣ ҳангоми мавҷудияти шабакаи филиалҳо.

9. Дурустии инъикоси молдаҳон даромад дар ҳисобот мувофиқи алгоритмҳои пешниҳоднамудаи Бонки миллии Тоҷикистон.

10. Рӯяи муҳлати эътирофи даромади ҳисобшуда бо ҳуҷҷатҳои дохилии бонк.

11. Мутобикати эътирофи даромад ба давраи ҳисоботӣ.

12. Таҳлили сохтори даромад.

13. Эътимоднокӣ ва асоснокии эътирофи баъзе молдаҳон даромад ва таҳлили онҳо (ҷаримаҳо, фонизҳои ҷаримавӣ, ҷаримаи яке аз тарафҳо аз уҳдадориҳои шартномавӣ, маблағҳо аз қарзҳои қаблан аз эътибор соқитшуда).

Таҳлили даромади фонизӣ омӯзиши сабабҳои дар бар мегирад, ки бонси тағирёбии бақияи миёнаи маблағи қарзҳои додашуда (амонатҳои умумии даромад ҳиссаи ҳадди аксарро ишғол мекунанд, бинобар ин таҳлил на баҳоидиҳии дараҷаи миёнаи даромаднокии амалиётӣ қарзӣ аҳамияти калон дорад. Таҳлил дар динамика гузаронида мешавад, ки имкон медиҳад, то намууди амалиётӣ қарзӣ мӯайян карда шавад ва татбиқи он афзониши даромади фонизӣ медиҳад.

Таҳлили даромадҳои ғайрифонизӣ ба таҳлили даромади фонизӣ монанд аст. Вазифаи аудиторҳо нишон додани он аст, ки бонк чӣ гуна дигар маблағҳои даромадро аз пешниҳоди хизматҳои гуногун истифода мебарад.

Сарнашмаҳои даромади бонки тижоратӣ амалиётӣ анъанавӣ ва ғайрианъанавӣ бонкӣ мебошанд. Аз рӯи ҳамаи намуҳои хизматрасониҳои пешниҳодшуда бонкҳо дар шакли фониз, комиссия (ба маблағи муқарраршуда барои давра ё амалиётӣ алоҳида ё бо фониз муомилот), фарқияти мусбӣи қурбӣ ҳангоми фуруши қозғазҳои қиматнок ва арзишҳои асёр даромад мегиранд. Як амалиётӣ мушаххас метавонад ба бонк яқъанд намууди даромад оварад. Масалан, факторинг - фонизӣ қарз, комиссия барои амалиётӣ инкассавай ва баҳисобгирии қарздорон, ҳаққи машваратӣ, маблағи ҷарима барои иҷро накардани шартҳои шартномавӣ.

Маблағҳои асосии даромади бонкӣ даромадҳои фонизӣ мебошанд, ки аз рӯи хусусияти амалиёт ва намууди контролент тасниф мешаванд (шахсони ҳуқуқӣ, шахсони воқеӣ, соҳибкорони инфиродӣ).

Ба даромади фонизӣ маҷмӯи омилҳои зиёд дар сатҳҳои макро ва микро таъсир мерасонад. Пеш аз ҳама - тағйир додани сатҳи фонизҳо, тартиби ҳисоб кардани фонизҳо, ҳаҷм ва суръати амалиётӣ доронҳо ва уҳдадориҳо, сохтори сифатӣ ва миқдори доронҳо ва уҳдадориҳои бонк. Таъсири чунин омилҳо, ба монанди маблағи миёнаи қарзҳои додашуда (амонатҳои ҷойгиршуда) ва меъёри фонизӣ миёнаи қарзҳо (амонатҳои ҷойгиршуда) махсусан ҳассос аст.

Барои бонкҳо омӯхтани имкониятҳои (захираҳои) ба даст овардани фондаи иловагӣ муҳим аст. Онҳо бояд сатҳи ҳадди ақали даромаднокии амалиётӣ бонкиро бидонанд, ки ба онҳо имкон медиҳад, то хароҷоти

заруриро бидуни фонда пӯшонанд. Ҳангоми ҳисоб кардани сатҳи ҳақли ақали даромаднокии амалиётӣ бонкӣ маълумоти зерин истифода мешаванд:

- маблағи умумии хароҷоти бонк;
- даромади дигари бонк (даромади дигари амалиётӣ, ки бо камшавии захираҳо оид ба қарзҳои бағавҳарфтода алоқаманд аст; аз рӯи қарзҳои қаблан аз ҳисоб баровардашуда гирифта шудааст);
- ҷамъи доронҳои тавозун (ҳолис);
- ҷамъи объектҳои доронҳое, ки даромад намоишдоранд (ҳазина, амволи ғайриманқул ва ғайра).

Ба ғайр аз ҳақли ақали даромаднокии амалиётҳо дар таҳлили муқоисавӣ мавқеи даромадноқӣ нақш мебозад, ки муқоисаи фонҳои гирифташуда ва пардохташуда, ҳиссаи комиссияи, подош аз рӯи қарн, пасандоз, асъор ва дигар амалиётро таъмин менамояд.

Чуноне қаблан зикр гардид, аудитор таркиб ва сохтори даромади бонкро дар динамика таҳлил намуда, ҳиссаи ҳар як намуди даромадро дар маблағи умумии даромад ё гуруҳи дахлдори даромад муайян мекунад ва барои осон кардани супориш ҷадвал тартиб медиҳад (ҷадвали I). Агар барои баҳоллиҳии дараҷаи имконпазирии нақша пешбинӣ шуда бошад, пас нишондиҳандаҳои нақшавӣ ва воқеӣ муқоиса ва таҳлил карда мешаванд.

Ҷадвали 10.2 Ҳайат ва сохтори даромад

Моддаҳои даромад	Дар ҳолати				Дараҷаи афзоиш
	01.01.20XX	01.01.20XX	01.01.20XX	01.01.20XX	
Фонзӣ	маблағ	вазни	маблағ	вазни	
Комиссионӣ	ҳолис	ҳолис	ҳолис	ҳолис	
Дигар ғаёлияти бонкӣ					
Амалиётӣ					
Ғайриҷамъишдошт					
Ҷамъ					

Барои таҳлили амиқ маълумоти ҳисобот оид ба даромад аз рӯи намудҳои амалиёт омӯхта мешавад (масалан, дар заминаи муомилот бо истифода аз векселҳо, лизинг ва факторинг, барои қарзҳои кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат ва кафолатҳои иҷрошуда).

Ҷадвали 10.3 Номгӯй ва сохтори даромад вобаста ба намуди амалиёт

Моддаҳои даромад	Дар ҳолати				Дараҷаи афзоиш
	01.01.20XX	01.01.20XX	01.01.20XX	01.01.20XX	
Амалиётӣ	маблағ	вазни	маблағ	вазни	
факторингӣ	ҳолис	ҳолис	ҳолис	ҳолис	
лизингӣ,					

Амалиёт бо векселҳо					
Амалиёт бо асъори қоричӣ					
Нешбурди ҳисоби мушгариён					
Амалиёт бо маблағҳои нақдина					
Амалиёт бо қортҳои нақдӣ					
Бо даромади амалиётӣ					
Бо дигар амалиёти бонкӣ					
Ҷамъ					

Таснифи муфассали даромад ба аудитор имкон медиҳад, ки дараҷаи устувории онҳоро муайян кунад, манбаъҳои асосии даромадноқӣ, инчунин захираҳои эҳтимолӣ афзоиши даромадноқӣ муайян карда шавад.

10.3 Аудити хароҷот

Нақшаи аудити хароҷоти бонк метавонад ҷузъҳои зеринро дар бар гирад:

1. Дурустии ҳисобкунӣ ва эътирофи хароҷоти фонзҳо.
2. Риояи принципҳои ҳисоб кардани хароҷот.
3. Пуррагӣ ва асоснок будани эътирофи дигар хароҷоти бонкӣ ва амалиётӣ.
4. Эътибори эътирофи хароҷот дар ҳисобҳои дахлдори тибқи ҳуҷҷатҳои дохилӣ.
5. Риояи қоидаҳои муайян кардани хароҷот.
6. Мавҷудияти хароҷоти ғайриҷамъишдошт ва эътибори пардохти онҳо.
7. Нигоҳдориҳои саривақтӣ ба захираҳо.
8. Эътибори тарҳҳо ба захираҳо ва истифодаи ҳисобҳои дахлдори хароҷот.
9. Хусусиятҳои эътирофи хароҷот дар бонки асосӣ ҳангоми мавҷудияти шабакаи филиалҳо.
10. Дурустии инъикоси моддаҳои хароҷот дар ҳисобот мувофиқи алгоритмҳои пешниҳоднамудаи Бонки миллии Тоҷикистон.
11. Мутобикати шартҳои эътирофи хароҷот бо ҳуҷҷатҳои дохилии бонк.
12. Мутобикати эътирофи даромад ба давран ҳисоботӣ.
13. Таҳлили сохтори хароҷот.
14. Таҳлили хароҷотҳо бо таснифоти кормандон.

Қисми асосии хароҷоти амалиётӣ бонкро хароҷоти ҷалби захираҳо ташкил медиҳанд. Ба онҳо хароҷоти фонзӣ, ки аз ҷониби контрагентҳои бонк аз рӯи суратҳисобҳои дархостӣ, пасандозҳои муҳлатнок, қарзҳо ва лизинги молиявӣ тақсим карда шудаанд, дохил мешаванд. Гуруҳи алоҳидаи хароҷот оид ба амалиёт бо қоғазҳои қиматнок (бо векселҳои бонкӣ, сертификатҳои амонатно пасандозӣ, вомбарҳо ва дигар

ухдадорихои қарзии баровардаи (банк) ташкил медиҳад. Харочоти фонии инчунин хароҷоти марбут ба амалиёти ғайритавозунӣ ва дигар хароҷоти фонизиро дар бар мегирад.

Хароҷоти фонӣ ба вазъи бозори молиявӣ, танзими давлатии фаъолияти банкӣ, тартиби андозбандӣ, суръати таваррум ҳассос мегардад. Дар сатҳи макро ба маблағи онҳо хусусияти меъёрҳои захиравӣ ва сиёсати баҳисобгирии Банки миллий, дар сатҳи микро - андозаи бақияи миёнаи пасандозҳои ҷалбшуда ва меъёри фонизи миёнаи пасандозҳо таъсир мерасонад.

Назорати хароҷоти фонизии банк бо роҳи таҳлили фонизҳое, ки барои қарзҳои ҷалбшудаи банк, аз ҷониби шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ пардохт мекунанд, амалӣ карда мешавад. Хароҷоти марбут ба афзоиши хавфҳои амалиётӣ амиқтар омӯхта мешавад.

Хароҷоти комиссиянии банкӣ хароҷоти дар давраи муайян сарфшударо бо назардошти маблағи ҷамъшуда дар охири ин давра дар бар мегирад. Инҳо хароҷоти комиссияи барои амалиёт бо банкҳо ва муштарикӣ, амалиёт бо коғазҳои қиматнок, дар бозори асъор ва бозори металлҳои қиматбаҳо, ки аз ҷисоби худӣ банк анҷом дода мешаванд ва ғайра мебошанд.

Хароҷоти дигари банкӣ аз талафот оид ба муомилот бо коғазҳои қиматнок, хароҷоти дигар оид ба амалиёт дар бозори асъор ва бозори металлҳои қиматбаҳо иборат аст. Талафот метавонад ба дорониҳо, уҳдадорихо, амалиёти ғайритавозунӣ бо асъори хориҷӣ дахл дошта бошад. Маблағи зарари банкӣ аз рӯи ҳаҷм ва самаранокии амалиёт дар бозорҳои фондӣ ва асъор муайян карда мешавад. Дигар хароҷоти банкӣ хароҷоти хизматрасонии машваратӣ ва аудиторӣ, инкассатсияи маблағи нақд ва ғ.

Хароҷоти амалиётӣ банкҳо ба ду гуруҳ тақсим мешаванд.

1. Хароҷот аз рӯи таснифоти кормандон: музди кор, мукофотпулӣ, ёрии моддӣ ва имтиёзҳои иҷтимоӣ, хароҷот барои омодакунии муттаҳассис, хароҷоти сафари хизматӣ ва ғайра.

2. Хароҷоти маъмурий ва ҳоҷагидорӣ: хароҷоти истифодабарии бинои иншоот, хароҷоти истифодаи воситаҳои асосӣ ва масоҳат, фарсудашавӣ, хароҷот аз ихтиёрдорӣ амвол, пардохтҳо ба бучет.

Сохтори нигоҳдорихо ба захираҳои банк бо сохтори ҳисобҳои 57100 «Хароҷоти ташкили фонди махсус ва захираҳо» мувофиқат мекунанд. Нигоҳдорихо ба захираҳо мувофиқи принципи таҷрибаи дурусти банкӣ бо роҳи тарҳ кардани даромад барои давраи муайяни талафоти эҳтимолӣ аз рӯи қарзҳои таъхирфтода сураи мегиранд.

Хароҷоти банкӣ аз рӯи намунаҳои тарҳкуниҳо, макони ба вуҷуд омадани ва аз рӯи объектҳои гуруҳбандӣ карда мешаванд. Тасниф ва дараҷаи гуруҳбандии хароҷоти банкӣ аз мақсаде вобаста аст, ки ҳангоми банақшагирии муқаррар карда мешавад. Таснифоти хароҷоти ба ин мақсад мувофиқ, дар ҳисоботи шакли № 2 - «Ҳисобот оиди фонди ва зарар» инъикос ёфтааст.

Барои таҳлили самаранокии амалиёти банкӣ хароҷот бо натиҷаҳои баъдатомада муқоиса карда мешавад (масалан, хароҷоти кушодан ва нишурди суратхисоби қорӣ бо шумораи мизочон ва миқдори амалиёти имтизасонӣ ба гардиши пардохт муқоиса карда мешавад).

Гуруҳбандии хароҷот барои баҳисобгирии арзиши аслий мақсади асосии таснифи хароҷот мебошад. Ин ба банк имкон медиҳад, ки нархи ақали хизмати банкиро, ки дар он даромаднокӣ нигоҳ дошта мешавад, муайян намояд ва сипас нархҳои рақобатпазиро ташкил кунад. Хароҷоти банк ба се гуруҳи хароҷоти ҷамъшуда тақсим мешавад:

1) арзиши пардохти фонизҳо;

2) хароҷоти ғайрифонӣ;

3) захираҳои барои ҷуброни зарар аз рӯи қарзҳо.

Хароҷоти банкӣ хароҷоти мустақим ва ғайримустақим, доимӣ ва тағйирёбандаро дар бар мегирад. Хароҷоти мустақим бевосита дар қарзҳои расонидани хизмати мушаххас ба мизоч ба вуҷуд меоянд (масалан, хароҷоти ҷалби маблағҳо, барои табдили асъор). Хароҷоти ғайримустақим ба хароҷоти умумии банкӣ дохил мешаванд (масалан, музди меҳнати кормандони банк, пардохти иҷора, хароҷоти алоқа). Хароҷоти доимӣ ин қароҷотест, ки дар давраи таҳлилшуда тағйир намеёбанд. Мутаносибан ба таркиби тағйирёбандаҳои хароҷоте дохил мешаванд, ки маблағи онҳо аз тағйирёбии миқёси фаъолияти банк вобаста аст. Омили асосии тағйирот суръати амалиёти банкӣ мебошад.

Чуноне қаблан зикр гардид, барои банк омӯхтани имкониятҳои (захираҳои) ба даст овардани фонди иловагӣ муҳим аст. Банк аз ҷисоби кам кардани хароҷот фонди иловагӣ гирифта метавонад.

Кӯшишҳо оид ба кам кардани хароҷоти беасос бояд пеш аз ҳама ба ҷунун модалҳо, аз қабилӣ хароҷоти марбут ба ташкили захираҳои барои қарзҳои шубҳанок (бо роҳи баланд бардоштани сифати сандуқи қарзии банк), таъмини фаъолияти банк (хароҷоти маъмурию иқтисодӣ, хароҷот барои таъмири воситаҳои асосӣ).

Дар рафти аудити хароҷот нишондиҳандаҳои муҳиманд, ки таносуби намунаҳои гуногуни хароҷотро ба маблағи миёнаи амалиёти фаъол тавсиф мекунанд. Масалан, хароҷоти кормандон, хароҷоти ҳоҷагидорӣ, тарҳҳо ба захираҳо ҳамчун талафоти қарзҳо, хароҷоти дигар. Ин нишондиҳандаҳои самаранокии амалиёти фаъоли банкҳои тавсиф мекунанд.

Захираҳои кам кардани хароҷоти беасоси банк инҳоянд:

- базисидолорини сохтори базаи захиравии банк, таъминоти камшавии оқилонаи хароҷоти фонӣ;

- асоснок кам кардани хароҷоти ғайрифонӣ;

- баланд бардоштани сифати дорониҳо, ки ба хавфи қарзӣ дучор мешаванд.

Самаранокӣ ва нишондиҳандаҳои иқтисодии фаъолияти банк аз сари нақт ва дуруст ҳисоб кардан, инчунин эътирофи хароҷот вобаста аст. Мутобикати эътирофро ба давраи ҳисоботие, ки хароҷот ба он тааллуқ

доранд, сарфи назар аз санаи ба амал омадани онҳо ба назар гирифтани лозим аст. Бахисобгирии тахлили хароҷот бояд дараҷаи кофии тафсилоти бахисобгирии андоз ва ҳисоботро таъмин намояд.

Санҷиши аудитории молдаҳои хароҷоти ҳисобот оиди фонда ва зарар мумкин аст аз рӯи ҷадвалҳое, ки дар аудити даромади бонк пешниҳод шудаанд, гузаронида шавад. Аз рӯи натиҷаҳои тафтиш аудитори метавонанд дар бораи тағйир долани сохтори хароҷот, зиёд кардани ҳисси баъзе амалиёт ва кам кардани маблағи умумии хароҷот тавсияҳо пешниҳод кунанд.

10.4 Аудити фонда ва даромаднокии бонк

Нақшаи аудити фонда метавонад чунин тарафҳоро дар бар гирад:

1. Дурустии бахисобгирӣ, эътирофи даромад ва хароҷоти соли ҷорӣ.
2. Объективӣ ва эътимоднокии ташаққули натиҷаи ниҳонии молиявӣ.
3. Эътимоднокии бақияи фондаи тақсимнашуда.
4. Баҳодиҳии нишондиҳандаҳои даромаднокӣ ва фонданокии бонк.
5. Сари вақт ва дуруст ҳисоб кардани дивидендҳо ва дигар даромадҳо.

Натиҷаи ниҳонии молиявӣ (фонда, зарар) бо роҳи муқоисаи даромад ва хароҷоти бонк дар давраи ҳисоботӣ муайян карда мешавад.

Натиҷаи аз даромад зиёд шудани хароҷот зарар ва аз хароҷот зиёд шудани даромад фонда мебошад. Тақсимооти фонда тибқи ҳуҷҷатҳои таъсисии бонк ва меъёри амалкунанда роҳандозӣ мегардад.

Барои тасдиқи эътимоднокии фондан тавозуний ҷораҳои зерин андешида мешаванд:

- тафтиши маблағи даромад ва хароҷоти бонк;
- назорати амалиёти бастани суратҳисоб;
- тахлили дигар амалиёт ва баҳодиҳии соқиткунии дурустии хароҷот аз ҳисоби фонда ва зарари соли ҳисоботӣ;
- муқоисаи бақияи суратҳисоб бо ҳисобот оиди фонда ва зарар;
- тахлили истифодабарии фонда ва ғайра.

Ба тахлили даромаднокии (рентабельност) бонк ва таъсири омилҳои гуногуни ба он вобаста дар рафти санҷиш диққати муҳим дода мешавад.

Аудити фонда ва даромаднокии бонкро метавон ба марҳилаҳо тақсим кард:

- 1 - Бақияи ҳисобҳои шахсӣ бо ҳисобот оид ба фонда ва зарар. Санҷиш бояд ба ҳисобҳои шахсӣ, ҳисоботи фонда ва зарар;
- 2 - Эътимоднокии инъикоси фонда дар тавозун - ҳуҷҷатҳои ибтидоии бахисобгирии муҳосибӣ барои бахисобгирии даромад ва хароҷот;
- 3 - Тақсими дурустии фонда. Карорҳои мақомоти ваколатдори бонк дар бораи тақсими фонда, ҳуҷҷатҳои бахисобгирии ибтидоӣ бояд тафтиш карда шаванд;

4 - Истифодаи дурусти фонда - Оинномаи бонк, қарорҳои мақомоти ваколатдори бонк дар бораи истифодаи фонда, ҳуҷҷатҳои бахисобгирии аввалия бояд тафтиш карда шаванд;

5 - Дурустии ташаққул ва истифодаи маблағҳо - ҳуҷҷатҳои дохилии бонк оид ба ташаққул ва истифодаи маблағҳо, ҳуҷҷатҳои бахисобгирии ибтидоӣ;

Хангоми санҷиши дурустии инъикоси фондаи бонк дар тавозун, аудитор ҳуҷҷатҳои ибтидоии бахисобгирии муҳосибӣ оид ба эътирофи даромад ва хароҷотро месанҷад, бо натиҷаи аудити даромад ва хароҷоти бонк, ки тибқи барномаҳои алоҳида гузаронида шудааст, шинос мешавад.

Санҷиши дурустии ташаққули фондаи (зарари) соли ҳисоботӣ бо мақсади тасдиқи натиҷаи молиявии (фонда ё зарари) ғаёлияти бонк анҷом дода мешавад.

Фонда вобаста ба давраи гузарондани аудит ба намулҳои зерин тақсим мешавад:

- а) соли ҷорӣ;
- б) соли ҳисоботӣ;
- в) фонда дар навбати тасдиқшавӣ;
- г) фондаи тасдиқшудаи тақсимнашудаи солҳои гузашта.

Аудити фондаи бонк баҳодиҳии то ҷи андоза иҷро шудани нақшаи фонда, суръати афзоиши он, омӯзиши таркиби фондаи тавозуний ва маблағи фонда таъсир мерасонанд, муайян ва омӯхта мешаванд, захираҳои зиёд кардани фонда ва дар сурати мавҷуд будани талафот сабабҳои ба амал омадани онҳо муайян карда мешаванд. Усулҳои ба кор андохтани захираҳое, ки афзоиши фондаро таъмин мекунанд, роҳҳои бартараф намудани сабабҳои талафот муайян карда мешаванд.

Даромаднокӣ самаранокии хароҷоти ҷорӣ бонкро тавсиф мекунанд. Муҳим аст, ки намулҳои хароҷотҳое, ки фонда медиҳанд, муайян карда шуда, динамикаи дараҷаи даромаднокӣ тахлил карда шавад. Барои муайян кардани таъсири омилҳои гуногун ба сатҳи даромаднокӣ, тахлили омилҳои он гузаронида мешавад, ки ҳисоби китоби захираҳои баланд бардоштани даромаднокӣ дар ин натиҷа пешниҳод мегардад.

Дар амалии бонкӣ ягон нишондиҳандаи ягонае вучуд надорад, ки даромаднокии бонкро тавсиф кунад. Хангоми тахлили даромаднокӣ, чун қонда, ду нишондиҳандаи асосӣ ба назар гирифта мешаванд:

- 1) даромаднокии дорониҳо (таносуби фондан соф (баъди андозбандӣ) ба дорониҳо);
- 2) даромаднокии сармоя (таносуби фондан соф ба сармоя).

Низоми самаранокӣ назорати дохилии бонк ба ташаққул ва эътирофи даромад, хароҷот ва фондаи кафолат медиҳад, ки бонк вазифаҳои зеринро ҳал намояд:

- дар суратҳисобҳои дахлдор эътироф намудани даромад ва хароҷот;
- риояи принципи ҳисобкунии даромад ва хароҷот бо усулҳои эҳтиётӣ, ки мақсад аз он пешгирии азнавбаҳодиҳии дорониҳо ё даромадҳо мебошад;
- дуруст ҳисоб кардан ва саривақт гирифтани (пардохти) даромади (хароҷоти) фонзӣ;

- мансубияти асосноки маблағҳо ба намудҳои дахлдори даромад (хароҷот);
- дуруст ва асоснок ҷудо намудани маблағҳо барои кам кардани захираҳо онд ба қарзҳои таъхирافتода;
- муайян ва асосноккунии даромади (хароҷоти) пешбининашуда;
- риояи қоидаҳои муайян кардани хароҷоти амалиётӣ;
- дуруст ҳисоб кардани андозҳо;
- ташаққул бозғайимодӣ натиҷаи ниҳони молиявӣ;
- эътимоднокии фондаи тақсимнашудаи тавозунӣ, дуруст тақсими кардан ва истифода бурдани фонда.

Тахрифҳои эҳтимолие, ки ҳангоми тафтиши даромад, хароҷот ва фонда бештар ошкор мешаванд:

- нодуруст ҳисоб кардани даромади фониз;
- нопурра ситонидани даромади комисионӣ;
- камомад ё сари вақт нагирiftани даромади фоиз ва комисионӣ;
- беасос ё нопурра эътироф намудани даромади дигари бонк;
- камомадӣ ҷаримаҳо, ҷаримаҳо, пеняҳо;
- эътирофи даромад дар давраи ҳисоботии номуносиб;
- эътирофи давраи ҳисоботии даромади ба таъхир гузошташуда;
- нодуруст ҳисоб кардани хароҷоти фониз;
- риоя накардани принципҳои ҳисобкунӣ;
- нопурра пардохт кардани хароҷоти комисионӣ ва фоизҳо;
- сари вақт пардохт накардани фоизҳо ва хароҷоти комисионӣ;
- беасос ё нопурра эътироф намудани дигар хароҷоти бонкӣ;
- беасос пардохтани ҷарима, пеня, камомадҳо;
- эътирофи хароҷот дар давраи ҳисоботии номуносиб;
- нодуруст ё сари вақт ҷудо накардан ба захираҳо, эътирофи хароҷоти ба таъхир гузошташуда дар давраи ҳисоботӣ;
- нодуруст ташаққул додани натиҷаи ниҳони молиявӣ;
- вайрон кардани тартиби тақсими фонда;
- вайрон кардани тартиби ташаққули маблағ;
- вайрон кардани тартиби истифодаи маблағ.

Саволҳои санҷишӣ

1. Ташаққули дурусти даромаду хароҷот барои бонк чӣ аҳамият дорад?
2. Даромад ва хароҷоти бонкро гуруҳбандӣ намоед ва онҳоро шарҳ диҳед.
3. Ба андешаи шумо бонкҳо аз рӯи кадом гуруҳи даромадҳо фондаи бештар мегиранд?
4. Даромад ва хароҷоти бонк дар кадом ҳисобҳои таркибӣ нақшаи ҳисобҳои бонк ба ҳисоб гирифта мешаванд?
5. Ба сифати сарчашмаи иттилоотии санҷиши даромад ва хароҷоти бонк чиҳо дохил мешаванд?
6. Нақшаи аудити даромади бонк кадом муҳимиятҳоро дар бар мегирад?
7. Дар ҳолати ҳисоби сатҳи ҳадди ақали даромаднокии амалиётӣ бонкӣ кадом маълумот истифода мешаванд?

8. Аудитор роҳҳои муқаррар кардани тақиб ва сохтори даромади бонкро чӣ гуна муқаррар менамояд?

9. Нақшаи аудити хароҷоти бонк кадом ҷонибҳоро бояд ба ибобат гирад?

10. Баҳодиҳии хароҷоти бонкро аз рӯи таснифот тавсиф намоед.

11. Марҳилаҳои аудити даромаднокии бонкро ҷудо намоед.

12. Нишондиҳандаҳои асосии баҳодиҳии даромаднокии бонк.

13. Тахрифҳои этимолии санҷиши даромад ва хароҷоти бонкро номбар намоед.

Саволҳои тестӣ

1. Дар ҷараёни кадом нақшачорабинҳои аудиторӣ метавонад марҳилабандии раванди аудити даромад, хароҷот ва фондаи бонк сурат гирад?

A. Дар банақшагирии пешакии санҷиш;

B. Дар барномаи санҷиш;

C. Пеш аз бастани қарордод;

D. Дар вақти муайян кардани ҳаҷми кор.

2. Даромад ва хароҷоти бонкро маълуман ба чан гуруҳ тақсими мекунанд?

A. 3-гуруҳ: амалиётӣ, фониз, комисионӣ;

B. 2-гуруҳ: амалиётӣ, фониз;

C. 5-гуруҳ: фониз, комисионӣ, амалиётӣ, аз дигар ғайриҷаҳидишг;

D. 4-гуруҳ: фониз, комисионӣ, амалиётӣ, аз дигар ғайриҷаҳидишг бонкӣ.

3. Аз рӯи ҳусеиятҳои амалиётӣ бонкӣ, даромади бонкҳо бештар ба кадом гуруҳ марбут мебошад?

A. Комисионӣ;

B. Фониз;

C. Амалиётӣ;

D. Метавонад гуногун бошад.

4. Даромад ва хароҷоти бонкӣ дар кадом гуруҳи нақшаи ҳисобҳои муҳосиби бонкӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд?

A. Гуруҳи ҳисобҳои 40000 ва 60000;

B. Гуруҳи ҳисобҳои 30000 ва 40000;

C. Гуруҳи ҳисобҳои 40000 ва 50000;

D. Гуруҳи ҳисобҳои 20000 ва 30000.

5. Фондаи вобаста ба давраи гузарондани аудит ба кадом намудҳо тақсими мешавад?

A. Соли ҳисоботӣ, фонда дар навбати тасдиқшавӣ ва фондаи тасдиқшудаи тақсимнашудаи солҳои гузашта;

B. Соли ҷорӣ, соли ҳисоботӣ ва фондаи тасдиқшудаи тақсимнашудаи солҳои гузашта;

C. Соли ҷорӣ, фонда дар навбати тасдиқшавӣ ва фондаи тақсимнашудаи солҳои гузашта;

D. Соли ҷорӣ, соли ҳисоботӣ, фонда дар навбати тасдиқшавӣ ва фондаи тасдиқшудаи тақсимнашудаи солҳои гузашта.

6. Ҳангоми баҳодиҳии даромаднокии бонк кадом нишондиҳандаҳо истифода мегарданд?

A. Андозаи сандуқи қарзӣ, пасандозҳо ва фондаи софӣ;

B. Даромаднокии доронҳо ва даромаднокии уҳдадорҳо;

C. Андозаи сармои бонк, шумораи сохторҳои бонк, шумораи кормандон ва ғайр;

D. Даромаднокии доронҳо ва даромаднокии сармоя.

Мавзун 11. Аудити сармои худӣ

Мақсад: Омӯзиши роҳу равиши гузаронидани аудити сармои худӣ ва сармои захиравӣ.

Масъалаҳои омӯзишӣ:

- 11.1 Санҷиши ташаққули сармои оинномавии бонк
- 11.2 Аудити сармои захиравии бонк
- 11.3 Аудити мутабиқати меъёрҳои кифоятии сармои

Мавзуро аз худ карда донишҷӯ бояд:

- истифодабарии санадҳои меъриро ҳуқуқӣ дар рафти аудит;
- маълумоте, ки бояд дар оинномаи бонк ва шартномаи таъсис зикр шавад;
- номгӯй ва пайдарҳамии расмиёти аудит ҳангоми тафтиши маблағҳои бонкӣ;
- номгӯй ҳуҷҷатҳое, ки аудитор бояд ҳангоми тафтиши маблағҳои бонкӣ талаб намояд;
- фаҳмиши пайдо намояд:
- дар бораи ҳамоҳангии маълумоте, ки дар ташаққули сармои оинномаи, инчунин дар ташаққул ва истифодаи сармои захиравии бонк содир шудаанд;
- тавонад:
- тартибдиҳиши барномаи кориш аудити сармои худӣ.

Зимни азҳудкунӣ мавзӯ зарур аст:

- иловаи баҳисобгирии муҳосиби мавзун мазкурро мутолиа намояд;
- диққати асосиро ба чунин мафҳумҳо равона намояд: сармои худӣ, сармои иловагӣ, меъёрҳои кифоятӣ.
- барои омӯзиши мавзун мазкур аз чунин сарчашмаҳо истифода намояд:

1. Аудит банков / под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 416 с. 2. Аудит кредитных организаций / под ред. И. Д. Мамоновой, Э. Г. Ширинской. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 520 с.
2. Суйц, В. П. Аудит общий, банковский, страховой / В. П. Суйц. – 12 М. : Инфра-М, 2005. – 671 с.
3. Куницына, Н. Н. Банковский аудит : учебное пособие / Н. Н. Куницына, В. В. Хисамутдинов. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 128 с.
4. Иброҳимов И. Р. Амалиётҳои бонкӣ. И. Р. Иброҳимов, А. Хонҷонов, Д. К. Хусейнова. Дастури таълими. – Душанбе 2011, 297с.
5. Қандаҳои ҳисобдорӣ муҳосибаӣ барои ташкилотҳои қарзӣ. Феҳристи ҳисобҳои тавозунӣ. Қарори Раёсати БМТ аз 08 ноябри соли 2017, №149.
6. Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи баҳисобгирии муҳосиби ва ҳисоботи молиявӣ” ш.Душанбе, 25 март соли 2011, №702.

- Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон” ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
- Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи фаъолияти аудитори” ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
- Қонуни Ҷ.Т-он. “Дар бораи фаъолияти бонкӣ” ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
- Раҳимов С.Х. Баҳисобгирии муҳосиби ва аудит. Душанбе 2012 -316с.
- Сидов Р.Н. Назорат ва тафтиш. Душанбе 2014. -256с.
- Тоҳирова Р.С. Аудит. Душанбе 2018с.

11.1 Санҷиши ташаққули сармои оинномавии бонк

Сармои худӣ дар аввал ба фаъолияти бонкӣ ҳамчун маблағи сармои оинномавии бонк, ки аз арзиши саҳми муассисон (иштирокчиёни) он иборат аст, гузашта мешавад.

Андозаи ҳадди ақали сармои оинномавӣ барои ташкилотҳои қарзии молиявӣ тибқи Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 24-уми майи соли 2022, №55 чунин пешбинӣ гардидааст:

1. Андозаи ҳадди ақали сармои оинномавӣ барои бонкҳои нартаъсис:

- то 31.12.22 ба маблағи 50 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.23 ба маблағи 60 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.24 ба маблағи 70 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.25 ба маблағи 80 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.26 ба маблағи 90 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.27 ба маблағи 100 миллион сомонӣ

2. Андозаи ҳадди ақали сармои оинномавӣ барои ташкилотҳои қарзии ғайрибонкӣ нартаъсис:

- то 31.12.22 ба маблағи 30 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.23 ба маблағи 40 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.24 ба маблағи 45 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.25 ба маблағи 50 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.26 ба маблағи 55 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.27 ба маблағи 60 миллион сомонӣ

3. Андозаи ҳадди ақали сармои оинномавӣ барои ташкилотҳои димонатии қарзии хурди нартаъсис:

- то 31.12.22 ба маблағи 6 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.23 ба маблағи 8 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.24 ба маблағи 9 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.25 ба маблағи 10 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.26 ба маблағи 11 миллион сомонӣ;
- аз 01.01.27 ба маблағи 12 миллион сомонӣ.

Барномаи аудити ташаққули сармои оинномавӣ чунин санҷишхоро дар бар мегирад:

- қонуни ва дурустии барориши саҳмиҳои бонкӣ;

- пурагии гузаронидани сахмҳои эълоншуда ва риояи шартҳои ташаққули сармои оинномавӣ;
- мувофиқати маълумоти сармои оинномавии тавозун ба ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ва оинномаи бонк;
- манбаъҳои ташаққули сармои оинномавӣ;
- тағйирот дар сармои оинномавӣ, ки дар давраи санҷиш ба амал омадаанд;
- мавҷуд будани протоколҳои маҷлиси муассисон (сахмдорон), шартномаҳо дар бораи фуруши (хариди) сахмҳои;
- дурустии пешбурди феҳристи дорандагони коғазҳои қиматнок;
- дар ҳисобҳои муҳосибӣ дуруст инъикос намудани ҳамаи амалиёти вобаста ба ҳаракати сармои оинномавӣ.

Ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ба таври зерин тафтиш карда мешаванд.

1. Оиннома. Дар он чунин маълумот мавҷуд аст: намуни бонк; мавҷуи ва ҳадафҳои фаъолият; ҳайати иштирокчиён ё муассисон; ном ва мавҷуи ҷойгиршавӣ; андозаи сармои оинномавӣ; тартиби тақсими фонди ин ҷаброни зарар; ҳайат, тартиби ташкил ва салоҳияти мақомҳои роҳбарикунанда; тартиби қабули қарорҳои мақомҳои роҳбарикунанда; категорияи сахмҳои баровардашуда, арзиши номиналии онҳо, таносуби сахмҳои категорияҳои гуногун; оқибатҳои иҷро накардани уҳдадорихо оид ба барориши сахмҳои; ҳолатҳои, ки дар он маҷлиси навбатии сахмдорон гузаронида мешавад; тартиби таъин ё интихоби раиси раёсат; ҳуҷудӣ амали раёсат аз номи бонк; усули ба сахмдорон расонидани қарорҳои бонк; тартиби наشري ҳисобот дар бораи фаъолияти бонк; тартиби ташкил кардан ва истифода бурдани захираҳо.

2. Шартномаи таъсисӣ: хусусияти бонк (намуд); андозаи пешбинишудаи сармои оинномавӣ ва ҳиссаи муассисон дар он; масъулияти тарафҳо оид ба иҷрои уҳдадорихое, ки тибқи ҳамин шартнома ба зимми гирифта шудаанд; тарафҳои, ки бахус мунозирро ва дигар масъалаҳоро, ки аз нуқтаи назари имзокунандагони шартнома аҳамияти калон доранд. Агар сахми муассисон танҳо як қисми сармои оинномавиро дар бар гирад, он гоҳ дар шартномаи таъсис шартҳои ҷалби сахмгузор ё сахмдорон пешбинӣ мегардад. Сипас ба шартномаи таъсисӣ варақаҳои тасдиқшуда, ки дар асоси онҳо сахмгузор ё сахмдорон дар бораи қарори худ вобаста ба иштирок дар таъсис бонк хабар медиҳанд, пура карда мешаванд.

Саҳми иштирокчиён метавонад инҳо бошанд: биноҳо, иншоот, таҷхизот; коғазҳои қиматноки аз ҷониби шахсони сеюм баровардашуда ва дорони нархномаи бозорӣ; ҳуқуқ ба истифодаи захираҳои табиӣ; воситаҳои пулӣ.

Сармои оинномавии ташкилотҳои қарзӣ бо пули миллии ташаққули меёбад. Андозаи ниҳони қисми ғайрипулии сармои оинномавӣ барои ташкилоти қарзии наватъис, набояд аз 20 дар сади сармои оинномавии фароҳамовардашуда зиёд бошад.

Ҳангоми ташаққули сармои оинномавӣ бояд доронҳои гардон баҳо дода шуда, санадҳои баҳодихии амвол тартиб дода шаванд, ки бо протоколи маҷлиси муассисон ё маҷлиси сахмдорон тасдиқ карда мешаванд.

Инъикоси амалиёти вобаста ба ташаққули сармои оинномавӣ дар ду амт санҷида мешавад:

- инъикоси амалиёт дар тавозун дар давраи ҳисоботӣ ба сахмҳои баъди бақайдгирӣ тарҳи эмиссия;
- инъикоси амалиёт дар тавозун пас аз ба охир расидани тасдиқоти ширкат ва ба расмӣ даровардани ҳисобот дар бораи натиҷаи интишор.

Дар ин самтҳо тафтиши протоколҳои маҷлиси шӯрои назорон оид ба қарорҳои қабулшуда ва ташаққули сармои оинномавии бонк аз ҷониби аудиторҳо пешбини карда мешавад. Ғайр аз ин, тафтиши ба ҳисоби дахлдори Нақшаи ҳисобҳо гузоштани фарқиати байни нархи ҷойгиркунии ибтидоии сахмҳои ва арзиши номиналии онҳоро пешбини мекунад; мувофиқати маблағи умумии аз ҷойгиркунии сахмҳои гирифташуда бо маблағи бақияи суратҳисобҳои дахлдори нақшаи ҳисобҳо, инчунин мувофиқа кардани феҳристи сахмдорон бо талаботи Бонки милли аз рӯи мислдор ва ҳаҷми моликияти сахмӣ.

Ҳаттоҳои эҳтимолии ҳангоми ташаққули сармои оинномавӣ:

- 1) интиқоли сахмҳо аз ҷониби шахсони сеюм;
- 2) истифодаи қарзи бонкӣ барои пардохти ҳисса ё гирифтани қарз барои таъҷиҷоти қарз дар муҳлати кӯтоҳ баъди гузаронидани маблағҳои худ;
- 3) интиқоли маблағ на аз ҳисоби ҳисоббаробаркуниҳо, балки аз суратҳисобҳои амонатӣ;
- 4) сахми пули нақд аз метёр зиёд;
- 5) сари вақт дар баҳисобгирӣ инъикос наёфтани интиқоли доронҳои моддӣ, ки боиси кам шудани маблағи воқеии сармои сахомӣ мегардад;
- 6) ба сармои оинномавӣ гузоштани сарватҳои моддӣ, ки дар фаъолияти асосӣ истифода намешаванд;
- 7) надоштани моликияти ба амволи ғайриманкул (он бояд дар Феҳристи ағонаи давлатӣ ба қайд гирифта шавад);
- 8) баҳисобгирӣ амалиёти бозхаридаи сахмҳои дар ҳисоби дахлдор;
- 9) мавҷуд набудани санади нархгузори ё санади додани арзиш.

11.2 Аудити сармои захиравии бонк

Сармои танзимшавандаи ташкилоти қарзӣ аз сармои асосии соф ва иловагӣ иборат аст. Сармои асосии софи ташкилоти қарзӣ аз сармои оинномавии воқеан пардохташуда, барзиёдӣ (маблағе, ки аз фарқиати мусбати нархи фуруш ва арзиши номиналии сахмҳои баровардан ташкилоти қарзӣ (ҳисса) ба вуҷуд омадааст ва маблағи иловаи пардохтан муассисон), захираҳои сармои асосӣ, фонди тақсимнашуда, фонди соли гузашта баъди пардохти андоз аз фонди ва тасдиқи аудити беруна бо тарҳи иёни сохҳои қарӣ ва гузашта, доронҳои ғайримоддӣ бо тарҳи истеҳлоки

ҳисобшуда, сахмияҳои (ҳиссаҳои) дигар ташкилотҳои молиявӣ ва қисми ташкилшудаи фонди пушонидани талафоти имконпазир иборат аст.

Сармоия асосии соф ба таври зайл муайян карда мешавад: $S_{ас} = \text{ҳисоби тавозуни } 30301 + 30303 + 30601 + 30305 + 30307 + 30309 + 30311 + 30313 + 30314 + 31701 - (15943 - 15945) - \text{сахмияҳои (ҳиссаҳои) дигар ташкилотҳои молиявӣ қисми ташкилшудаи захира ва фонди аз рӯйи доронҳо.}$

Сармоия иловагӣ ба таври зайл муайян карда мешавад: $S_{и} = \text{ҳисоби тавозуни } 31503 + 31505 + 31507 + 31901 + 30317 + 30307 + 31701 + (\text{қисми } 26246 + \text{қисми } 30319).$

Сармоия танзимшаванда ба ҳосили ҷамъи сармоия асосии соф ва сармоия иловагӣ баробар аст:

- агар сармоия асосии соф аз сармоия иловагӣ зиёд бошад, он гоҳ сармоия танзимшаванда ба ҳосили ҷамъи сармоия асосии соф ва иловагӣ баробар аст: $S_{т} = S_{ас} + S_{и};$

- агар сармоия иловагӣ аз сармоия асосии соф зиёд бошад, он гоҳ сармоия танзимшаванда ба маблағи ду қараган сармоия асосии соф баробар доинда мешавад.

$S_{т} = S_{ас} \times 2$

Ташкилоти аудиторӣ вазифадор аст, ки дурустии ташаққули сармоия захиравиро санҷиш кунад. Бо ин мақсад, аудитор тафтиш мекунад, ки оё андозаи воқеии сармоия захиравӣ ба талаботи ҳадди ақали Бонки молиявӣ мувофиқат мекунад.

Ҳангоми санҷиш ҳуҷҷатҳои зерин таҳлил карда мешаванд:

- оиннома ва дигар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ;
- тавозун, варақаи гардишӣ, варақаи бақиявӣ;
- қарори Маҷлиси умумии сахмдорон дар бораи чуло кардани маблағи сармоия захиравӣ барои пушонидани зарар;
- тавзеҳот оид ба ҳисоби тавозуни **30309** Захира барои амалиёти ояндаи ташкилот, **30311** Захира барои суғурта, **30313** Захира барои ҳолатҳои ғайричапмдошт, **30315** Захираи умумӣ аз фонди, **30317** Захираи умумӣ аз хароҷот, **30319** Захираи умумӣ барои доронҳои фаъол, **30321** Захираи махсус барои доронҳои ғайрифазол ва **30601** Сармоия изофа.

Дар асоси қарори раёсати бонк ва тавзеҳот оид ба ҳисобҳои тавозуни қайдшуда аудитор риояи санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунандаи мувофиқати хароҷоти воқеиро аз фонди захиравӣ ба қарори мақоми ваколатдор муайян мекунад. Аудитор риояи қоидаҳои дар муҳосиботи инъикос намулдани амалиёти ташкил ва истифодаи фонди захиравиро муайян мекунад.

Руйхат ва тартиби ташаққули дигар захираҳои бонкро ҳуҷҷатҳои таъсисии он муқаррар намуда, дар низомномаи дохилии бонкӣ оид ба тартиби ташаққул ва истифодаи ин маблағҳо муайян карда мешаванд. Бонкҳо метавонанд захираҳои махсуси таъиноти зеринро таъсис диҳанд:

- захираи ҷамъоварӣ;

- захираи истеъмоли;
- захираи мукофотпулии кормандон;
- захираи маблағгузории барномаҳои иҷтимоӣ;
- захираи пешниҳоди қарз ба кормандони бонк.

Ҳуҷҷатҳои, ки барои тасдиқ заруранд:

1. Ҳуҷҷатҳои таъсисӣ;
 2. Муқаррароти дохилии бонкӣ дар бораи тартиби ташаққул ва сарфи маблағҳои махсуси бонк;
 3. Қарорҳои сармоияи оинномавии бонк дар бораи самтҳои маसрафи захира;
 4. Нусхаи шартнома ва шартномаҳои, ки аз ҳисоби маблағҳои бонк пардохта мешаванд;
 5. Ҳуҷҷатҳои пардохти ҳисоббарбаркунӣ барои хизматҳои аз ҳисоби захира;
 6. Нусхаи шартнома дар бораи додани ҷама гуна қарз ба кормандони бонк.
- Дар низомномаи дохилибонкӣ оид ба маблағҳо бояд номгуи хароҷотҳои, ки аз ҳар фонди бонк анҷом дода мешаванд, пешбинӣ карда шаванд. Дар асоси ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ аудитор бояд муайян кунад, ки истифодаи воқеии маблағҳо то чи андоза ба меъёрҳои мавҷуда мувофиқ аст.

Аудитор бояд тафтиш кунад:

1. Дар асоси таҳлили самти истифодаи воқеии хар як захира, мутобикати ба ҳисоби сармоия бонк дохил намудани он.
2. Мавҷудияти ҳуҷҷатҳои ибтидоии тасдиқкунандаи амалиёти ташаққул ва сарфи маблағҳо (протоколҳои маҷлисиҳои мақомоти ваколатдори бонк оид ба гузаронидани маблағ ба захираҳо ва қабули қарорҳо дар бораи сарфи онҳо, ордерҳои мемориалий, ордери даромад ва хароҷоти хазинави, шартномаҳо).

3. Аудитор бо роҳи ҳисоб кардани бақияи ҳисобҳои шахсии хар як захира бояд маълумоти баҳисобгирии таҳлилий ҳисобҳои шахсиро бо маълумоти баҳисобгирии синтетикӣ аз рӯи ҳисобҳои дахлдор тафтиш намояд.

4. Бонк бояд баҳисобгирии маблағҳоеро, ки аз захираҳои таъиноти махсус ба шахси ҳуқуқии конкретӣ пардохта мешавад, пеш барад. Аудитор бояд боварӣ ҳосил кунад, ки ин маблағҳо ба даромади умумии ин шахсон дохил карда шудаанд.

Дар рафти санҷиш аудитор бояд дурустии маблағҳои ба ҳисоби сармоия дохилшуда, қонуниятии мансубияти онҳо ба манбаҳои сармоия асосӣ ва иловагӣ, риояи сохтори муқарраршудаи сармоияро тасдиқ намояд.

Ҳуҷҷатҳои, ки барои тасдиқ заруранд:

1. Ҳуҷҷатҳои таъсисӣ, оиннома;
2. Ҳисобот дар бораи натиҷаҳои барориши қоғазҳои қиматнок;
3. Маълумот дар бораи тавозуни бонк.

Маблағи фонди соли ҳисоботӣ ва маблағҳои аз ҳисоби фонди соли ҳисоботӣ ташаққулшуда, ки ташкилоти аудиторӣ тасдиқ накардааст, бояд ба манбаҳои сармоияи иловагӣ дохил карда шаванд.

Аудитор ҳангоми таҳлили сохтори сармои худӣ, ки маблағи манбаҳои сармои иловагиро ба ҳисоби маблағҳои худӣ бонк ба андозаи на бештар аз маблағи сармои асосӣ дохил кардан мумкин аст, баҳо диҳад.

Сармои захиравӣ аз ҳисоби тарҳҳо аз ғайриҷамъшуда, талафоти ғайриҷамъшуда, қарзҳои таъхироти пас аз истифодаи захираҳои дахлдор (барои талафоти эҳтимолии қарзҳо ва беқурбшавии эҳтимолии сармоиғузори ба қозғалӣ қиматнок), инчунин пардохти дивидендҳо аз рӯи саҳмияҳои имтиёзнок истифода шаванд.

Тахрифҳои эҳтимолии ҳангоми таҳлили сармои захиравӣ:

- надоштани ҳуҷҷатҳои дохилӣ, ки асоси ташаққул ва истифодаи воситаҳои дар захирабударо инъикос наоянд;
- набудани захира ҳангоми анҷом додани маблағгузори асосӣ ё ҳаҷми захира ба ҳаҷми сармоиғузори асосӣ мувофиқат намекунад;
- надоштани ҳуҷҷатҳои ибтидоии тасдиқкунандаи хароҷоти содиршуда.

11.3 Аудити мутобикати меъёрҳои кифояти сармо

Яке аз масъалаҳои аудити сармои худӣ бонк ин санҷиши мувофиқати бонк ба меъёрҳои кифояти он мебошад. Тавре ки дар қисмати дуҷуми мавзӯ зикр гардид, бо мақсади муайян кардани меъёрҳои иқтисодии кифояти сармои танзимкунанда сармои сесатҳаи худӣ ҳисоб карда мешавад, ки аз сармои асосӣ ва иловагӣ иборат аст.

Сармои асосӣ, яъне, Сармои дараҷаи I иборат аст аз:

- сармои онномавии ба қайд гирифташуда;
- фарқияти эмиссия;
- захира ва фоидаи солҳои гузашта, ки бо аудити беруна тасдиқ шудаанд (ба истиснои захираи дивидендҳо).
- Сармои иловагии дараҷаи II дар бар мегирад:
- фоидаи соли гузашта, ки бо аудити беруна тасдиқ нашудааст;
- фоидаи соли ҳисоботӣ;
- маблағҳое, ки аз фоида ба сармои иловагӣ дохил карда шудаанд, ташаққул меёбанд;
- азнавбаҳоидиҳои фондҳои асосӣ, сохтмони нотаом ва таҷҳизоти васланашуда;
- азнавбаҳоидиҳои дигар моддаҳои тавозунӣ, ки бо фонзи камшаванда

арзиш доранд;

- ҷалби қарзҳои субординари дарозмуддат ба маблағи на бештар аз 50 дар сали арзиши сармои асосии соф.

Сармои иловагии дараҷаи III иборат аст аз:

- қарзи субординари кӯтоҳмуддат.

Қарзи мазкур ҳангоми ҳисоб кардани сармои иловагӣ танҳо барои пӯшонидани маблағи хавфҳои бозорӣ ба назар гирифта мешавад. Ҳангоми

муайян кардани маблағи сармои худӣ бонк сармои иловагӣ (дар маҷмӯ дараҷаҳои II ва III) дар ҳаҷме ба ҳисоб гирифта мешавад, ки аз маблағи сармои асосӣ зиёд нест.

Асоси гузаронидани расмӣ аудитори маълумотҳои тавозунии қаррӯза, маводи баҳисобири таҳлилий, инчунин маълумоти дар ҳисоботи молиявӣ мавҷудбуда мебошанд. Ҳисобкунии кифояти сармои бонкӣ.

Тавре ки маълум аст, меъёри кифояти сармои риояи меъёри фонзи муқарраршудаи андозаи (қисми) сармои танзимкунандаи бонк ва маблағи умумии дорихо ва уҳдадориҳои ғайритаъвозунӣ, ки аз рӯи дараҷаи хавф (қарзӣ, бозорӣ ва амалиётӣ) баҳо дода мешаванд, дар назар дошта шудааст.)

Меъёрҳои кифояти сармои аз меъёри кифояти сармои (K1-1), сармои танзимшавандаи тақилоти қарзӣ нисбат ба дорихои умумӣ (K1-2) ва меъёри кифояти сармои асосӣ (K1-3) иборат мебошанд. Кифояти сармои (K1-1) ҳамчун сармои танзимшавандаи тақилоти қарзӣ нисбат ба дорихои бо назардошти хавф баркашидашуда, муайян карда мешавад:

$$K1 - 1 = \frac{Ct}{Dx} * 100\%;$$

ки дар ин ҷо: Ct – сармои танзимшавандаи тақилоти қарзӣ; Dx – дорихои тақилоти қарзӣ, ки бо назардошти хавф баркашида шудаанд. Меъёри кифояти сармои (K1-1) ба андозаи на камтар аз 12% муқаррар карда мешавад. Барои тақилотҳои қарзӣ аз ҳад зиёд ба хавфҳои бонкӣ дучоршаванда ҳадди ақалли меъёри кифояти сармои K1-1 метавонад аз 12% зиёд муқаррар карда шаванд.

Кифояти сармои (K1-2) ҳамчун сармои танзимшавандаи тақилоти қарзӣ нисбат ба дорихои умумӣ муайян карда мешавад:

$$K1 - 2 = \frac{Ct}{D} * 100\%;$$

ки дар ин ҷо: Ct – сармои танзимшавандаи тақилоти қарзӣ; D – маблағи умумии дорихо бидуни бақияи ҳисобҳои тавозунии 15701, 15703, 15705. Меъёри кифояти сармои (K1-2) ба андозаи на камтар аз 10% муқаррар карда мешавад.

Меъёри кифояти сармои асосӣ (K1-3) ҳамчун сармои асосии софи тақилоти қарзӣ нисбат ба дорихои бо назардошти хавф баркашидашуда муайян карда мешавад:

$$K1 - 3 = \frac{Cac}{Dx} * 100\%;$$

ки дар ин ҷо: Cac – сармои асосии софи тақилоти қарзӣ; Dx – дорихои тақилоти қарзӣ, ки бо назардошти хавф баркашида шудаанд. Меъёри кифояти сармои асосӣ (K1-3) ба андозаи зерин муқаррар карда мешавад:

- аз 01.01.23 ба андозаи на камтар аз 8%;

- аз 01.01.24 ба андозаи на камтар аз 10%

Саволҳои санҷишӣ

1. Хусусиятҳои ташаққули сармои оинномавӣ барои ташкилотҳои қарзӣ чӣ гуна муқаррар гардидааст?
2. Барномаи кории аудитор ҳангоми ташаққули сармои оинномавӣ кадом хусусиятҳоро бояд дар бар гирад?
3. Рафти санҷиши ҳуҷҷатҳои таъсисӣ бояд чӣ гуна сураг гирад?
4. Қоидавайронкуниҳои эҳтимолие, ки ҳангоми санҷиши ташаққули сармои оинномавӣ бонк ошкор мешаванд.
5. Таснифи сармои танзимшаванда ва муайянкунии таркиби он.
6. Ҳангоми санҷиши сармои захиравии бонк кадом ҳуҷҷатҳо мавриди таҳқиқ қарор мегиранд?
7. Бонқҳо кадом захираҳои таъиноти махсусро ташкил менамоянд?
8. Таснифи сармои асосиро баён намоед.
9. Кадам нишондиҳандаҳои меъёри кифоятии сармоиро медонед?

Саволҳои тестӣ

1. Андозаи ҳадди ақали сармоиро барои ташкилотҳои қарзӣ, ки муқаррар менамояд?
 - А. Бонки миллий дар саналҳои меъёрии худ таъия менамояд;
 - В. Тибқи талаботҳои сатҳи байналмилалӣ баҳши бонки муайян карда мешавад;
 - С. Муқаррароти ҳатмӣ ҷой надорад;
 - Д. Ташкилоти қарзӣ дар дораи саналҳои меъёрии дохилии худ пешниҳод менамояд.
2. Ба саҳми иштирокиён чӣҳо баромад карда метавонанд?
 - А. Воситаҳо, коғазҳои қиматноки аз ҷониби шахсони сеюм баровардашуда ва дорони нархномаи бозорӣ, воситаҳои пулӣ;
 - В. Иншоот, таҷхизот, ҳуқуқ ба истифодаи захираҳои табиӣ, воситаҳои пулӣ;
 - С. Биноҳо, иншоот, таҷхизот, коғазҳои қиматноки аз ҷониби шахсони сеюм баровардашуда ва дорони нархномаи бозорӣ, ҳуқуқ ба истифодаи захираҳои табиӣ, воситаҳои пулӣ;
 - Д. Биноҳо, таҷхизот, коғазҳои қиматноки аз ҷониби шахсони сеюм баровардашуда ва дорони нархномаи бозорӣ, воситаҳои пулӣ.
3. Андозаи сармои оинномавии ташкилоти қарзӣ дар кадом ҳуҷҷатҳои он метавонанд зикр гардад?
 - А. Оиннома, шартномаи таъсисӣ;
 - В. Сиёсати ҳисобдорӣ, оиннома, шартномаи таъсисӣ;
 - С. Шартномаи таъсисӣ, сиёсати қарзгно фоида;
 - Д. Дар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ.
4. Мақсади аудити сармои худии бонк аз чӣ иборат аст?
 - А. Арзёбии вазъи ҷойдошта дар баҳисобгирии муҳосибӣ бонк;
 - В. Арзёбии мутобиқати муқаррароти ҷойдошта дар самти ташаққули сармои худӣ;
 - С. Баҳодиҳии динамикаи ташаққули сармои бонк;
 - Д. Дарёфти қонунишиканӣҳо ва шахси ҷавобгар.
5. Вазифаи аудитор ҳангоми санҷиши сармои бонк аз чӣ иборат аст?
 - А. Аудитор бояд дурустии маблағҳои ба ҳисоби сармои дохилшударо тасдиқ намояд;
 - В. Аудитор бояд қонуниятии мансубияти сармои ва маблағҳои ташаққули сармои асосиҳо иловагиро, инчунин риояи сохтори муқарраршудаи сармоиро тасдиқ намояд;

Мавзуи 12. Тасдиқи натиҷаҳои санҷиши аудиторӣи бонкӣ

Мақсад: Ошногардӣ бо тартиби ҷамъбастанмони рафти санҷиши аудиторӣи Масъалаҳои омӯзишӣ;

12.1 Моҳият ва намунаҳои хулосаи аудиторӣ

12.2 Талаботи асосӣ барои тартибдиҳии хулосаи аудиторӣ

12.3 Хусусиятҳои тартибдиҳии хулосаи аудиторӣ аз рӯи натиҷаҳои санҷиши бонкҳо

12.4 Ҳисоботи бонкӣ аз ҷониби аудитор тасдиқшуда

Мавзуро аз худ ҷарда донишчӯ бояд:

донад:

- талаботҳои асосӣ барои тартибдиҳии ҳисоботҳои молиявӣ;
- хусусиятҳои тартибдиҳии ҳисоботи аудиторӣ ва хулосаи аудиторӣ;

фаҳмиши пайдо намояд:

- дар бораи ҳисоботи аудиторӣ, хулосаи аудиторӣ ва ҳисоботи муттамаркази молиявӣ;
- онди самтҳои ҳисоботи муттамаркази молиявие, ки аудитор оғро тасдиқ менамояд;
- онди ҳолатҳое, ки ҳангоми тафтиши ҳисоботи молиявӣ муттамаркази бонкӣ аз аудиторон ҷарҳи иловагиро талаб менамояд;

тавонад:

- ҷарҳи ҳисоботҳои молиявӣ;
- таснифи хулосаи аудиторӣ аз рӯи намуд ва қисм.

Зимни азҳудкунӣ мавзӯ зарур аст:

- ба стандарти фаъолияти аудиторӣ – “Хулосаи аудиторӣ” рӯ орад;
- диққати асосиро ба ҷунин мафҳумҳо равона намояд: ҳисоботҳои молиявӣ, ҳисоботи аудиторӣ, хулосаи аудиторӣ;
- барои омӯзиши мавзӯи мазкур аз ҷунин сарчашмаҳо истифода намояд:

1. Аудит банков / под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 416 с. 2. Аудит кредитных организаций / под ред. И. Д. Мамоновой, Э. Г. Ширинской. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 520 с.
2. Суйц, В. П. Аудит общий, банковский, страховой / В. П. Суйц. – 12 М. : Инфра-М, 2005. – 671 с.
3. Куницына, Н. Н. Банковский аудит : учебное пособие / Н. Н. Куницына, В. В. Хисамутдинов. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 128 с.
4. Иброҳимов И.Р. Амалӣтҳои бонкӣ. И.Р. Иброҳимов, А. Хонҷонов, Д.К. Хусейнова. Дастури таълимӣ. - Душанбе 2011, 297с.
5. Қодирова Г.Т., Гафоров Ф.Ф. Аудит. Душанбе 2014с.
6. Қондаҳои ҳисобдорӣи муҳосибавӣ барои таъшилотҳои қарзӣ. Феҳристи ҳисобҳои тавозунӣ. Қарори Раёсати БМТ аз 08 ноябри соли 2017, №149.

7. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи баҳисобгирӣи муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ” ш.Душанбе, 25 мартӣ соли 2011, №702.

8. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон” ш.Душанбе, 28 иони соли 2011, №722.

9. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи фаъолияти аудиторӣ” ш.Душанбе, 22 иони соли 2013, №993

10. Қонуни Ҷ.Т.-он. “Дар бораи фаъолияти бонкӣ” ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524

11. Низомов С.Ф. Аудит ва ибрази эътимод” Низомов С.Ф. ва дигарон. Душанбе 2020

12. Раҳимов С.Х. Баҳисобгирӣи муҳосибӣ ва аудит. Душанбе 2012 - 316с.

13. Сандов Р.Н. Назорат ва тафтиш. Душанбе 2014. -256с.

14. Тоҳирова Р.С. Аудит. Душанбе 2018

12.1 Моҳият ва намунаҳои хулосаи аудиторӣ

Хулосаи аудиторӣ ақиди таъшилотӣ аудиторӣ онд ба масъалаи тафтишшуда (таҳқиқшуда) мебошад. Шакл ва мазмуни он бояд ба талаботи стандартҳои аудит, ки мувофиқи он аудит гузаронида шудааст, ҷавобгӯ бошад. Хулосаи таъшилотӣ аудиторӣ аз рӯи натиҷаҳои ҳисоботи солонаи бонкҳо ҷузъи ҳатмин маҷмӯи ҳуҷҷатҳои ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳодшуда мебошад. Дар баробари ин, он як воситаи муҳимест, ки барои баҳодиҳии на танҳо фаъолияти бонкӣ мавриди санҷиш қарордошта, балки аудиторӣи дохилӣ низ истифода мешавад.

Мақсади асосии тартиб додани ҳуҷҷатҳо аз рӯи натиҷаҳои санҷиш ин баёни андеша дар бораи бонк онд ба масъалаҳои санҷишшаванда, ки ба манфиати истифодабарандагонӣ ин маълумот амал мекунад, мебошад. Хулосаи аудитор бояд мустақил ва объективӣ бошад.

Хулосаи аудиторӣ намунаҳои зеринро доро мебошад:

- бешубҳа мусбӣ;

- шартан мусбӣ;

- манфӣ.

Ғайр аз ин, таъшилотӣ аудиторӣ ҳуқуқ дорад аз тартиб додани хулосаи аудиторӣ даст кашад.

Хулосаи аудиторӣи бешубҳа мусбӣ тартиб дода мешавад, агар: дар ҳисоботи муҳосибӣ ва молиявӣи бонк вазъи доронҳо ва уҳдадорӣҳо, фонда ё зарар, гардиши пули нақд ва аришҳои моддӣ дуруст инъикос ёфта бошад; санҷишгарон бо тамоми маълумоти барои тафтиш зарур таъмин карда шуданд; баҳисобгирӣи муҳосибӣ ба стандартҳои баҳисобгирӣи муҳосибӣ, талаботи қонунӣ ва меъёрҳои ҷорӣ мувофиқат кунад; снёсати баҳисобгирӣи бонк ба талаботи тиҷорат мувофиқат мекунад; ҳисоботи молиявӣ ҳамаи маълумоти пешбининамудаи қонунро дар бар мегирад ва дараҷаи фарқиятҳо аз андозаи муҳим зӣёд нест.

Хулосаи аудитори шартан мусбӣ (ё бо эродҳо) дар ҳолатҳое дода мешавад, ки аудитор ба эътимоднокии ҳисоботи молиявӣ боварӣ надорад, бошад ё бо ҷунин баҳо розӣ набошад, аммо фарқиятҳо ва камбудӣҳо дар баҳисобгирии муҳосибӣ он қадар муҳим нестанд, барои он ки ба ҳисоботи молиявӣ таъсир расонанд, хулосаи умумии мусбӣи аудитор, инчунин, сатҳи фарқиятҳо аз андозаи муҳим каме зиёдтар аст.

Хулосаи аудитори манфӣ бояд тартиб дода шавад, ки агар ҳисоботи дар бораи вазъи молиявии корхона тасаввуроти бозғаймод надиҳад ва баҳисобгирии муҳосибӣ бо вайрон кардани қоидаҳои аз ҷониби умум қабулшуда гузаронида шуда бошад ва сатҳи фарқиятҳо аз сатҳи муҳим ҳама зиёд бошад. Дар баробари ин сабабҳое равшан баён карда шудаанд, ки ба аудитор имкон медиҳанд, ки қоидавайронкунонҳои содиршуда вазъияти воқеии корро умуман ба таври назаррас таҳриф мекунанд, низомии баҳисобгирии истифодашаванда ба талаботи қонунгузорӣ ва танзимкунанда ҷавобгӯй нест.

Даст касидан аз тартиб додани хулосаи аудиторӣ дар сурати имконназир аст, ки агар аудитор далелҳои кофӣи боварибахши эътимоднокии вазъи молиявиро нагирифта бошад, инчунин дар сурати барқасдона, қасдан халалдор кардан ё вайрон кардани қонунҳои санҷиш, муҳолифати пинҳонӣ ба иҷроиш қор, баҳисобгирии сатҳи паст, набудани ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ. Ин сабабҳо тартиб додани ҳисоботи объективии аудиториро ғайримкон мегардонанд.

Агар ҳангоми гузаронидани санҷиш ё баъди он аз ҷониби банк қоидавайронкунӣ ва камбудӣҳои ошкоршуда баргараф карда шаванд, пас дар асоси шартномаи нав санҷиши тақрорӣ мумкин аст ва дар натиҷа хулосаи манфӣ ё шартан мусбат бо хулосаи мусбат иваз карда мешавад. Агар эродҳои додашуда то ба охир расидани аудит ба инобат гирифта шуда бошанд, он гоҳ онҳо наметавонанд дар қисми ниҳони ҳисоботи аудитори инъикос карда шаванд ва танҳо бо тавсиф дар қисми таҳлиلى маҳдуд карда мешаванд.

Мутобиқи стандарти фаъолияти аудитори хулосаи аудиторӣ онд ба ҳисоботи муҳосибӣ (молиявӣ) бояд аз ду ҳуҷҷат иборат бошад: хулосаи аудиторӣ ва маълумоти хаттӣ (ҳисоботи) ташкилоти аудиторӣ онд ба натиҷаҳои аудит.

Хулосаи аудиторӣ мухтасар натиҷаи аудиториро ҷамъбааст мекунанд, дар маълумоти хаттӣ (ҳисоботи) ташкилоти аудиторӣ дар бораи натиҷаҳои аудит натиҷаҳои кори иҷрошуда муфассал тавсиф карда мешавад.

Ҳангоми тартиб додани хулосаи аудиторӣ аудиториҳо одатан маълумоти гирифташударо ҷамъбааст намуда, аз баҳодихии дақиқи микдори худдорӣ мекунанд, фарқиятҳои умумии то 5%-и маблағи тавозуни ночиз ҳисобида мешаванд ва зиёда аз 10% онҳо муҳим эътироф карда мешаванд. Ҳамин тариқ, хулосаи мусбӣ метавонад бо моҳияти фарқият то 5%, шартан мусбат - аз 5 то 10%, манфӣ ё рад кардани хулосаи аудит - зиёда аз 10% дода шавад.

Ақидани аудитор дар дараҷаи муайян метавонад субъективӣ бошад, бинобар ин, ҳангоми муайян кардани моҳияти фарқиятҳо маҳорати баланди моҳиятӣ ва таҷрибаи аудитор муҳим аст.

12.2 Талаботи асосӣ барои тартибдиҳии хулосаи аудиторӣ

Хулосаи аудиторӣ шаҳодати мустақили эътимоднокии ва объективии ҳисоботи молиявии ташкилоти қарзӣ мебошад. Дар хулосаи аудиторӣ иқтисос ба қонунҳо ва санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки тибқи онҳо аудити банк гузаронида шудааст, оварда мешавад. Таҳаввулоти танзими ҳуқуқии аудит дар мисоли тағйироти талабот ба мазмун ва тартиби пешниҳоди ҳисоботи аудиторӣ равшантар дида мешавад. Хулосаи аудитор ҳамаҷун психики натиҷаи аудит ҳуҷҷате мебошад, ки барои ҳаман шахсони ҳуқуқӣ ва ноқеб, мақомоти ҳокимияти давлатӣ, дигар мақомотҳои маҳаллӣ ва мақомоти судӣ аҳамияти ҳуқуқӣ дорад.

Хулосаи аудитор бояд ба доираи васеи истифодабарандагони мақбуроти ҳисобдорони банк расонида шавад. Ҳисоботи санҷиши аудиторӣ бошад, чун қоида маҳфӣ мебошад.

Хулосаи ташкилоти аудитори ё аудитор бояд аз се қисм иборат бошад: 1) қисми мукаддимаӣ, маълумоти умумиро дар бораи ташкилоти аудитори ё аудиторӣ инфиродӣ дар бар мегирад;

2) қисми таҳлиلى, ки натиҷаҳои экспертизан ҳисобдорони ташкилотро дар бар мегирад; ҳолати мувофиқи ҳисоботдиҳӣ; ҳолати назорати дохилӣ; маълумот дар бораи далелҳои ҳангоми аудит ошкоршуда, вайронкунии назарраси тартиби муқарраршудаи пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ ва тартиб додани ҳисобот, ки ба эътимоднокии он таъсир мерасонанд, инчунин вайрон кардани қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон дар рафти амалиётҳои ҳоҷагидорӣ, ки боиси зарар дидан ё метавонад зарар расонидан ба манфиати моликон, давлат ва шахсони сеюм;

3) қисми ҷамъбаастӣ, сабте, ки дар он эътимоднокии ҳисобот тасдиқ шудааст ё баръакс.

Мутобиқи Қонуни Чумхурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти банкӣ" ҳангоми таҳияи хулосаи аудиторӣ инҳо бояд ба назар гирифта шаванд:

-қаноатбахш будани тавзеҳот ва иттилооте, ки аз қорманди роҳбарикунанда, қорманд ё намоёндаи ташкилоти қарзӣ ҳангоми аудит талаб шудааст;

-дараҷаи воқеан ҷавобгӯӣ будани ташкилоти қарзӣ ба талаботи низомии назорати дохилӣ ва ҳисобдорӣ;

-усуле, ки ташкилоти қарзӣ барои пешбурди китобҳои ҳисобдорӣ, ҳуҷҷатҳо, ҳисобот ва фарогирии амалиёт, ки барои мониторинг ва аудити дохилиро берунӣ зарур аст, истифода мебарад;

-қобилияти қормандӣ ва ба талабот мувофиқ будани роҳбарияти ташкилоти қарзӣ;

-камбудихоӣ ҷойдошта, эродҳо ва тавсияҳо барои баргараф кардани онҳо, инчунин иҷрои тавсияҳо ва баргараф намудани эродҳои соҳаи гузашта;

-дараҷаи дақиқ будани ҳуҷҷатҳои ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳодшуда ва мувофиқати онҳо ба мазмуни сабтҳо, китобҳои ҳисобдорӣ, низоми ҳисобдорӣ ва санадҳои меъриии ҳуқуқии марбут ба ҳамин ҳуҷҷатҳо.

Ташкилоти қарзӣ дар муҳлати на дертар аз 30 рӯзи баъди дастрасии ҳулосаи аудиторӣ ва тавсияномаи ташкилоти аудиторӣ нухаи онҳоро ба Бонки миллии Тоҷикистон ирсол менамояд. Ташкилоти қарзӣ ӯҳдадор аст, ки бо дарназардошти ҳулосаи аудиторӣ ҳисоботи молиявии ислоҳшудаҳо ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳод намояд. Бонки миллии Тоҷикистон метавонад аз ташкилоти аудиторӣ маълумоти иловагиро вобаста ба ҳулосаи он талаб намояд. Пешниҳод кардани ҳулосаи аудитории носаҳеҳ ва муносибати ғаразнокӣ ташкилоти аудиторӣ бо ташкилоти қарзӣ сабаби ҳорич кардани ташкилоти аудиторӣ аз рӯйхати Бонки миллии Тоҷикистон мегардад.

12.3 Ҳусусиятҳои тарғибдиҳии ҳулосаи аудиторӣ аз рӯи натиҷаҳои санҷиши бонҳо

Мувофиқи моддаи 1-уми Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ғаволияти аудиторӣ” ҳулосаи аудиторӣ ҳуҷҷати расмист, ки мутобики стандартҳои аудит тартиб дода шуда ақидаи мустақили аудитори инфиродӣ ё ташкилоти аудиториёро онд ба натиҷаҳои аудити гузаронидашуда дар бар мегирад.

Талабот ба шакли ҳулосаи аудиторӣ пеш аз ҳама аз тақсимооти он ба се қисм (мукаддимаӣ, таҳлилий ва ҷамъбасти) иборат аст. Талабот барои таҳияи ҳулоса дар асоси стандартҳои байналмилалӣ ва дохилии корпоративӣ муайян карда мешаванд.

Якум, дараҷаи ифшои маълумот дар бораи рафти санҷиши аудиторӣ, раванди таتبқишаванда, аз ҷумла андозаи интиҳоб мебошад.

Масалан, аудит барои ба даст овардани итминони оқилона дар бораи ҳоли будани ҳисоботи молиявӣ аз таҳрифҳои ҷиддӣ ба нақша гирифта шуда буд. Аудит дар асоси интиҳоби санҷиши далелҳои тасдиқкунандаи маблағҳо ва ифшои ҳисоботи молиявиро дар бар гирифт. Мо (аудиторон) чунин мешуморем, ки аудити гузаронидашуда барои ихзори андеша онд ба эътимоднокии ҳисоботи молиявӣ заминаи кофӣ фароҳам меорад.

Дуюм, дараҷаи ифшои маълумот дар бораи самтҳои санҷидашудаи ғаволияти ташкилоти қарзӣ мебошад. Баҳолдиҳии натиҷаҳои умумии санҷиши ҳолати назорати дохилии баҳисобгирӣ ва ҳисоботдиҳӣ, инчунин риояи қонун ҳангоми иҷрои амалиёти ҳоҷатӣ метавонад дар ҳама гуна шакл ифода карда шавад. Талаботи иловагии аудити бонкӣ ин ӯҳдадорини санҷиши стандартҳои иқтисодӣ, инчунин натиҷаҳои аудити қаблӣ мебошад.

Илова бар ин, унсурҳои назорати дохилӣ бояд ба таври муфассал тавсиф карда шаванд. Варианти аз ҳама қобили қабули ҳулоса, ки дар бар мегирад - тавсифи ҷанбаҳои санҷидашудаи ғаволияти бонк мутобики талаботи бонки миллий (дар ҳолати зарурӣ бо зикри мақсад ва хусусияти аудит);

-арзёбии умумии ҳолати мувофиқи соҳаи дахлдори ғаволият ба қонунгузори қорӣ;

-тавсифи номутобикати моддӣ, ки дар рафти санҷиш ошкор шудаанд.

Масалан, мо санҷиши намунавӣ гузаронидем, то мувофиқат ба қонунгузорӣ ва қондаҳои мавҷудаи Бонки миллий онд ба муомилоти аз ҷониби бонк анҷом додашударо санҷиш кунем. Ҳулоса: дар натиҷаи иҷрои ин расмист мутобики мақсади дар банди (... фалон) қисми ҳисоботи аудиторӣ муқарраргардида ва танҳо нисбат ба намунаи санҷидашуда қайд менамоем, ки ягон исботе ошкор нагардидааст, то бонк рӯя накардани қонунгузори амалкунандаро ҳангоми иҷрои амалиёт аз мадди назар дур монда бошад.

Дар сураи ошкор шудани вайронкунии назаррас ва дар охири ҳулосаи дахлдор “ба истиснои далелҳои зерин” сабт гузошта мешавад, ки пас аз он рӯйхати қонуншиканиҳо пешниҳод карда мешавад. Масалан, мо мутобикати як қатор амалиёти ғаволияти молиявиро ҳоҷатидорӣ ва тиҷоратии анҷомёфтаҳо ба қонунгузори амалкунанда танҳо бо мақсади ба даст овардани итминони оқилона дар бораи он, ки оё дар ҳисоботи молиявӣ тафсилоти ҷиддӣ мавҷуд аст, тафтиш кардем. Аммо ҳадафи мо аз аудити ҳисоботи молиявӣ ихзори андеша дар бораи мутобикати пурраи ғаволияти бонк ба қонунгузорӣ набуд, бинобар ин мо чунин андешаро баён наметунем.

Сеюм, тавсифи дар ҳулосаи аудиторӣ буда, технологияи истифодашаванда, яъне мафҳумҳои муҳимият ва эътимоднокии ҳисоботи молиявӣ мебошад. Андеша дар бораи эътимоднокии ҳисоботдиҳӣ бояд аз ҷониби ташкилоти аудиторӣ мувофиқати ҳисоботи баҳисобгирини муҳосибӣ дар ҳама ҷанбаҳои муҳимро ба санади меъриии танзимкунандаи баҳисобгирини муҳосибӣ ва ҳисоботдиҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ифода кунад.

Масалан, ҳисоботи молиявӣ (тавозуни муҳосибӣ ва ҳисоботи онди фонда ва зарар) аз ҷониби бонк дар асоси Нақшаи ҳисобҳои муқаррарнамудаи Бонки миллий ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи баҳисобгирини муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ” тартиб дода мешавад. Дурустии тавазунии муҳосибӣ ва ҳисоботи онди фонда ва зарар тасдиқ карда шуд. Ба ғайр аз қисми ҷамъбасти ҳулосаи аудиторӣ бояд ба ҳисоботи интизоршудаи бонк чунин навиштаҷот гузошта шавад.

Чаҳорум – дар ҳулосаи ифшои саволҳо онд ба тақсими масъулияти роҳбарон ва аудиторони бонк. Дар баробари ин, дар таҳрири зайл тавсия карда мешавад: “Раёсати бонк барои тартиб додани ин ҳисоботи молиявӣ масъул аст. Масъулияти мо аз он иборат аст, ки дар асоси аудити мо дар бораи эътимоднокии тамоми ҷанбаҳои муҳими ин ҳисоботи молиявӣ фикру ақида баён кунем”.

Панҷум – ифшои хусусиятҳои ҳисоботи молиявии пешниҳодкунандагон ба бонк дар ҳулоса. Ин ҷанбаи муҳим нест, бо вуҷуди ин, он метавонад аризаи муайян дошта бошад, агар бонки санҷидашаванда ғайриқонунии иқтисодии хориҷӣ дошта бошад, дорон сармояи хориҷӣ бошад ё ҳолатҳои дигар, ки ба дошта бошанд, ки истифодабарандагони ҳисоботи молиявии ин бонк метавонанд шахсоне гарданд, ки бо принципҳои ҳисоботи молиявии ин бонк муҳосибӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз Стандартҳои байналминималии ҳисоботи молиявӣ шинос нестанд.

12.4 Ҳисоботи бонки аз ҷониби аудитор тасдиқшуда

Барои ташкилотҳои молиявӣ қарзӣ Бонки миллии Тоҷикистон меёриҳои марбутаро оид ба таҳияи ҳисоботи солона ва ҳисоботи молиявӣ пешниҳод кардааст.

Дар асоси натиҷаҳои санҷиши аудити ҳатмӣ бонки тижоратӣ бояд ба Бонки миллии Тоҷикистон ҳулосаи аудиторӣ (дар замимаи 3 намунаи он оварда шудааст), маълумоти хаттӣ (ҳисоботи) ташкилоти аудиторӣ дар бораи натиҷаҳои санҷиш (дар замимаи 4 қисмҳои асосии ҳисоботи ташкилоти аудиторӣ дарҷ шудаанд) ва ҳуҷҷатҳои тасдиқнамудан аудиторӣ пешниҳод намояд:

- тавозуни муҳосибӣ;
- ҳисобот оиди фоида ва зарар инчунин дигар даромадҳои умумӣ;
- ҳисобот оиди тағйирёбӣ дар сармоя;
- ҳисобот оид ба гардиши пули нақд;
- ҳисоби кифоягии сармоя;
- маълумот дар бораи хавфҳои асосӣ, яъне зиёда аз 10 фоида маблағҳои (сармояи) худро ташкил медиҳанд;
- ҳисоби маблағи захираи махсус барои пӯшонидани талафоти эҳтимолии доронҳои тахти хавфи қарзӣ;
- ҳисоби пардохтназирӣ;
- ҳисоби маблағи ҷеншудаи уҳдадориҳои ғайритавозунӣ.

Тасдиқҳои бақияи ҳисоби суратҳисобҳои муштарӣ ва аз бонкҳои муросилотӣ гирифташудагон санҷидан, инчунин ҳисоббарбаркуниро бо мақомоти андоз аз рӯи маблағҳои тавозуни пардохтҳо ба буҷет то 1 январ санҷидан лозим аст.

Бонкҳо вазифадоранд, ки низоми худро бо варақаи тавзеҳотӣ ҳамроҳ кунанд. Аудиторҳо дар марҳилаи охири бодикқат меомӯзанд ва таҳлил мекунанд.

Дохилкунии натиҷаи санҷиш ё шарҳи мушаххас ба ҳисоботи аудиторӣ бо қарори аудитор дар бораи моҳият ва аҳамияти оқибатҳои эҳтимолии ҳолати ғайриқаноатбахши ошкоршуда вобаста аст. Масъалаҳои ҳуҷҷати тафтишаванда ба қарори аудитор таъсир мерасонад.

Мубоқиқаи стандарти 720 “Масъулияти аудитор оид ба баррасии ахбороти дигар дар ҳуҷҷатҳои батариқбигирандаи ҳисоботи молиявӣ аудитшуда” бо истифода аз натиҷаи кори ташкилоти аудиторӣ дигар,

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Дар асоси ҳисобҳои солони аз нав санҷидашуда аудиторҳои ҳисоботи

Саволҳои санҷишӣ

1. Моҳияти тартибдиҳи хулосаи аудиторӣ аз чӣ бармеояд?
2. Кадом намунаҳои хулосаи аудиториро медонед?
3. Дар кадом ҳолат хулосаи аудиториро шартан мусбӣ дода мешавад?
4. Дар кадом ҳолат аудитор аз додани хулосаи аудиторӣ даст мекашад?
5. Мувофиқи стандарт хулосаи аудиторӣ чиро дарбар мегирад?
6. Қисмҳои хулосаи аудиториро шарҳ диҳед.
7. Барои чӣ аудитор дар санҷиши ҷорӣ аз хулосаи солҳои қаблӣ истифода менамояд?
8. Кадом талаботҳо ҷиҳати тартибдиҳи хулосаи аудиторӣ мавҷуданд?
9. Дар хулосаи аудиториро бонки кадом маълумотҳо тасдиқ мегарданд?
10. Пешниҳоди хулосаи аудиторӣ ба бонк.

Саволҳои тестӣ

1. Дар хулосаи аудиторӣ чӣ гуна маълумот дарҷ мешавад?
 - А. Ақидан ташқиқоти аудиторӣ онд ба маънаи аудиторӣ гузаронидашуда;
 - В. Фаъолияти бонки санҷидашуда арзёбӣ мегардад;
 - С. Натиҷаи ниҳони фаъолияти санҷидашуда ҷамъбааст мегардад;
 - Д. Аҳамияти фаъолияти бонки санҷидашуда ва баҳои касбӣ ба он дода мешавад.
2. Хулосаи аудиторӣ кадом намунаҳоро дар бар мегирад?
 - А. Бешубҳа мусбӣ, шартан мусбӣ;
 - В. Бешубҳа мусбӣ, шартан мусбӣ, манфӣ;
 - С. Бешубҳа мусбӣ, шартан мусбӣ, манфӣ, даст канидан аз пешниҳоди хулосаи аудиторӣ;
 - Д. Мусбӣ, манфӣ, бефикру мулоҳиза.
3. Хулосаи аудиторӣ бояд аз чанд қисм иборат бошад?
 - А. 2-қисм: таҳлилий ва ҷамъбаастӣ;
 - В. 3-қисм: муқаддимаӣ, таҳлилий, ҷамъбаастӣ;
 - С. 4-қисм: шарҳи муқаддимаӣ, таҳлилий, баҳодихӣ ва ҷамъбаастӣ;
 - Д. Хулосаи аудиторӣ ба қисмҳои гуруҳбандӣ наменавад.
4. Сабте, ки дар он этимоднокии ҳисобот тасдиқ мешавад ба кадом қисми хулосаи аудиторӣ марбут мебошад?
 - А. Қисми ҷамъбаастӣ;
 - В. Қисми муқаддимаӣ;
 - С. Қисми таҳлилий;
 - Д. Дар баҳодихи умумӣ илғикос мегардад.
5. Оё муқаррароте ҷой дорад, ки дар асоси он хулосаи аудиторӣ тартиб дода шавад?
 - А. Бале, мувофиқ ба талаботи стандартҳои аудиторӣ;
 - В. Бале, мувофиқ ба меъёрҳои этики ва талаботҳои худӣ ташқиқоти аудиторӣ;
 - С. Бале, дар асоси талаботи қонуни соҳавӣ;
 - Д. Ин гуна муқаррарот ҷой надорад.

Ҷавоби тестҳо

№	Мавзӯ:											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	В	А	С	А	В	С	С	А	С	А	А	А
2	А	С	Д	Д	А	Д	А	В	В	С	С	С
3	С	А	Д	Д	Д	А	С	С	А	В	А	В
4	В	В	Д	А	А	С	В	А	А	С	В	А
5	Д	А	Д	Д	В	В	А	А	В	Д	С	А
6	С	С	В	В	А	С	С	А				
7	В	Д	А	С	Д	Д		С				
8	В	А	С	В	С	А		А				
9	Д	С	Д									
10	С	Д										
11	А											
12	Д											
13	А											

Бо қарори Раёсати
Бонки миллии Тоҷикистон
аз 29 марти соли 2012, №77
таслиқ шудаст.

Замимаи 1. Қоидаҳои гузаронидани аттестатсия барои ҳуқуқи анҷом додани аудити бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ

Қоидаҳои гузаронидани аттестатсия барои ҳуқуқи анҷом додани аудити бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ (минбаъд – Қоидаҳо) тибқи банди 4 Қоидаҳои гузаронидани аттестатсия барои ҳуқуқи анҷом додани фаъолияти аудитори, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-юни соли 2006 №230 таслиқ гардидааст, таҳия шуда, тартиби гузаронидани аттестатсияи аудиторонро барои ҳуқуқи анҷом додани аудити бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ муқаррар менамояд.

1. Муқаррароти умумӣ

1. Аудитори бонкӣ шахси воқеист, ки ба талаботи таҳассусӣ ҷавоб дода, шаҳодатномаи таҳассусии аудитори дорад.
2. Аттестатсияи довталабон ба сифати аудиторони бонкӣ бо мақсади муайян намудани сатҳи донишу малакаи онҳо дар соҳаи қонунгузорӣ оид ба фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ ва фаъолияти аудитори тавассути суҳбат, саволу ҷавоб ё санҷиши тестӣ гузаронида мешавад.
3. Аттестатсия аз ҷониби Комиссияи таҳассусии Бонки миллии Тоҷикистон (минбаъд – Комиссияи таҳассусӣ) гузаронида мешавад.

4. Комиссияи таҳассусӣ бо Фармони Раиси Бонки миллии Тоҷикистон аз ҳисоби кормандони Бонки миллии Тоҷикистон ташкил карда мешавад.

2. Тартиби гирифтани шаҳодатнома

5. Барои гирифтани шаҳодатномаи таҳассусии аудитори бонкӣ довталабон ба Бонки миллии Тоҷикистон бо дархост муроҷиат намуда, ҳуҷжатҳои зеринро пешниҳод менамоянд: - нусхаи шиноснома; - нусхаи дипломи таҳсилоти олии иқтисодӣ ё ҳуқуқӣ; - маълумот оид ба надоштани доғи судӣ вобаста ба ҷиноятҳои қасдона ё ҳусуияти коррупсионидошта.

6. Довталабон бояд ба талаботи таҳассусии зерин ҷавобгӯ бошанд: - доштани таҳсилоти олии иқтисодӣ ё ҳуқуқӣ; - доштани собиқаи кории на камтар аз ду сола ба сифати аудитори аудити умумӣ.

3. Тартиби гузаронидани аттестатсия

7. Ҷаласаҳои Комиссияи таҳассусӣ як маротиба дар як моҳ гузаронида шуда, ҳангоми иштироки на камтар аз се ду ҳиссаи аъзон он салоҳиятдор мебошанд.

8. Дар бораи ҷаласаи Комиссияи таҳассусӣ довталабон қаблан на дертар аз даҳ рӯзи баргузори он аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон хабардор карда мешаванд.

9. Ба ҷаласаи Комиссияи таҳассусӣ метавонад роҳбари ташкилоти аудитори даъват шавад.

10. Ҷаласаҳои Комиссияи таҳассусӣ таҳти роҳбарии Раиси Комиссияи таҳассусӣ ва ҳангоми набудани ӯ, таҳти роҳбарии муовини ӯ гузаронида мешавад.

11. Қарорҳои Комиссияи таҳассусӣ бо аксарияти овозҳои аъзон он, ки дар ҷаласа иштирок доранд, қабул карда мешавад. Дар сурати баробарии овозҳо, овози раисиқунандаи ҷаласаи Комиссияи таҳассусӣ Ҳалқунандаи масобида мешавад.

12. Баъди гузаштани аттестатсия тибқи Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон ба довталабон Шаҳодатномаи таҳассусии аудитори бонкӣ дода мешавад (замима мегардад).

13. Шаҳодатномаи таҳассусии аудитори бонкӣ дар шакли муқарраршуда бояд на дертар аз 15 рӯз аз рӯзи қабули қарори додани он дода шавад.

14. Ба ивази шаҳодатномаи таҳассусии гумшуда (ғумкарда) бо аризаи аудитори нусхаи (дубликати) онро додан мумкин аст.

15. Довталабоне, ки аз аттестатсия нагузаштаанд, баъди се моҳ метавонанд такроран дар аттестатсия иштирок намоёнд.

16. Бонки миллии Тоҷикистон Феҳристи шаҳодатномаҳои додашудаи таҳассусии аудиторҳои бонкиро пеш мебарад, ки дар он ному насаб, маълумоти шиносномавӣ ва ҷои истиқомати аудитор, рӯзи додан ва рақами шаҳодатномаи таҳассусӣ сабт карда мешаванд.

Замима ба Қоидаҳои гузаронидани
аттестатсия барои ҳуқуқи анҷом додани
аудити бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ

Шаҳодатномаи таҳассусии аудитори бонкӣ

№ _____ аз "____" _____ соли 20__

Шаҳодатномаи мазкур ба _____ (ному насаб)

дар асоси Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз "____" _____ соли 20__ бемуҳлат дода шудааст.

Раиси Бонки
миллии Тоҷикистон

Замини 2. Ҳисоботи молиявӣ

Мувофиқи: FINA

Вазни молиявӣ (тавозуни муҳосибӣ)

ДОРОИҲО		Ҳамаи
Нақдина		
Тилло		
Барои гирифтани аз БМТ		
Ҳисоби қорӣ		
Захираҳои ҳатмӣ		
Дигар		
Барои гирифтани аз бонкҳо ва ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ		
Барои гирифтани аз бонкҳои дар қаламрави Тоҷикистон		
ҳисобҳои муқотибаӣ/қорӣ		
қойгиркунии муҳлатнок		
қарзҳо		
қарзи субординарӣ		
Фонди пушонидани талафотҳои имконназир аз бонкҳои дар қаламрави Тоҷикистон		
Барои гирифтани аз ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ дар қаламрави Тоҷикистон		
ҳисобҳои муқотибаӣ/қорӣ		
қойгиркунии муҳлатнок		
қарзҳо		
қарзи субординарӣ		
Фонди пушонидани талафотҳои имконназир барои ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ дар қаламрави Тоҷикистон		
Барои гирифтани аз бонкҳои берун аз қаламрави Тоҷикистон		
ҳисобҳои муқотибаӣ/қорӣ		
қойгиркунии муҳлатнок		
қарзҳо		
қарзи субординарӣ		
Фонди пушонидани талафотҳои имконназир аз бонкҳои берун аз қаламрави Тоҷикистон		
Барои гирифтани аз ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ берун аз қаламрави Тоҷикистон		
ҳисобҳои муқотибаӣ/қорӣ		
қойгиркунии муҳлатнок		
қарзҳо		
қарзи субординарӣ		

Фонди пушонидани талафотҳои имконназир барои ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ берун аз қаламрави Тоҷикистон	
Ҳариди қоғазҳои қиматнок ва бозфурӯши он дар асоси созишнома (РЕПО)	
Қоғазҳои қиматнок	
БМТ	
Бонкҳо	
Ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ	
Давлатӣ	
Дигар қоғазҳои қиматнок	
Дисконт аз руи қоғазҳои қиматнок	
Захираҳои барои қоғазҳои қиматнок	
Аксептҳо	
Аксептҳо барои гирифтани аз бонкҳои дар қаламрави Тоҷикистон	
Аксептҳо барои гирифтани аз бонкҳои берун аз қаламрави Тоҷикистон	
Қарз ва Иҷораи молиявӣ (лизинг)	
Қарзҳо	
Давлатӣ	
Тижоратӣ	
Соҳибкории хурд ва миёна	
Кишоварзӣ	
Шахсонӣ воқеӣ	
Дигар	
Фонди пушонидани талафотҳои имконназир аз руи қарзҳо - ҳамагӣ	
Иҷораи молиявӣ	
Фонди пушонидани талафотҳои имконназир аз руи иҷораси молиявӣ - ҳамагӣ	
Овердрафт	
Давлатӣ	
Тижоратӣ	
Соҳибкории хурд ва миёна	
Кишоварзӣ	
Шахсонӣ воқеӣ	
Дигар	
Фонди пушонидани талафотҳои имконназир аз руи овердрафти ҳамагӣ	
Сармоягузорӣ	
Ба БМТ	

Ба бонкҳо
Ба ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ
Ба давлат
Дигар сармоягузориҳо
Дисконт аз рӯи қозғалҳои қиматҳои
Захира барои сармоягузори - ҳамагӣ
Воситаҳои асосӣ
Замин ва бинои бонк, ки барои гузаронидани амалиёти бонкӣ истифода бурда мешавад
Бино дар раванди сохтмон
Бинои ба дигар ташкилотҳо иҷора додашуда
Гаравҳон гирифташуда барои бозфуруш
Фонди пушонидани талафотҳои имконидаш аз рӯи гаравҳо
Дигар воситаҳои асосӣ ва моддӣ
Доронҳои ғайримоддӣ
Фаросиш ва истеҳлоқи воситаҳои асосӣ
Дигар доронҳо - Ҳамагӣ
Маблағҳои дебитни дар қараёни гирифтани
Барои гирифтани аз бонкҳо
Маблағҳои интиқоли
Барои гирифтани аз Саридораи бонк/ шӯба ва аз бонкҳо
Воситаҳои молиявӣ
Азнавбаҳоидиҳии амалиёти форвардӣ ва СВОП
Амалиётҳо бо асъори хориҷӣ (СПОТ)
Фонзҳои ҳисобшуда барои гирифтани
Дигар доронҳо
Доронҳои мавқуф гузошташуда барои андоз аз фонда
ДОРОИҲО - ҲАМАГӢ
УҲДАДОРИҲО
Барои пардохт - БМТ
Барои пардохт - бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ
Барои пардохт - бонкҳои дар қаламрави Тоҷикистон
Ҳисобҳои қорӣ/мукотибавӣ
барои қойгиркунии муҳлатнок
қарзҳо
Барои пардохт ба ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ дар қаламрави Тоҷикистон
ҳисобҳои қорӣ/мукотибавӣ

барои қойгиркунии муҳлатнок
қарзҳо
Барои пардохт ба бонкҳои берун аз қаламрави Тоҷикистон
ҳисобҳои мукотибавӣ/қорӣ
қойгиркунии муҳлатнок
қарзҳо
Барои пардохт ба ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ берун аз қаламрави Тоҷикистон
ҳисобҳои қорӣ/мукотибавӣ
барои қойгиркунии муҳлатнок
қарзҳо
Фуруши қозғалҳои қиматнок ва бозхариди он дар асоси қиматинома (РЕПО)
Ассентҳо
Ассентҳо барои пардохт ба бонкҳои дар қаламрави Тоҷикистон
Ассентҳо барои пардохт ба бонкҳои берун аз қаламрави Тоҷикистон
Амонатҳо
Амонатҳои дархостишаванда
Амонатҳои пасандозӣ
Амонатҳои муҳлатнок
Амонатҳои сохторҳои бучавӣ
Қозғалҳои қиматҳои қарзӣ баровардашудаи бонк
Қарзи субординарӣ
Дигар уҳдадориҳо - ҳамагӣ
Маблағҳои қарзӣ дар қараёни пардохт
барои пардохт ба бонкҳо
маблағҳои интиқоли
барои пардохт ба Саридораи бонк / шӯбаҳои бонк
Воситаҳои молиявӣ
Азнавбаҳоидиҳии амалиёти форвардӣ ва СВОП
Амалиётҳои асъори хориҷӣ (СПОТ)
Фонзҳои ҳисобшуда барои пардохт
Дигар уҳдадориҳо
Фонди умумӣ аз рӯи доронҳои фавқол
УҲДАДОРИҲО ҲАМАГӢ
САРМОЯ
Сармоияи худӣ
Саҳмияҳои оддӣ - пардохташуда

Саҳмияҳои имтиёзнок - пардохташуда
Сармояи изофа
Фондаи тақсимишуда/зарари солҳои гузашта
Фонда/зарари соли гузашта
Фонда/зарари соли ҷорӣ
Захира барои амалиётҳои ояндаи бонкӣ
Захира барои сугурта
Захира барои ҳолатҳои ғайриҷамъишуда
Захираи умумӣ (Захира аз ҳисоби фонда)
Захираи сармоявӣ
Захираи аз нав баҳодиҳини воситаҳои асосӣ
Захираи умумӣ барои доронҳои ғайрифаъол
Захираи махсус барои доронҳои ғайрифаъол
Захираи аз нав баҳодиҳини қоғазҳои қиматнок
Дигар захираҳои сармоявӣ
Қарзҳои субординари таҳассусшуда
САРМОЯ - ҲАМАГӢ
САРМОЯ ВА УҲДАДОРИҲО - ҲАМАГӢ

Ҳисобот оиди фонда ва зарар

Фондҳои гирифташуда	Ҳамагӣ
БМТ	
Бонкҳо	
Ташкилотҳои қарзии ғайрибонкӣ	
Дармади фонизӣ ва дивидендҳо аз қоғазҳои қиматнок барои соли	
Дармади фонизӣ ва дивидендҳо аз қоғазҳои қиматнок барои фуруш	
Дармади фонизӣ ва дивидендҳо аз қоғазҳои қиматноки то муҳлати пардохт	
Қарзҳо	
Давлатӣ	
Ғиҷоратӣ	
Соҳибкории хурд ва миёна	
Киноварзӣ	
Шахсонӣ воқеӣ	
Дигар қарзҳо	
Иҷоран молиявӣ (лизинг)	
Овердрафт	
Хариди қоғазҳои қиматнок ва бозфуруши он дар асоси созишнома (РЕПО)	
Дигар даромадҳои фонизӣ	
Фондҳои пардохташуда	
БМТ	
Бонкҳо	
Ташкилотҳои қарзии ғайрибонкӣ	
Қоғазҳои қиматноки баровардашудаи бонк	
Амонатҳо	
Дархостшаванда	
Пасандозӣ	
Муҳлатнок	
Қарзи субординарӣ	
Хароҷотҳо аз дисконт	
Фуруши қоғазҳои қиматнок ва бозхаридаи онҳо дар асоси созишнома (РЕПО)	
Дигар хароҷотҳои фонизӣ	

Даромади фонзии ҳолис	
Даромад/Хароҷоти комиссияи ва хизматрасониҳои бонкӣ	
Даромад аз хизматрасонии қарзӣ	
Даромади комиссияи аз хизматрасонии бонкӣ	
Хароҷотҳо аз хизматрасонии қарзӣ	
Хароҷотҳои дигар/ҳақгузорӣ	
Натиҷаи ҳолис	
Қоғазҳои қиматнок ва сармоягузорӣ	
Даромади азхудшуда аз рӯи қоғазҳои қиматнок ва сармоягузорӣ	
Даромади азхуднашуда аз рӯи қоғазҳои қиматнок ва сармоягузорӣ	
Хароҷоти азхудшуда аз рӯи қоғазҳои қиматнок ва сармоягузорӣ	
Хароҷоти азхуднашуда аз рӯи қоғазҳои қиматнок ва сармоягузорӣ	
Натиҷаи ҳолис	
Амалиётҳо бо асъори хориҷӣ	
Даромади азхудшуда аз рӯи амалиётҳо бо асъори хориҷӣ	
Даромади азхуднашуда аз рӯи амалиётҳо бо асъори хориҷӣ	
Хароҷоти азхудшуда аз рӯи амалиётҳо бо асъори хориҷӣ	
Хароҷоти азхуднашуда аз рӯи амалиётҳо бо асъори хориҷӣ	
Натиҷаи ҳолис	
Амалиётҳои ғайритавозуӣ	
Даромад аз амалиётҳои ғайритавозуӣ	
Хароҷот аз амалиётҳои ғайритавозуӣ	
Натиҷаи ҳолис	
Дигар даромадҳо	
Металҳои қиматнок	
Иҷора (рента)	
Ҳисобҳои ба боварӣ асосёфта (трастӣ)	
Фуруши воситаҳои асосӣ	
Фуруши гарави гирифташуда	
Ҷарима аз бури мурофиаи судӣ	

Пардохтҳо аз хайрия	
Амалиётҳои ислоҳии ҳисобкардашудаи соли гузашта	
Дигар	
Дигар хароҷотҳо	
Металҳои қиматнок	
Иҷора (рента)	
Ҳисобҳои ба боварӣ асосёфта (трастӣ)	
Фуруши воситаҳои асосӣ	
Фуруши гарави гузошташуда	
Ҷарима аз бохти мурофиаи судӣ	
Хайрия	
Амалиётҳои ислоҳии ҳисобкардашудаи соли гузашта	
Дигар	
Натиҷаи ҳолис	
Хароҷотҳои амалиётӣ	
Музди кор ва дигар хароҷотҳои кормандон	
Музди кор ва мукофотпулии иловагӣ (бонус)	
дигар ҷуброн ва мусоида (субсидия)	
дигар пардохтҳо ба фонди иҷтимоӣ	
хароҷотҳои сафарҳои хизматӣ	
алоқа	
музди хизмати аудиторони беруна	
ҳаққи хизмати маслиҳатҳо	
Ҷарима ва ҷаримаи аҳдшиканӣ	
БМТ	
Дигар	
Хароҷотҳои таҷҳизот	
пардохти иҷора	
хизматҳои коммуналӣ	
хароҷотҳо барои сӯзишворӣ	
хароҷотҳои фарсонӣ ва истеҳлоқ	
андоз ва суғурта	
дигар хароҷотҳои амалиётӣ ва маъмурий	
Хароҷотҳо барои ташаккули ФПТИ	
аз рӯи қарзҳо	
аз рӯи иҷораи молиявӣ (лизинг)	

аз рӯи овердрафт
аз рӯи қоғазҳои қиматнок
аз рӯи сармоягузорӣ
аз рӯи металлҳои қиматбаҳо
аз рӯи дигар доронҳо
Кам кардани ФПТИ аз ҳисоби барқароркунии арзиши доронҳо
аз рӯи қарзҳо
аз рӯи иҷораи молиявӣ (лизинг)
аз рӯи овердрафт
аз рӯи қоғазҳои қиматнок
аз рӯи сармоягузорӣ
аз рӯи металлҳои қиматбаҳо
аз рӯи дигар доронҳо
Фондан пеш аз пардохти андоз
Андоз
Даромади соф пеш аз ҳолатҳои ғавқулода
Даромад/хароҷотиҳои ғавқулода
Фондан соф

Ҳисобот онди тағйирёбии дар сармоя
Сармояи худӣ дар охири соли гузашта - Ҳамагӣ
Тағйиротҳо ба сармояи худӣ, ки дар охири соли гузашта ба ҳисоб гирифта нашудаанд
Сармояи ислохшудаи тавозун дар охири соли гузашта
Фонда/зарари соли ҷорӣ
Саҳмияҳои оддӣ/имтиёзнок дар соли ҷорӣ пардохташуда
Сармояи пардохташуда бар изофаи арзиши номиналӣ дар соли ҷорӣ
Саҳмияҳои оддӣ бозхаридашуда дар соли ҷорӣ
Тағйиротҳо дар захираҳо дар соли ҷорӣ (ҳолис)
Захира барои амалиётҳои ояндаи ташкилотҳои қарзӣ
Захира барои сугурта
Захира барои ҳолатҳои ғайриҷашмдошт
Захираҳои умумӣ (Захира аз ҳисоби фонда)
Захираи умумӣ барои доронҳои ғавқулода
Захира барои азнавбаҳодиҳии воситаҳои асосӣ
Захираи маҳсулоти доронҳои ғайрифаъол
Захираи аз нав баҳодиҳии қоғазҳои қиматнок
Дигар захираҳои сармояӣ
Тарҳи дивидендҳои нақдӣ эълоншуда аз рӯи саҳмияҳои оддӣ
Тарҳи дивидендҳои нақдӣ эълоншуда аз рӯи саҳмияҳои имтиёзнок
Дигар тағйирот ба сармояи худӣ (ҳолис)
Сармояи худӣ дар охири давраи ҳисоботӣ - Ҳамагӣ

Замимаи 3. Хулосаи намунавии аудити бонкие, ки аз ҷониби ташкилоти аудиторӣ дода мешавад.

Хулосаи аудиториин аудиториини мустақил

Номи ташкилоти аудиторӣ ва суроғаш электронии он:

Номи ташкилоти санҷидашаванда:

Давраи санҷиш:

Ақида - ин қисмат санҷиши ҳисоботи маҷмӯи бонк, ки давраи санҷишро дар бар мегирад, инъикос менамояд. Аудитор дурустии ҳисоботи маҷмӯи бонкро (вазъи молиявӣ, ҳисобот оиди фонда ва зарар ва дигар маҷмӯи даромад, ҳисобот оиди ҳаракати пули нақд, ҳисобот оиди тағйирҳои дар сармоя), ки давраи санҷишро фарогир аст, мувофиқи Стандартиҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ (СБҲМ) баҳо медиҳад.

Асосҳо барои ибрози ақида - ин қисмат баёнгари он аст, ки санҷиши мувофиқи СБҲМ ба роҳ монда шуда ва аудитор уҳдадорихон худро мувофиқи талаботҳои Стандартиҳои фаъолияти аудиторӣ ва талаботҳои этикаи касбии худ ба уҳда мегирад ва исботҳои аудиториин ба дастоянда имкон медиҳад, ки ақидаи мустақили худро баён намояд.

Ҳолатҳои муҳим - ҳамон ҷонибҳоеро дарбаргиранда аст, ки аз санҷиши гузаронидаи бонк ба даст меоянд ва аудитор онҳоро муҳим арзёби менамояд. Бонк барои таъмини фаъолияти самаранокӣ худ, бояд ҳолатҳои зикршударо ба инобат гирад.

Масъулияти роҳбарияти ташкилот ё шахси ваколатдор барои ҷавобгарии идоракунӣ корпоративӣ ва ҳисоботи маҷмӯи молиявӣ - роҳбарияти бонк масъулиятро барои омодакунии ва дурустии пешниҳоди онҳо мувофиқи СБҲМ ва оиди низоми назорати дохилӣ (ХАД), ки барои роҳбарияти ҷиҳати омодакунии ҳисоботи молиявӣ маҷмӯи муҳим ҳисоб карда мешаванд.

Масъулияти аудиторон ба аудити гузаронидашуда - мақсади аудитори гирифтани маълумоти боварибахш оиди ҳисоботи молиявӣ маҷмӯи мебошад, ки он бояд сохтакорӣ ва иштибоҳотро дар худ надошта бошад. Ҷараёни аудит бо Стандартиҳои байналмилалӣ аудит ба роҳ монда мешавад ва аудитори уҳдадор аст, ки тамоми ҷорабинҳои аудиторино мувофиқ ба меъёрҳо амалӣ намояд. Аудитор барои ибрози ақидаи худ ва пешниҳоди хулосаи аудиториини худ масъул мебошад.

Роҳбари ташкилоти аудиторӣ:

Қайди рақами иҷозатномаи аз ҷониби БМТ додашуда:

Шаҳодатномаи таҳассуси аудитор, ки ҷониби БМТ додашудааст:

Санаи пешниҳоди хулоса:

Ба хулосаи аудиторӣ замима мегардад

Замимаи 4. Зерқисматҳо, ки дар ҳисоботи молиявӣ бонк ҲАҶОМИ АУДИТ матраҳ мешаванд:

1. Маълумоти умумӣ;
2. Принсипҳои пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ;
3. Принсипҳои асосии сиёсати ҳисобдорӣ;
4. Қабули СБҲМ ва аз нав дидабарони онҳо;
5. Воситаҳои пулӣ ва ҳамарзишҳои онҳо;
6. Воситаҳои дар бонкҳо;
7. Қарзҳои мизочон;
8. Сармоягузорӣ;
9. Воситаҳои асосӣ;
10. Дорониҳои ғайримоддӣ;
11. Иҷора;
12. Дорониҳои дарозмуддат, ки барои фуруш пешбинӣ шудаанд;
13. Дигар дорониҳо;
14. Воситаҳои бонкҳо ва дигар ташкилотҳои молиявӣ;
15. Воситаҳои мизочон;
16. Қарзҳои барои пардохт;
17. Дигар уҳдадорихо;
18. Сармояи саҳомӣ;
19. Даромади софи фонзӣ;
20. Ташкили фонд барои талафоти эҳтимолии қарз барои ҲАҶОМИ дорониҳо ба ғайр аз қарзҳои мизочон;
21. Даромад ва хароҷоти комиссияи;
22. Даромади соф аз амалиёт бо асъори хориҷӣ;
23. Хароҷотҳои амалиётӣ;
24. Андоз аз даромад (фонда);
25. Уҳдадорихо молиявӣ шартӣ;
26. Амалиёт бо тарафҳои алоқаманд;
27. Талаботҳои пруденсиялӣ;
28. Идоракунӣ сармоя;
29. Сиёсати идоракунӣ хавфҳо;
30. Ҳолатҳои баъди давраи ҳисоботӣ;

Бо Қарори Раёсати
Бонки миллии Тоҷикистон
аз 8 ноябри соли 2017, №111
тасдиқ шудани

Замимаи 5. Қоидаҳои ҳисобдорни муҳосибаӣ барои ташкилотҳои қарин

ФЕХРАСТИ ҲИСОБҲОИ ТАВОЗУНИ

Рақами ҳисоб	Номи ҳисоб
10000	ДОРОНҲО
10100	ПУЛИ НАҚД ВА ДИГАР ҲУЧЧАТҲОИ КАССА
10101	Касса – пули миллий
10103	Дар банкоматҳо – пули миллий
10105	Касса – асъори хориҷӣ
10107	Дар банкоматҳо – асъори хориҷӣ
10109	Чек ва дигар ҳуҷҷатҳои кассавӣ
10111	Пули дар роҳ буда – пули миллий
10115	Пули нақд дар воҳидҳои дигари сохторӣ – асъори хориҷӣ
10117	Пули нақд дар воҳидҳои дигари сохторӣ – пули миллий
10119	Пули нақд дар воҳидҳои дигари сохторӣ – асъори хориҷӣ
10121	Чеки сафарӣ
10131	Сабикаи тилло
10300	БАРОИ ГИРИФТАН АЗ БОНКИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
10301	Суратҳисоби муроосилотӣ дар БМТ – пули миллий
10305	Суратҳисоби муроосилотӣ дар БМТ – асъори хориҷӣ
10309	Захираҳои ҳатмӣ дар БМТ – пули миллий
10311	Захираҳои ҳатмӣ дар БМТ – асъори хориҷӣ
10315	Ҳисобҳои дигар бо пули миллий
10317	Ҳисобҳои дигар бо асъори хориҷӣ
10500	СУРАТҲИСОБҲОИ МУРОСИЛОТӢ БАРОИ ПАРДОХТ
10501	Суратҳисобҳои муроосилотии бонкҳо дар Тоҷикистон – пули миллий
10505	Суратҳисобҳои муроосилотии бонкҳо дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10507	Суратҳисобҳои муроосилотии бонкҳо дар хориҷа – пули миллий
10509	Суратҳисобҳои муроосилотии бонкҳо дар хориҷа – асъори хориҷӣ
10510	ҶОЙГИРКУНИИ МУҲЛАТНОКИ БОНКҲО
10511	Ҷойгиркунии муҳлатноки бонкҳо дар Тоҷикистон – пули миллий
10513	Ҷойгиркунии муҳлатноки бонкҳо дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10515	Ҷойгиркунии муҳлатноки бонкҳо дар хориҷа – пули миллий
10517	Ҷойгиркунии муҳлатноки бонкҳо дар хориҷа – асъори хориҷӣ
10518	ҶОЙГИРКУНИИ МУҲЛАТНОКИ ТАШКИЛОТҲОИ ҚАРЗИИ ГАЙРИБОНКӢ
10519	Ҷойгиркунии муҳлатноки ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – пули миллий

10521	Ҷойгиркунии муҳлатноки ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10530	ҚАРҶОИ БАӢНИБОНКӢ БАРОИ ГИРИФТАН
10531	Қарҳои байнибонкин бонкҳо дар Тоҷикистон – пули миллий
10533	Қарҳои байнибонкин бонкҳо дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10535	Қарҳои байнибонкин бонкҳо дар хориҷа – пули миллий
10537	Қарҳои байнибонкин бонкҳо дар хориҷа – асъори хориҷӣ
10539	Қарҳои байнибонкин ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – пули миллий
10541	Қарҳои байнибонкин ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10543	Қарҳои байнибонкин ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар хориҷа – пули миллий
10545	Қарҳои байнибонкин ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар хориҷа – асъори хориҷӣ
10550	ҚАРҶОИ СУБОРДИНАРИ
10551	Қарҳои субординари бонкҳо дар Тоҷикистон – пули миллий
10553	Қарҳои субординари бонкҳо дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10555	Қарҳои субординари бонкҳо дар хориҷа – пули миллий
10557	Қарҳои субординари бонкҳо дар хориҷа – асъори хориҷӣ
10559	Қарҳои субординари ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – пули миллий
10561	Қарҳои субординари ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10570	ҚАРҶ ДАР АСОСИ РЕПО БАРОИ ГИРИФТАН
10571	Қарз дар асоси РЕПО – пули миллий
10573	Қарз дар асоси РЕПО – асъори хориҷӣ
10590	БАРОИ ГИРИФТАН АЗ ТАШКИЛОТҲОИ ҚАРЗИИ ГАЙРИБОНКӢ
10591	Аз ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – пули миллий
10593	Аз ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
10595	Аз ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар хориҷа – пули миллий
10597	Аз ташкилотҳои қарзини гайрибонкӣ дар хориҷа – асъори хориҷӣ
10700	ИҶОРАИ МОЛИЯӢ (ЛИЗИНГ) ВА ОВЕРДРАФТ
10701	Иҷораи молияӣ (лизинг) – пули миллий
10703	Иҷораи молияӣ (лизинг) – асъори хориҷӣ
10705	Иҷораи молияви (лизинг) муҳлатгузашта – пули миллий
10707	Иҷораи молияви (лизинг) муҳлатгузашта – асъори хориҷӣ
10709	Иҷораи молияӣ (лизинг) дар мурофиаи судӣ – пули миллий
10711	Иҷораи молияӣ (лизинг) дар мурофиаи судӣ – асъори хориҷӣ
10713	Иҷораи молияви (лизинг) таъдидшуда – пули миллий
10715	Иҷораи молияви (лизинг) таъдидшуда – асъори хориҷӣ
10717	Иҷораи молияви (лизинг) таъдидшудаи муҳлатгузашта – пули миллий
10719	Иҷораи молияви (лизинг) таъдидшудаи муҳлатгузашта – асъори хориҷӣ
10721	Иҷораи молияви (лизинг) таъдидшуда дар мурофиаи судӣ – пули миллий
10723	Иҷораи молияви (лизинг) таъдидшуда дар мурофиаи судӣ – асъори хориҷӣ
10737	Фонди махсус аз рӯи иҷораи молияӣ (лизинг) – пули миллий
10739	Фонди махсус аз рӯи иҷораи молияӣ (лизинг) – асъори хориҷӣ
10741	Изофабардошт (овердрафт) ба корхонаҳои тижоратӣ – пули миллий

11503	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои корхонаҳони тичоратӣ - пули миллий
11505	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои қорхонаҳои кишоварзӣ - пули миллий
11506	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои сохибқорон - пули миллий
11507	Қарға аз рӯи дигар эътиборномаҳо - пули миллий
11509	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои ширкатҳои лизингӣ - пули миллий
11511	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои қорхонаҳои давлатӣ - асъори хориҷӣ
11513	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои қорхонаҳои тичоратӣ - асъори хориҷӣ
11515	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои қорхонаҳои кишоварзӣ - асъори хориҷӣ
11516	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои сохибқорон - асъори хориҷӣ
11517	Қарға аз рӯи дигар эътиборномаҳо — асъори хориҷӣ
11519	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои ширкатҳои лизингӣ - асъори хориҷӣ
11521	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба Қорхонаҳои давлатӣ - пули миллий
11523	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои тичоратӣ - пули миллий
11525	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои кишоварзӣ - пули миллий
11526	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба сохибқорон - пули миллий
11527	Қарға - дигар эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ - пули миллий
11529	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба ширкатҳои лизингӣ - пули миллий
11531	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои давлатӣ - асъори хориҷӣ
11533	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои тичоратӣ - асъори хориҷӣ
11535	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои кишоварзӣ - асъори хориҷӣ
11536	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба сохибқорон - асъори хориҷӣ
11537	Қарға - дигар эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ - асъори хориҷӣ
11539	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба ширкатҳои лизингӣ - асъори хориҷӣ
11541	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои маҳаллӣ тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои давлатӣ - пули миллий
11543	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои маҳаллӣ тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои тичоратӣ - пули миллий
11545	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои маҳаллӣ тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба қорхонаҳои кишоварзӣ - пули миллий
11546	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои маҳаллӣ тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба сохибқорон - пули миллий
11547	Қарға - дигар эътиборномаҳои маҳаллӣ тахти ҳуҷғатҳои трастӣ - пули миллий
11549	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои маҳаллӣ тахти ҳуҷғатҳои трастӣ ба ширкатҳои лизингӣ - пули миллий
11551	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои мўҳлатгузаган қорхонаҳои давлатӣ - пули миллий
11553	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои мўҳлатгузаган қорхонаҳои тичоратӣ - пули миллий
11555	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои мўҳлатгузаган қорхонаҳои кишоварзӣ - пули миллий
11556	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои мўҳлатгузаган сохибқорон - пули миллий
11557	Қарға аз рӯи дигар эътиборномаҳои мўҳлатгузаган - пули миллий
11559	Қарға аз рӯи эътиборномаҳои мўҳлатгузаган ширкатҳои лизингӣ - пули миллий

11561	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои мӯҳлатгузаштаи корхонаҳои давлатӣ - аъёри хориҷӣ
11563	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои мӯҳлатгузаштаи корхонаҳои тижоратӣ - аъёри хориҷӣ
11565	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои мӯҳлатгузаштаи корхонаҳои кишоварзӣ - аъёри хориҷӣ
11566	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои мӯҳлатгузаштаи соҳибкорон - аъёри хориҷӣ
11567	Карэхо аз рӯи дигар эътиборномаҳои мӯҳлатгузашта - аъёри хориҷӣ
11569	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои мӯҳлатгузаштаи ширкатҳои лизингӣ - аъёри хориҷӣ
11571	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи корхонаҳои давлатӣ - пули миллий
11573	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи корхонаҳои тижоратӣ - пули миллий
11575	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи корхонаҳои кишоварзӣ - пули миллий
11576	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи соҳибкорон - пули миллий
11577	Карэхо аз рӯи дигар эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ буда - пули миллий
11579	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи ширкатҳои лизингӣ - пули миллий
11581	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи корхонаҳои давлатӣ - аъёри хориҷӣ
11583	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи корхонаҳои тижоратӣ - аъёри хориҷӣ
11585	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи корхонаҳои кишоварзӣ - аъёри хориҷӣ
11586	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи соҳибкорон - аъёри хориҷӣ
11587	Карэхо аз рӯи дигар эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ буда - аъёри хориҷӣ
11589	Карэхо аз рӯи эътиборномаҳои дар мурофиаи судӣ будаи ширкатҳои лизингӣ - аъёри хориҷӣ
11591	Фонди маҳсус барои карэхо аз рӯи эътиборномаҳои корхонаҳои давлатӣ
11593	Фонди маҳсус барои карэхо аз рӯи эътиборномаҳои корхонаҳои тижоратӣ
11595	Фонди маҳсус барои карэхо аз рӯи эътиборномаҳои корхонаҳои кишоварзӣ
11596	Фонди маҳсус - карэхо аз рӯи эътиборномаҳои соҳибкорон
11597	Фонди маҳсус барои карэхо аз рӯи дигар эътиборномаҳо
11599	Фонди маҳсус барои карэхо аз рӯи эътиборномаҳои ширкатҳои лизингӣ
11700	ПАЗИРАҲО (АКСЕПТ) БАРОИ ГИРИФТАН
11701	Пазираҳои бонҳо дар Тоҷикистон- пули миллий
11703	Пазираҳои бонҳо дар Тоҷикистон- бо аъёри хориҷӣ
11705	Пазираҳои бонхонҳои хориҷӣ - пули миллий
11707	Пазираҳои бонхонҳои хориҷӣ - аъёри хориҷӣ
11900	КОҶАЗҲОИ КИМАТНОҚ БАРОИ САВДО
11901	Вомҳои Бонки миллии Тоҷикистон барои савдо
11905	Коғазҳои киматноқи қарзии (вомбаргҳои) Ҳукумати Тоҷикистон барои савдо
11909	Векселҳои давлатии ҳазинадории Тоҷикистон барои савдо
11911	Коғазҳои киматноқи қарзии баровардаи корхонаҳои давлатӣ барои савдо
11915	Коғазҳои киматноқи қарзии баровардаи Ҳукумати маҳаллӣ барои савдо
11917	Коғазҳои киматноқи қарзии баровардаи давлатҳои аъзои ИДМ барои савдо

11919	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан давлатҳои аъзои ташкилоти ҳамкории иқтисодӣ ва тарқиқот (ТХИТ) барон савдо
11921	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан дигар давлатҳои барон савдо
11923	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан қорхонаҳои Тоҷикистон барон савдо
11925	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон савдо
11927	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан қорхонаҳои Тоҷикистон барон савдо
11929	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон савдо
11931	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан дигар ташкилотҳои қарзин ғайрибанқӣ барон савдо
11933	Қоғазҳои қиматноки қарзин тахти гарави амалиёти РЕПО барон савдо
11935	Саҳмияҳои қорхонаҳои давлатӣ барон савдо
11937	Саҳмияҳои қорхонаҳои Тоҷикистон барон савдо
11939	Саҳмияҳои қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон савдо
11941	Саҳмияҳои қорхонаҳои қарзин ғайрибанқӣ барон савдо
11943	Саҳмияҳои қорхонаҳои Тоҷикистон барон савдо
11945	Саҳмияҳои қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон савдо
11947	Саҳмияҳои тахти гарави амалиёти РЕПО барон савдо
11999	Захираи пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи Қоғазҳои қиматнок барон савдо
13100	ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК БАРОИ ФУРӯШ
13101	Вомҳои Банки миллии Тоҷикистон барон фурӯш
13103	Векселҳои давлатии Тоҷикистон барон фурӯш
13105	Қоғазҳои қиматноки қарзин (вомбаргҳои) Ҳукумати Тоҷикистон барон фурӯш
13107	Қоғазҳои қиматноки қарзин қорхонаҳои давлатӣ барон фурӯш
13109	Қоғазҳои қиматноки қарзин ҳукумати маҳаллӣ барон фурӯш
13111	Қоғазҳои қиматноки қарзин давлатҳои аъзои ИДМ барон фурӯш
13113	Қоғазҳои қиматноки қарзин давлатҳои аъзои Ташкилоти ҳамкории иқтисодӣ ва тарқиқот (ТХИТ) барон фурӯш
13115	Қоғазҳои қиматноки қарзин дигар давлатҳои барон фурӯш
13117	Қоғазҳои қиматноки қарзин қорхонаҳои Тоҷикистон барон фурӯш
13119	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон фурӯш
13121	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан қорхонаҳои Тоҷикистон барон фурӯш
13123	Қоғазҳои қиматноки қарзин баровардан қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон фурӯш
13125	Қоғазҳои қиматноки қарзин ташкилотҳои қарзин ғайрибанқӣ барон фурӯш
13127	Қоғазҳои қиматноки қарзин тахти гарави амалиёти РЕПО барон фурӯш
13129	Саҳмияҳои қорхонаҳои давлатӣ барон фурӯш
13131	Саҳмияҳои қорхонаҳои Тоҷикистон барон фурӯш
13133	Саҳмияҳои қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон фурӯш
13135	Саҳмияҳои қорхонаҳои қарзин ғайрибанқӣ барон фурӯш
13137	Саҳмияҳои қорхонаҳои Тоҷикистон барон фурӯш
13139	Саҳмияҳои қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон фурӯш
13141	Саҳмияҳои тахти гарави амалиёти РЕПО барон фурӯш
13199	Захираи пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи қоғазҳои қиматнок барон фурӯш
15100	ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК ТО МҲЛАТИ ПАРДОҲТ (САРМОЯГҲОИ)

15101	Вомҳои Банки миллии Тоҷикистон то мӯҳлати пардохт
15103	Қоғазҳои қиматноки қарзин (вомбаргҳои) Ҳукумати Тоҷикистон то мӯҳлати пардохт
15105	Векселҳои давлатии ҳазинадории Тоҷикистон то мӯҳлати пардохт
15107	Қоғазҳои қиматноки қарзин қорхонаҳои давлатӣ то мӯҳлати пардохт
15109	Қоғазҳои қиматноки қарзин қорхонаҳои Тоҷикистон то мӯҳлати пардохт
15111	Қоғазҳои қиматноки қарзин қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон то мӯҳлати пардохт
15113	Қоғазҳои қиматноки қарзин ҳукумати маҳаллӣ то мӯҳлати пардохт
15115	Қоғазҳои қиматноки қарзин давлатҳои аъзои ИДМ то мӯҳлати пардохт
15117	Қоғазҳои қиматноки қарзин давлатҳои аъзои Ташкилоти ҳамкории иқтисодӣ ва тарқиқот (ТХИТ) то мӯҳлати пардохт
15119	Қоғазҳои қиматноки қарзин дигар давлатҳои то мӯҳлати пардохт
15121	Қоғазҳои қиматноки қарзин қорхонаҳои Тоҷикистон то мӯҳлати пардохт
15123	Қоғазҳои қиматноки қарзин қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон то мӯҳлати пардохт
15125	Қоғазҳои қиматноки қарзин ташкилотҳои қарзин ғайрибанқӣ то мӯҳлати пардохт
15127	Қоғазҳои қиматноки қарзин тахти гарави амалиёти РЕПО то мӯҳлати пардохт
15129	Саҳмияҳои қорхонаҳои давлатӣ барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15131	Саҳмияҳои қорхонаҳои Тоҷикистон барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15133	Саҳмияҳои қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15135	Саҳмияҳои ташкилотҳои қарзин ғайрибанқӣ барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15137	Саҳмияҳои қорхонаҳои Тоҷикистон барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15139	Саҳмияҳои қорхонаҳои берун аз Тоҷикистон барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15141	Саҳмияҳои тахти гарави амалиёти РЕПО барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15199	Захираи пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи қоғазҳои қиматнок барон сармоягузори дарозмӯҳлат
15300	МЕТАЛЛҲО ВА САҲҲОИ ҚИМАТБАҲО БАРОИ ФУРӯШ
15301	Металлҳои қиматбаҳо
15303	Саҳҳҳои қиматбаҳо
15305	Тағнаҳои қиматбаҳо
15399	Захираи пушонидани талафоти имконпазир аз рӯи амалиёт бо металлҳо ва саҳҳҳои қиматбаҳо барон фурӯш
15500	АМАЛИЁТ БО АСЪОРИ ХОРИҶИ
15501	Азнавбаҳоҳои амалиётҳои форвардӣ
15503	Ҳисоби хариди асъори хориҷӣ бо шартӣ СПОТ
15505	Ҳисоби хариди пули миллий бо шартӣ СПОТ
15507	Азнавбаҳоҳои амалиёти СВОП
15700	ҲИСОБАРОБАРУКУНИИ САРИДОРА/ФИЛИАЛҲО ВА ТАШКИЛОТҲОИ ҚАРЗӣ
15701	Ҳисоббаробаркунии саридора/филиалҳо – пули миллий
15703	Ҳисоббаробаркунии саридора/филиалҳо – асъори хориҷӣ
15705	Ҳисоббаробаркунии саридора/филиалҳо – дар хориҷа
15707	Ҳисоббаробаркунии ташкилотҳои қарзӣ – пули миллий
15709	Ҳисоббаробаркунии ташкилотҳои қарзӣ – асъори хориҷӣ
15711	Иттиқолҳои пулӣ - пули миллий
15713	Иттиқолҳои пулӣ - асъори хориҷӣ

15900	ЗАМИН, БИНОИ ТАШКИЛОТ, МЕБЕЛ ВА ТАҶҲИЗОТ
15901	Замин
15903	Замин – афзониши нарх
15905	Бинои ташкилот – иморат дар раванди сохтмон
15907	Бинои ташкилот – иморат
15909	Фароноши чамъшудан хисобшудан бинои ташкилот – иморат
15911	Бинои ташкилот – иморат – афзониши нарх
15913	Фароноши чамъшудан хисобшудан бинои ташкилот – иморат – афзониши нарх
15915	Хукуки ичора ва тақмил
15917	Беътиборсозии истеҳлоки чамъшуда – хукуки ичора ва тақмил
15919	Хукуки ичора ва тақмил – дар хориҷа
15921	Беътиборсозии истеҳлоки чамъшуда – хукуки ичора ва тақмил дар хориҷа
15923	Мебел, асбоб ва таҷҳизот
15925	Фароноши чамъшудан хисобшуда – мебел, асбоб ва таҷҳизот
15927	Мебел асбоб ва таҷҳизот – дар хориҷа
15929	Фароноши чамъшудан хисобшуда – мебел, асбоб ва таҷҳизот – дар хориҷа
15931	Воситаҳои асосии ба ичора додашуда
15933	Фароноши чамъшудан хисобшуда – воситаҳои асосии ба ичора додашуда
15935	Тарафи гирифташуда барои фуруш
15937	Истеҳлоқ ва фаронош – тарафи гирифташуда барои фуруш
15938	Фонди махсус аз рӯи тарафи гирифташуда барои фуруш
15939	Амволи ба ичора гирифташуда
15941	Истеҳлоқ ва фаронош – амволи ба ичора гирифташуда
15943	Дороноҳон ғарбимоддӣ
15945	Истеҳлоки дороноҳон ғайримоддӣ
15947	Маблағгузорихон асосӣ
17500	ДИГАР ДУРОИҲО
17501	Маблағҳои пулӣ барои эҳтиёҷоти маъмулӣ
17503	Чеку дигар ҳуҷҷатҳои баргарадонидашудан кассавӣ – пули миллий
17505	Чеку дигар ҳуҷҷатҳои баргарадонидашудан кассавӣ – асъори хориҷӣ
17507	Ҳисобҳо барои гирифтани – пули миллий
17508	Фонди махсус – ҳисобҳо барои гирифтани – пули миллий
17509	Ҳисобҳо барои гирифтани – асъори хориҷӣ
17511	Фонди махсус – ҳисобҳо барои гирифтани – асъори хориҷӣ
17513	Лавозимоти истифоданашудан дафтардорӣ ва дигар лавозимот
17515	Китобҳо
17517	Ҳарочатҳои қаблан пардохтшуда бо пули миллий
17519	Ҳарочатҳои қаблан пардохтшуда бо асъори хориҷӣ
17521	Пешардохт
17531	Фонзҳои хисобшуда барои гирифтани – пули миллий
17532	Фонди махсус – фонзҳои хисобшуда барои гирифтани – пули миллий
17533	Фонзҳои хисобшуда барои гирифтани – асъори хориҷӣ

17534	Фонди махсус – фонзҳои хисобшуда барои гирифтани – асъори хориҷӣ
17535	Ҳисоби муросилишавандаи фонзҳои хисобшуда барои пардохти – пули миллий
17537	Ҳисоби муросилишавандаи фонзҳои хисобшуда барои пардохти – асъори хориҷӣ
17539	Сули саҳния барои гирифтани
17541	Дороноҳон дар ташкилотҳои қарани басташуда ва ғайриҳисобшуда – пули миллий
17543	Дороноҳон дар ташкилотҳои қарани басташуда ва ғайриҳисобшуда – асъори хориҷӣ
17545	Фонди махсус аз рӯи дороноҳон дар ташкилотҳои басташуда ва ғайриҳисобшуда
17547	Қамомади пули нақд – пули миллий
17548	Фонди махсус аз рӯи қамомади пули нақд – пули миллий
17549	Қамомади пули нақд – асъори хориҷӣ
17550	Фонди махсус аз рӯи қамомади пули нақд – асъори хориҷӣ
17551	Ҳисобҳои дебетӣ то маълум шудан – пули миллий
17553	Ҳисобҳои дебетӣ то маълум шудан – асъори хориҷӣ
17555	Дороноҳон гуногун – пули миллий
17557	Дороноҳон гуногун – асъори хориҷӣ
17559	Пешардохти изофаи андоз
17560	Дороноҳон мавуқузошташудан андоз
17561	Воситаҳои молиявӣ
17563	Дороноҳон мунҷамид – пули миллий
17565	Дороноҳон мунҷамид – асъори хориҷӣ
17567	Фонди махсус аз рӯи дороноҳон мунҷамид
20000	ҲАДАДОРИҲО
20200	Амонатҳо
20202	Амонатҳои дархостии резидентҳо – пули миллий
20204	Амонатҳои дархостии бучетии ҳукумат – пули миллий
20206	Амонатҳои дархостии резидентҳо – асъори хориҷӣ
20208	Амонатҳои дархостии бучетии ҳукумат – асъори хориҷӣ
20212	Амонатҳои дархостии ғайрирезидентҳо – пули миллий
20214	Амонатҳои дархостии ғайрирезидентҳо – асъори хориҷӣ
20216	Амонатҳои пасандозии резидентҳо – пули миллий
20218	Амонатҳои пасандозии резидентҳо – асъори хориҷӣ
20220	Амонатҳои муҳлатноки резидентҳо – пули миллий
20222	Амонатҳои муҳлатноки резидентҳо – асъори хориҷӣ
20226	Амонатҳои пасандозии ғайрирезидентҳо – пули миллий
20228	Амонатҳои пасандозии ғайрирезидентҳо – асъори хориҷӣ
20230	Амонатҳои муҳлатноки ғайрирезидентҳо – пули миллий
20232	Амонатҳои муҳлатноки ғайрирезидентҳо – асъори хориҷӣ
20240	ҚАҶҲОИ СУБОРДИНАРИЙ – БАРОИ ПАРДОҲТ
20241	Қарзҳои субординари бонкҳо дар Тоҷикистон – пули миллий
20242	Қарзҳои субординари бонкҳо дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20245	Қарзҳои субординари бонкҳои хориҷӣ – пули миллий
20246	Қарзҳои субординари бонкҳои хориҷӣ – асъори хориҷӣ

20247	Қарзхон субординатини ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – пули миллии хориҷӣ
20248	Қарзхон субординатини ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20260	БАРОИ ПАРДОХТ БА ХУКУМАТ
20262	Барон пардохт ба ҳукумат – пули миллии
20264	Барон пардохт ба ҳукумат – асъори хориҷӣ
20400	БАРОИ ПАРДОХТ БА БОНКИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
20402	Барон пардохт ба Бонки миллии Тоҷикистон – пули миллии
20406	Барон пардохт ба Бонки миллии Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20600	СУРАТХИСОБҲОИ МУРОСИЛОТӢ, ҚОЙГӢРКУНИИ МҲЛАТНОИ ВА ҚАРҲОИ БАӢНИБОНКӢ ДАР ТОҶИКИСТОН БАРОИ ПАРДОХТ
20602	Сураатхисобхон муросилотини бонкхон дар Тоҷикистон – пули миллии
20604	Сураатхисобхон муросилотини бонкхон дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20606	Қарзхон байнибанкӣ бонкхон дар Тоҷикистон – пули миллии
20608	Қарзхон байнибанкӣ бонкхон дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20610	Қойгиркунии мұхлатноки бонкхон дар Тоҷикистон – пули миллии
20612	Қойгиркунии мұхлатноки бонкхон дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20614	Қойгиркунии мұхлатноки ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – пули миллии
20616	Қойгиркунии мұхлатноки ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20618	Қарзхон ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – пули миллии
20620	Қарзхон ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
20660	ҚАРЗ ДАР АСОСИ РЕПО БАРОИ ПАРДОХТ
20662	Қарз дар асоси РЕПО – пули миллии
20664	Қарз дар асоси РЕПО – асъори хориҷӣ
20800	СУРАТХИСОБҲОИ МУРОСИЛОТӢ, ҚОЙГӢРКУНИИ МҲЛАТНОК ВА ҚАРҲОИ БАӢНИБОНКӢ БАРОИ ПАРДОХТ
20802	Сураатхисобхон муросилотини бонкхон хориҷӣ – пули миллии
20804	Сураатхисобхон муросилотини бонкхон хориҷӣ – асъори хориҷӣ
20806	Қойгиркунии мұхлатноки бонкхон хориҷӣ – пули миллии
20808	Қойгиркунии мұхлатноки бонкхон хориҷӣ – асъори хориҷӣ
20810	Қарзхон байнибанкӣ бонкхон хориҷӣ – пули миллии
20812	Қарзхон байнибанкӣ бонкхон хориҷӣ – асъори хориҷӣ
20814	Қарзхон байнибанкӣ ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ хориҷӣ – пули миллии
20816	Қарзхон байнибанкӣ ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ хориҷӣ – асъори хориҷӣ
20860	ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОКИ ҚАРЗИИ БАРОВАРДАӢ ТАШКИЛОТ
20862	Қоғазхон қиматноки қарзини баровардаӢ ташкилот – пули миллии
20864	Қоғазхон қиматноки қарзини баровардаӢ ташкилот – асъори хориҷӣ
22200	БАРОИ ПАРДОХТ – ДИГАР
22202	Сураатхисобхон ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – пули миллии
22204	Сураатхисобхон ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
22206	Уҳдадорихон аз рӯи иҷораи молиявӣ (лизинг) – пули миллии
22210	Уҳдадорихон аз рӯи иҷораи молиявӣ (лизинг) – асъори хориҷӣ

22212	Сураатхисобхон ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ хориҷӣ – пули миллии
22214	Сураатхисобхон ташкилотхон қарзини ғайрибанкӣ хориҷӣ – асъори хориҷӣ
22216	Уҳдадорихон дар назди ташкилотхон молиявӣ байналмилалӣ – пули миллии
22218	Уҳдадорихон дар назди ташкилотхон молиявӣ байналмилалӣ – асъори хориҷӣ
22260	ВОСИТАҲОИ МОЛИЯВӢ
22262	Воситахон молиявӣ
22400	ПАЗИРАҲО (АЙСЕПТҲО) БАРОИ ПАРДОХТ
22402	Пазирахон бонкхон дар Тоҷикистон – пули миллии
22404	Пазирахон бонкхон дар Тоҷикистон – асъори хориҷӣ
22406	Пазирахон бонкхон хориҷӣ – пули миллии
22408	Пазирахон бонкхон хориҷӣ – асъори хориҷӣ
22600	ҲИСОББАРОВАРКУНИИ САРИДОРА/ФИЛИАЛҲО
22602	Ҳисоббароваркунии Саридора/филиалхон – пули миллии
22604	Ҳисоббароваркунии Саридора/филиалхон – асъори хориҷӣ
22606	Ҳисоббароваркунии Саридора/филиалхон – дар хориҷа
22800	ҲИСОББАРОВАРКУНИИ ТАШКИЛОТҲОИ ҚАРЗӢ
22802	Ҳисоббароваркунии ташкилотхон қарзӣ – пули миллии
22804	Ҳисоббароваркунии ташкилотхон қарзӣ – асъори хориҷӣ
24200	ИНТИКОЛҲОИ ПУЛӢ
24202	Интиколхон пулӣ – пули миллии
24204	Интиколхон пулӣ – асъори хориҷӣ
24400	ҲИСОБҲОИ ҲИСОБШУДА ВА ДИГАР ҲАРОЧОТ БАРОИ ПАРДОХТ
24402	Ҳисобхон Ҳисобшуда барон пардохт – пули миллии
24404	Ҳисобхон Ҳисобшуда барон пардохт – асъори хориҷӣ
24406	Андоз аз фонда барон пардохт
24408	Дигар хароҷоти ҳисобшуда барон пардохт – пули миллии
24410	Дигар хароҷоти ҳисобшуда барон пардохт – асъори хориҷӣ
24412	Ҳисобӣ муросилшавандаи фондхон ҳисобшуда барон гирифтун – пули миллии
24414	Ҳисобӣ муросилшавандаи фондхон ҳисобшуда барон гирифтун – асъори хориҷӣ
24600	АМАЛИЕТ БО АСЪОРИ ХОРИҶӢ
24602	Азнабаҳодиҳии амалиётхон форвардӣ
24604	Ҳисобӣ фуруши асъори хориҷӣ тибқи шартхон СПОТ
24606	Ҳисобӣ фуруши пули миллии тибқи шартхон СПОТ
24608	Азнабаҳодиҳии амалиётхон СВОП
24800	ПЕШПАРДОХТИ ГИРИФТАШУДА
24802	Даромати фондзи татбиқнашуда – пули миллии
24804	Даромати фондзи татбиқнашуда – асъори хориҷӣ
24806	Даромати татбиқнашуда аз Ҳисобӣ фурушӣ/мубодилаи дороиҳо
24808	Дигар даромати гирифтун коркарданашуда
26200	ДИГАР УҲДАДОРИҲО
26202	Ҳисобхон дигар барон пардохт – пули миллии
26204	Ҳисобхон дигар барон пардохт – асъори хориҷӣ

26206	Андоз аз музди кор барои пардохт
26208	Иҷорапулӣ барои пардохт
26210	Ҳақгузори ба Фонди хифзи иҷтимоӣ барои пардохт
26212	Суди сахмия барои пардохт
26214	Суратхисобҳои нофаъоли байнибонкӣ – пули милли
26216	Суратхисобҳои нофаъоли байнибонкӣ – асъори хориҷӣ
26218	Суратхисобҳои ғайрифаволи муштариён – пули милли
26220	Суратхисобҳои ғайрифаволи муштариён – асъори хориҷӣ
26222	Ҳисобҳо то маълум шудан – пули милли
26224	Ҳисобҳо то маълум шудан – асъори хориҷӣ
26226	Дигар ӯҳдадорихо – пули милли
26228	Дигар ӯҳдадорихо – асъори хориҷӣ
26230	Дигар андозҳо ба бучети давлатӣ
26232	Саҳмиҳои имтёзноки мӯҳлаташон муайян
26234	Барзиёиди пули нақд ва дигар доронҳо (арзишҳо) бо пули милли
26236	Барзиёиди пули нақд ва дигар доронҳо (арзишҳо) бо асъори хориҷӣ
26238	Нафақа барои пардохт
26240	Фонд барои Рейсст
26242	Ҷаҳаддорихи андозини маъмурияти ҳамаҷумла
26244	Фонди маҳсул аз рӯи ӯҳдадорихи шартӣ
26246	Фонди умумӣ аз рӯи доронҳои ғайри
30000	САРМОЯ
30300	Сармоияи сахмӣ
30301	Сармоияи пардохтишудаи сахмӣ - Саҳмиҳои имтёздор
30303	Сармоияи пардохтишудаи сахмӣ - Саҳмиҳои оддӣ
30305	Фонди тақсимишуда/барари солиҳонгузашта
30307	Фонди/барари соли гузашта
30309	Захира барои амалиёти ояндаи ташкилот
30311	Захира барои сугурта
30313	Захира барои ҳолатҳои ғайриҷамъшуда
30315	Захираи умумӣ аз фонди
30317	Захираи умумӣ аз хароҷот
30319	Захираи умумӣ барои доронҳои ғайри
30321	Захираи маҳсул барои доронҳои ғайри
30600	САРМОЯИ ИЗОФА
30601	Сармоияи изофа
31500	ЗАХИРАИ АЗНАВБАҲОДИҲИ
31503	Захираи азнавбаҳодихи воситаҳои асосӣ
31505	Захираи азнавбаҳодихи Қоғазҳои қиматнок
31507	Дигар захираҳои сармоя
31700	ФОНДИ/ЗАРАРИ СОЛИ ҚОРИ
31701	Фонди/зарари соли қорӣ

31900	ҚАРҶҲОИ СУБОРДИНАРИИ МУАЙЯНШУДА (ТАҲАССУСИ)
31901	Қарзҳои субординари муайяншуда (таҳассусӣ)
40000	ДАРОМАД
40200	ДАРОМАДИ ФОНДИ
40202	Даромади фонди аз БМТ
40204	Даромади фонди аз суратхисобҳои мӯрсилолӣ/қорӣ дар дигар бонкӣ
40206	Даромади фонди аз ҷойгируни мӯҳлатноӣ
40208	Даромади фонди аз қарзҳои субординари
40210	Даромади фонди аз қарзҳои байнибонкӣ
40212	Даромади фонди аз ташкилотҳои қарзӣ ғайрибонкӣ
40214	Даромади фонди аз иҷораи молиявӣ (лизинг)
40216	Даромади фонди аз қарзҳои Қорхонаҳои давлатӣ
40218	Даромади фонди аз қарзҳои Қорхонаҳои тижоратӣ
40220	Даромади фонди аз қарзҳои Қорхонаҳои Кишоварзӣ
40221	Даромади фонди аз қарзҳои соҳибдорон
40222	Даромади фонди аз қарзҳои шахсонӣ воқеӣ
40224	Даромади фонди аз дигар қарзҳо
40226	Даромади фонди ва дисконт аз Қоғазҳои қиматнок барои савдо
40228	Даромади фонди ва дисконт аз Қоғазҳои қиматнок барои фурӯш
40230	Даромади фонди ва дисконт аз Қоғазҳои қиматноки то мӯҳлати пардохт
40232	Даромади фонди аз аҳалиёти РЕПО
40234	Даромади фонди аз овердрафт
40236	Даромади фонди аз қарзи ипотекӣ
40238	Дигар даромадҳои фонди
40400	ДАРОМАД АЗ ҲАҚҚИ ХИЗМАТИ (КОМИССИЯ) ТАШКИЛОТ
40402	Даромад аз ҳаққи хизмати (комиссия) ташкилот
40404	Даромади комиссионӣ аз хизматрасонии суратхисобҳои амонатӣ
40406	Даромади комиссионӣ аз интиқолҳо
40600	ДАРОМАД АЗ ХИЗМАТРАСОНИИ БОНКИ/ПАРДОХТ БАРОИ ХИЗМАТ
40602	Даромад аз хизматрасонии қарзҳо
40606	Даромад аз хизматрасонии Ҳисобҳои ғайриҷамъшуда
40800	ДАРОМАД АЗ ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК ВА МЕТАЛЛҲОИ ҚИМАТБАҲО
40802	Даромад аз афзудани арзиши бозори Қоғазҳои қиматнок барои савдо
40804	Даромад аз афзудани арзиши бозори Қоғазҳои қиматнок барои фурӯш
40806	Даромад аз афзудани арзиши бозори Қоғазҳои қиматноки то мӯҳлати пардохт
40810	Даромад аз афзудани арзиши бозори металлҳо ва сангҳои қиматбаҳо
40812	Даромад аз фурӯши металлҳо ва сангҳои қиматбаҳо
42200	ДАРОМАД АЗ АМАЛИЁТ БО АСЪОРИ ХОРИҶИ
42202	Даромад аз амалиёт бо асъори хориҷӣ
42204	Даромад аз амалиёти форвардӣ
42206	Даромад аз амалиёти СВОП
42208	Даромад аз азнавбаҳодихи асъори хориҷӣ

42400	ДАРОМАД АЗ ИЧОРА
42402	Даромад аз иҷоран амволи хусусӣ
42406	Даромад аз иҷоран амволи харидашуда
42600	ДАРОМАД АЗ СУДИ САХМИЯ
42602	Даромад аз суди аз Қоғазҳои қиматнок барон савдо
42604	Даромад аз суди саҳмия аз Қоғазҳои қиматнок барон фурӯш
42606	Суди саҳмия аз Қоғазҳои қиматноки то мӯҳлати пардохт
42800	ДАРОМАДИ ГУНОГУН
42802	Барқарорсозии доронҳои аз ҳисобхориҷшуда
42804	Даромад аз фурӯш ё аз ҳисоб хориҷ кардани иморат, мебел ва таҷҳизоти ташкилот
42806	Даромад аз фурӯш ё аз ҳисоб хориҷ кардани амволи ғайриманкул ва дигар амволи хусусӣ ё харидашуда
42808	Даромад аз фурӯши доронҳои ба тараф гузашта
42810	Даромад аз буриш мувофиқан судӣ
42812	Даромад аз хайрия
42814	Даромад аз амалиёти истеҳсоли соҳҳои гузашта
42860	ДАРОМАД АЗ АМАЛИЁТИ ҒАЙРИТАВАЗУНИ
42862	Даромад аз амалиёти ғайритавазуни
42864	Даромад аз амалиёти ба боварӣ асосёфта (трастӣ)
42894	Дигар даромадҳо
44200	ДАРОМАД АЗ БАРҚАРОРСОЗИИ АРЗИШИ ДОРОИҲО
44202	Даромад аз барқарорсозии арзиши қарзҳои байнибонкӣ
44203	Даромад аз барқарорсозии арзиши қарзҳои ташкилотҳои қарзии ғайрибонкӣ
44204	Даромад аз барқарорсозии арзиши қарзҳо
44206	Даромад аз барқарорсозии арзиши қарзҳои таҷдидшуда
44208	Даромад аз барқарорсозии арзиши векселҳои харидашуда
44210	Даромад аз барқарорсозии арзиши иҷоран молиявӣ (лизинг)
44212	Даромад аз барқарорсозии арзиши Қоғазҳои қиматнок барон савдо
44214	Даромад аз барқарорсозии арзиши Қоғазҳои қиматнок барон фурӯш
44216	Даромад аз барқарорсозии арзиши Қоғазҳои қиматнок то мӯҳлати пардохт
44218	Даромад аз барқарорсозии арзиши металлҳо ва сангҳои қиматбаҳо
44220	Даромад аз барқарорсозии арзиши доронҳои дар бонкҳои бастаншуда ва ё барҳамхӯранда
44222	Даромад аз барқарорсозии арзиши дигар доронҳо
44224	Даромад аз барқарорсозии арзиши изофабардошт (овердрафт)
44226	Даромад аз барқарорсозии арзиши қарзҳои ипотекӣ
44228	Даромад аз барқарорсозии арзиши гаварии гирифташуда барон фурӯш
44229	Даромад аз барқарорсозии ҳисобҳои барои гирифтани
44230	Даромад аз барқарорсозии фонҳои ҳисобшуда барои гирифтани
44232	Даромад аз барқарорсозии камомади ҳазина
44234	Даромад аз барқарорсозии ӯҳдадоронҳои шартӣ
44236	Даромад аз барқарорсозии доронии мунтаמיד
44400	ДАРОМАДҲОИ ДАВҚУЛӢ

44402	Даромадҳои Ҷамоати деҳа
50000	ХАРОЧОТ
51100	ХАРОЧОТИ ҶОИЗ
51101	Хароҷоти Ҷоиз аз амонатҳои дархостӣ
51103	Хароҷоти Ҷоиз аз амонатҳои пасандозӣ
51105	Хароҷоти Ҷоиз аз амонатҳои (пасандозҳои) муҳлатноӣ
51107	Хароҷоти Ҷоиз аз амонатҳои (пасандозҳои) муҳлатноӣ
51109	Хароҷоти Ҷоиз аз суратҳои ҷорӣ кардани муҳлатноӣ
51111	Хароҷоти Ҷоиз аз ҷойгиркунии муҳлатноӣ
51113	Хароҷоти Ҷоиз аз қарзҳои байнибонкӣ
51115	Хароҷоти Ҷоиз аз ҳисоби қарзҳои субординарӣ
51117	Хароҷоти Ҷоиз аз амалиёти РЕПО
51119	Хароҷоти Ҷоиз аз Қоғазҳои қиматнокҳои баровардаи банк
51121	Хароҷоти Ҷоиз аз тақсироти қарзҳои ғайрибонкӣ
51123	Хароҷоти Ҷоиз аз қарзҳои бонкҳои байналмилалӣ
51125	Хароҷоти Ҷоиз аз қарзҳои тақсироти қарзҳои байналмилалӣ
51127	Хароҷоти Ҷоиз аз иҷораи молиявӣ (лизинг)
51129	Хароҷоти Ҷоиз аз рӯи қарзҳои ҳукумат
51195	Дигар хароҷоти Ҷоиз
51500	ХАРОЧОТИ МОЛИЯВӢ ВА ҒАЙРА
51501	Хароҷоти ҳаққи хизмат аз ҳисоби хизматрасонии қарз
51503	Хароҷоти ҳаққи хизмат аз амалиёти ғайритаълимӣ
51595	Дигар хароҷотҳои қарзҳои хизматрасонӣ/ҳақузорӣ
51900	ХАРОЧОТИ ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК, МЕТАЛЛҲО ВА САНҒҲОИ ҚИМАТНОК
51901	Хароҷоти паст шудани арзиши бозорӣ қарзҳои Қоғазҳои қиматнокҳои бароварда
51903	Хароҷоти паст шудани арзиши бозорӣ қарзҳои Қоғазҳои қиматнокҳои бароварда
51905	Хароҷоти паст шудани арзиши бозорӣ қарзҳои Қоғазҳои қиматнокҳои бароварда
51907	Хароҷоти паст шудани арзиши бозорӣ қарзҳои Қоғазҳои қиматнокҳои бароварда
51909	Хароҷоти қарзҳои металлҳо ва санғҳои қиматнок
53100	ХАРОЧОТ АЗ АМАЛИЁТ БО АСБҲОИ ХОРИҶИ
53101	Хароҷот аз амалиёт бо асбҳи хориҷӣ СПОТ
53103	Хароҷот аз амалиёти ғайритаълимӣ
53105	Хароҷот аз амалиёти СВОП
53107	Хароҷоти азнабаҳодиҳии асбҳи хориҷӣ
53500	ҚУБРОНПУЛӢ ВА ИЛОВАПАРАДОХТ
53501	Маош ва музди қарз
53503	Иловапардохт ба шахсони вазифадор ва қарздор
53505	Ҳақузорӣ ба қарзҳои ғайритаълимӣ
53507	Хароҷоти хизмати тиббӣ
53595	Дигар иловапардохтҳо
53700	ПАРДОХТИ ҲАҚҚИ ХИЗМАТНОКҲОИ ҚАСБӢ
53701	Ҳаққи хизмати аудиторҳои қарздор

53703	Ҳаққи хизмати маслихатхон идорӣ
53705	Пардохти ҳаққи хизмати ҳукукиносон
53707	Хароҷоти амалиёт ба боварӣ асосёфта (трастӣ)
53795	Пардохти дигар хизматрасонҳои касбӣ/пардохтҳои мутааам
53900	ҶАРИМА ВА ҶАРИМАИ АҲДШИКАНӢ
53901	Ҷарима ва ҷаримаи аҳдшиканӣ - Бонки миллии Тоҷикистон
53995	Дигар ҷарима ва ҷаримаҳои аҳдшиканӣ
55100	АНДОҶО ВА ИҚОЗАТНОМАҶО
55101	Андози фонди роҳ
55103	Андоз аз аризии иловашуда
55105	Бақайдирни воситаҳои нақлиёт
55107	Хароҷоти сугуртани бинои ташкилот
55109	Хароҷоти сугуртани дигар амвол
55195	Дигар андоҷо ва иқозатномаҳо
55500	ҲИСОБ КАРДАНИ ФАРОСИШ ВА ХОРИҶҚУНИИ ИСТЕҲЛОКИ
55501	Ҳисоб кардани фаросиши бинои ташкилот
55503	Ҳисоб кардани фаросиши бинои ташкилот - афзонии нарх
55505	Хориҷқунии истеҳлоқ - ҳукуқи иҷора ва тақмил
55507	Хориҷқунии истеҳлоқ - ҳукуқи иҷора ва тақмил дар хориҷа
55509	Ҳисобқунии фаросиш - мебел, асбоб ва таҷҳизот
55511	Ҳисобқунии фаросиш - мебел, асбоб ва таҷҳизот дар хориҷа
55513	Хароҷоти фаросиши воситаҳои асосии ба иҷора додашуда
55515	Хароҷоти фаросиши доронҳои ғайримоддӣ
55517	Хароҷоти фаросиши ғарами гирифташуда барои фуруш
57100	ХАРОҶОТИ ТАШКИЛИ ФОНДИ МАҲСУС ВА ЗАХИРАҶО
57101	Фонди маҳсус аз рӯи қарзҳои байнибонкӣ
57102	Фонди маҳсус аз рӯи қарзҳои ташкилотҳои қарзин ғайрибонкӣ
57103	Фонди маҳсус аз рӯи дигар қарзҳо
57105	Фонди маҳсус аз рӯи қарзҳои таҷдидшуда
57107	Хароҷот барои захираи умумӣ
57108	Фонди умумӣ аз рӯи доронҳои ғайри
57109	Фонди маҳсус аз рӯи изофабардиш (овердрафт)
57111	Фонди маҳсус аз рӯи иҷораи молиявӣ (лизинг)
57113	Фонди маҳсус аз рӯи қарзҳои ипотекаӣ
57115	Фонди маҳсус аз рӯи векселҳои харидашуда
57117	Фонди маҳсус аз рӯи векселҳои маҳаллӣ ва воридотӣ
57118	Дисконт аз қозаҳои қиматнок барои савдо
57119	Фонди маҳсус аз рӯи қозаҳои қиматнок барои савдо
57120	Дисконт аз қозаҳои қиматнок барои фуруш
57121	Фонди маҳсус аз рӯи қозаҳои қиматнок барои фуруш
57123	Фонди маҳсус аз рӯи металлҳо ва сангҳои қиматбаҳо барои савдо
57125	Фонди маҳсус аз рӯи қозаҳои қиматнок то мӯҳлати пардохт

57126	Дисконт аз қозаҳои қиматнок то мӯҳлати пардохт
57127	Фонди маҳсус аз рӯи ҳисобҳо барои гирифтани
57128	Фонди маҳсус аз рӯи ғарами гирифташуда барои фуруш
57129	Фонди маҳсус аз рӯи амонатҳо (пандозҳо) дар бонкҳои басташуда ва ғайрибонкҳои басташуда
57130	Фонди маҳсус аз рӯи ӯҳдадорҳои шартӣ
57131	Фонди маҳсус аз рӯи доронҳои мунҷамид
57133	Андоз аз фонди
57134	Фонди маҳсус - фонди ҳисобшуда барои гирифтани
57135	Фонди маҳсус - қамомати ҳазина
57139	Фонди маҳсус аз рӯи дигар доронҳо
57141	Аз ҳисоб хориҷ кардани қисми қарзҳои таҷдидшуда
57300	ХАРОҶОТИ АМАЛИЁТИ ҒАЙРИТАВАЗУНИ
57301	Хароҷоти амалиёти ғайритавазунӣ
57500	ХАРОҶОТИ ГУНОГУН
57501	Хароҷоти иҷрошуда
57503	Хароҷотҳо - амалиёти иҷора
57505	Хароҷоти истифодаи об, нерӯи барқ ва гармӣ
57507	Хароҷоти техникаи иттилоотӣ
57509	Хароҷоти таъмир ва муоинаи техника
57511	Хароҷоти сўзишворӣ на маводи сўхту равангҳои молиявӣ
57513	Хароҷоти сафарҳои хизматӣ ва нақлиёт
57515	Хароҷот барои пардохти ҳадамоти амният
57517	Хароҷоти алоқа
57519	Молиҳои дафтардорӣ ва дигар лавозимот
57521	Хароҷоти обуна
57523	Хароҷоти реклама ва хабардониш
57525	Хароҷоти намондҳои ва хароҷоти ҷарабаниҳои фарҳангӣ
57527	Ҳаққи узвият ва ҳаққузорӣ
57529	Ҳайрия ва ҳаққузорҳои ҳайрия
57531	Хароҷоти кироя (фрахт) ва ҳадамоти хатрасонӣ
57533	Хароҷоти муқаррири судӣ/ҳаридани доронҳо
57535	Хароҷот аз фуруш ё аз ҳисоб хориҷ кардани иморат, мебел ва таҷҳизоти бонкӣ
57537	Хароҷот аз фуруш ё аз ҳисоб хориҷ кардани амволи ғайриманкул ва дигар амволи харидашуда
57539	Хароҷот аз фуруши доронҳои ба тарав гузашта
57541	Хароҷот аз амалиёти иҷроҳои соли гузашта
57595	Дигар хароҷотҳо
57700	ХАРОҶОТИ ФАВҚУЛОДА
57701	Хароҷоти фавқулода
90000	ҲИСОБҶОИ ҒАЙРИТАВАЗУНИ
90050	САРМОЯИ ЭЪЛОМШУДАИ ТАШКИЛОТ
90051	Сармоияи эълоншудаи саромӣ - Саҳмияҳои иштирокдор

90053	Сармони эълоншудаи сахмӣ - Саҳмияҳои оддӣ
90100	ЭЪТИБОРНОМАҲОИ ДОДАШУДА
90101	Эътиборномаҳои майаллии содиротии/воридотии додашуда
90103	Эътиборномаҳои хориҷии содиротии/воридотии додашуда
90105	Эътиборномаҳои майаллии содиротии/воридотии додашудани мўйлагаш таъминшуда
90107	Эътиборномаҳои хориҷии содиротии/воридотии додашудани мўйлагаш таъминшуда
90109	Эътиборномаҳои кафолатии маҳаллии додашуда (стендбай)
90111	Эътиборномаҳои кафолатии хориҷии додашуда (стендбай)
90113	Эътиборномаҳои воридотии/содиротии барқароршаванда (стендбай)
90300	ЭЪТИБОРНОМАҲОИ ГИРИФТАШУДА
90301	Эътиборномаҳои маҳаллии содиротии/воридотии гирифташуда
90303	Эътиборномаҳои хориҷии содиротии/воридотии гирифташуда
90305	Эътиборномаҳои маҳаллии содиротии/воридотии гирифташудани мўҳлаташон таъминшуда
90307	Эътиборномаҳои хориҷии содиротии/воридотии гирифташудани мўҳлаташон таъминшуда
90309	Эътиборномаҳои кафолатии маҳаллии гирифташуда (стендбай)
90311	Эътиборномаҳои кафолатии хориҷии гирифташуда (стендбай)
90313	Эътиборномаҳои воридотии/содиротии барқароршавандаи гирифташуда
90500	ВЕКСЕЛ БАРОИ ИНКАССО
90501	Векселҳои маҳаллии барои инкассо гирифташуда – дохилӣ
90503	Векселҳои хориҷии барои инкассо гирифташуда – дохилӣ
90505	Векселҳои маҳаллии барои инкассо гирифташуда – беруна
90507	Векселҳои хориҷии барои инкассо гирифташуда – беруна
90509	Кафолатҳои гирифтаи иҷрошуда
90700	КАФОЛАТҲОИ ДОДАИ ПАРДОҲТНАШУДА
90701	Кафолатҳои додан пардохтнашуда
90900	ХАТҲОИ КАРЗИИ ИСТИФОДАНАШУДА
90901	Хатҳои қарзии истифоданашуда
90903	Хатҳои истифоданашудани қортҳои қарзӣ
91100	АМАЛИЁТИ ФОРВАРДИИ АСЪОРИ
91101	Ҳариди форвардии (пешакии) асъори хориҷӣ
91103	Фуруши форвардии (пешакии) асъори хориҷӣ
91200	АМАЛИЁТИ СВОП-и АСЪОРИ
91201	Ҳисоби хариди асъори хориҷӣ бо шартӣ СВОП
91203	Ҳисоби фуруши асъори хориҷӣ бо шартӣ СВОП
91300	ХУЧҚАТҲО БАРОИ НИИ АҲДОРИ
91301	Хуҷҷатҳои барои ниҳадҳори
91500	ГАРАВ
91501	Гарав
91700	ЧЕКҲОИ САФАРИИ НОФУРҲА
91701	Чекҳои сафарии нофурҳа
91900	АМОНАТҲО (ПАСАНДОЗИ) ВА ПАРДОҲТҲОИ ДЕРШУДА/ ДЕРҶАБУЛШУДА

91901	Амонатҳо (пасандозҳо) ва пардохтҳои дершуда/дер ҷабулшуда
92100	Амалиётҳои СВОП-и фойзӣ
92101	Амалиёти СВОП-и фойзӣ воридшаванда
92103	Амалиёти СВОП-и фойзӣ пардохтшаванда
93100	МАБЛАҲҲОИ ПУЛӢ ВА АМВОЛИ ЗЕРИ ИДОРАИ ТАШКИЛОТ
93101	Маблаҳои пулӣ ва амволи зери идораи ташкилот
93103	Уҳдадорҳои андерайтинг
93300	ДИҶАР ХИСОБҲОИ ТАВОЗУНИ
93301	Дигар ҳисобҳои байригавозунӣ
95100	ДОРОИҲОИ ФУРУҲТАШУДА БО ЭҶТИМОЛИЯТИ БАҶАШТ
95101	Дороиҳои фурухташуда бо эҳтимолияти баҷашт
97100	КОҶАЗҲОИ КИМАТНОК
97101	Коғазҳои қиматноки гирифташуда
97103	Коғазҳои қиматноки додашуда

Адабиёти истифодашуда

1. Ашуров Ғ. Баҳисобгирни амалиёт дар бонкҳои тиҷоратӣ. Ғ. Ашуров, Ш.Азизмуродов. Душанбе: Комб. полиграфии Вазорати фарҳанги ҶТ, 2009. -304 с
2. Ашуров Н. Управление банковскими рисками. Н. Ашуров. Душанбе, Первая типография, 1997. -152 с.
3. Барфиев Қ.Х. Таҳлили иқтисодӣ. Китоби дарёӣ. / Қ.Х. Барфиев. – Душанбе: Ирфон, 2019. – 400 с.
4. Белоглазовой Г.Н. Аудит банков / под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 416 с.
5. Иброҳимов И.Р. Амалӣтҳои бонкӣ. И.Р. Иброҳимов, А. Хонҷонов, Д.К. Хусейнова. Дастури таълими. -Душанбе 2011, 297с.
6. Мамановой И.Д. Аудит кредитных организаций / под ред. И. Д. Мамановой, Э. Г. Ширинской – М.: Финансы и статистика, 2005. – 520 с.
7. Климович В. П. Основы банковского аудита / В. П. Климович. – М.: Форум-Инфра-М, 2005. – 192 с.
8. Низомов С.Ф. Аудит ва ибрази эътимод / С.Ф. Низомов, А.А. Мирзоалиев М.В. Калемуллоев, С.Х. Раҳимов: китоби дарёӣ. Душанбе 2020, 364с.
9. Саидов Р.Н. Маҷмӯи масъалаҳо аз аудит (бо ҳалли масъалаҳо).-Душанбе :2020-288с.
- 10.Шульгин А. В. Внутренний контроль и управление рисками в коммерческом банке / А. В. Шульгин // Финансы и кредит. 2001. – №17. С. 22-40.
- 11.Тоҳирова Р.С. Аудит. Р.С. Тоҳирова / Китоби дарёӣ/ Душанбе 2018, 486с.
- 12.Дастурамали №227 “Оид ба корҳои ҳазинавӣ дар Бонки миллии Тоҷикистон ва ташкилотҳои қарзии молиявӣ” Қарори Раёсати БМТ аз 29 сентябри с.2017, №129.
- 13.Қонунӣ Ҷ.Т-он. “Дар бораи баҳисобгирни муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ” ш.Душанбе, 25 март соли 2011, №702.
- 14.Қонунӣ Ҷ.Т-он. “Дар бораи бонки миллии Тоҷикистон” ш.Душанбе, 28 июни соли 2011, №722.
- 15.Қонунӣ Ҷ.Т-он. “Дар бораи ғавоилияти аудиторӣ” ш.Душанбе, 22 июли соли 2013, №993
- 16.Қонунӣ Ҷ.Т-он. “Дар бораи ғавоилияти бонкӣ” ш.Душанбе, 19 майи соли 2009, №524
- 17.Қоидаҳои ҳисобдорни муҳосибавӣ барои ташкилотҳои қарзӣ. Феҳристи ҳисобҳои тавозунӣ. Қарори Раёсати БМТ аз 08 ноябри соли 2017, №149.
- 18.Сомонаи расмӣи Вазорати молия, Палатаи ҳисоб ва Бонки миллии Тоҷикистон:

www.minfin.tj

www.nbt.tj

www.sai.tj/index.php/tj

Барои қайдҳо

Оев Анис Давлатович

АУДИТИ БОНКӢ

(Воситан таълими)

Ба ҷоп 12.01.2023 нмзо шуд. Андозан 60x84 1/16.
Коғаз офсет. Хуруфи Times New Roman Тj.
Ҷопи офсет. Ҷузи ҷопи шартӣ 10,75

Адади нашр 200 нусаха
Дар матбааи ДДМИТ ҷоп шудааст.
ш.Душанбе, куч.Нахимов 64/14

